

Co-funded by
the European Union

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

*Науково-методичні тези
Міжнародної програми
підвищення кваліфікації для викладачів*

21 квітня – 31 травня

Том II

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2025

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового інституту права ім. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 5 від 09 грудня 2025 р.)*

Відповідальна за випуск:

Лотиш Т. В., доктор філософії у галузі права.

Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС: науково-методичні тези Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів (м. Острог, 21 квітня – 31 травня). Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Том II. 276 с.

DOI 10.25264/05.12.2025.276

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають Європейський Союз або Виконавче агентство з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести відповідальність за них.

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

Збірник тез науково-методичних доповідей “Soft skills in higher education: the EU experience” сформовано за підсумками Програми підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС», що тривала з 21 квітня по 31 травня 2025 року у межах грантового освітнього проєкту Hub of the EU solutions, що діє на базі Національного університету “Острозька академія” та співфінансується Європейським Союзом (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Тези науково-методичних доповідей учасників відображають результати серії тренінгів, побудованих на кращих практиках Європейського Союзу та адаптованих до актуальних потреб викладачів, дослідників і управлінців у сфері вищої освіти. Матеріали репрезентують міждисциплінарний підхід до формування та розвитку soft skills, зокрема критичного мислення, комунікації, лідерства, етичної відповідальності, міжкультурної взаємодії та академічної доброчесності.

Збірник тез спрямований на зміцнення міжінституційної співпраці в контексті європейської інтеграції української вищої освіти. Видання буде корисним для науково-педагогічних працівників, управлінців закладів вищої освіти, аспірантів і дослідників, зацікавлених у впровадженні європейських стандартів розвитку soft skills у навчанні та управлінні.

The collection of abstracts of scientific and methodological reports ‘Soft skills in higher education: the EU experience’ was compiled based on the results of the professional development programme ‘Soft Skills in Higher Education: EU Expertise’, which ran from 21 April to 31 May 2025 as part of the Hub of the EU Solutions grant-funded educational project, which operates on the basis of the National University of Ostroh Academy and is co-financed by the European Union (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

The abstracts of the participants’ scientific and methodological reports reflect the results of a series of training sessions based on the best practices of the European Union and adapted to the current needs of teachers, researchers and administrators in the field of higher education. The materials represent an interdisciplinary approach to the formation and development of soft skills, in particular critical thinking, communication, leadership, ethical responsibility, intercultural interaction and academic integrity.

The collection of abstracts aims to strengthen inter-institutional cooperation in the context of European integration of Ukrainian higher education. The publication will be useful for scientific and pedagogical workers, managers of higher education institutions, postgraduate students and researchers interested in the implementation of European standards for the development of soft skills in teaching and management.

ЗМІСТ

Кузнецова Т. Ю. SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ	9
Kuzmak O. M. INTEGRATION OF SOFT SKILLS INTO THE CONTENT OF ECONOMICS EDUCATION: EU PRACTICES AND IMPLEMENTATION OPPORTUNITIES IN UKRAINE	12
Kuzmak O. M. SOFT SKILLS AS A FOUNDATION FOR RESILIENCE IN TIMES OF WAR AND TRANSFORMATION	16
Кузьмінська Н. Л., Кузьмінський В. М. SOFT SKILLS ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРІОРИТЕТ	18
Кустовська А. В. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	21
Куцос О. І. ПОНЯТТЯ І СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	24
Лаврук О. С. SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	28
Ладиняк Н. Б. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ ОСВІТНІХ СТАРТАПІВ	32
Лахно В. А. ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ"	35
Лашко І. В. ФОРМУВАННЯ МЕТАКОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	37
Левіщенко О. С. SOFT SKILLS У СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРІВ МАЙБУТНЬОГО	40
Литвишко Л. О. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	44
Ложачевська О. М. «SOFT SKILLS» ЯК ФУНДАМЕНТ УСПІШНОЇ КАР'ЄРИ ПРАЦІВНИКА	47
Ляпунова В. А. РОЛЬ І МІСЦЕ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	52
Майборода О. В. РОЛЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	56
Мамченко С. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	58

Марчак Т. А. ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ SOFT SKILLS СТУДЕНТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВИТИ	62
Марчишина А. А. ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ АСПІРАНТІВ: ЗМІСТ, ВИКЛИКИ, МЕТОДИКА	65
Мельник Д. С., Леонов Б. Д. ЩОДО ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПРАВОВІЙ НАУЦІ	68
Мельниченко С. В. SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	72
Менделенко Д. В. ПЕДАГОГІЧНА ЕМПАТІЯ І ГНУЧКІСТЬ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДНИКИ УСПІШНОГО ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	75
Менчинська А. А., Очколяс О. М. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ В ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ	78
Миколайчук І. П. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ ВАНІ-СЕРЕДОВИЩА ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	82
Міронова І. С. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІСТОРІЇ	86
Міхо О. І. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВИТИ	90
Моложон К. О. ЦИФРОВА ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ	94
Мороз В. В. ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ВИЩУ ОСВИТУ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	99
Мороз С. Е., Калашник О. В. HARD SKILLS І SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ: АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК	102
Московчук А. Т., Писаренко Т. М. ВПЛИВ НАВЧАЛЬНИХ МЕТОДИК ТА ПРОГРАМ НА РОЗВИТОК SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ: ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	105
Московчук Л. М. ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	108
НАЗАРЕВИЧ В. В. ОПТИМІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВНЗ	111
Назарець Л. М. РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У МІЖСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	116

Недзведовська О. Є. РОЗВИТОК SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	120
Неїжпапа Л. С. ПАРТНЕРСТВО УНІВЕРСИТЕТІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ У РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	124
Некіз Т. А. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	128
Немеш О. М. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	131
Нестеренко І. В. ЄВРОПЕЙСЬКА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS: ВЕКТОРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ	133
Нор К. Ф. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	136
Нужна О. А. SOFT SKILLS ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ	139
Олійник Н. Ю. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	142
Олійник О. С. СИСТЕМАТИЗАЦІЙНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО М'ЯКИХ НАВИЧОК ДЛЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВИШІВ	145
Омельчук О. В., Білик В. Г. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ БАЛАНС І КОМУНІКАТИВНА ПІДТРИМКА ЯК ЧИННИКИ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»	147
Ometsynska N. DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AS A KEY FACTOR IN PROFESSIONAL DEVELOPMENT	151
Опря Б. О. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	153
Опря І. А. SOFT SKILLS В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ВПЛИВ	157
Павленко В. О. РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНЬОГО ХІМІКА ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ФІЗИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХІМІЧНИХ СПОЛУК»	160
Павлова І. О. ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛОГІСТІВ ДЛЯ РОБОТИ ІЗ ЗАМОВНИКАМИ	163
Павлюк В. І. SOFT SKILLS ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА РИНКУ ПРАЦІ	166

Паскалова М. І. КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ПРИЧИНИ ВИКРИВЛЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	169
Педченко С. О. УКРАЇНСЬКОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА «М'ЯКА НАВИЧКА» (SOFT SKILL) В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ	171
Переверзева О. В. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	174
Пилипчук О. С. МАЙБУТНЄ ХАРЧОВОГО СЕКТОРУ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ, ПЕРЕДАЧУ ЗНАНЬ ТА ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ	179
Підпригора Л. А. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ	183
Плохотнюк О. С. ЛОГІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ У МУЗИЧНІЙ СФЕРІ	186
Повстяна Ю. С., Самчук Л. М. UML-МОДЕЛЮВАННЯ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНИХ ПЛАТФОРМАХ ДЛЯ КОМАНДНОЇ СПІВПРАЦІ	189
Подобєд О. А. «ГНУЧКІ» НАВИЧКИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД ЕПОХИ ДІПІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х РР.)	193
Поляковська О. О. САТ-ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ПЕРЕКЛАДАЧА І НАУКОВЦЯ: ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ (НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ MEMOQ)	195
Помиткіна Л. В. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС	197
Прибора Н. А. РОЛЬ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ХІМІЧНІЙ ОСВІТІ	201
Priliero N., Basova Yu. THE ROLE OF SOFT SKILLS IN COMMUNICATING ACADEMIC INTEGRITY	204
Прокопчук О. Т. SOFT SKILLS У ФІНАНСОВІЙ ОСВІТІ: СИНЕРГІЯ ПРОФЕСІЙНИХ І МІЖСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	209
Prus Yu. INTERACTIVE METHODS AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS	212
Пчеліна О. В. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	216
Пюрко В. Є. ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ТА ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВІ ЛІНІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ	220
Пюрко О. Є. ФОРМУВАЛЬНО-КЛЮЧОВА РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ТА SOFT SKILLS В РАМКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ	224

Пясецька М. С. SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСВІТЯН	228
Решетнікова О. В. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ	231
Русавська В. А. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ	235
Рябець С. І. SOFT SKILLS, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА	239
Сагач О. М. ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГОВОЇ МОДЕЛІ GROW У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ	241
Сакалюк О. О. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	244
Сафонова Н. М. ТЕСТИ ЯК ЗАСІБ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ	247
Світлична А. В., Кріль Є. В. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ	252
Середницька І. А. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ	254
Сидоренко А. І. SOFT SKILLS В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	258
Сидоренко Т. В. РОЛЬ SOFT SKILLS У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ	261
Сидоренко Т. М. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ	264
Сідина Л. П. ЕМОЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ: СЕКРЕТ УСПІХУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ	267
Скрипник А. Ю. МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	269
Сніжко Л. Л., Малахова Ю. А. SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОПЕРАЦІЙОГО МЕНЕДЖЕРА	272

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ

Кузнецова Т. Ю.,

кандидат хімічних наук,

доцент кафедри хімії та методики викладання хімії П

*олтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,
Полтава, Україна*

Реалії сучасного ринку праці зумовлюють потребу в підготовці фахівців, які, окрім професійних (hard) знань, володіють гнучкими особистісними характеристиками – soft skills, серед яких: комунікація, критичне мислення, креативність, вміння працювати в команді, тайм-менеджмент тощо [1]. Особливо актуальним є питання формування таких навичок у студентів природничих спеціальностей (фізика, хімія), де освітній процес традиційно орієнтований переважно на технічну складову знань.

Значення soft skills у підготовці природничиків

У міжнародному освітньому просторі soft skills визнаються ключовими компетентностями, необхідними для адаптації до змін і розв'язання комплексних проблем [2]. Дослідження OECD свідчать, що саме гнучкі навички визначають конкурентоспроможність молоді на ринку праці [3].

У контексті природничої освіти особливу увагу приділяють таким soft skills:

- Комунікативні навички – вміння презентувати результати досліджень, обговорювати наукові проблеми;
- Критичне мислення – аналіз гіпотез, інтерпретація експериментальних результатів;
- Креативність – генерація нових підходів до вирішення наукових задач;
- Робота в команді – участь у спільних лабораторних та проєктних роботах;
- Цифрова грамотність – використання ІКТ в дослідженнях та візуалізації даних.

Методи інтеграції soft skills у викладання фізики та хімії

1. Проєктно-орієнтоване навчання

Методика передбачає виконання навчальних або науково-дослідних проєктів з чітко визначеною метою, етапами, розподілом ролей. Наприклад, під час курсу "Фізика атома" студенти можуть працювати в командах над створенням візуалізації моделей атомних структур з використанням 3D-програм (Tinkercad або Blender), що розвиває навички командної роботи, ІТ-компетентність та презентаційність результатів [4].

2. Дебати та наукові дискусії

Формат «дебатів» на тему, наприклад, «Чи виправдане використання ГМО в хімічній промисловості?» або «Фізика як інструмент військових технологій: за

і проти» дозволяє студентам формувати аргументацію, відстоювати позицію, слухати опонентів, що напряму пов'язано з розвитком критичного мислення та комунікативності [5].

3. Методи проблемного навчання (Problem-Based Learning, PBL)

Розв'язування ситуаційних задач, зокрема екологічного або біохімічного характеру, вимагає від студентів як наукового аналізу, так і творчих підходів до рішення. Наприклад, пропонується розробити концепцію утилізації хімічних відходів з мінімальним впливом на навколишнє середовище. Цей підхід сприяє розвитку системного мислення, креативності й навичок аналізу [6].

4. Інтеграція цифрових інструментів

Використання симуляторів експериментів (PhET, ChemCollective), платформ спільного редагування (Miro, Google Docs), цифрових лабораторій (Arduino, LabVIEW) сприяє розвитку цифрової компетентності, здатності до самонавчання і дистанційної співпраці [7].

Приклади реалізації soft skills у навчальному процесі

– У курсі "Фізика твердого тіла" студенти презентують власні міні-дослідження з використанням Excel та Python-графіки – що розвиває аналітичне мислення та навички візуалізації.

– У курсі "Аналітична хімія" впроваджено метод кейс-стаді на основі реальних екологічних проблем. Завдання розв'язуються в командах, захищаються у форматі презентацій – розвивається вміння працювати в групі та навички публічного виступу.

– При вивченні органічної хімії впроваджено «метод рефлексії»: після кожної теми студенти коротко аналізують, які навички вони застосовували (співпраця, пошук інформації, планування), що дозволяє формувати soft skills усвідомлено.

Серед основних проблем впровадження soft skills у природничу освіту:

– Інертність традиційних підходів, орієнтованих на теоретичну підготовку;

– Нестача педагогічних компетенцій у викладачів для інтеграції інноваційних форм;

– Обмеження навчального часу, що не дозволяє розгорнуто впроваджувати командні чи проєктні методики;

– Складність оцінювання soft skills – на відміну від знань, ці навички складно формалізувати.

Інтеграція soft skills у викладання фізики та хімії є актуальним завданням для сучасної вищої освіти. Вона дозволяє готувати фахівців, здатних до інновацій, ефективної комунікації та адаптації до змін. Для успішної реалізації цієї мети необхідне оновлення змісту та методів навчання, підвищення кваліфікації викладачів і створення гнучких моделей оцінювання м'яких навичок.

Література:

1. Andrews, J. & Higson, H. (2008). Graduate Employability, 'Soft Skills' Versus 'Hard' Business Knowledge: A European Study. *Higher Education in Europe*, 33(4), 411–422.

2. World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. [Online] Available: <https://www.weforum.org>

3. OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*. OECD Publishing.

4. Savelyeva, N. A., & Bakhtina, I. V. (2021). Project-Based Learning in Natural Science Education. *European Journal of Contemporary Education*, 10(2), 331–341.

5. Столярова І.Ю. (2020). Розвиток комунікативних навичок студентів природничих спеціальностей. *Педагогічні науки*, №85, 93–97.

6. Gormally, C., Brickman, P., Hallar, B., & Armstrong, N. (2009). Effects of Inquiry-Based Learning on Students' Science Literacy Skills. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 3(2).

7. Васильєва А.І., Омельченко Л.В. (2022). Цифрові технології у вищій хімічній освіті. *Наукові записки НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*, №150, 112–119.

INTEGRATION OF SOFT SKILLS INTO THE CONTENT OF ECONOMICS EDUCATION: EU PRACTICES AND IMPLEMENTATION OPPORTUNITIES IN UKRAINE

Kuzmak O. M.,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor at the Department of Marketing,
Lutsk National Technical University,
Lutsk, Ukraine*

In the context of globalization and rapid technological advancement, economics education is increasingly transcending the traditional focus on professional knowledge and technical skills. Growing competition in the labor market places new demands on future economists and managers, requiring not only domain-specific competencies but also a wide range of soft skills, such as interpersonal interaction, critical thinking, adaptability, effective communication, and teamwork. These soft skills are now widely recognized as key determinants of professional success and overall personal development.

In Ukraine, the integration of soft skills into the content of economics education is gaining momentum. However, the process remains hindered by the lack of a systematic approach, an underdeveloped regulatory framework, limited instructional capacity, and the persistence of traditional teaching methods. At the same time, modern labor market demands, the digitalization of business processes, and global challenges necessitate prioritizing this issue. For Ukrainian universities, it is essential to analyze and adapt best practices from the European Union to enhance the quality of economics education and to foster the development of globally competitive professionals.

The education systems of European Union countries demonstrate consistent trends in embedding soft skills into undergraduate and graduate curricula, particularly in the field of economics. The integration of these skills is viewed as a strategically important direction in the development of human capital, aligned with the demands of digital transformation, globalization, and a rapidly evolving labor market. A distinctive feature of the European approach is its comprehensiveness and interdisciplinarity. Specifically, academic programmes include: Interdisciplinary courses that combine economic knowledge with the development of communication, analytical, and critical thinking skills; Project-based learning and case method teaching that simulate real business scenarios and foster team collaboration; Negotiation simulations and role-playing exercises to develop decision-making skills under uncertainty; International academic exchanges, internships, and mobility programmes that enhance intercultural communication and cultivate global thinking.

European universities are actively implementing innovative pedagogical practices, including gamification, digital self-learning platforms, and competency-based assessment

approaches. These methods not only equip students with specialized knowledge but also foster the development of critical competencies required for adapting to the dynamic labor market and contributing to sustainable development processes.

A noteworthy example of soft skills integration into economics education is the University of Amsterdam (Netherlands). Its Master's programmes in Economics and Business Economics are designed with a strong emphasis on practical application, combining core economics courses with specialized tracks such as Managerial Economics and Strategy, Neuroeconomics, and Sustainable Development. These programmes promote analytical thinking and managerial capabilities by engaging students in solving real-world economic and business challenges in team-based settings [1].

In parallel, the development of soft skills is supported through Erasmus+ initiatives, including the "Scale-Up" project. This initiative focuses on creating online learning modules aimed at enhancing emotional intelligence, leadership, and intercultural competence among students from various European countries. The project features expert-led sessions and international student collaboration, providing a structured environment for cultivating transversal skills that are essential for success in international labor markets [2].

In Swedish higher education institutions, particularly at the Stockholm School of Economics (SSE), there is a clear trend toward integrating interdisciplinary approaches and fostering digital competencies within academic programmes. This is achieved through the inclusion of courses that combine big data analytics, digital marketing, and critical thinking. For instance, courses such as Data Analytics I and Data Analytics III are specifically designed to develop students' analytical skills in the context of the digital economy [3].

Moreover, SSE actively promotes programmes focused on digital transformation and leadership. The Accelerating Digital Innovation programme, developed in collaboration with the House of Innovation, aims to prepare future leaders for the challenges of the digital era, with a strong emphasis on adaptability, self-organisation, and digital literacy [4].

These initiatives highlight the commitment of Swedish universities to equipping students not only with professional expertise but also with essential soft skills required for success in the digital economy and global labour markets.

In Germany, one of the widely adopted tools for soft skills development includes negotiation simulations and role-playing activities. At the University of Freiburg, for example, such methods are employed in international business courses to foster resilience, emotional intelligence, and decision-making skills in complex scenarios. Notably, in a course on international relations, students participate in a role-play simulation of the 1906 Algeciras Conference, allowing them to gain practical experience in diplomatic strategy and negotiation [5].

Additionally, at the programme level, German universities implement competence matrices that systematically embed soft skills into each academic discipline. Graduates receive supplementary certificates confirming the acquisition of these competencies, which form part of an expanded professional portfolio. These certificates are attached to official diplomas, enhancing graduates' competitiveness in the job market [6].

Academic mobility programmes, particularly those under the Erasmus+ initiative, play a pivotal role in fostering intercultural communication and global thinking by

immersing students in multicultural learning environments. According to findings from the Erasmus Impact Study, participation in Erasmus+ academic mobility programmes significantly contributes to the development of essential soft skills, including leadership, emotional competence, and effective teamwork. Notably, 92% of employers report that they seek candidates who possess personal attributes nurtured through Erasmus+ experiences, such as tolerance, determination, problem-solving abilities, self-awareness, and self-confidence [7].

Within the framework of the “Playing 4 Soft Skills” project, gamification is employed as an educational strategy aimed at enhancing student motivation, communication skills, and creativity. Game-based approaches integrated into the learning process stimulate both cognitive and emotional engagement, thereby facilitating a deeper acquisition of professional knowledge and transversal (soft) skills [8].

European practices in integrating soft skills into economics education exemplify the multidimensionality and effectiveness of innovative pedagogical solutions. These approaches offer valuable insights for modernizing professional training in Ukraine, particularly in the context of sustainable development and global competitiveness.

In Ukrainian higher education institutions, there is a growing recognition of the importance of soft skills. However, their integration into academic programmes, particularly in the field of economics, remains largely episodic and fragmented. Key challenges include insufficient methodological support for academic staff, limited collaboration with employers, and a lack of time within already saturated curricula to implement practice-oriented learning formats.

Promising directions for adapting European experience to the Ukrainian context include:

Introducing mandatory interdisciplinary courses within economics programmes that focus explicitly on soft skills development;

Designing modular components embedded in professional courses that target specific soft skills;

Organising faculty training programmes on methodologies for fostering flexible competencies in students;

Expanding partnerships with the business sector and involving practitioners in the educational process;

Actively implementing dual education models within pilot programmes in economics.

In conclusion, the effective integration of soft skills into economics education in Ukraine requires a systemic reform of academic curricula, pedagogical innovation, and the deliberate adoption of best practices from European higher education. This process is vital not only for enhancing graduates’ readiness for the global labour market but also for improving the overall quality and competitiveness of Ukrainian higher education.

References:

1. University of Amsterdam. (2024). *MSc Business Economics*. Retrieved from <https://ase.uva.nl/content/masters/business-economics/business-economics.html> Accessed 25 May 2025

2. Youthnetworks. (2023). *Scale-Up: A Learning Module on Emotional Intelligence*. URL: <https://youthnetworks.net/scale-up-a-learning-module-on-emotional-intelligence/> Accessed 25 May 2025

3. Stockholm School of Economics. (2024). *Courses*. Retrieved from <https://www.hhs.se/en/research/departments/department-of-entrepreneurship-innovation--technology/courses/> Accessed 26 May 2025

4. Stockholm School of Economics Executive Education. (2023). *SSE Executive Education expands its focus on innovation with a new digital educational program*. URL: <https://main.exedsse.se/en/sse-executive-education-expands-its-focus-on-innovation-with-a-new-digital-educational-program> Accessed 26 May 2025

5. Albert-Ludwigs-Universität Freiburg. (2025). *Course Catalog – Summer Semester 2025*. URL: <https://uni-freiburg.de/ucf/wp-content/uploads/sites/22/ss-2025-las-course-catalog.pdf>

6. Duale Hochschule Baden-Württemberg Lörrach. (2023). *Module Descriptions BWL-International Business (in English)*. URL: https://dhbw-loerrach.de/fileadmin/studiengaenge/bwl-international-business/Dokumente/2023-01-26_WIB_Module-Description.pdf Accessed 28 May 2025

7. European Commission. (2014). *The Erasmus Impact Study: Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions*. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/eche/the-erasmus-impact-study-effects-of-mobility-on-the-skills-and-employability-of-students-and-the-internationalisation-of-higher-education-institutions> Accessed 28 May 2025

8. ETN Magazine. (2023). *Playing 4 Soft Skills – Gamification as a Pedagogical Approach*. URL: https://magazine.playing4softskills.eu/project/gamification-as-a-pedagogical-approach/?utm_source=chatgpt.com Accessed 29 May 2025

SOFT SKILLS AS A FOUNDATION FOR RESILIENCE IN TIMES OF WAR AND TRANSFORMATION

Kuzmak O. M.,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Lutsk National Technical University,
Lutsk, Ukraine*

In times of war, migration, social crises, and digital transformation, soft skills play a key role in ensuring personal resilience, adaptability, and the ability to work in teams. This is especially true for young students who are experiencing traumatic experiences or changes in their social environment. In conditions of war, forced migration, traumatic experiences, and rapid digitalization, soft skills become not just desirable but critically necessary. They play a key role in ensuring personal resilience, adaptability, and the ability to act in conditions of uncertainty. Soft skills help students overcome psychological pressure, manage emotions, and develop self-confidence. This is important in conditions of constant anxiety, loss of home or relatives, and training during air raids.

Adaptability, teamwork, and intercultural communication skills are becoming key to the integration of young people who have relocated or are studying abroad. Given the digital transformation of the educational environment, soft skills related to self-organization, online communication, workload management, and critical thinking are becoming important.

A study conducted among Ukrainian youth aged 18–22 who participated in the Tutor of Resilience program identified five key protective processes:

1. Positive thinking.
2. Feeling in control.
3. Awareness and regulation of emotions.
4. Close personal relationships.
5. Community support.

These skills help young people adapt to conflict and contribute to their resilience [1].

Thus, in post-war Ukraine, soft skills are not only a means of personal development, but also a basic element of national resilience, competitiveness, and effective reintegration of human potential.

The European Qualifications Framework (EQF) emphasizes the importance of developing transversal competences, such as critical thinking, communication, leadership, creativity, and adaptability [2]. The ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) documents also emphasize that one of the learning outcomes should be the skills necessary for participation in a democratic society, intercultural interaction, and innovative activity. Universities should support the development of these skills by integrating soft skills into curricula through

interdisciplinary learning, project work, academic mobility, volunteering practices, and creating a student-centered educational environment [3]. Similar practices are already being implemented in Ukraine, in particular through civic education, entrepreneurship programs, coaching, and mentoring. However, the need for a systemic approach to the development of soft skills remains acute.

European countries are actively implementing programs aimed at developing soft skills and personal resilience among young people. These initiatives include integrating relevant skills into curricula, specialized training for youth workers, and educational projects aimed at developing empathy and adaptability [4]. Ukraine can adapt these practices to support young people in times of war, migration, and digital transformation.

The Concept for the Development of Civic Education in Ukraine, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 3, 2018, No. 710-r, is a strategic document that defines the main directions of the formation and development of civic competencies in the education system of Ukraine [5].

The development of soft skills should become a priority for higher education in the context of post-conflict reconstruction, in particular to facilitate the reintegration of young people who have experienced forced displacement. The institutional responsibility of universities is to create flexible educational trajectories, inclusive environments and supportive formats for the development of transversal competences.

Thus, soft skills are not only an additional advantage for the student, but a necessary tool for adapting to change and increasing life and professional resilience.

Literature:

1. Masten, A. S., & Motti-Stefanidi, F. (2024). *Protective Processes of War-Exposed Youth in Ukraine Participating in a Resilience Tutor Program*. *Frontiers in Psychology*, 15. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1331886>
2. European Qualifications Framework (EQF). URL: <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-efq>
3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). 2015. URL: <https://enqa.eu/index.php/home/esg/>
4. OECD. Skills for a Digital World. OECD Publishing, 2016. URL: <https://www.oecd.org/skills/skills-for-a-digital-world.htm>
5. Ministry of Education and Science of Ukraine. Concept of development of civic competences. URL: <https://mon.gov.ua>

SOFT SKILLS ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРІОРИТЕТ

Кузьмінська Н. Л.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Кузьмінський В. М.,

завідувач лабораторії, ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України»

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, серед яких особливе місце займає штучний інтелект. Тому особливої актуальності набувають якості, які відрізняють людину від машини – емпатія, креативність, критичність, здатність до співпраці, тобто м'які навички (soft skills). Саме наявність таких навичок дає можливість ефективно співпрацювати у команді, приймати рішення у надскладних ситуаціях, швидко адаптуватись до мінливих умов.

Варто також відмітити, що сучасний ринок праці стикається з низкою викликів XXI століття, які визначають основні вимоги до фахівців: цифровізація та автоматизація процесів (впливає на зміну структури зайнятості, створюючи нові професії), попит на «soft skills» (інтерес роботодавців до наявності у потенційних працівниках навичок комунікації, стресостійкості та емоційного інтелекту, критичного мислення, адаптивності тощо), глобалізація та міграція (відтік кваліфікованих фахівців за кордон, особливо під впливом війни), зміна форматів зайнятості (зростання популярності дистанційної роботи, фрілансу тощо) [1, 2]. Заклади вищої освіти, враховуючи потреби ринку праці, інтегрують розвиток «soft skills» у навчальні програми.

Варто відмітити, що за результатами спільного дослідження Міжнародного Стенфордського дослідницького інституту та Фонду Карнегі-Мелона, що довгостроковий успіх у роботі на 75% залежить від «soft skills» і тільки на 25% – від «hard skills» [3].

Термін «soft skills» охоплює широкий спектр навичок, варто відмітити, що вони не пов'язані безпосередньо з технічними знаннями або професійною кваліфікацією, а відображають особисті якості, міжособистісні вміння та когнітивні здібності людини. Такі навички називають «м'якими», оскільки вони є гнучкими, адаптивними та можуть ефективно застосовуватись у різноманітних життєвих та професійних ситуаціях [4].

Класифікація «soft skills» представлена на рис. 1.

Ключовими «soft skills» сучасного ринку праці у 2025 року визначають [5]: емоційний інтелект; адаптивність та резиліентність; крос-культурна комунікація; цифрова емпатія; системне та критичне мислення.

Розвиток «soft skills» у вищій освіті стає ключовим аспектом підготовки конкурентоспроможних фахівців. До основних підходів, що сприяють цьому процесу,

можна віднести: інтерактивне навчання (групові дискусії, рольові ігри, дебати, симулятори), проектну діяльність (спільна робота над реальними або навчальними проектами), кейс-методи (завдання побудовані на основі реальних ситуацій), навчання у співпраці (робота у команді, можливо з розподілом ролей), ігрові методики (використання гейміфікації, що сприяє підвищенню мотивації) тощо; до інструментів: клуби дебатів (сприяння розвитку комунікаційних навичок та навичок міжособистісної взаємодії), онлайн-тренінги, курси (платформи для саморозвитку та самоосвіти); менторство та наставництво (підтримка досвідчених фахівців сприятиме розвитку критичного мислення та лідерських якостей) тощо.

Рис. 1. Класифікація «soft skills»

Джерело: створено авторами на основі [4, 5].

Серед основних викликів, що постають перед вищою освітою, необхідних для її модернізації, можна виділити: переорієнтація традиційної системи освіти на розвиток комунікативних та соціальних навичок; інтеграція «soft skills» у навчальні програми; здатність адаптуватися до стрімких змін; забезпечення належного фінансування для підтримки цих трансформацій.

Водночас можна виділити ряд можливостей для розвитку здобувачів освіти [2, 6]: інноваційні методики навчання (інтерактивні курси, кейс-методи та ін.), співпраця з бізнесом (залучення досвідчених фахівців до освітнього процесу), міжнародна освітні ініціативи (мобільність викладачів, здобувачів освіти, обмін досвідом), дистанційне навчання та онлайн курси (можливість самостійного розвитку шляхом доступу до освітніх платформ).

М'які навички (soft skills) є невід'ємною складовою сучасної вищої освіти, оскільки вони відіграють ключову роль у формування успішного та конкурентоспроможного фахівця, здатного адаптуватись до динамічних змін сучасного світу. Такі «soft skills», як комунікація, критичне мислення, емоційний інтелект стають твердою основою для професійного успіху, в додаток до академічних знань. Розвиток цих навичок потребує цілісного та системного підходу, який передбачає інтеграцію «soft skills» у всі освітні компоненти, з тісними міждисциплінарними зв'язками та орієнтацію на прикладне застосування, що є критично важливим. У перспективі «soft skills» будуть набувати більш важливого значення, оскільки автоматизація та штучний інтелект поступово замінятимуть рутинні технічні завдання, а роль людини буде унікальною, оскільки потребує емпатії та творчості. Отже, розвиток «soft skills» у вищій освіті є стратегічним завданням, яке сприятиме підготовці фахівців, готових до викликів XXI століття.

Література:

1. Ринок праці в Україні у 2025 році: виклики, тенденції та перспективи. *Новини Польщі та України / Wiadomości z Polski i Ukrainy*. 2025. URL: <https://polinst.kyiv.ua/gynok-praczi-v-ukrayini-u-2025-rocz-i-vyklyky-tendenciyi-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 31.05.2025).
2. Шевченко І.А., Шелевер О.В., Маркова В.В. Розвиток Soft Skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Теорія навчання*. 2024. Вип. 72. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/56.pdf> (дата звернення: 31.05.2025).
3. The Hard Truth about Soft Skills. 2023. URL: <https://www.amanet.org/articles/the-hard-truth-about-soft-skills/> (дата звернення: 31.05.2025).
4. Soft skills: що це та як може стати в нагоді при навчанні в університеті? Slovak Study educational center. URL: <https://slovakstudy.com/uk/soft-skills-shho-ce-ta-jak-mozhe-stati-v-nagodi-pri-navchanni-v-universiteti/> (дата звернення: 31.05.2025).
5. Плотнікова О. Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. *EPIPROSVITA*. 26.12.2024. URL: https://www.epi-prosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-praci-tendenciyi-2025-roku?gad_source=1&gad_campaignid=22136394682&gclid=Cj0KCQjw0erBBhDTARIsAKO8iqTN11uL5b_tsAm3c6P8as2j2HF5R4XduFmKY5OYQIW0c7TxOaEOCCkaAsEFEALw_wcB (дата звернення: 31.05.2025).
6. Практичні аспекти розвитку Soft Skills в освітніх закладах України: використання інноваційних методик та технологій. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 10 (28). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-246-256](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-246-256) (дата звернення: 31.05.2025).

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Кустовська А. В.,

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Враховуючи сучасні вимоги ринку праці та безпекові особливості організації освітнього процесу, необхідним є постійне вдосконалення професійних компетентностей викладачів університетів, зокрема тих, які готують майбутніх вчителів біологічних дисциплін для закладів загальної середньої освіти. Освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю «Середня освіта. Біологія та здоров'я людини» передбачають формування не тільки ґрунтовних фахових компетентностей (hard skills), але й так званих м'яких навичок (soft skills), які сприяють ефективнішій комунікації між учасниками освітнього процесу та науковцями, адаптивності, розвитку критичного мислення та здатності працювати за змінних умов, що особливо актуально в умовах сьогодення України. Особливо актуальним це питання є для викладачів біологічних дисциплін, які працюють на стику фундаментальної науки, інноваційних технологій та педагогічної практики, що потребує постійного розвитку професійних навичок та впровадження новітніх здобутків науки та технологій у освітній процес [1-6].

Викладання біологічних дисциплін (ботаніка, фізіологія рослин, біохімія рослин, біотехнологія, біоценологія, радіобіологія тощо) вимагає низки м'яких навичок, таких як міждисциплінарне мислення, що забезпечує здатність інтегрувати знання з різних галузей біологічної науки, поєднувати класичні підходи з сучасними технологіями. Дуже важливою є візуальна комунікація, вміння ефективно показати біологічні процеси чи явища з використанням онлайн-засобів в умовах відсутності можливості безпосередньої роботи зі студентами в аудиторіях університету. Дистанційне та змішане навчання, які розпочалися в період пандемії COVID 19 та тривають під час режиму воєнного часу спонукали до освоєння нових м'яких навичок як викладачами, так і здобувачами освіти, коли можливості роботи в лабораторіях університетів були, а подекуди й залишаються, обмеженими.

Виклики дистанційної та змішаної форм освіти змусили нас переосмислити методи проведення біологічних експериментів, зокрема, з рослинними об'єктами, як з навчальною метою, так і для наукових досліджень в рамках виконання студентами курсових та кваліфікаційних робіт. У навчальних лабораторіях кафедри біології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова було розроблено гнучкий та комплексний підхід до організації освітнього процесу та проведення досліджень. Він поєднує онлайн-спостереження за роботою

викладачів з лабораторним обладнанням та цифрову візуалізацію досліджуваних зразків у реальному часі завдяки використанню мікроскопа «Левенгук». Поза лабораторією у домашніх умовах студенти мають змогу закладати досліди і проводити спостереження за процесами рухів рослин (наприклад, явища геотропізму та фототропізму вищих рослин), вивчати закономірності утворення органічних речовин у процесі фотосинтезу (зокрема, утворення первинного крохмалю в фотосинтезуючому листку), здійснювати розподіл пігментів на фільтрувальному папері (адсорбційним хроматографічним методом), а також закладати експерименти з вивчення закономірностей росту та розвитку рослин, включно з насінним та вегетативним розмноженням тощо.

На підставі результатів аналізу освітніх досягнень можна стверджувати, що студенти, які в умовах неможливості відвідування аудиторних занять здійснюють комплексні дослідження рослинних об'єктів, демонструють глибше розуміння фізіологічних процесів рослин порівняно з традиційним форматом навчання. Це зумовлено, зокрема, неперервністю спостережень, які можуть тривати навіть цілодобово, а не обмежуються часом лабораторних занять, та можливістю багаторазового повторення аналізу отриманих даних. Особливо ефективним є також використання таких електронних онлайн ресурсів, як iNaturalist (<https://www.inaturalist.org/>) для визначення окремих видів рослин та їх таксономічної приналежності, PhET Interactive Simulations (<https://phet.colorado.edu/>) для візуалізації життєвих процесів рослин, наприклад фотосинтезу, численних мобільних додатків для ідентифікації видів грибів, тварин, рослин, платформи LabXchange (<https://www.labxchange.org/>) від Гарвардського університету для інтеграції різноманітних біологічних експериментів тощо. Ці ресурси дозволяють не лише компенсувати відсутність безпосереднього контакту з живими об'єктами, але й значно розширити спектр досліджуваних явищ та процесів та можливість власного внеску студентів у розширення бази такого ресурсу, як iNaturalist, до роботи з яким можна залучати й учнів загальноосвітніх навчальних закладів під час педагогічних практик та майбутньої професійної діяльності.

Також необхідним є розвиток у студентів екологічного мислення, що передбачає здатність презентувати біологічні знання в контексті глобальних викликів сталого розвитку. Дослідницька гнучкість виявляється у готовності адаптувати методи досліджень та навчання відповідно до нових наукових відкриттів та водночас дбати про збереження природи та біологічного різноманіття. Культура безпеки включає вміння прищеплювати студентам навички безпечної роботи в лабораторіях та польових умовах.

Останніми роками спостерігається сплеск використання штучного інтелекту як інструменту професійного розвитку викладачів біології, що відкриває нові можливості для формування та вдосконалення м'яких навичок викладачів. Персоналізація професійного розвитку включає аналіз педагогічного стилю викладача та генерацію рекомендацій щодо вдосконалення комунікативних стратегій, а також створення індивідуальних траєкторій професійного росту.

Специфічні виклики воєнного та післявоєнного періоду потребують сьогодні і передбачатимуть у майбутньому адаптивність учасників освітнього процесу до непередбачуваних обставин, тобто розвиток здатності швидко перебудовуватися в умовах змінної безпекової ситуації.

Підсумовуючи, слід зазначити, що інтеграція штучного інтелекту в процес формування soft skills викладачів біологічних дисциплін та раціональне використання інструментів штучного інтелекту за умови коригування існуючої законодавчої бази відкриває нові сфери професійного розвитку викладачів та здобувачів освіти педагогічних спеціальностей. Варто погодитися з дослідниками цього питання, думками викладачів та студентів, які користуються технологіями штучного інтелекту, які зазначають що ці інструменти не зможуть повністю замінити людські ресурси в освіті, але є потужними помічниками у розширенні педагогічних можливостей та суттєво економлять час викладачів.

Особлива цінність такого підходу при підготовці майбутніх вчителів біології полягає у можливості персоналізації процесу формування м'яких навичок викладачів та здобувачів вищої освіти з урахуванням індивідуальних особливостей та специфіки певних біологічних дисциплін.

Література:

1. Васільєва С.О. Теорія та методика викладання біології у вищій школі. Методичні рекомендації. Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. 50 с.

2. Гнатюк В. В., Аркушина Г. Ф., Скорик О. Д. Інноваційні методи викладання біології: від традиційних до цифрових підходів. Академічні візії. 2024. № 28. С. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10656827>

Кубікова К. Використання штучного інтелекту в навчанні біології. Молодь і ринок. 2024. № 5/225. С. 189–194. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.305847>

3. Кустовська А.В. Неперервне професійне вдосконалення викладача біологічних дисциплін в умовах дистанційної та змішаної форм навчання// «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу» / матеріали Міжнародного форуму. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 218-219.

4. Momotova O., Kustovska A., Paientko V. Optimization of the educational process in connection with the expansion of distance and blended forms of learning on the example of teaching chemistry and biology in the private institution of general secondary education "Kyiv lyceum "Democratic school "Alterra school"// Planta+. Наука, практика та освіта: матеріали V науково практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої пам'яті доктора хімічних наук, професорки Ніни Павлівни Максютіної (до 100-річчя від дня народження) (Київ, 28-29 січня 2025 р.). Київ : Паливода А. В., 2025. – Т.2. – С. 172-174

5. Рудишин С., Луценко О., Кмець А., Коненко В. Навчально-дослідницька діяльність майбутніх вчителів біології в процесі професійної підготовки: роль сучасного кабінету біології. Український педагогічний журнал. 2022. № 4. С. 159–174. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/issue/view/38/9>

ПОНЯТТЯ І СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Куцос О. І.,

*кандидат філософських наук, викладач гуманітарних дисциплін
Приватного фахового навчального закладу «Одеський коледж
комп'ютерних технологій та дизайну «Сервер»,
м. Одеса, Україна*

Впродовж останніх років у сучасному освітньому та професійному просторі все більшого значення набувають м'які навички (soft skills). Ці нетехнічні, універсальні компетенції, що охоплюють особистісні якості, комунікативні здібності та управлінські вміння, визнаються ключовими для успішної адаптації фахівців у динамічному світі. Таким чином, доцільним видається аналіз поглядів різних авторів на сутність і важливість м'яких навичок, а також виявлення спільного та відмінного у підходах до їхнього визначення та класифікації.

І. А. Шевченко, О. В. Шелевер та В. В. Маркова [11] виділяють такі ключові м'які навички, необхідні для успішної професійної діяльності: комунікація (здатність чітко висловлювати думки та активно слухати), робота в команді (ефективна співпраця та досягнення спільних цілей), креативність (генерування нових ідей), емоційний інтелект (розуміння та управління емоціями), вміння вирішувати проблеми (аналіз ситуацій та прийняття ефективних рішень), адаптивність (швидке навчання та пристосування до змін), лідерство (мотивація та керівництво командою), наполегливість (досягнення цілей попри труднощі), відповідальність (дотримання зобов'язань) та тайм-менеджмент (ефективне планування часу). Ці навички, на відміну від технічних (hard skills), є універсальними та можуть бути застосовані в різних професійних умовах.

І. А. Чаусов та О. В. Брюховецька [10] визначають м'які навички як універсальні компетенції, що відносяться до особистісних якостей і дозволяють майбутнім фахівцям ефективно вирішувати складні завдання. До них належать здатність приймати рішення, управляти людьми та власним розвитком, вести переговори, ефективно розпоряджатися часом, проявляти лідерські якості, працювати в команді та ефективно комунікувати. Ці навички є надпрофесійними та надпредметними, що дозволяє застосовувати їх у будь-якій професії та повсякденному житті.

Г. М. Мосієнко, А. І. Тарасенко та Л. О. Харлай [4] до найважливіших soft skills відносять гнучкість, здатність до навчання впродовж життя, вміння працювати в команді та критичне мислення. Автори зазначають, що м'які навички сприяють покращенню комунікації, підвищенню мотивації та розвитку творчого потенціалу, самостійності й автономності особистості.

На думку І. О. Муравйової, Я. Г. Мар'янка та А. О. Осадчої [5], для успішної професійної діяльності майбутніх фахівців критично важливим є формування м'яких навичок, які включають: відповідальність (зокрема, під час роботи над проектами), вміння презентувати свої напрацювання, здатність ефективно працювати в команді та вирішувати проблеми, а також уважність і результативність у виконанні завдань.

Ю. В. Ткачук [9] досліджує вплив на розвиток soft skills у майбутніх соціальних працівників, наголошуючи, що в сучасному українському суспільстві зростають очікування щодо креативного вирішення соціальних проблем та якісного надання послуг, а також потреби громадян у довірливій комунікації та оперативній підтримці. Дослідник зазначає, що soft skills – це вміння та характеристики, які забезпечують конкурентоспроможність та успіх у професійній діяльності.

А. Шелякіна і О. Торосян [12] виокремлюють такі м'які навички: вміння працювати в команді, лідерство, кооперація, відповідальність, етика спілкування, критичне мислення, здатність до самоосвіти, тайм-менеджмент, когнітивні навички, емоційний інтелект, стресостійкість, пунктуальність, гнучкість, креативність та емпатія.

В. Г. Тарасенко [8] виділяє такі м'які навички, як комунікативні здібності, робота в команді, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, лідерство, управління часом, вміння вирішувати проблеми, адаптивність та стійкість до стресу. Ці м'які навички є ключовими для успішного працевлаштування та кар'єрного зростання майбутніх фахівців, доповнюючи їхні професійні знання та вміння.

На думку С. Б. Беляєва та О. О. Ільїної [1], до м'яких навичок відносяться: комунікація (здатність спілкуватися), креативність (нестандартне та творче мислення), командна робота (здатність працювати в колективі), відповідальність (готовність брати на себе відповідальність), тайм-менеджмент (ефективна організація часу) та адаптивність (швидка адаптація до нових ситуацій).

В. В. Ряднова та співавтори [7] наголошують на значущості м'яких навичок для самореалізації студентів медичних закладів вищої освіти. Дослідники виділяють три основні категорії цих навичок: індивідуальні (гнучкість, здатність до адаптації, креативність), комунікативні (навички спілкування, міжособистісні відносини, командна робота) та управлінські (уміння вирішувати проблемні ситуації).

На думку Л. Охріменко [6], для успішної педагогічної діяльності майбутніх учителів початкових класів ключовими є такі м'які навички: комунікативні здібності, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект та гнучкість розуму. Ці навички є важливим компонентом фахової підготовки та допомагають адаптуватися до вимог сучасної освітньої реформи.

Н. А. Длугунович [2] зазначає, що для успішної кар'єри ІТ-фахівців, окрім жорстких технічних навичок, вкрай важливими є м'які навички. Автор систематизує їх у чотири групи: особистісна ефективність, комунікативні навички, управлінські навички та стратегічні навички. Ці soft skills безпосередньо впливають на професійний успіх та адаптацію до вимог ринку праці, дозволяючи ІТ-спеціалістам не лише володіти технічними знаннями, а й ефективно взаємодіяти з колегами, керувати проектами та приймати стратегічні рішення.

Л. Мандро [3] вказує, на зростаючу актуальність м'яких навичок для фахівців, зокрема соціальних працівників, у сучасному швидкозмінному світі. До таких навичок, які є основою для професійного розвитку та адаптації, відносяться: здатність до цілеспрямованості, емоційний інтелект, мотивація, сміливість у прийнятті нестандартних рішень, здатність до навчання, здатність до продуктивної праці та роботи на перспективу, вміння слухати, емпатія, готовність до викликів, швидкість обробки інформації та здатність завойовувати прихильність інших.

Аналіз представлених поглядів на м'які навички виявляє значну спільність у їхньому розумінні, але також і деякі відмінності в акцентах та класифікації. Отже, спільне у підходах передбачає: 1) *універсальність та нетехнічний характер*. Більшість авторів погоджуються, що м'які навички є надпрофесійними та застосовними в будь-якій сфері діяльності. Вони не пов'язані з конкретними технічними знаннями чи вміннями; 2) *значення для успіху*. Усі дослідники підкреслюють вирішальну роль м'яких навичок для успішної професійної діяльності, працевлаштування та кар'єрного зростання; 3) *загальні категорії*. Такі навички, як комунікація, робота в команді, критичне мислення, креативність та емоційний інтелект є наскрізними та згадуються в більшості досліджень; 4) *адаптивність та гнучкість*. Здатність до швидкого навчання, пристосування до змін та гнучкість у поведінці також часто фігурують як ключові м'які навички, що відображає вимоги сучасного світу; 5) *орієнтація на вирішення проблем*. Вміння аналізувати ситуації та знаходити ефективні рішення є ще однією часто згадуваною навичкою.

Разом із тим, простежуються певні відмінності у підходах: 1) *класифікація*. Хоча є спільні елементи, автори пропонують різні класифікації м'яких навичок (наприклад, особистісна ефективність, комунікативні, управлінські та стратегічні у Н. А. Длугунович; індивідуальні, комунікативні та управлінські у В. В. Ряднової та співавторів; метанавички у Л. Мандро). Це свідчить про спроби систематизувати широкий спектр цих компетенцій; 2) *акценти в залежності від сфери*. Деякі автори роблять акцент на конкретних м'яких навичках, що є більш релевантними для певної професійної сфери (наприклад, для ІТ-фахівців, медиків чи вчителів). Це може впливати на пріоритетність тих чи інших навичок у запропонованих переліках; 3) *деталізація*. Окремі дослідники надають більш розгорнуті переліки м'яких навичок, тоді як інші зосереджуються на ширших категоріях.

Незважаючи на деякі відмінності в деталізації та класифікації, всі автори сходяться на думці, що м'які навички є критично важливими для успіху в сучасному світі. Вони доповнюють існуючі професійні знання та вміння, дозволяючи фахівцям не тільки виконувати свої безпосередні обов'язки, а й ефективно взаємодіяти з оточенням, адаптуватися до змін, вирішувати нестандартні завдання та розвиватися протягом життя. Основні м'які навички включають комунікацію, командну роботу, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, вирішення проблем, адаптивність та лідерство, що свідчить про комплексну природу цих компетенцій, які виходять за межі традиційного навчання та вимагають цілісного підходу до їх формування.

Література:

1. Беляєв С. Б., Ільїна О. О. Формування soft skills у майбутніх учителів нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*. 2021. №79. Т. 1. С. 1316.
2. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. №6(219). С. 239242.
3. Мандро Л. Soft skills та meta skills як основа фахового зростання соціальних працівників. *Наука і освіта*. 2022. №3. С. 3135.
4. Мосієнко Г. М., Тарасенко А. І. Розвиток soft skills у педагогів при викладанні здобувачам технічних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*. 2023. №89. С. 127131.
5. Муравйова І. О., Мар'янюк Я. Г., Осадча А. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 108112.
6. Охріменко Л. Розвиток soft skills як складова фахової підготовки майбутніх вчителів початкових класів. *Молодь і ринок*. 2023. №3(211). С. 162165.
7. Ряднова В. В., Безега Н. М., Безкоровайна І. М. Формування й розвиток soft skills у студентів медичних закладів вищої освіти як важлива складова їх успішної самореалізації. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти*. Полтава, 2021. С. 223–224.
8. Тарасенко В. Г. Роль м'яких навичок при працевлаштуванні майбутнього фахівця. *Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти*. 2020. С. 494498.
9. Ткачук Ю. В. Чинники впливу на розвиток навичок soft skills у майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2023. Вип. 4(145). С. 4452.
10. Чаусов І. А., Брюховецька О. В. Визначення і зміст поняття soft skills майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки. Управління та адміністрування*. 2024. Вип. 28(57). С. 136153.
11. Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 72. С. 269272.
12. Шелякіна А., Торосян О. Формування та розвиток soft skills у студентів вищих навчальних закладів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 66. Т. 3. С. 272276.

SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Лаврук О. С.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
природничо-економічного факультету*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Процеси глобалізації та стрімкий розвиток цифрових технологій породжують нові виклики, які потребують від випускників закладів вищої освіти високої гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін. У динамічних реаліях сучасного світу молодим фахівцям необхідно бути підготовленими до взаємодії в мультикультурному середовищі, а також до безперервного самовдосконалення. У цьому контексті надзвичайно актуалізується розуміння визначальної ролі soft skills – комунікативних здібностей, креативного підходу, уміння критично мислити й розвиненого емоційного інтелекту – як універсальних компетентностей, які забезпечують ефективне досягнення професійних цілей. Відповідно сучасні роботодавці надають цим якостям дедалі більшої ваги, що зумовлює необхідність інтеграції розвитку soft skills у систему вищої освіти України.

Встановлено, що успіх у професійній діяльності залежить від рівня професіоналізму людини, наділеної низкою ключових якостей, таких як розуміння себе в професії, знання службових (посадових) обов'язків, наполегливість тощо. Однак сучасні тенденції свідчать, що це вже застарілий міф. Хороший фахівець сьогодні уміє мобільно та інтегративно вибрати продуктивний спосіб взаємодії з середовищем, що складається з багатьох елементів, динамізм змін і трансформації яких залежить від ситуації занурення в нього. Іноді людям, які прагнуть реалізуватися в суспільстві, бракує не професіоналізму, а здатності бути ефективним комунікатором [2]. За словами Budhai and Taddei, сьогодні потрібні «творчі люди, які долають межі середніх можливостей, є активними та підприємливими» [3].

На відміну від спеціалізованих технічних навичок, soft skills є універсальними та все більше сприймаються як невід'ємна частина успішної робочої сили [4]. Ці soft skills розглядаються як набір неспеціалізованих суперпрофесійних навичок, які дозволяють ефективно та гармонійно взаємодіяти з іншими людьми. Також soft skills можна визначити як автоматизовані елементи свідомої дії, що формуються в процесі її реалізації та являють собою скоординовану здатність розв'язувати певний тип рухового, сенсорного, когнітивного чи розумового завдання [5].

У зв'язку з тим, що за допомогою soft skills людина швидко реагує на професійні та соціальні трансформації, ці навички є найбільш значущими в процесі навчання у закладах вищої освіти. Освітній простір створює умови для формування цих умінь і якостей у процесі навчальної та позааудиторної роботи. У цьому

контексті дослідження можливостей та механізмів формування soft skills у вищій освіті набувають особливої актуальності [6].

Ефективна реалізація професійного потенціалу сучасного фахівця вимагає опанування нових типів компетентностей. Передусім ідеться не стільки про суто професійні знання, скільки про здатність гнучко реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища та успішно пристосовуватись до нових умов.

Це дало змогу упорядкувати ключові soft skills, що є визначальними для формування професійної компетентності майбутніх менеджерів, зокрема:

- комунікативні вміння – ораторське мистецтво, створення презентацій, побудова особистого бренду, самопрезентація, навички ведення переговорів, конструктивне вирішення конфліктів, сторітелінг, міжособистісна комунікація, дотримання ділової та професійної етики, міжкультурна обізнаність, налагодження професійних контактів;

- організаційно-управлінські компетенції – здатність до лідерства, створення ефективних команд, мотивація співробітників, управління проектами, організаційні здібності, вміння формулювати цілі, орієнтація на результат, стратегічне та тактичне планування, управління часом і ресурсами, соціальна взаємодія, фасилітація, наставництво, супервізія;

- особистісна ефективність – розвиток емоційного інтелекту, емпатичність, здатність до вирішення нестандартних ситуацій, готовність до безперервного навчання, стресостійкість, оперативність, управління ризиками, клієнтцентричність, креативне мислення, здатність до переосмислення, ініціативність, інноваційність;

- інформаційна обізнаність – гнучкість мислення, навички критичного аналізу, пошук, обробка й узагальнення інформації, діаграмотність, уважність, аналітичні здібності, логічне мислення, моніторинг змін, орієнтація в професійних трендах, робота з великими обсягами інформації, встановлення ділових зв'язків;

- стратегічні компетенції – вміння мислити системно й структуровано, приймати обґрунтовані рішення, проявляти винахідливість, розробляти альтернативні підходи, визначати пріоритети, формувати імідж, застосовувати дослідницьке та проблемно-орієнтоване мислення [7].

Для результативного розвитку soft skills у майбутніх менеджерів особливо важливим є впровадження інтерактивних підходів у навчальний процес. Застосування інтерактивних методів забезпечує активну залученість здобувачів освіти, стимулює їхню участь у навчальній діяльності та створює умови для практичного застосування набутих знань у змодельованих життєвих або професійних ситуаціях.

Одним із ефективних інструментів формування soft skills у здобувачів є використання мультимедійних технологій, які забезпечують підвищення інформативної насиченості та візуальної привабливості навчального контенту; активізацію когнітивних процесів, зокрема сприйняття, осмислення та інтерпретації інформації, що сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу та систематизації знань; розвиток інтелектуального потенціалу та креативного мислення здобувачів освіти; формування стійкої мотивації до навчання й активної пізнавальної діяльності на заняттях; розширення можливостей для самостійної роботи; урізноманітнення способів подачі інформації та типів завдань у межах навчального

заняття; створення умов для занурення у змодельовані соціальні чи професійні ситуації; забезпечення оперативного зворотного зв'язку між викладачем і здобувачем; зростання рівня інформаційної грамотності та формування навичок володіння сучасними ІТ-засобами; формування сприятливої психологічної атмосфери під час навчання; реалізацію індивідуального підходу в освітньому процесі; підвищення естетичної та емоційної привабливості занять завдяки інтеграції музичного супроводу, графіки, анімацій тощо; збільшення кількості завдань, які можуть бути опрацьовані в межах одного заняття.

Важливою складовою у розвитку soft skills є емоційний інтелект, оскільки здатність усвідомлювати, контролювати власні емоції та адекватно інтерпретувати емоційні стани інших осіб формує підґрунтя для результативної міжособистісної взаємодії та командної співпраці. Емоційна компетентність відіграє ключову роль у встановленні конструктивних комунікаційних зв'язків, прийнятті рішень і подоланні конфліктних ситуацій.

У процесі підготовки майбутніх фахівців доцільно впроваджувати різноманітні педагогічні інструменти для розвитку емоційної обізнаності та чутливості. До таких методів належать моделювання конфліктних або емоційно насичених ситуацій; організація групових дискусій, що стимулюють рефлексію; використання інтерактивних ігор, спрямованих на тренування емпатії, саморегуляції й емоційного реагування.

Окрім цього, з огляду на ускладнення та зростаюче різноманіття процесів, що супроводжують професійну діяльність менеджера, актуалізується потреба у цілеспрямованому розвитку, навчанні та вихованні здобувачів, здатних до нестандартного мислення та генерації креативних рішень. Одним із ключових чинників у формуванні творчого потенціалу майбутніх фахівців є створення умов для вільного прояву емоцій, здатності до глибоких емоційних переживань, що супроводжують процеси інсайту, ухвалення нестандартних рішень або емоційних реакцій на несподівані результати.

Сучасні педагогічні технології спрямовані на стимулювання креативного мислення, розвиток ініціативності й самостійності здобувачів освіти, однак цей процес часто залишається неповністю реалізованим. Саме в освітньому просторі закладів вищої освіти завдяки широкому спектру можливостей для участі в різних формах творчої та дослідницької діяльності формуються передумови для цілеспрямованого розвитку креативності майбутнього менеджера.

Адже креативність виступає однією з основних компетентностей, необхідних для ефективного вирішення складних завдань, генерування інноваційних ідей, удосконалення процесів та досягнення успіху як у професійній діяльності, так і в особистому житті. Тому формування творчого потенціалу майбутніх фахівців потребує створення цілеспрямованих умов, зокрема: розвиток відкритості до нових ідей шляхом формування атмосфери, у якій різноманітність поглядів та ідей є нормою, а вільне висловлення думок не супроводжується страхом бути осудженим; стимулювання відкритого діалогу під час вивчення освітніх компонентів, що забезпечує простір для неформального обміну думками між усіма учасниками освітнього процесу.

Доцільно у межах робочої програми кожного освітнього компоненту передбачити окремі години для виконання індивідуальних дослідницьких завдань, які

дозволяють здобувачам розробляти власні проекти та ідеї. Крім того, розвиток креативного мислення варто підтримувати шляхом постійного інтелектуального збагачення через організацію тренінгів, тематичних семінарів, лекцій, які розширюють кругозір і відкривають нові перспективи.

Найефективнішою умовою для стимулювання креативності в освітньому процесі є навчання через дію. Цей підхід реалізується шляхом вирішення реальних професійних задач, моделювання конкретних виробничих ситуацій та залучення до командної діяльності, що дозволяє не лише застосовувати знання на практиці, а й розвивати власне нестандартне мислення.

Загалом, розвиток soft skills у здобувачів вищої освіти є комплексним і багатогранним процесом, який потребує передбачає створення сприятливих умов у навчальному середовищі, застосування сучасних технологій, впровадження практичних програм і системи наставництва. Успішна інтеграція розвитку soft skills у систему вищої освіти дозволить сформувати покоління фахівців, здатних до інноваційної діяльності, ефективною командної взаємодії та відповідального прийняття рішень у складному та мінливому світі. Саме такі якості є запорукою професійного успіху та адаптивності на сучасному ринку праці.

Література:

1. Лаврук О.С., Славіна Н.А. Сучасні проблеми та перспективи формування професійної компетентності персоналу в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-48>.
2. Asefer, A., & Abidin, Z. (2021). Soft skills and graduates employability in the 21st century from employers' perspectives: A review of literature. *International Journal of Infrastructure Research and Management*, 9(2), 44-59.
3. Budhai, S., & Taddei, L. (2015). Teaching the 4Cs with technology: How do I use 21st century tools to teach 21st century skills? Danvers, MA: ASCD.
4. Karimova, N.U.Q. (2020). Soft Skills Development in Higher Education. *Universal Journal of Educational Research*, 8(5), 1916-1925. DOI: 10.13189/ujer.2020.080528.
5. Melser, N.A. (2018). Teaching soft skills in a hard world: Skills for beginning teachers. Rowman & Littlefield Publishers. 2018. ISBN-13:978- 1475846553.
6. Zadorina, O., Burchak, L., Panas, O., Ardelian, O., & Apalat, H. (2023). Shaping the Competencies of the Future: The Importance of Developing Soft Skills in Higher Education. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 16(2), 361–371. <https://doi.org/10.14571/brajets.v16.n2.361-371>
7. Мандро Л.О. «Soft skills» у змісті освітніх програм закладів вищої освіти України. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 49. Том 2. С.149-155.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ ОСВІТНІХ СТАРТАПІВ

Ладиняк Н. Б.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Сучасний світ ставить до працівника будь-якої галузі вимогу бути конкурентоспроможним на ринку праці. Ґрунтовні знання і практичні навички з обраного фаху є однією з умов успішної реалізації у професійній діяльності. Водночас оптимізм, здатність креативно мислити, бути адаптивним і гнучким, уміння комунікувати, співпрацювати й вести перемовини, застосовувати сучасні цифрові технології стають очевидними перевагами у виборі кандидата на певне місце роботи [1]. Тому вища освіта сьогодні спрямована на формування, поряд із hard skills, soft skills, особистісних якостей, які допоможуть здобувачам досягти успіху в майбутній професії.

Термін «soft skills» в українській науці має різне тлумачення, обумовлене психологічним, соціальним, дидактичним підходами до теоретичного й практичного вивчення «м'яких» навичок. Погоджуємося з поглядами С. Б. Беляєва, О. О. Львіної [1], І. О. Муравйової, Я. Г. Мар'янка, А. О. Осадчої [3], які узагальнено розглядають це поняття як уніфіковані навички та особистісні якості, що підвищують ефективність роботи і взаємодії з іншими людьми.

Soft skills – це «м'які» навички, які необхідні майбутнім фахівцям для досягнення успіху в різних аспектах життя і професійної діяльності. Вони охоплюють широкий спектр умінь, якостей, зокрема критичне й аналітичне мислення, комунікативні навички, соціальний та емоційний інтелект, емпатію, управління власним часом, лідерство, уміння ефективно працювати в команді тощо. Окрім того, сформовані «м'які» навички сьогодні є ключем до успіху не лише у світі бізнесу, кар'єрного зростання, ними повинні володіти й майбутні педагоги. Адже soft skills передбачають уміння комунікувати з іншими (учнями, їхніми батьками, колегами, освітньою спільнотою тощо), керувати своїми емоціями, доречно розподіляти час, адаптуватися до нових ситуацій. Вони поєднуються із hard skills (технічними професійними навичками) та digital skills (цифровими навичками).

Мета нашої статті – проаналізувати особливості формування soft skills здобувачів вищої освіти під час створення освітніх стартапів.

У сучасній освіті застосовують два основні підходи до формування soft skills: 1) навчати безпосередньо, під час вивчення окремих вибіркових дисциплін; 2) використовувати потенціал дисциплін, поєднуючи їх із неформальною освітою і позанавчальною виховною роботою [3, с. 3].

Вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Методика створення й реалізації освітніх стартапів», на нашу думку, дає змогу поєднати ці підходи. Мета її – формування у здобувачів вищої освіти здатності розробляти й реалізовувати стартап-проекти з української мови і літератури, уміння ухвалювати управлінські рішення щодо розроблення та впровадження інноваційних освітніх продуктів. У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувачі умітимуть: аналізувати й оцінювати різні аспекти освітніх стартап-проектів, прогнозувати перспективи їхнього успіху й ухвалювати обґрунтовані рішення щодо їх подальшого розвитку; визначати вимоги до проекту, керувати проектом циклом, розподіляти ресурси, планувати і контролювати виконання завдань; розробляти канву освітнього стартап-проекту; працювати в команді; упроваджувати власні дидактичні, виховні розробки та інноваційні технології в майбутній педагогічній діяльності. Окреслені завдання, вважаємо, повною мірою відповідають засадам формування «м'яких» навичок майбутніх фахівців галузі знань А Освіта, спеціальностей А1 Освітні науки, А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями).

Кожне із занять дисципліни «Методика створення й реалізації освітніх стартапів» побудоване в такий спосіб, щоб розвивати ту чи ту групу «м'яких» навичок здобувачів. Наприклад, під час вивчення тем «Формування ідеї стартапу», «Планування освітнього стартапу та оцінювання його ефективності» розвивається проектне мислення, здатність працювати в команді, уміння творчо вирішувати завдання, удосконалюються навички тайм-менеджменту.

Обов'язковими є заняття щодо просування й комерціалізації освітніх стартапів і правових засад їхньої реалізації, інтелектуальної власності, патентування, що сприяє формуванню фінансової грамотності здобувачів, здатності ухвалювати рішення в складних ситуаціях, враховуючи ризики, дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Результатом роботи є створення власного освітнього стартап-проекту. За відносно стислий проміжок часу здобувачам необхідно створити й презентувати стартап, а отже, навчитися ухвалювати рішення, виявляти швидкість реакцій та обробки даних, візуалізувати інформацію, грамотно планувати час. Окрім того, цей вид діяльності розвиває вміння працювати в команді, розподіляти обов'язки, виконувати їх, вирішувати конфлікти й виявляти повагу і взаєморозуміння.

Презентація стартапів відбувається публічно перед значним колом здобувачів інших курсів, а також науково-педагогічними працівниками навчально-наукового інституту української філології та журналістики [5]. Цінним досвідом для команд освітніх стартапів також є участь у I та II етапі Конкурсу інноваційних стартап-проектів «K-PNU START-UP Week» серед здобувачів вищої освіти всіх освітніх рівнів [4]. Під час пітч-деку здобувачі виявляють рівень сформованості особистісних soft skills: уміння публічно виступати, змістовно і послідовно висловлювати думки, захопити аудиторію.

Проведення такої поетапної роботи дає, за нашим спостереженням, певні результати поряд із професійними знаннями і вміннями: здобувачів вищої освіти набувають «м'яких» навичок упродовж усього навчання в закладі вищої освіти, що сприяє реалізації мети освітньої галузі – формувати здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми з організації освітнього процесу з обраного фаху, які характеризуються комплексністю і невизначеністю

умов. Баланс між soft skills, hard skills і digital skills є вагомим чинником успішної реалізації в майбутній професії.

Література:

1. Беляєв С. Б., Ільїна О. О. Формування soft skills у майбутніх учителів Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-освітній школах*. 2021. № 79. Т. 1. С. 13–16. URL: <https://surl.lt/drgtjo> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Здолбіцька Л., Лавренчук С. Hard та soft skills як важлива складова успішного стартапу в галузі інформаційних технологій. URL: <https://surl.gd/cgczzm> (дата звернення: 07.05.2025).

3. Муравйова І. О., Мар'янюк Я.Г., Осадча А. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 108 – 112. URL: <https://surl.lu/jzkpai> (дата звернення: 08.05.2025).

4. Шевчук З. С. У навчально-науковому інституті української філології та журналістики проведено I етап конкурсу інноваційних стартап-проектів «K-PNU START-UP Week» (доц. Ладиняк Н. Б.). *Сайт кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/vakrfi> (дата звернення: 07.05.2025).

5. Шевчук З. С. Презентація освітніх стартапів (доц. Ладиняк Н. Б.). *Сайт кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/ryaoov> (дата звернення: 09.05.2025).

ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ"

Лахно В. А.,

доктор технічних наук,

професор кафедри комп'ютерних систем, мереж та кібербезпеки

Національного університету біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

У теперішніх реаліях цифрової трансформації, коли кіберзагрози набувають все більш масштабного та складного характеру, професійна підготовка фахівців з кібербезпеки вимагає комплексного підходу. Зокрема, релевантним є не лише опанування сучасними технологіями захисту інформації, а й розвиток ключових м'яких навичок, які дозволяють ефективно застосовувати технічні знання на практиці.

Сучасні виклики кіберпростору, такі як зростання складності кібератак, вимагають від фахівців не лише технічної експертизи, а й комплексного розвитку м'яких навичок (Soft Skills). Комунікація, критичне мислення, лідерство та вміння працювати в умовах невизначеності стають вагомими для ефективного управління кіберризиками.

Досвід Європейського Союзу, зокрема програми Erasmus+ та Digital Education Action Plan [1], [2], лише підкреслює необхідність інтеграції цих компетенцій у навчальні процеси. Наприклад, європейські університети впроваджують групові симуляції кіберкриз, де студенти розробляють стратегії захисту, аналізують правові аспекти співпраці з юристами та вчать презентувати технічні рішення нефахівцям [3], [4], [5].

Технічні аспекти навчання, такі як вивчення моделі Zero Trust, систем виявлення вторгнень (IDS/IPS) або використання штучного інтелекту для прогнозування загроз, поєднуються з практиками, спрямованими на розвиток Soft Skills. Так, участь у Capture The Flag чи хакатонах формує вміння швидко адаптуватися до нових умов, а рольові ігри типу «кібербезпека vs. хакери» розвивають стратегічне мислення та креативність.

Ґрунтовним є і міждисциплінарний підхід, Тобто коли спільні проекти з психологами допомагають зрозуміти мотивацію кіберзлочинців, а курси з етики – вирішувати дилеми між безпекою та приватністю.

Для українських ЗВО вагомою є адаптація європейських практик. Це передбачає оновлення навчальних програм модулями, де технічний зміст доповнюється тренінгами з комунікації, управління конфліктами та етики. Не менш важливою є підготовка викладачів: стажування в європейських університетах, участь у міжнародних проєктах (наприклад, ENISA) та використання платформи Eurorass для

обміну досвідом. Інфраструктурний розвиток, зокрема створення кіберполігонів для реалістичних симуляцій, дозволить студентам практично застосовувати знання в умовах, близьких до реальних.

Вирішальним аспектом є також постійний моніторинг ефективності впроваджених змін. Періодичне оцінювання рівня засвоєння Soft Skills студентами, аналіз успішності випускників на ринку праці та зворотний зв'язок від роботодавців дозволять корегувати навчальні програми відповідно до актуальних потреб. Крім того, варто розглянути можливість створення міжвузівських спільнот з обміну кращими практиками, що прискорить поширення ефективних методик по всій Україні.

Висновки. Інтеграція Soft Skills у навчання з кібербезпеки – це не доповнення, а необхідність, обумовлена динамікою сучасних загроз. Європейський досвід доводить, що поєднання технічних знань з комунікацією, критичним мисленням і адаптивністю підвищує ефективність фахівців. Українській вищій освіті варто зосередитися на оновленні програм, підготовці викладачів та створенні інфраструктури, що імітує реальні кібервиклики. Такі кроки забезпечать підготовку конкурентних фахівців, здатних протистояти глобальним кіберризикам.

Література:

1. AlDaajeh, S., Saleous, H., Alrabae, S., Barka, E., Breiting, F., & Choo, K. K. R. (2022). The role of national cybersecurity strategies on the improvement of cybersecurity education. *Computers & Security*, 119, 102754.
2. Pirta-Dreimane, R., Brilingaitė, A., Roponen, E., Parish, K., Grabis, J., Lugo, R. G., & Bonders, M. (2023, July). CyberEscape approach to advancing hard and soft skills in cybersecurity education. In *International Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 441-459). Cham: Springer Nature Switzerland.
3. Stavrou, E. (2023, July). Planning for professional development in cybersecurity: a new curriculum design. In *International Symposium on Human Aspects of Information Security and Assurance* (pp. 91-104). Cham: Springer Nature Switzerland.
4. Mukherjee, M., Le, N. T., Chow, Y. W., & Susilo, W. (2024). Strategic approaches to cybersecurity learning: A study of educational models and outcomes. *Information*, 15(2), 117.
5. Bada, M., & Nurse, J. R. (2019). Developing cybersecurity education and awareness programmes for small-and medium-sized enterprises (SMEs). *Information & Computer Security*, 27(3), 393-410.

ФОРМУВАННЯ МЕТАКОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Лашко І. В.,

*асистент кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Творче мислення становить фундаментальний чинник у становленні особистості та поступі людської цивілізації, адже більшість наукових відкриттів і технологічних досягнень виникають саме завдяки креативним ідеям. Згідно з результатами сучасних досліджень, розвиток креативності можна цілеспрямовано стимулювати за допомогою відповідних педагогічних підходів, зокрема – через впровадження метакогнітивних стратегій у навчальний процес.

Метакогнітивні підходи мають потенціал істотно впливати на розвиток творчих здібностей, оскільки метакогнітивне мислення є критично важливим чинником у формуванні високого рівня навчальної успішності. Брак розвинених метакогнітивних умінь часто ускладнює здатність студентів до логічного, наукового мислення. Такі труднощі, як правило, мають витоки у традиційних освітніх практиках, що не надавали достатньої уваги розвитку саморефлексії та усвідомленого навчання. У цьому контексті варто підкреслити, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від змісту навчальних програм, обраних дидактичних стратегій та способів оцінювання пізнавальної діяльності [3]. Результати досліджень засвідчують, що розвиток метакогнітивних навичок можливий за умови цілеспрямованого навчання та їх систематичного включення в освітній процес.

Дослідження метакогнітивних процесів у науковій сфері безпосередньо пов'язуються з діяльністю наукової школи Джона Флейвелла, який вважається засновником сучасного напрямку метакогнітивізму. Саме він уперше систематизував уявлення про метапізнання як окремий рівень пізнавальної активності, а його послідовники продемонстрували на прикладному рівні важливість метакогнітивних процесів для навчальної, професійної діяльності та загального інтелектуального розвитку особистості [4]. Згідно з його концепцією, метакогнітивна діяльність охоплює чотири ключові елементи: метакогнітивні знання, метакогнітивний досвід, цілі (або завдання) та дії (або стратегії) [2].

Метакогнітивні знання становлять собою сукупність переконань і уявлень індивіда про власні пізнавальні можливості та обмеження і ґрунтуються на досвіді, що зберігається у довготривалій пам'яті. Метакогнітивний досвід – це усвідомлені когнітивні події, які вимагають застосування певних дій, зазвичай на основі

раніше набутого досвіду. Наприклад, коли письменник, зіткнувшись із творчою кризою, звертається до свого минулого досвіду, щоб знайти ефективні стратегії її подолання [2].

Згідно з поглядами самого Флейвелла та його послідовників А. Браун, Б. Величковського, Дж. Уілсона та інших, ключовим механізмом, який активує метапізнання, є рефлексія. Окремий напрям досліджень у галузі метапізнання стосується вивчення особливостей метакогнітивної діяльності студентів. Науковці аналізують її специфіку, механізми формування та можливості цілеспрямованого розвитку. Значний внесок у вивчення цих аспектів зробили такі дослідники, як К. Амес, Д. Бренсфорд, П. Вінн, Дж. Девідсон, А. Худвін та інші [4].

У сучасному науковому дискурсі поняття «мистецька освіта» розглядається як міждисциплінарна категорія, що перебуває у фокусі досліджень педагогіки, мистецтвознавства, культурології, філософії та психології. Ця сфера освітньої діяльності активно вивчалася українськими науковцями, зокрема О. Баніт, Н. Базилевич, Л. Воевідко, Т. Дмитренко, Т. Єрмаковою, І. Зязюном, С. Коновцем, О. Отим, Т. Скорик, О. Фейчер, Г. Філіпчук, О. Щолковою та іншими [2]. Попри значний науковий доробок, низка важливих аспектів мистецької освіти залишається недостатньо дослідженою.

Розвиток творчого потенціалу студентів вважається однією з провідних цілей навчання у сфері візуального мистецтва. Важливою складовою цього процесу є здатність генерувати численні оригінальні ідеї. На відміну від традиційної імпліцитної форми викладання, сучасні дослідження вказують на доцільність усвідомленого формування таких знань. Зокрема, цілеспрямоване навчання елементів метакогніції позитивно впливає на рівень дивергентного мислення у студентів.

На ранніх етапах творчого процесу саме дивергентне мислення забезпечує здатність знаходити різноманітні рішення для відкритих проблем. Воно охоплює продуктивність (кількість ідей), гнучкість (варіативність підходів) та оригінальність (несподіваність рішень). Цей тип мислення активізується ще на стадії формулювання проблеми й супроводжує увесь творчий пошук [1].

У процесі навчання образотворчого мистецтва студенти беруть участь у створенні робіт, аналізі та інтерпретації художніх творів, що сприяє розширенню арсеналу технік, форм і творчих ідей. Довготривалі завдання спрямовані на поступове накопичення знань, необхідних для опанування складніших творчих стратегій. Водночас формування знань через індивідуальні рефлексивні практики обмежується особистим досвідом, що може уповільнювати загальний навчальний прогрес. Для ефективного розвитку дивергентного мислення потрібна системна й різнопланова освітня програма [1; 2; 3].

Крім того, поширені хибні уявлення про природу оригінальності можуть формувати занижену самооцінку, що блокує творчу ініціативу. Подолання таких упереджень потребує експліцитного викладання понять, пов'язаних із творчістю. Доведено, що поєднання знань про креативні процеси з розвитком метакогнітивної компетентності сприяє активізації дивергентного мислення в мистецькій освіті.

Варто зазначити, що у вищій мистецькій освіті існує широкий спектр методик викладання, кожна з яких має власні переваги й недоліки. Це зумовлено специфікою навчального процесу у студентів творчих спеціальностей, який потребує

особистісно зорієнтованого підходу. Такий індивідуальний підхід стає по-справжньому ефективним лише за умови, що запропонована викладачем стратегія навчання є науково обґрунтованою та апробованою на практиці.

Отже, пріоритетним завданням мистецької освіти є розвиток творчого мислення, оскільки саме здатність до генерації оригінальних ідей формує підґрунтя для інновацій у мистецтві та культурі. Важливою передумовою цього є усвідомлене опанування студентами знань про природу креативності, що потребує експліцитного навчання елементів метакогніції. Такий підхід сприяє підвищенню гнучкості, продуктивності й оригінальності мислення, допомагає долати когнітивні бар'єри та формує позитивне ставлення до власної творчої діяльності.

Література:

1. Marie-Therese van de Kamp, Wilfried Admiraal, Jannet van Drie, Gert Rijlaarsdam. Enhancing divergent thinking in visual arts education: Effects of explicit instruction of meta-cognition. *British Journal of Educational Psychology*. 2014. 12 с. URL:https://www.researchgate.net/publication/268816396_Enhancing_divergent_thinking_in_visual_arts_education_Effects_of_explicit_instruction_of_meta-cognition <https://zenodo.org/records/13952542> (Дата звернення: 30.05.2025).

2. McCollum, Renae P. The Role of Metacognition in Visual Art Education. Master's Theses. 5038. 2019. DOI: <https://doi.org/10.31979/etd.p9ka-vwea> https://scholarworks.sjsu.edu/etd_theses/5038

3. Zahra Talebi Ghahremanlouy Olya. The effects of metacognitive strategies on the development of creativity in efl students. *Proceedings of ADVED 2024-10th International Conference on Advances in Education & Social Sciences*. 21-22 October 2024. Online Conference. С. 59-66. URL: <https://zenodo.org/records/13952542> (Дата звернення: 30.05.2025).

4. Сидорчук Н. Г. Формування метакогніцій майбутніх фахівців у вищій школі: досвід та перспективи впровадження у навчальний процес вітчизняних навчальних закладів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Вип. 4 (90). С. 125-128. DOI:[10.35433/pedagogy.4\(90\).2017.125-128](https://doi.org/10.35433/pedagogy.4(90).2017.125-128) (Дата звернення: 30.05.2025).

SOFT SKILLS У СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРІВ МАЙБУТНЬОГО

Левіщенко О. С.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

У сучасному бізнес-середовищі, яке характеризується швидкими змінами та високою конкуренцією, soft skills стають вирішальними для успіху компаній. Тому сучасний бізнес вимагає не лише професійних знань, а й уміння ефективно комунікувати, адаптуватися до змін, працювати в команді та вирішувати складні задачі.

За даними Всесвітнього економічного форуму [1], ключовими навичками 2030 визначено: штучний інтелект та робота з великими обсягами даних, аналітичне мислення, креативне мислення, стійкість, гнучкість і спритність, технологічна грамотність, лідерство та соціальний вплив, цікавість і навчання протягом усього життя, системне мислення, управління талантами, мотивація та самоусвідомлення. Зокрема, понад 90% роботодавців вважають, що soft skills важливіші за технічні знання при прийомі на роботу. Адже, в умовах цифровізації та автоматизації, здатність до ефективної комунікації, лідерства та адаптації до змін є критично важливою для підтримки конкурентоспроможності організацій.

На думку менеджерів консалтингової компанії PwC Топ-7 soft skills у бізнесі становлять:

1. Комунікативні навички – це здатність ефективно передавати інформацію, розуміти співрозмовника та обмінюватися зворотним зв'язком. Вони включають активне слухання, точність висловлювань, асертивність, невербальну комунікацію та адаптацію стилю спілкування. У бізнесі проявляються під час презентацій, переговорів, консультацій і вирішення конфліктів, сприяючи формуванню ефективної взаємодії.

2. Адаптивність – це здатність гнучко реагувати на зміни, швидко опановувати нові навички та приймати нові умови. Вона базується на відкритості до змін, стресостійкості, гнучкості та резильєнтності. У бізнесі проявляється під час реорганізації, впровадження інновацій, адаптації до нових культур. Адаптивні працівники підтримують стійкість компанії в умовах кризи чи змін.

3. Емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати, контролювати власні емоції та розуміти емоції інших. Його складові: самоусвідомлення, саморегуляція, емпатія та соціальні навички. У бізнесі ця компетентність важлива для ефективної комунікації, лідерства, вирішення конфліктів і роботи з клієнтами. Вона сприяє довірі, мотивації команди та емоційно грамотній взаємодії.

4. Критичне мислення – це здатність раціонально оцінювати інформацію, встановлювати логічні зв'язки між фактами та робити обґрунтовані висновки. Включає аналітичність, нестандартний підхід, оцінку доказів і «погляд зверху». У бізнесі важливе для стратегічного планування, оптимізації процесів і розв'язання складних ситуацій. Такий підхід дозволяє не приймати ідеї без перевірки.

5. Управління часом – це здатність раціонально організувати свій час і ресурси для досягнення цілей у встановлені терміни. Включає визначення пріоритетів, постановку цілей, планування завдань, контроль за виконанням і коригування дій. Ця навичка підвищує продуктивність, знижує рівень стресу та сприяє балансу між професійним і особистим життям.

6. Командна робота – це вміння співпрацювати, знаходити компроміси, розподіляти обов'язки та підтримувати ефективну комунікацію для досягнення спільних результатів. Включає довіру, взаємодопомогу і чіткий розподіл ролей. У бізнесі проявляється у спільних проєктах і брейнштурмінгу. Злагоджена команда сприяє інноваціям, обміну ідеями та створенню позитивного клімату.

7. Постійне навчання і розвиток – це прагнення безперервно вдосконалювати знання і навички, освоювати нові ідеї та адаптуватися до змін. Включає участь у тренінгах, читання професійної літератури та відкритість до нових викликів. Ця навичка допомагає залишатися конкурентоспроможним, сприяє професійному зростанню та ефективній адаптації до змін у сфері діяльності.

Soft skills також сприяють покращенню корпоративної культури, підвищенню рівня задоволеності працівників та зниженню плинності кадрів. Компанії, які інвестують у розвиток м'яких навичок своїх співробітників, зазвичай демонструють вищу продуктивність та інноваційність.

З розвитком бізнес-ландшафту змінюється й визначення успіху. Хоча технічні знання залишаються важливими, здатність співпрацювати, керувати та адаптуватися буде тим, що відрізнятиме професіоналів. [3]

Роль вищих навчальних закладів у формуванні soft skills у майбутніх фахівців важко переоцінити. Включення м'яких навичок у навчальні програми допомагає студентам отримати не лише професійні знання, а й необхідні для кар'єрного успіху компетенції. Дослідження показують, що такі студенти легше працевлаштовуються і швидше ростуть професійно. Університети застосовують різні методи: проєктне навчання, стажування, тренінги з розвитку комунікацій і лідерства, а також міжнародні програми, що розвивають міжкультурні навички та адаптивність.

Європейський досвід розвитку Soft Skills ґрунтується на інтеграції цих навичок у систему освіти та професійного навчання з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців для глобального ринку праці. Ключовими ініціативами є програми Erasmus+ та European Skills Agenda, які сприяють розвитку м'яких навичок через міжнародні обміни, стажування та кооперацію між університетами та бізнесом. Європейські стандарти освіти підкреслюють важливість адаптації навчальних програм до змінюваних вимог ринку, зокрема через проєкти, що поєднують теоретичне навчання та практичний досвід. Вищі навчальні заклади активно інтегрують Soft Skills у свої курси, забезпечуючи студентів не лише професійними знаннями, а й навичками ефективної комунікації, критичного мислення, роботи в

команді, що є необхідними для успішної кар'єри в умовах швидких технологічних змін і глобалізації. [4,5]

Європейський підхід до розвитку soft skills у вищій освіті базується на їх інтеграції в освітні програми з урахуванням вимог сучасного ринку праці. Основу складають ініціативи, такі як Європейська освітня зона, стратегія розвитку професійної освіти (VET) та програма Erasmus+. Європейська освітня зона сприяє мобільності, взаємному визнанню кваліфікацій, розвитку цифрових і міжкультурних навичок, зокрема через мікрокваліфікації та університетські партнерства. Стратегія VET акцентує увагу на комунікації, критичному мисленні, емоційному інтелекті та роботі в команді. Програма Erasmus+ дозволяє студентам розвивати soft skills завдяки міжнародній мобільності й практичній участі в проєктах. Загалом, ці ініціативи сприяють підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних адаптуватися до змін.

Міждисциплінарний підхід до формування soft skills у вищій освіті є ключовим для підготовки студентів до сучасного ринку праці. Він передбачає поєднання знань із різних галузей для розвитку універсальних компетентностей. Європейські ініціативи, зокрема Erasmus+, підтримують співпрацю між університетами та бізнесом, що забезпечує студентам практичний досвід. Проєкти на кшталт KT SoftSkills сприяють подоланню розриву між освітою та підприємствами, інтегруючи soft skills у професійне середовище.[6]

Вищі навчальні заклади також активно впроваджують міждисциплінарні курси та проєкти, що дозволяють студентам з різних спеціальностей працювати разом над реальними завданнями. Це сприяє розвитку таких soft skills, як комунікація, критичне мислення, командна робота та адаптивність. Наприклад, у рамках проєкту ENGAGE.EU, що об'єднує університети з різних країн Європи та Південно-Східної Азії, студенти мають можливість брати участь у міждисциплінарних програмах, спрямованих на вирішення соціальних викликів [7].

Співпраця між бізнесом та вищою освітою є ключовою для ефективного розвитку soft skills у студентів. Підприємства можуть надавати студентам можливість проходити стажування, брати участь у реальних проєктах та отримувати зворотний зв'язок від фахівців, що сприяє розвитку практичних навичок. Зі свого боку, вищі навчальні заклади можуть адаптувати свої навчальні програми до потреб ринку праці, інтегруючи в них елементи, що сприяють розвитку soft skills.

У сучасних умовах динамічного розвитку технологій та змін на ринку праці м'які навички набувають вирішального значення для професійної реалізації. Інтеграція soft skills у вищу освіту через міждисциплінарний підхід та тісну співпрацю з бізнесом сприяє формуванню гнучких, комунікабельних і командно орієнтованих фахівців. Освітні програми, адаптовані до сучасних викликів, готують майбутніх працівників до роботи в умовах невизначеності, цифровізації та глобалізації. Розвиток soft skills має стати пріоритетом не лише в навчанні, а й у корпоративних стратегіях, забезпечуючи успішну адаптацію до постійних змін.

Література:

1. World Economic Forum, Future of Jobs Report 2025 URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>
2. Офіційний сайт компанії Pwс URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/>

3. Hillary Chabot, Risk Mask. What Are Soft Skills and Why Are They Important in Business? URL: <https://entrepreneurship.babson.edu/why-soft-skills-are-important/>

4. Virtual exchanges in higher education and youth (EVE). URL: <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/virtual-exchanges-in-higher-education-and-youth-eve-ec0923033enn.pdf>

5. Gina Neugebauer, Why Soft Skills Matter in Higher Education and Career Development URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality-equity/key-competences-lifelong-learning/skills-development>

6. Платформа для обміну ідеями та ідеалами, залучення молоді та майбутніх лідерів регіону, а також зміцнення довіри для вирішення глобальних проблем. Офіційний сайт URL: <https://engage.eu/>

7. SoftSkills for knowledge transfer. URL: <https://www.ktsoftskills.eu/>

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Литвишко Л. О.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Війна в Україні супроводжується не лише фізичними загрозами, а й потужною інформаційною агресією, оскільки інформаційний простір насичений пропагандою, фейками та емоційно забарвленим контентом. У таких умовах освіта відіграє ключову роль у формуванні здатності до критичного осмислення інформації, що надходить з різних джерел. Критичне мислення під час війни в освіті набуває особливої актуальності як важливий інструмент для ідентифікації неправдивої інформації, маніпулятивних тактик і пропаганди.

Відомі іноземні вчені М. Ліпман, П. Фасьоне, Д. Халперн, В. Индраесіене, Д. Перкінс, К. Гонсалес-Санчо, С. Вінсент-Ланкрін, М. Букаерт та інші, при вивченні пізнавальних процесів, зокрема процесу мислення, розкривають значення і сутність критичного мислення.

Науковець М. Ліпман [1] вважає критичне мислення однією з найважливіших потреб для життя в сучасному світі, оскільки це комплексне вміння допомагає ефективно вирішувати широкий спектр практичних завдань у різних професійних сферах, таких як архітектура, право, медицина та інших. Крім того, критичне мислення є важливим у міжособистісних стосунках, особливо в ситуаціях морального вибору, науковій діяльності та повсякденному житті. Він є засновником цієї педагогічної новації і вважав, що навчання критичному мисленню полягає у розвитку здатності логічно міркувати.

Халперн Д. в дослідженні [2] визначає, що метою навчання в коледжі є критичне мислення, але донедавна фактичні дослідження цих навичок були обмеженими, тому дискусійними є питання: «того, де ми були, і модель із чотирьох частин, яка показує, де ми маємо бути».

В роботі «Розвиток креативності та критичного мислення учнів», вчені [3] досліджують креативність і критичне мислення як ключові навички для складних, глобалізованих і все більш оцифрованих економік і суспільств.

В. Индраесіене в праці «Critical Thinking in Higher Education and Labour Market» розкриває, як критичне мислення проявляється в контексті вищої освіти та ринку праці, а також підкреслює важливість критичного мислення на особистому, міжособистісному та соціальному рівнях [4].

В дослідженні [5] пропонується теорія правильного мислення, заснована на концепції схильностей. Стверджується, що диспозиційний погляд на хороше мислення є генеративним способом підходу до питань, що стосуються теорій

мислення, загальності мисленневих здібностей, концептуального розвитку, культури та освіти.

Узагальнююче вищенаведене, критичне мислення – є багатовимірним когнітивним процесом, що включає аналіз, оцінку, інтерпретацію та синтез інформації. Зокрема, у контексті освіти, особливо під час війни, воно стає необхідним інструментом у протидії дезінформації та у формуванні стійкості до психологічних впливів.

Основними підходами до розуміння критичного мислення є [6]: когнітивно-психологічний підхід, в якому критичне мислення розглядається як процес оцінки достовірності, точності або цінності інформації, здатність шукати альтернативні точки зору, сприймати ситуацію на основі фактів та аргументів; педагогічний підхід зосереджується на розвитку критичного мислення через освітні практики, що сприяють формуванню навичок аналізу, аргументації та саморефлексії; інформаційно-безпековий підхід підкреслює роль критичного мислення у забезпеченні інформаційної безпеки громадян, особливо в умовах інформаційно-психологічних викликів війни.

Використання цих підходів в освітньому процесі має забезпечити цілісне формування навичок критичного мислення як інтегральної складової особистісного та професійного розвитку здобувачів освіти. Загалом, поєднання трьох підходів дозволяє забезпечити комплексний розвиток критичного мислення, формує базу для стійкого інформаційного і психологічного імунітету молоді та педагогів, що є вирішальним фактором для освітньої безпеки країни під час війни.

Основними методами формування критичного мислення в кризовий період є такі дидактичні та педагогічні інструменти, що забезпечують інтерактивність, рефлексію та орієнтацію на реальні життєві ситуації, а саме [7]:

метод проблемного навчання – передбачає створення ситуацій, у яких учні або здобувачі змушені аналізувати, шукати інформацію, зіставляти факти та формулювати власні висновки. Наприклад, аналіз інформаційних повідомлень з медіа в умовах війни чи фейкових новин;

дебати та дискусії – дають можливість висловлювати різні точки зору, формувати аргументи, спростовувати протилежні позиції. Це стимулює не лише логіку, але й толерантність до інших думок, що є ключовим у демократичному суспільстві;

аналіз кейсів (case study) – дозволяє працювати з реальними або змодельованими ситуаціями, що потребують глибокого аналізу, виявлення проблем, формування рішень. У воєнний період це можуть бути ситуації морального вибору, поведінки в умовах інформаційного тиску тощо;

метод Сократівського діалогу – передбачає послідовне задавання питань, що змушують учня самостійно доходити до істини, що особливо корисно для розвитку саморефлексії;

проектна діяльність – сприяє об'єднанню теоретичних знань і практичного мислення, дозволяє учням брати участь у вирішенні актуальних соціальних чи гуманітарних проблем, включаючи волонтерські ініціативи чи інформаційні кампанії;

використання медіаосвітніх технологій – аналіз соціальних мереж, новинних порталів, блогів допомагає формувати навички перевірки джерел, критичної оцінки контенту та розпізнавання маніпулятивних технік.

Ці методи, у поєднанні з адаптованими до умов війни освітніми програмами, дозволяють зберегти не лише інтелектуальний потенціал молоді, але й підготувати її до активної громадянської участі в умовах післявоєнного відновлення країни.

Таким чином, критичне мислення є ключовою компетенцією в умовах війни, що дозволяє особистості ефективно протистояти інформаційним загрозам та зберігати психологічну стійкість. Освітні заклади повинні активно впроваджувати методики розвитку критичного мислення на всіх рівнях освіти для забезпечення інформаційної безпеки та формування відповідального громадянина.

Література:

1. Ліпман М. Критичне мислення в різних дисциплінах. [Critical Thinking Across the Disciplines]. Inquiry: Critical Thinking across the Disciplines. 1988. No1(1). С. 3–4. URL: <https://doi.org/10.5840/inquiryctnews19881178> [in English].

2. Халперн Д. Викладання критичного мислення: допомога студентам коледжу розвивати навички та схильності критичного мислителя. Teaching for Critical Thinking: Helping College Students Develop the Skills and Dispositions of a Critical Thinker]. New Directions for Teaching and Learning. 1999 (80). P. 69–74. URL: <https://doi.org/10.1002/tl.8005> [in English]

3. Вінсент-Ланкрін С., Гонсалес-Санчо К., Букаерт М. Виховання в студентів творчих здібностей та критичного мислення. [Fostering Students' Creativity and Critical Thinking]. In Educational Research and Innovation. OECD, 2019. URL: <https://doi.org/10.1787/62212c37-en> [in English]

4. Индраециене В. Критичне мислення у вищій освіті та на ринку праці. [Critical thinking in higher education and labour market]. 2021, Peter Lang Publishing. URL: <https://doi.org/10.3726/b18636> [in English].

5. Перкінс Д., Джей Е., Тішман С. Поза здібностями: диспозиційна теорія мислення. [Beyond Abilities: A Dispositional Theory of Thinking]. Merrill-Palmer Quarterly. 1993. No39(1). С. 1–21. URL: <http://www.jstor.org/stable/23087298> [in English]

6. Караман О., Степаненко В. Механізми критичного мислення у фокусі безпеки громадян. URL: https://www.apfn-journal.in.ua/archive/66_2023/part_2/31.pdf?utm_source=chatgpt.com

7. М. А. Бохан, Н. В. Башинська, Л. О. Забелло, І. М. Станевич, І.В. Карпельова. Розвиток критичного мислення у процесі навчання дітей та молоді. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2018/03/2018_03_29_2_Bohan.pdf

«SOFT SKILLS» ЯК ФУНДАМЕНТ УСПІШНОЇ КАР'ЄРИ ПРАЦІВНИКА

Ложачевська О. М.,
*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Для успішної діяльності та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності на ринку господарювання компанії потребують компетентних працівників, що прагнуть досягнути успіху у професійній сфері, здатні планувати власну кар'єру та саморозвиватися. Вміння планувати кар'єру дасть можливість працівнику визначити свої сильні сторони, пріоритетні напрямки розвитку, адаптуватися до змін, бути гнучким, що, своєю чергою, допоможе професійній реалізації у сучасних ринкових умовах.

Проектування кар'єри в сучасних економічних умовах – це одна із важливих вимог професійного та особистішого успіху людини. Здійснюючи управління кар'єрою на підприємстві, керівництву важливо розуміти, що розумне та правильне планування кар'єрного розвитку персоналу дасть позитивні результати, як для самого працівника, так і для підприємства у цілому[1].

Наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених щодо питань планування кар'єри персоналу стали предметом для дискусій та викликали інтерес у таких вчених, як: В. Савченко, О. Крушельницької, С. Карловця, В. Петюха, Д. Богині, Т. Балановської, Ю. Єршової та ін.

Сучасні соціологічні дослідження із проблеми кар'єри показують, що серед факторів, що впливають на професійну й посадову кар'єру, респонденти на перше місце ставлять власні зусилля, накопичені знання, уміння й професійний досвід. У число провідних факторів кар'єри входить також бажання підвищити рівень життя, поліпшити своє матеріальне становище при отриманні більш високої посади, тобто матеріальні стимули є одними з визначальних у мотивації до кар'єрного росту[4].

Кар'єра – закономірний результат успішної професійної діяльності, спрямованої на максимальну реалізацію ділового й особистісного потенціалу співробітника й пов'язаної із системою його життєвих цінностей. Динамічна кар'єра в наш час вважається одним із ключових показників ділового успіху і відчутним результатом професійної діяльності працівників.

На сучасному ринку господарювання, що розвивається під впливом інформаційних технологій, все більшу частку займає сфера послуг. Відтак, значну роль відіграють процеси управління трудовими ресурсами, що визначаються як людський фактор розвитку економіки. Нині, персонал компанії є найціннішим

ресурсом, оскільки саме від нього залежать темпи досягнення стратегічних цілей, як економічних, так і соціальних.

Для того, щоб бути конкурентоспроможним та адаптованим до мінливості зовнішнього середовища варто розвивати своїх працівників, сприяти їх безпервному навчанню, формувати у них критичне мислення, креативність, здатність швидко приймати рішення та бути у ресурсі. Важливою частиною процесу підвищення якісного складу персоналу підприємства є мотиваційний аспект, оскільки саме він сприяє до планування кар'єри та її успішного просування [3].

Динамічні процеси глобалізації вимагають визначення найважливіших потреб ринку праці до сучасного фахівця нової генерації. На перший план виходять здатність до особистісного та професійного зростання, самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації. Сучасному фахівцю окрім професійних навичок необхідні також гнучкі навички або «soft skills» задля створення конкурентного професійного профілю та іміджу. Нині ці навички набувають більшої значущості, оскільки роботодавці все частіше включають їх до переліку вимог до кандидатів на різні вакансії. Сьогодні вважається цінним не той працівник, який має лише професійні теоретичні знання та практичні навички – «hard skills», а той, хто готовий до саморозвитку, може працювати в команді, знаходити нестандартні рішення, подолати професійні труднощі та зберегти темпи власного розвитку, володіючи «soft skills». Ці навички допомагають людині успішно взаємодіяти з іншими та стають важливим елементом успіху незалежно від сфери професійної діяльності. Формування та розвиток гнучких навичок є необхідністю сучасного ринку праці, який динамічно розвивається, а також важливим завданням у процесі підготовки конкурентоспроможного фахівця на всіх його етапах. Це питання є надзвичайно актуальним для фахівців будь-якого віку та професії[6].

Серед важливих і доцільних «soft skills» для майбутнього професійного становлення фахівця економічного профілю можна виокремити наступні:

- керування часом – здатність визначити першочергове, основне завдання чи працювати одночасно з кількома завданнями;
- професійна етика – здатність бути комунікативним, рішучим та мати чітку мотивацію;
- відмінні комунікативні навички – уміння бути не лише хорошим слухачем, а й оратором;
- лідерство – впевненість у собі, спроможність виконувати завдання та надихати інших;
- емоційний інтелект – прийняття конструктивної критики, уміння розуміти й керувати власними емоціями;
- навички розв'язання проблем – здатність справлятися із складними ситуаціями й приймати швидкі, виважені рішення;
- критичне мислення – мислення об'єктивне та чіткий аналіз ситуації тощо[2].

Головний акцент «soft skills» робиться на різноманітних варіантах поведінки, які допомагають людям в професійній діяльності, зокрема в роботі в команді, та сприяють успішній соціалізації. Soft skills можна розділити на кілька категорій:

перша категорія – це навички спілкування, до яких входять: ефективна комунікація, слухання, вміння переконувати, вміння висловлювати свої думки та ідеї;

друга категорія – це навички розвитку відносин, до яких входять: здатність до співпраці з іншими людьми, здатність до співпраці в команді, управління конфліктами та підтримання дружніх стосунків;

третя категорія – це навички особистісного розвитку, до яких входять: здатність до саморозвитку, самоконтроль, вміння працювати зі стресом, розвиток креативності та інноваційного мислення[6].

Наявність здорових кар'єрних амбіцій поряд з об'єктивною оцінкою своїх можливостей, спрямованістю на розвиток свого потенціалу, може забезпечити посадову й професійну кар'єру. Розвиток ринку праці в сучасних умовах по цілому ряду причин призводить до високого рівня безробіття серед молодих фахівців-випускників. Це потребує від них високого рівня особистісної зрілості й готовності діяти в складних економічних обставинах. Усвідомлення цілей своєї професійної діяльності, планування кар'єри й бажання реалізувати свій потенціал – важливі умови успішної стратегії поведінки на ринку праці

Успішно побудована кар'єра дає можливість людині розвивати власні можливості, досягнути визнання та бути значущою як для себе, так і для суспільства загалом[4].

Основними складовими елементами кар'єри є рівень успішності просування по кар'єрних сходах, що приносить максимальний ефект та вигоди для людини та для компанії.

Планування та розвиток кар'єри працівників є пріоритетним завданням у галузі управління персоналом, що полягає в окресленні цілей особистості, можливості їх розвитку в компанії та визначення оптимальних шляхів, що дадуть змогу досягнути поставлену мету.

При виборі шляхів кар'єрного зростання є усвідомлення людиною того, що між факторами впливу та особистістю існує певна взаємодія. Фактори кар'єри являють собою визначальні обставини, що виступають рушійними силами та є причинами процесу трудового руху. До прикладу, психологічні особливості людини тісно пов'язані із її природними показниками, що, своєю чергою, формують важливу її характеристику – здібності. Здібності визначаються динамікою придбання індивідом знань, умінь і навичок та його можливістю виконувати певний вид діяльності [2].

Фактори, що впливають на розвиток кар'єри поділяються на зовнішні та внутрішні фактори впливу і представлені на рис. 1.

Розвиток кар'єри – це сукупність дій, що виконує працівник для власного розвитку. Планування та контроль за розвитком трудової кар'єри працівника вимагає від нього та підприємства додаткового часу і відповідних ресурсів, але ці зусилля виправдані, оскільки вони надають суттєві переваги самому працівнику та підприємству [1].

Для правильного планування та розвитку кар'єри працівникам та їх керівникам необхідно прикласти певні зусилля, адже це дає обом сторонам значні переваги, що вимагає від керівництва створення ефективної системи управління розвитком персоналу. Відтак, працівники отримують наступні переваги:

- підвищення рівня задоволеності від виконуваної роботи;
- можливість професійного росту та покращення рівня життя;

- чітке розуміння власних сил та можливостей для подальшого планування життя;
- спрямована підготовка до професійної діяльності;
- підвищення рівня конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках праці.

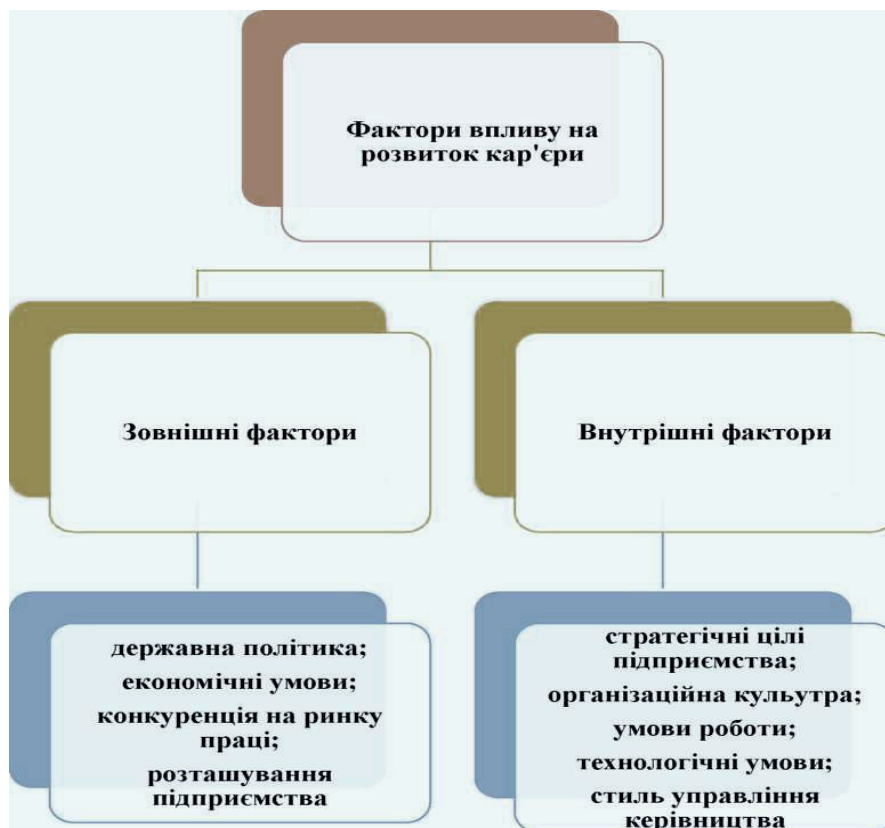

Рис. 1. Фактори впливу на розвиток кар'єри

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються та конкуренція на ринку праці є дуже високою, soft skills стають все більш важливими для успішної кар'єри та бізнес-діяльності. Тому розвиток цих навичок стає необхідністю для будь-якої людини, яка бажає бути успішною в сучасному світі.

Згідно досліджень тенденцій і перспектив ринку праці Європи та Америки у постпандемічний період [5], найважливішими soft skills, що стають затребуваними є: комунікаційні навички, лідерство та управління, креативність та інноваційність, аналітичні здібності та рішення, командний дух та співпраця.

Позитивне кар'єрне просування може характеризуватися продуктивністю, якістю, ефективністю та задоволеністю людини. У працівників, що позитивно ставляться до кар'єри, працюють над своїми знаннями, soft skills, компетенціями,

розвиваються, безсумнівно, буде вдала кар'єра. Пристосування кар'єри прямо залежить від гнучкості підприємства, його конкуренції на ринку господарювання та розвитку.

Література:

1. Ангел О.Ю. Сучасні тенденції планування кар'єри: як стежити за трендами і знайти новий кар'єрний шлях / О.Ю. Ангел // Проблеми соціології. – 2021. – с. 203-207.

2. Doyle A. Top Soft Skills Employers Value With Examples. URL: <https://www.thebalancemoney.com/list-of-soft-skills-2063770#toc-more-soft-skills>. Accessed: Apr. 20, 2025.

3. Кольчак Н.В. Управління діловою кар'єрою персоналу підприємства: [Електронний ресурс] – Режим доступу: Шр://кк.паи.еди.иа/агііс1е/1723

4. Побудова кар'єри : навч.-метод. посіб. / [О. В. Мельник, О. Л. Морін, Л. А. Гуцан, І. І. Ткачук, О. М. Пархоменко, З. В. Охріменко, Т. С. Попова, М. В. Лузан; за ред. О. В. Мельника]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 172 с.

5. Frank E. J. Soft skill development in a total enterprise simulation. *Bus. Educ. Innov. J.*, 2019. vol. 11, pp. 79-82.

6. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня, 2015. URL : <https://studway.com.ua/soft-skills/>.

РОЛЬ І МІСЦЕ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ляпунова В. А.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
М. Запоріжжя, Україна*

Вихователі дітей дошкільного віку допомагають формувати розум дітей і душу дітей, відіграють важливу роль у їхньому розвитку. Вони мають володіти важливими професійними навичками, які б дозволили їм сприяти навчанню дитини не лише як педагога, а й як консультанта та наставника. Зазвичай вихователі дітей дошкільного віку, зосереджуючись на дітях віком до 6-7 років, навчають основам математики та мови, а також допомагають своїм вихованцям у емоційному, фізичному та культурному розвитку [1; 2].

У професійній діяльності вихователя м'які навички мають важливе значення і відіграють одну з ключових ролей. Міжособистісне спілкування є значною частиною професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО). Воно передбачає обмін думками, ідеями, почуттями та емоціями між двома або більше людьми. Це включає як вербальні, так і невербальні елементи особистої взаємодії. Роботодавці цінують вихователів з добре розвиненими міжособистісними навичками, оскільки вони сприяють ефективності командної роботи та ділового спілкування у ЗДО.

Міжособистісні навички – це риси, на які ми покладаємось, коли взаємодіємо та спілкуємось з іншими. Вони охоплюють різноманітні сценарії, де комунікація та співпраця є важливими. Ці навички включають здатність спілкуватися та будувати стосунки з іншими. Як правило, вони включають як вроджені риси особистості, так і те, як людина навчилася справлятися з певними соціальними ситуаціями. Ефективні міжособистісні навички можуть допомогти вихователеві не тільки в процесі спілкування з вихованцями, їх батьками, колегами, а й можуть позитивно вплинути на кар'єрне зростання педагога. До прикладу, міжособистісні навички включають: активне слухання, командну роботу, відповідальність, надійність, лідерство, мотивацію, гнучкість, терпіння, емпатію [2].

Ключові відмінності між твердими навичками (Hard Skills) та м'якими навичками (Soft Skills) полягають у тому, як вони набуваються та використовуються на робочому місці. Тверді навички часто опановуються через освіту або спеціальне навчання. Вони включають професійні компетенції. М'які навички частіше розглядаються як риси особистості або поведінки, які вона може розвивати все своє

життя. Вони використовуються, коли людина керує своїм часом, спілкується з іншими людьми або вперше стикається зі складною ситуацією. Таким чином, вони є універсальними, переносимими та корисними для різних видів професійної діяльності.

Навички вихователя ЗДО можна розділити на два типи: м'які навички та жорсткі навички. М'які навички пов'язані з особистими якостями та міжособистісними навичками, які важливі для забезпечення ефективної комунікації, побудови стосунків та виховання дітей раннього віку. Жорсткі навички – це технічні аспекти виховання дітей раннього та дошкільного віку, такі як освіта та виховання, розробка навчальних програм та дотримання освітніх норм.

М'які навички вихователя дітей раннього та дошкільного віку сприяють тому, як він взаємодіє та комунікує з вихованцями. Ефективний вихователь дітей дошкільного віку має демонструвати глибокі знання цих міжособистісних навичок. Ці риси допомагають вихователям глибше знаходити спільну мову зі своїми вихованцями, забезпечуючи комфорт, позитивне спілкування та створюючи сприятливе освітнє середовище [2]. Важливість м'яких навичок вихователя дітей раннього та дошкільного віку виходить за рамки його власних кар'єрних цілей або дотримання освітніх норм. Ці навички закладають міцну основу для майбутнього навчального досвіду дитини, формуючи як її академічну, так і особисту траєкторію.

Розглянемо перелік м'яких навичок вихователя дітей раннього та дошкільного віку.

Вихователі в дошкільній освіті створюють перше враження про формальне навчання для маленьких дітей. Використовуючи добре розвинені педагогічні навички, вихователь може зробити перший навчальний досвід маленьких дітей приємним та прищепити любов та ентузіазм до майбутніх навчальних починань.

Зазвичай, групу закладу дошкільної освіти відвідують діти з різними здібностями до навчання, стилями та темпами. Ефективний вихователь визнає ці відмінності та відповідно адаптує методи навчання, забезпечуючи задоволення потреб усіх вихованців [2].

Вихователі дітей раннього та дошкільного віку не лише навчають академічним навичкам, вони також допомагають дітям розвивати особисті та соціальні навички. *Емпатія, терпіння та комунікативні навички вихователя* можуть впливати на поведінку дітей та сприяти позитивній самооцінці, незалежності та співпраці з іншими дітьми.

Для вихователя, який опікується дітьми раннього та дошкільного віку, *терпіння* – це більше, ніж просто чеснота, це необхідність. Діти навчаються у своєму власному темпі, і керування їхньою енергією та допитливістю вимагає великого терпіння. Залишаючись терплячим, педагог дає дітям час, необхідний для ефективного засвоєння інформації.

Емпатія дозволяє вихователю розуміти емоції дітей, включаючи їхні розчарування чи успіхи, а здатність співпереживати може допомогти створити сприятливе та довірливе середовище, що є важливим для того, щоб діти могли відкрито говорити про свої почуття та думки.

Вихователю дітей раннього та дошкільного віку важливо *вміти чітко формулювати свої думки та інформацію* таким чином, щоб діти могли їх зрозуміти.

Хороший комунікатор може ефективно розбити складні ідеї на простіші, зрозумілі для дитини сегменти. Йому також доводиться спілкуватися з батьками або опікунами, щоб інформувати їх про успіхи чи проблеми їхньої дитини. *Креативний підхід* до навчання може зробити навчання цікавим та захопливим для дітей. Включення ігор, історій, мистецтва чи пісень до занять може привернути увагу дітей та стимулювати їхню допитливість та уяву.

Діти непередбачувані, і плани можуть швидко змінюватися в групі закладу дошкільної освіти. *Адаптивність* дозволяє вихователю змінювати власні стратегії чи діяльність за потреби, а також спокійно та ефективно реагувати на неочікувані ситуації.

Хоча м'які навички пов'язані з міжособистісними навичками педагога, тверді навички зосереджені навколо технічних аспектів, які безпосередньо сприяють якості роботи вихователя дітей раннього та дошкільного віку. Володіння цими твердими навичками може зробити вихователя ефективнішим у його професійній роботі, а також зробити його більш привабливим для роботодавців та батьків.

Здатність вихователя закладу дошкільної освіти планувати та здійснювати роботу з дітьми, яка відповідає освітнім потребам дітей та обов'язковим рекомендаціям стандарту освіти дітей раннього та дошкільного віку, є надзвичайно важливою. В такому плануванні має враховуватись залучення до діяльності дітей з урахуванням їх індивідуального темпу та рівня розвитку, а також передбачатись індивідуальний і диференційований підхід до охоплення дітей різними видами діяльності, стимулюючи їхній інтерес та бажання навчатися.

Розуміння правил безпеки та благополуччя дітей та вміння їх впроваджувати в групі ЗДО є ключовою твердою навичкою. Педагоги повинні забезпечити, щоб усі види діяльності та умови групової кімнати відповідали стандартам безпеки, щоб забезпечити оптимальне освітнє середовище. Фізичні, емоційні та культурні безпечні простори ЗДО також є важливими [2].

Навички оцінювання як професійна складова компетентності вихователя дітей дошкільного віку включають оцінювання прогресу дітей та здатність розробляти та проводити відповідні оцінювання. Результати цих оцінювань спрямовують навчальні рішення, допомагаючи вихователям та батькам розпізнавати, де потрібні покращення або втручання [2].

У сучасному освітньому середовищі здатність використовувати онлайн-платформи навчання, додатки та інші освітні технології стає все більш поширеною та очікуваною. Ця здатність дозволяє педагогам урізноманітнити методи навчання та охоплювати учнів різними способами.

Покращення м'яких і твердих навичок вихователя дітей дошкільного віку вимагає постійних зусиль та особистого професійного розвитку. Ключ полягає у вирішенні нових викликів з урахуванням мислення дитини. Для цього можуть використовуватись наведені нижче кроки професійного розвитку:

- курси, семінари та вебінари професійного розвитку, що пропонують не лише теорію, а й практичні поради, які можна удосконалити м'які навички та ефективно їх використовувати у професійній діяльності вихователя;

- навчання у колег. Вихователі часто виявляють, що навчання у своїх колег у середовищі співпраці стимулює їхнє зростання. Більше того, спостереження за

діями інших вихователів або спільна робота з колегою-напарником може надати нові стратегії чи ідеї для навчання;

– відгуки від керівників та колег часто є безцінним джерелом інформації. Вони можуть допомогти вихователю визначити власні сильні та слабкі сторони.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) від 12.01.2021 р. №33 URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

2. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» від 19.10.2021 р. № 755-21 URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/6616923634125654141836.pdf> (дата звернення: 16.05.2025).

РОЛЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Майборода О. В.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна*

Науково-технологічний прогрес стрімко інтегрується в повсякденне життя. Ці досягнення також активно впроваджуються в освіту, насамперед завдяки інформатизації та комп'ютеризації, метою яких є модернізація освітнього процесу, включно з вищою освітою.

Сучасність вимагає фахівців високого рівня, що формуються завдяки ефективним освітнім технологіям та цілеспрямованому розвитку особистості. Новітні підходи до навчання мають гарантувати гармонійний розвиток індивіда, якісну освіту, постійне підвищення професійних навичок протягом усього життя, а також здатність до мобільності та швидкої адаптації до вимог ринку [1].

Вища освіта нині активно досліджує можливості інтеграції штучного інтелекту в навчальні технології. Це зумовлено тим, що штучний інтелект вже зараз суттєво впливає на повсякденне життя, трансформацію робочих процесів та підходи до навчання [2]. Штучний інтелект функціонує як комп'ютерне програмне забезпечення, що імітує людські розумові процеси, дозволяючи йому ефективно виконувати широкий спектр завдань.

Для успішного впровадження штучного інтелекту в освіту, ЮНЕСКО [3] визначила низку заходів, що передбачають передусім освоєння компетенцій у галузі штучного інтелекту. Організація наполягає на тому, що використання штучного інтелекту має бути орієнтоване на людину, розвивати критичне осмислення щодо його результатів та передбачати відповідальне застосування.

Безперечно, інтеграція технологій в освіту є важливою, а штучний інтелект має потенціал здійснити революцію в цій сфері. Однак, навчання, орієнтоване на компетенції, де студенти опановують навички та знання в аудиторії, наразі залишається пріоритетнішим за можливості, які пропонує штучний інтелект [1].

Серед значних переваг інтеграції штучного інтелекту в освітню практику слід виділити його здатність забезпечувати високий ступінь персоналізації навчального процесу для кожного здобувача освіти [4]. Засоби штучного інтелекту мають функціонал для аналізу даних про студентів, що дозволяє ідентифікувати їхні сильні та слабкі сторони та відповідно персоналізувати навчальні траєкторії. Персоналізація освітнього процесу сприяє формуванню ефективного навчального середовища, в якому студенти можуть просуватися в індивідуальному темпі.

Це забезпечує надійне оволодіння поточними компетенціями як передумову для переходу до більш складних навчальних матеріалів.

Використання інструментів штучного інтелекту дозволяє значно зростити мотивацію студентів, пропонуючи їм інтерактивні навчальні матеріали та захопливий досвід. Засоби штучного інтелекту також пропонують низку можливостей для посилення соціалізації в навчанні шляхом формування динамічних навчальних груп. Це дозволяє ефективно об'єднувати студентів для спільної роботи над проєктами або участі в дискусіях, що адаптовані до їхнього поточного рівня компетентності.

Додатково, інструменти на основі штучного інтелекту здатні створювати вичерпні звіти, що виявляють тенденції в продуктивності студентів, як індивідуальній, так і груповій. Такий підхід, орієнтований на дані, дає можливість викладачам приймати зважені рішення щодо навчальних стратегій, забезпечує тісний зв'язок оцінювання з компетенціями та допомагає визначити сфери для подальшої корекції знань.

Однак, інтеграція штучного інтелекту в освітній процес породжує занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки даних, адже функціонування його алгоритмів вимагає збору значних обсягів персональної інформації. Окрім цього, існує об'єктивна необхідність у розробці комплексних програм професійної підготовки викладачів з метою забезпечення ефективного використання інструментів штучного інтелекту в їхній педагогічній діяльності.

Штучний інтелект є потенціалом для персоналізації навчального процесу, покращення мотивації, оптимізації процесів оцінювання та підготовки студентів до майбутніх професійних вимог.

Література:

1. Михайличенко Б. Значення штучного інтелекту для компетентнісного навчання студентів. Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості : збірник тез науково-методичних доповідей Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (Київ, 10 грудня 2024 р. – 20 січня 2025 р.) / Частина 2. Київ – Львів – Торунь : Національний університет фізичного виховання і спорту України, Liha-Pres, 2025. 480 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4-145>

2. Інтернет-ресурс: Штучний інтелект – Вікіпедія.

3. Інтернет-ресурс: Guidance for generative AI in education and research. UNESCO [8994]. <https://doi.org/10.54675/EWZM9535>

4. GUETTALA Manel, Samir Bourekkache, Okba Kazar, S. Harous. Generative Artificial Intelligence in Education: Advancing Adaptive and Personalized Learning. Acta Informatica Pragensia. 2024. 13(3): 460–489. DOI: 10.18267/j.aip.235

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мамченко С.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри комп'ютерних систем, мереж та кібербезпеки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
кафедра комп'ютерних систем, мереж та кібербезпеки, Київ, Україна*

Воєнна агресія російської федерації проти України, постійні руйнування інфраструктури закладів вищої освіти ставлять питання інформаційного забезпечення освітнього процесу. Саме тому розглянуто питання безперебійного забезпечення інформаційної екосистеми закладу вищої освіти. На основі проведеного аналізу на основі Національного університету біоресурсів та природокористування України визначено складову критичної інфраструктури та запропоновано використання хмарних технологій для забезпечення безперебійності, стабільності та ефективності функціонування закладу вищої освіти за умов воєнного стану. Основою освітньої екосистеми ЗВО має слугувати інформаційно-комунікаційні системи освітнього спрямування, що дозволяють забезпечують виконання вказаних вимог.

Відповідно до національного законодавства (**ЗУ** Про правовий режим воєнного стану. 2015 із правками від 20.06.2024): Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правові режими використовуються для врегулювання суспільних, політичних, економічних та інших відносин з метою підвищення стійкості держави до існування в умовах посилення загроз її національній безпеці [1]. Посилення загроз розглядається відповідно до: людини, суспільства, держави.

Головна цільова функція при цьому формується як **забезпечення безперервного функціонування держави** як складної соціальної системи

Сучасні наукові підходи до забезпечення безперервного функціонування системи в небезпечних умовах будується на понятті «**критична інфраструктура**», яка фактично забезпечує як існування системи, так і її безперервне функціонування [2]. Стійкість системи як об'єкту безпеки та захисту розглядається у

поєднанні внутрішніх ресурсів і можливостей та як підсистеми більш загальної системи.

Проблематику захисту закладу вищої освіти у роботі [7] розглядають з позицій захисту інформаційних ресурсів ЗВО. Акцентовано увагу на месенджерах Viber, Telegram, які стали популярними для розгортання російської інформаційної пропаганди.

Військові фахівці [3] у своїх дослідженнях зосереджують увагу на суто воєнних та військових складових інформаційної та кібербезпеки держави, залишаючи поза увагою безпекові питання суспільства та людини.

Західні фахівці розглядають проблематику інформаційної та кібербезпеки ЗВО з більш класичних підходів побудови систем захисту інформації [4; 5; 6; 8]. Дані розробки присвячені впровадженню нових прийомів, способів та підходів до розвитку систем захисту інформації на основі сучасного розуміння інформаційної та кібербезпеченого ландшафту.

Сучасні підходи до забезпечення кібербезпеки також як основний критерій закладають вимогу до **безперебійного функціонування системи**, що захищається. (серія стандартів ISO 27xxx).

Тому логічно зосередити свою увагу на **критичній інфраструктурі закладу вищої освіти в частині інформаційних ресурсів** та їх використання.

Традиційно, критичну інфраструктуру закладу вищої освіти складають: розвинена інформаційна інфраструктура (інформаційна екосистема), яка забезпечує передачу та рух інформації в комунікаційному просторі; Інформаційні фонди, основу яких складає наукова, навчально-методична, навчально-організаційна та інша інформація (результати наукової, науково-дослідної, освітньої, навчальної роботи; Інформація та технології, що використовують адміністративні, допоміжні та забезпечуючі підрозділи Університету.

Інформаційне суспільство надало можливість студенту оперування великими обсягами різномірної інформації, що є одним із нових спроможностей формування дійсно нових переваг здобуття нових компетентностей, які складають стандарти освітніх спеціальностей. Отже, **інформація ЗВО** у частині забезпечення освітньої та наукової складової, з урахуванням критерія авторства та унікальності, складає ядро інформаційної екосистеми ЗВО

Захист інформації ЗВО актуалізує проблематику побудови систем захисту інформації з урахуванням специфіки діяльності ЗВО (елемент безпеки інформаційної екосистеми ЗВО), що є одним з напрямів кібербезпеки.

Категоріями кібербезпеки описується цілісність (збереження автентичності інформації), доступність (можливість використати) та конфіденційність (для збереження авторського права).

Сучасні війни набули форму гібридної війни. **Гібридна війна** – це війна, що розкладається на різні гармоніки, складові, які у свою чергу мають відносну самостійність. Однією з таких складових є соціальна стабільність.

ЗВО як соціально-виробнича система є об'єкт підвищеної уваги щодо атак, оскільки вносить дестабілізацію соціально-політичної ситуації у країні. Забезпечення безперервного функціонування ЗВО є завданням державної ваги. У НУБіП України навчається близько 16,5 тис. студентів та працює більше 1104 НПП (Київський центр).

Навчальні матеріали за дисциплінами накопичуються в інформаційно-комунікаційній системі **e-Learn**. Отже, система **e-Learn** є елементом критичної інфраструктури Університету.

Реалії війни, із врахуванням факторів негативного впливу, диктують як необхідну умову – **наявність віддаленого та стабільного режиму доступу до e-Learn та надійних систем захисту інформації**. Також дану систему можливо розглядати як системне **накопичення даних про активних та реальних студентів** Університету.

Слід зазначити, що систему e-Learn можливо використовувати і як систему управління ЗВО. Наприклад, для управління на рівні Університету створюється «навчальна дисципліна – управління Університет». Новини розміщуються традиційно. Необхідні матеріали (накази, положення тощо) для вивчення – аналогічно лекційним матеріалам. Завдання для виконання – аналогічно лабораторним роботам. Фіксація термінів виконання ефективно функціонують.

На нашу думку дана обставина дозволяє говорити про принципово нову концепцію (для НУБіП) розбудови інформаційної екосистеми, яка полягатиме у загальноохоплюючому переході до хмарного середовища та перенесення до неї інформаційних надбань Університету та використання можливостей мобільності хмарного середовища. Із обов'язковою наявністю дзеркала хмари у безпечних місцях (можливо за кордоном).

Враховуючи вразливість території та матеріально-технічної бази пропонується **змінити підходи до комплектування технікою навчальних аудиторій та лабораторій** – оснащення їх «тонкими клієнтами» із створенням **кластерів персональних віртуальних машин/контейнерів під кожного викладача та студента**.

Це дозволить сконцентрувати ресурси для переходу на нові технології, що підвищать функціонування інформаційної екосистеми Університету, а саме: **мобільність, надійність та безперебійність**.

Проведений аналіз дозволив запропонувати комплексний підхід до вирішення питання захисту та забезпечення безперервності функціонування ЗВО як соціально-економічної компоненти держави. Розглянуто критичну інфраструктуру ЗВО з точки зору забезпечення освітньої діяльності в умовах воєнного стану із врахуванням можливості територіальної мобільності контингенту.

Перспективами подальших розробок можуть бути: хмарні технології та специфіку їх впровадження в інформаційну екосистему ЗВО; теоретичні основи та практичні заходи із розвитку поняття інформаційні активи ЗВО, їх інформаційна та кібернетична безпека.

Література:

1 Закон України Про правовий режим воєнного стану (від 12.05.2015 № 389-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Мамченко С.М., Воскобойников С.О., Тиква В.Л. «Стійкість держави у сучасних викликах та протистояннях» стаття, Збірник наукових праць НА СБУ, № 82, 2022, С. 87-96.

3. Косошов О.М. Методика визначення заходів протидії інформаційним загрозам державі у воєнній сфері // Системи обробки інформації. – 2016, №3(140). С.25–29.

4. Alguliyev, R. M., Imamverdiyev Y. N., Mahmudov R.S.H. (2017). Multidisciplinary scientiИc-theoretical problems of information security. *Problems of Information Society*, 8(2), 32-43. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.25045/jpis.v08.i2.04>

5. *Security in Cyberspace: Targeting Nations, Infrastructures, Individuals*. Ed by G.Giacomello. Bloomsbury Publishing USA, 2014.

6. Tikk-Ringas, E. (2015). *Evolution of the Cyber Domain: The Implications for National and Global Security*. London. Routledge, for the International Institute for Strategic Studies, 212 p.

7. Сергій Близнюк, Олег Онофрійчук Забезпечення інформаційної безпеки в університетах під час військового стану//Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Випуск 1/2022 (132), С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.1.10>

8. McDonald R. Information Security Challenges All Universities Face. URL: <https://www.virtru.com/blog/security-challenges>

ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ SOFT SKILLS СТУДЕНТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Марчак Т. А.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасному суспільстві значення **soft skills** (м'які навички) важко переоцінити. Це навички, які дозволяють людині ефективно функціонувати в соціальному, професійному та міжособистісному контекстах. Вони включають такі аспекти, як комунікація, співпраця, емоційний інтелект, управління часом, адаптація до змін тощо. Для здобувачів з особливими освітніми потребами (ООП) опанування м'яких навичок стає важливим елементом їхнього повноцінного включення в соціум і професійне життя.

Незважаючи на певні бар'єри та виклики, з якими стикаються ці студенти, розвивати м'які навички критично важливо для їхньої кар'єри, адаптації в соціальному середовищі та особистісного зростання. Опанування soft skills дозволяє не лише полегшити їхню адаптацію до навчального процесу, але й допомагає розвивати впевненість у собі, забезпечуючи гармонійне існування в соціумі.

1. Роль soft skills у професійному та особистісному розвитку

Soft skills – це набір навичок, які є критичними для ефективної взаємодії з іншими людьми та успішної роботи в різних соціальних і професійних умовах. Для осіб з ООП важливість цих навичок значно зростає, оскільки вони допомагають зняти соціальні бар'єри, сприяють емоційній адаптації та покращують загальний рівень інтеграції в суспільство. Вони включають:

- **Комунікація** (усна, письмова, невербальна),
- **Емоційний інтелект**, що дозволяє краще розуміти себе та інших,
- **Адаптивність** до змін, гнучкість у вирішенні проблем,
- **Співпраця і командна робота**,
- **Критичне мислення** та розв'язання проблем.

Особливо важливо, що ці навички дозволяють студентам з ООП не лише адаптуватися до нових умов навчання, а й забезпечити своє майбутнє в професійному середовищі, де взаємодія з іншими людьми є основною складовою успіху.

2. Особливості опанування soft skills студентами з особливими освітніми потребами

Опанування м'якими навичками є непростим процесом, оскільки для здобувачів з ООП існують певні обмеження, які необхідно враховувати в процесі навчання.

– **Фізичні бар'єри:** Студенти з порушеннями слуху, зору, рухової активності стикаються з фізичними обмеженнями, які можуть ускладнювати участь у групових заняттях, дискусіях або тренінгах. Проте інклюзивне середовище, адаптовані технології (субтитри, переклад жестовою мовою, спеціальні програми для людей з порушеннями зору) можуть значно полегшити процес навчання і розвитку soft skills.

– **Психологічні бар'єри:** Психологічні аспекти, зокрема низька самооцінка, страх соціальних взаємодій або невпевненість у своїх силах, є суттєвими викликами для студентів з ООП. Важливою умовою є надання психологічної підтримки, тренінги з розвитку емоційного інтелекту та самовизначення, що допомагають подолати страхи та адаптуватися до нових соціальних ситуацій.

– **Соціальні бар'єри:** Недостатня соціальна взаємодія, стигматизація або ізоляція таких студентів можуть ускладнювати процес розвитку м'яких навичок. Важливою умовою є створення атмосфери підтримки і взаєморозуміння серед однолітків, а також залучення до різних активностей в університеті, таких як клуби за інтересами, тренінги з розвитку командних навичок тощо.

3. Стратегії розвитку soft skills у студентів з особливими освітніми потребами

Ефективний розвиток м'яких навичок серед студентів з ООП потребує впровадження інклюзивних стратегій і методик, які враховують їх індивідуальні потреби.

– **Індивідуалізоване навчання:** Кожен студент з ООП має унікальні потреби, і тому важливо надавати йому індивідуалізовану підтримку. Це може бути спеціально адаптоване навчання, тренінги або курси, спрямовані на розвиток конкретних soft skills (наприклад, комунікаційних або емоційних навичок).

– **Інклюзивне середовище:** Створення сприятливого інклюзивного середовища дозволяє студентам з ООП взаємодіяти з іншими студентами, долати соціальні бар'єри та набувати необхідних навичок у реальних умовах. Університети можуть організовувати спільні проекти, дискусії, навчальні ігри, що стимулює розвиток комунікації, роботи в команді і лідерства.

– **Технології та інновації:** Використання сучасних технологій, таких як онлайн-курси, спеціалізовані програмні продукти для людей з ООП (наприклад, програми для синхронного перекладу, текстові редактори з голосовим введенням тощо), може значно полегшити процес опанування м'яких навичок. Крім того, інтеграція новітніх інструментів дає змогу студентам ефективніше навчатись у комфортному для себе форматі.

– **Психологічна підтримка та тренінги:** Студенти з ООП потребують постійної психологічної підтримки. Проведення тренінгів, психологічних консультацій, сесій з розвитку емоційного інтелекту та управління стресом допомагають знижувати рівень тривожності, розвивати навички саморегуляції та підвищувати рівень самооцінки.

4. Переваги опанування soft skills для студентів з особливими освітніми потребами

Опанування м'якими навичками дає студентам з ООП значні переваги, зокрема:

– **Покращення адаптації до соціального середовища:** Студенти з ООП, які розвивають soft skills, легше адаптуються до навчання, знайомляться з новими людьми, долають бар'єри міжособистісних відносин і соціальних стереотипів.

– **Збільшення шансів на працевлаштування:** Soft skills є важливою частиною успіху на ринку праці. Володіння ними дозволяє студентам з ООП успішно інтегруватися в професійне середовище, співпрацювати з колегами, ефективно взаємодіяти з керівниками та клієнтами.

– **Покращення самооцінки:** Опанування м'яких навичок допомагає студентам з ООП краще розуміти свої можливості та переваги, що в свою чергу сприяє розвитку здорової самооцінки і впевненості у собі.

Опанування soft skills є критично важливим аспектом навчання для студентів з особливими освітніми потребами. Це дозволяє їм успішно адаптуватися до умов навчального середовища та підготуватися до кар'єрного зростання. Важливою умовою є створення інклюзивних та підтримуючих умов у навчальних закладах, що дозволяють ефективно розвивати ці навички та забезпечити студентам з ООП рівні можливості для особистісного і професійного розвитку.

Література:

1. Левіт Д., Євтухова Т. Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. *Освіта. Інноватика. Практика, 2024*. Том 12, № 1. С. 57-62. URL: https://www.researchgate.net/publication/377854530_ROZVITOK_SOFT_SKILLS_U_KONTEKSTI_STALOGO_ROZVITKU_OSVITI

ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ АСПІРАНТІВ: ЗМІСТ, ВИКЛИКИ, МЕТОДИКА

Марчишина А. А.,

*доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

Підготовка кадрів вищої кваліфікації через здобуття наукового ступеня доктора філософії передбачає оволодіння фаховими компетентностями, дослідницькими вміннями, комунікативними навичками і, безумовно, однією з європейських мов.

Базовим документом для викладача іноземної мови для здобувачів третього освітньо-наукового ступеня слугує «Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за науковими спеціальностями установ НАН України» та її складник – «Іноземна мова професійного спрямування для підготовки аспірантів до рівня загальноєвропейського стандарту володіння мовою С1» [3]. Розроблена авторитетним авторським колективом (О. М. Ільченко, В. Я. Жалай, А. Ф. Пархоменко), програма освітнього компонента з іноземної мови охоплює широкий спектр змістово-тематичного наповнення. У програмі представлена концептуальна характеристика наукового дискурсу, його текстове вираження, методика навчання сприймати й продукувати тексти наукового стилю, а також розуміти іноземну мову на слух та вести наукову комунікацію в усному й письмовому вигляді. Це підкріплено відповідним розглядом лексичного матеріалу, граматичної бази та стилетвірних ознак. Обсяг освітнього компонента «Іноземна мова професійного спрямування», відповідно до рекомендацій Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України, зокрема, кафедрою іноземних мов ЦНДВІМ, має становити 240 аудиторних годин – 16 лекцій та 224 практичних заняття. Такий обсяг покликаний забезпечити володіння іноземною мовою на рівні С1.

Безумовно, науковий рівень, підкріплений знанням іноземної мови, ставить українського науковця-початківця на високий щабель фаховості й дозволяє конкурувати у світовому науковому просторі. Оскільки сучасна академічна спільнота переважно англійськомовна, це завдання найчастіше виконує саме англійська мова. Однак, незалежно від мови, яку вивчає аспірант, оволодіння нею значно ускладнюється, якщо на її вивчення (чи вдосконалення, зважаючи на вступний екзамен до аспірантури з іноземної мови) відводиться не 240, а 40 годин аудиторного навантаження, а в групах для вивчення мови навчаються не 5 (як рекомендовано тим же документом), а 25 аспірантів.

У таких складних умовах викладач змушений докладати максимум творчих зусиль та методичних прийомів для того, щоб озброїти перспективного науковця мовою міжнародного спілкування. Крім того, володіння іноземною мовою

орієнтоване на забезпечення науково-професійної комунікації з огляду на специфіку дослідження. Саме тому групі заняття як інтерактивне середовище є найбільш ефективною формою взаємодії під час вивчення іноземної мови аспірантами. Учасники групи обмінюються знаннями, ідеями, способами активності [1, с. 2]. Група формує здатність адаптуватися й реагувати на мовленнєві провокації, вміння слухати й розуміти мовлення інших, встановлювати особисті контакти, шукати співрозмовників та слухачів. Випробовуючи набуті компетентності в групі, науковці-початківці позбуваються страху публічних виступів, переборюють сором'язливість і не бояться робити помилки, спілкуючись іноземною мовою. Інтерактивна взаємодія додає впевненості та усуває психологічні кордони. Відчуття скутості послаблюється також за умов належної організації аудиторного простору. Зокрема, навчання і спілкування буде більш ефективним, якщо аспіранти розташовуються за спільним круглим столом чи мають візуальний контакт із колегами.

Ефективність засвоєння освітнього компонента із мінімальною кількістю аудиторних годин посилюється за умов застосування мультимедійних засобів. Мультимедійна дошка, звуковий ряд, візуальні сигнали, тестові системи тощо створюють багатоканальний інформаційний потік, який активує різні ділянки мозку одночасно. Такі систематизовані новаторські методики підвищують якість освіти загалом і дозволяють раціонально розподілити час та увагу [2, с. 21]. Наприклад, для навчання діалогічного мовлення доречно створювати професійно орієнтовані ситуації, що імітують обговорення під час наукових форумів. Такі дискусії часто виникають під час перегляду презентацій, що зазвичай супроводжують доповіді. На занятті з аспірантами можна використовувати фрагменти презентацій як основу для обговорення.

Інноваційні, часто нестандартні методи навчання – ще один вагомий інструмент, покликаний активізувати комунікативні вміння й спонукати до практичного використання іноземної мови. Приміром, мозковий штурм, рольова (ділова) гра, головоломки, проектна діяльність, робота в групах тощо поживляють освітній процес, роблять його більш захопливим, а також викликають глибокий і тривалий інтерес до вивчення мови [4, с. 226]. До інноваційних відносимо методи із використанням мобільних застосунків (American English Mobile App, BBC Learning English, British Council LearnEnglish, EF English Live, EnglishCentral, EnglishDom, engVId, Lang-8, TED, etc.) чи інтернет платформи, які розширюють межі можливостей в опануванні іноземної мови, дозволяють спілкуватися на відстані, встановлювати контакти із носіями мови, виконувати тестові завдання й отримувати результат в режимі реального часу тощо.

Як засвідчує досвід викладання іноземної мови в групі аспірантів, головним викликом є не обмаль аудиторних годин, а планування й проведення заняття таким чином, щоб найбільш продуктивно використати його кожен хвилину й зробити результативним кожен різновид активності. Цього можна досягти через апелювання до базових знань аспірантів, залучення інтерактивних та інноваційних методів навчання.

Література:

1. Гушчін Ю.В. Інтерактивні форми навчання у вищій школі. *Дубна: психологічний журнал міжнародного ун-ту природи, суспільства та людини*. 2012. №2. С.1–18.

2. Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник / за ред. Гуржія А. М. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.

3. Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за науковими спеціальностями установ НАН України. Освітня складова – «Іноземна мова професійного спрямування для підготовки аспірантів до рівня загальноєвропейського стандарту володіння мовою С1». Київ, 2016. URL: <https://ienergy.kyiv.ua/en/postgraduate-studies/29-osvitno-naukova-prohrama-pidhotovky-doktoriv-filosofii-osvitnia-skladova-inozemna-mova-profesiinoho-spriamuvannia-dlia-pidhotovky-aspirantiv-do-rivnia-zahalnoevropeiskoho-standartu-volodinnia-movoiu-s1/file.html>

4. Рудоман О.А., Харжевська О.М., Шикиринська О.Б. Інноваційні методи навчання англійської мови в цифрову епоху. *Вісник науки та освіти*. Серії філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія. 2023. № 10 (16). С. 225–243. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7109/7150/>

ЩОДО ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Мельник Д. С.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
ПЗВО «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»,
м. Миколаїв, Україна*

Леонов Б. Д.,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права
ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»,
м. Миколаїв, Україна*

Сьогодні на кожному кроці усі говорять про soft skills або так звані «м'які навички». Рівень успіху вже давно перестав залежати тільки від того, наскільки добре ви виконуєте свої безпосередні обов'язки. Щоб бути компетентним фахівцем, треба розвивати soft skills. Одні їх активно прокачують, гуглять soft skills курси, а інші – вперто ігнорують і кажуть, що це все вигадки модних коучів.

Багатьом здається, що про soft skills заговорили зовсім нещодавно: ніби лише кілька років тому у рекрутерів та HR спеціалістів з'явився певний тренд на них. Але це далеко не так. М'які навички існували завжди. Проте на них не так сильно наголошували та не об'єднували в одну категорію. Звідси й виникло чимало міфів про розвиток та формування soft skills.

Навички soft skills – це особисті якості, поведінка та вміння міжособистісного спілкування, які допомагають нам взаємодіяти з соціумом. Сьогодні добре розвинені м'які навички неабияк допомагають мільйонам спеціалістів досягати кар'єрного успіху. Адже саме налагоджена комунікація, вміння адаптуватися, самоорганізація допомагають оптимізувати роботу, досягаючи постійно нового рівня. Часто такі навички забезпечують гнучкість та адаптивність і не є специфічними для конкретної професії [1].

Менеджери по роботі з персоналом давно застосовують спеціальні тести для оцінки soft skills. Дослідження, проведене «Harvard University, the Carnegie Foundation і Stanford Research Center» ще у 2015 році доводить, що м'які навички є вирішальними, коли справа стосується прийняття кандидата на роботу або його підвищення. Згідно з висновками дослідників, 85 % кар'єрного успіху пов'язано саме з розвитком soft-skills, і тільки 15 % – з професійними навичками [1]. Нещодавнє опитування, проведене LinkedIn, показало, що 92 % HR-менеджерів вважають, що м'які навички не менш або навіть важливіші, ніж професійні, коли справа доходить до найму відповідної людини на роботу [2]. Частково це пов'язано з їхньою універсальністю.

В сучасних реаліях soft-skills потрібні усім спеціальностям без винятку. Проте дуже часто люди, які працюють у технічних сферах (наприклад, IT-галузі), вперто ігнорують цей факт, вважаючи що тут ключову роль відіграють вузькофахові

професіонали (т.зв. «харди»). Дійсно фундаментальні знання та навички є дуже важливими, коли ти працюєш в технічній сфері. Однак такий підхід не є виправданим в умовах жорсткої конкуренції, адже навички soft-skills можуть допомогти з розвитком, вибором мови програмування та пошуком роботи [1].

М'які навички також є унікальними для людини. На робочому місці та на ринку праці, які змінюються з високою швидкістю через технічний прогрес, це той тип навичок, який поки що не може бути відтворений за допомогою штучного інтелекту. Це лише підвищить їхнє значення в майбутньому.

Дослідники виділяють наступні **групи м'яких навичок**: комунікативні (селф-брендінг, проведення презентацій, командоутворення, управління конфліктами, нетворкінг); організаційні (тайм-менеджмент, організація простору, управління особистими фінансами); когнітивні та інформаційні (креативність, логіка, менеджмент знань та інформації, швидке читання); технічні та медійні (медіа-грамотність, письменницькі навички, веб-дизайн, комп'ютерна графіка, відео- та фотомонтаж); громадські (основи права та міжнародних відносин, громадська активність, екологічна грамотність); життєві (стресостійкість, емоційний інтелект, емпатія, спортивний розвиток, ефективний відпочинок); підприємницькі (проведення переговорів, навички продажів, інвестиційна грамотність, інтелектуальна власність, івент-менеджмент); мовні (володіння рідною та іноземними мовами) [3].

Вказаний перелік є умовним. Однак окрім **універсальних** м'яких навичок (адаптивність, вміння комунікувати, креативність, критичне мислення, командна робота, менеджмент знань та інформації, тайм-менеджмент, володіння мовами та ін.) **найбільш затребуваними** у сучасній правовій науці, на переконання авторів, є наступні навички: основи права та міжнародних відносин; інтелектуальна власність; медіа-грамотність; проведення переговорів, управління конфліктами, емоційний інтелект.

Нижче розкриємо зміст **основних м'яких** навичок, яких в сучасному глобалізованому світі потребує кожен викладач правових дисциплін.

1. **Адаптивність** – це вміння бути гнучким і пристосовуватися до різних життєвих обставин мінливого світу [2]. Важливо розвивати терпіння, навчитися аналізувати ситуацію, змінювати думку під впливом незаперечних аргументів. Люди з високою адаптивністю можуть легко справлятися з кризовими ситуаціями, пристосовуючись за потреби до будь-яких обставин, що можуть виникнути в житті.

2. **Вміння комунікувати**. Спілкування є життєво важливою частиною успіху у всіх сферах життя. Одна справа правильно зрозуміти чи зробити, але зовсім інша мати можливість чітко донести інформацію до аудиторії. Розвиток сильних комунікативних навичок, як усних, так і письмових, є важливим для будь-якого професіонала [2].

3. **Критичне мислення** – це здатність розмірковувати та ефективно аналізувати інформацію. На робочому місці критичне мислення включає процес збору відомостей (інформації) та їх обробки найбільш логічним способом для отримання цінності й пошуку необхідних рішень [2].

4. **Командна робота** – це здатність добре співпрацювати з іншими у групі чи команді, що є важливою навичкою у сучасному діловому світі [2]. Тут є спільні

пастки – починаючи з надмірної сором'язливості щодо спільної участі, до надто легкого розчарування через недоліки інших. Тому не варто боятися проявлятися в командній роботі. Водночас здатність працювати у команді залежить від розвитку емоційного інтелекту.

5. **Навички тайм-менеджменту.** Уміння планувати буде істотним плюсом, тому що ми живемо в епоху мультизадачності. Важливо розвивати навички фокусування на головному і боротися з прокрастинацією. Співробітник, який справляється із завданнями вчасно, не витрачаючи при цьому занадто багато енергії, завжди буде цінуватися в команді (компанії) [2].

6. **Менеджмент знань та інформації.** Нові знання з'являються з такою ж швидкістю, як змінюється світ. Необхідно постійно шукати нову інформацію, бути відкритим до зворотного зв'язку і змін. Це вміння також допоможе знаходити інформацію, якої бракує для розв'язання проблеми. Бажання навчатися та постійне навчання розширюють кругозір, а отже можна побачити проблему з іншого боку, щоб визначити першочергові заходи для її вирішення [2].

7. **Основи права та міжнародних відносин** формують фундамент низки навичок та вмінь, серед яких виділяють: стабільну самооцінку; емпатію, яка відіграє велику роль для побудови тривалих відносин з різними людьми (клієнтами, колегами); знання іноземних мов; розуміння логіки та причинно-наслідкових зв'язків прийняття певних політичних рішень; здатність адаптуватися до змін та можливість, в обмежені часові рамки, надавати якісну і фахову інформацію, а також здатність на високому, професійному рівні висловлювати та відстоювати власну точку зору, вміти дискутувати.

8. **Інтелектуальна власність** – результат інтелектуальної, творчої діяльності однієї або кількох осіб та пов'язані з цим права і обов'язки. Важливим є усвідомлення внеску кожного автора у спільний результат, вміння поважати інтелектуальну (творчу) працю інших людей та дотримуватися їх прав.

9. **Медіа-грамотність.** Ця компетенція дозволяє: аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення для різних типів медіа; знайти те, що шукаєш, обрати те, що потрібно, й визначити, наскільки надійною є ця інформація; розуміти й аналізувати, як медіа функціонують у суспільстві та який вплив вони мають.

10. **Креативність.** Важливим вмінням є здатність генерувати нові ідеї, виявляти ініціативу та підприємливість, які формують активну позицію юриста.

11. **Проведення переговорів, управління конфліктами.** Важливими навичками є вміння ввести переговори, залагоджувати конфлікти, шукати компроміси, уникати напружених ситуацій та адаптуватися до нових умов.

12. **Емоційний інтелект** – вміння керувати своїми емоціями, вирішувати конфлікти та стресові ситуації, що допоможе молоді уникати прийняття рішень, які можуть призвести до вчинення кримінальних правопорушень.

На думку фахівців, м'які навички **можна розвинути** кількома способами [2]:

1. На практиці – цей спосіб вимагає багато зусиль з емоційного боку. Багатьом з нас важко просто заговорити з колегою або отримати зворотний зв'язок навіть у разі відмови керівника. Однак не варто боятися проявляти ініціативу та постійно виходити із зони комфорту.

2. Читаючи літературу на тему розвитку м'яких навичок, яку можна знайти у будь-якій книгарні або в Інтернеті. Авторами багатьох книг є практики: найкращі світові психологи, рекрутери, коучі та HR-спеціалісти. Тому за допомогою кількох хороших книг можна добре прокачати свої soft skills.

3. Навчаючись на курсах – наразі багато навчальних платформ пропонують широкий вибір курсів з розвитку м'яких навичок. Можна обрати прийнятний soft skills – курс залежно від обраних критеріїв (авторитетність школи, компетентність лекторів, наявність сертифіката, цінова політика тощо).

Таким чином, сьогодні гнучкі навички важливі не менш, ніж професійні якості. Soft skills потрібно розвивати постійно, незалежно від особистої зайнятості. Можна зробити висновок про те, що володіння м'якими навичками потрібне для кожної сфери життєдіяльності, однак для деяких сфер вони можуть бути специфічними. Викладання правових дисциплін не є винятком: у цій сфері є як універсальні, так і специфічні м'які навички, які потрібно розвивати.

Література:

1. Шелест Д. формування soft skills: 5 міфів про розвиток м'яких навичок. 10.05.2024. URL: <https://stud-point.com/blog/self-development-and-motivation/formuvannia-soft-skills-5-mifiv-pro-rozvytok-m-iakykh-navychok/>.

2. Що таке Soft Skill? Як прокачати навички софт скілс. 16.10.24. URL: <https://dan-it.com.ua/uk/blog/chto-takoe-soft-skill-kak-prokachat-navyki-soft-skills/>.

3. Муромець В. Top - 5 soft skills для успішності у житті та кар'єрі. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/02_17_konferenciya_molodizhna_nauka_v_ukr/7_Top5_Soft_Skills.pdf.

4. Які навички найпотрібніші для успішної кар'єри – дослідження idc. 22.10.2013 URL: <https://microsoftblog.com.ua/2013/10/22/yaki-navichki-najpotribnishi-dlya-uspishnoyi-kar-yeri-doslidzhennya-microsoft/>.

SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Мельниченко С. В.,

*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедрою готельно-ресторанної справи та туризму
Навчально-наукового інституту неперервної освіти і туризму
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Динамічність зовнішнього середовища, постійно зростаючі вимоги та потреби споживачів, зростання клієнтоорієнтованості бізнесу, розвиток суспільства 5.0, насиченість ринку готельно-ресторанними та туристичними послугами, зміна філософії ведення бізнесу і, як результат, зростання конкурентної боротьби сприяють трансформації системи підготовки майбутніх фахівців галузі.

Враховуючи те, що індустрія гостинності демонструє стійкість і здатність повертатися в норму після глобальних криз, ринок праці висуває нові вимоги до кадрів та підходів до роботи. Період світової епідемії коронавірусної інфекції вніс певні корективи до критеріїв відбору персоналу серед, яких адаптація до нових санітарних вимог та використання інноваційних цифрових технологій. За даними Світового Економічного Форуму навичками, які будуть потрібні в майбутньому для працівників, щоб досягнути успіху є: вирішення проблем, критичне мислення, емоційна стійкість, клієнтоорієнтованість [1].

Отже, одним із ключових факторів професійного успіху у сучасних умовах ведення бізнесу є soft skills майбутніх фахівців індустрії гостинності, тобто спеціалістів, які вміють ефективно комунікувати в колективі та зі споживачами, працювати в команді та швидко пристосовуватися до змін. За даними дослідження World Economic Forum "Future of Jobs Report 2023", попит на soft skills у наступні роки зросте на 40%. Серед ключових навичок: емоційний інтелект – вміння розпізнавати сутність невербальних сигналів, вибудовувати конструктивний діалог, створювати позитивний мікроклімат у командах, розуміти власні емоції, вміти ними управляти в стресових ситуаціях; адаптивність та психологічна стійкість – вміння пристосовуватися до змін зовнішнього оточення, приймати нестандартні рішення, справлятися зі стресом; крос-культурна комунікація, яка передбачає вміння обмінюватися інформацією та емоціями з представниками різних культур, демонструючи повагу та толерантність до існуючих відмінностей; цифрова емпатія – вміння підтримувати емоційний контакт та створювати психологічний комфорт у віртуальному просторі; системне та критичне мислення, яке демонструє здатність вирішувати проблеми комплексно та приймати унікальні рішення [2].

Цифровізація суспільства привела до зміни філософії поведінки і споживачів. Враховуючи видозміну споживчого попиту на послуги індустрії гостинності,

активізацію зростаючих вимог споживачів при одночасному забезпеченні ефективності діяльності підприємств зростають вимоги до підготовки персоналу.

Одним із етапів управління є контроль та оцінювання якості послуг шляхом порівняння оцінок споживачів щодо отриманої послуги та спеціалістів, які її надали. При цьому повинен здійснюватись як самоконтроль персоналу, який надає послугу, так і постійна оцінка ступеня задоволення споживачів послуг шляхом проведення соціологічних опитувань.

Однією із важливих складових якості послуг, яка безпосередньо впливає на сприйняття споживачів, є якість обслуговування. На практиці суб'єкти індустрії гостинності впроваджують п'ятирівневу модель аналізу якості обслуговування. Вона визначає якість з точки зору задоволення очікувань споживачів. Результатом застосування моделі є належне розуміння якості обслуговування та можливість виявити потенційні проблеми.

Соціологічні опитування здійснюються як класичними способами, так і за допомогою Інтернет-опитування. Висока ефективність методу проведення опитування в Інтернеті пов'язана з: економією часу; максимальним віртуальним зближенням інтерв'юера з респондентом; невисокою вартістю проведення опитування та аналізу його результатів; можливістю зосередження на цільовій аудиторії.

Ключовими критеріями оцінки рівня якості обслуговування споживачів у готелях різних категорій можна виділити: поінформованість споживача про готель та послуги, що він надає; доброзичливість персоналу; оперативність обслуговування та уважне ставлення персоналу; комфорт та оснащення номера, його санітарний стан; швидка реакція працівників на незадоволеність умовами проживання; асортимент та якість додаткових послуг; реакція персоналу на відгук споживача щодо якості послуг. Переважна більшість визначених критеріїв передбачає, в першу чергу, оцінку професіоналізму персоналу.

Основними критеріями, за якими слід оцінювати якість послуг туристичних підприємств, є професіоналізм менеджерів (методи та навички обслуговування споживачів, диференціація туристичних послуг відповідно до потреб споживача) та реакція працівників підприємства на низьку оцінку туристами якості отриманої послуги. Якщо у до ковідний період серед критерії також були зручне місце розташування, охайність та чистота приміщень, внутрішній дизайн офісу, то з переходом на роботу у віддаленому режимі, вищезазначені критерії втратили свою важливість.

Отже, підготовка кадрів передбачає наявність відповідної кваліфікації, знань та досвіду персоналу, що виконує функції, які впливають на якість послуг. Для підприємств індустрії гостинності людський фактор є надзвичайно важливий, оскільки на 50% якість обслуговування залежить від персоналу, його доброзичливості, порядності, культури та професіоналізму. Саме професіоналізм та кваліфікація персоналу високо цінується споживачами, однак в умовах високих технологій та воєнного стану в Україні, саме цей показник є надзвичайно плінним.

Для вирішення вищезазначеної проблеми підприємства індустрії гостинності тісно співпрацюють із закладами вищої освіти та мають можливість впливати на освітній процес через визначення фахових освітніх компонентів,

тематику наукових досліджень, курсових та випускних кваліфікаційних робіт, забезпечення практичної підготовки здобувачів на базі суб'єктів господарювання готельно-ресторанної та туристичної сфери, стажування науково-педагогічних працівників та безпосередня участь практиків в освітній та науковій діяльності закладу. Така співпраця дає можливість сформувати у майбутніх фахівців спеціальні (фахові) компетентності, враховуючи соціально-комунікаційні навички, здійснити відбір кандидатів серед здобувачів ще під час їх навчання у закладах освіти.

Підготовка персоналу повинна охоплювати два аспекти: перший – це професійна компетентність у таких сферах, як проектування бізнес-процесів, новітні інформаційні технології, комунікативний та ризик-менеджмент, організація та технологія надання послуг, управління конфліктами, інклюзія в індустрії гостинності тощо; другий стосується політики у сфері якості, порядку ведення документації та дотримання інструкцій в роботі.

Отже, забезпечення якісного надання послуг гостинності це складний процес, в якому інтегрується діяльність різних суб'єктів господарювання, метою якої є задоволення потреб споживачів. Формування soft skills у майбутніх фахівців індустрії гостинності дасть можливість задовольнити потреби споживачів послуг та забезпечити конкурентні переваги підприємств на внутрішньому і міжнародному ринках.

Література:

1. Всесвітній економічний форум: основні висновки. URL. <https://eba.com.ua/vsesvitnij-ekonomichnyj-forum-osnovni-vysnovky/> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Плотнікова О. Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. URL. https://www.epiprosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-praci-tendenciyi-2025-roku?gad_source=1&gbraid=0AAAAAqWR05_TMKvsWImQ7CSLwDtJVAA3M&gclid=CjwKCAjwwqfABhBcEiwAZJjC3olE50bx9CbRh-4y3owUIS_qYPo5z3YUaj26QQkM2F5PeHv237oFjBoCkuMQAvD_BwE (дата звернення: 17.04.2025).

ПЕДАГОГІЧНА ЕМПАТІЯ І ГНУЧКІСТЬ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДНИКИ УСПІШНОГО ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО- ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Менделенко Д. В.,

*кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри теорії музики
Київської муніципальної академії музики імені Р. М. Глієра,
м. Київ, Україна*

У контексті трансформацій мистецької освіти XXI століття дедалі більше уваги приділяється формуванню «м'яких навичок» (*soft skills*), тобто комунікативних, емоційних, соціальних компетентностей, що забезпечують ефективну взаємодію у професійній сфері. Мистецькі, зокрема музичні, виші стикаються з необхідністю переосмислення традиційних підходів до викладання, зважаючи на динамічну зміну культурного середовища, потреб ринку праці та психологічного портрета сучасного студента.

Музично-теоретичні дисципліни відіграють ключову роль у формуванні професійного музиканта, незалежно від його спеціалізації. Водночас саме ці дисципліни часто викликають найбільші труднощі у студентів. У цьому контексті критичного значення набувають дві педагогічні якості – емпатія та гнучкість мислення викладача, що дозволяють адаптувати процес навчання до індивідуальних потреб студентів і створити ефективне освітнє середовище.

Під педагогічною емпатією ми розуміємо здатність викладача відчувати емоційний стан студента, розуміти його труднощі, мотиви та підтримувати індивідуальну траєкторію розвитку молодого музиканта. У викладанні теоретичних дисциплін емпатія стає основою для побудови довірливих взаємин, що знижує рівень стресу в групі студентів і сприяє їх активному залученню до складного інтелектуально-творчого процесу.

Особливо важливою емпатією є при роботі зі студентами різного рівня підготовки: абітурієнтами після курсу музичної школи (які часто мають фрагментарні або неструктуровані знання) та особами з базовою вищою музичною освітою, які потребують індивідуального підходу для актуалізації вже набутого досвіду.

Варто означити ще один аспект, пов'язаний із війною Росії проти України. У сучасних реаліях роль педагогічної емпатії набуває особливої ваги. Студенти мистецьких закладів часто перебувають у стані психоемоційного виснаження, мають досвід втрат, переміщення, тривожних розладів. Вивчення музично-теоретичних дисциплін, що потребують зосередженості, аналітичного мислення та емоційної стабільності, стає для них додатковим викликом. У таких умовах емпатія викладача відіграє роль психологічної опори: вона дозволяє тонко відчувати емоційний стан студентів, своєчасно адаптувати темп і складність матеріалу, забезпечити стабільність освітнього процесу. Музично-теоретичне навчання

може стати не лише засобом інтелектуального й творчого розвитку, а й терапевтичним ресурсом.

Гнучкість мислення – це здатність до зміни власних переконань, адаптації методів викладання та сприйняття різних інтерпретацій музичного матеріалу. У контексті музично-теоретичних дисциплін це означає готовність відходити від шаблонного академізму, що часто домінує в навчальних програмах. Особливо це актуально для студентів спеціалізацій неакадемічного спрямування (музичне мистецтво естради (джаз), джазовий та естрадний спів), адже в них наповнення навчальної програми (зі стильової точки зору) часто суперечить реальній виконавській практиці, яка чекає на студента після завершення навчання.

Викладач, орієнтований на гнучке мислення, здатен адаптувати матеріал до контексту: врахувати рівень підготовки, спеціалізацію студента (наприклад, диригентську чи виконавську), а також музичний стиль (академічний чи джазовий). Такий підхід відкриває простір для діалогу, замість односторонньої передачі знань.

Так, за роки викладання авторки в КМАМ ім. Р. М. Глієра свою доцільність та ефективність неодноразово довели такі методи:

- розширення стильової палітри залученого в навчальний процес музичного матеріалу: так, одним із завдань навчального курсу «Гармонія» є аналіз та імітація певного гармонічного стилю, при цьому студенти не обмежені рамками академічної музики (цьогоріч, наприклад, серед студентських робіт були дослідження гармонії Е. Саті, Ф. Пуленка, Е. Гріга і поряд з ними – відомих кінокомпозиторів Г. Циммера, Хісайсі Дзьо, а також гуртів *The Beatles* і *Radiohead*);

- використання для розвитку музичного слуху будь-якого навколишнього інтонаційного матеріалу – не обов'язково «традиційно музичного»: мелодій популярних пісень, сигналів, рингтонів, музичних «мемів» тощо;

- використання під час занять різних музичних інструментів (не лише стандартного фортепіано), що привчає слух до тембрового різноманіття, а також полегшує навчальний процес для студентів, які не мали належної підготовки з гри на фортепіано як додатковому інструменті;

- використання під час лекцій з аналізу музичних творів різноманітних візуальних асоціацій – як мистецьких (живопис, архітектура), так і досить неочікуваних і не пов'язаних з мистецтвом. Такий підхід стимулює критичне та образне мислення.

Розвиток педагогічної емпатії та гнучкого мислення потребує усвідомленої внутрішньої роботи з боку викладача. Одним із дієвих інструментів є рефлексивна практика – ведення педагогічного щоденника, аналіз навчальних ситуацій, фіксація труднощів і вдалих рішень. Це сприяє глибшому розумінню власного стилю викладання.

Методики активного слухання дозволяють краще сприймати сигнали зворотного зв'язку від студентів, не лише вербальні, але й невербальні. Навчання через проєкти та кейс-методи допомагають моделювати реальні ситуації взаємодії та розвивати у викладача креативність у вирішенні педагогічних завдань.

Окрему роль відіграє обмін досвідом з колегами: участь у методичних об'єднаннях, круглих столах, міждисциплінарних семінарах дозволяє вийти за межі вузько фахового бачення і сформувати ширше педагогічне мислення.

Педагогічна емпатія та гнучкість мислення є фундаментальними якостями сучасного вчителя, зокрема викладача музично-теоретичних дисциплін. Вони забезпечують індивідуалізований підхід до кожного студента, сприяють створенню позитивного емоційного клімату в аудиторії, підвищують мотивацію до навчання та якість засвоєння складного матеріалу.

У перспективі ця тематика потребує подальшого вивчення, зокрема емпіричних досліджень впливу м'яких навичок викладача на успішність студентів, а також розробки методичних рекомендацій для формування емпатії та гнучкого мислення в системі підвищення кваліфікації викладачів мистецьких ЗВО.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Менчинська А. А.,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

Національного університету біоресурсів та природокористування України,

м. Київ, Україна

Очколяс О. М.,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

Національного університету біоресурсів та природокористування України,

м. Київ, Україна

У сучасному динамічному світі вимоги до фахівців з харчових технологій стрімко змінюються. Високий рівень технічної компетентності більше не гарантує успішного працевлаштування чи кар'єрного зростання. Роботодавці зацікавлені не тільки в фахових знаннях та навичках співробітників, а й у їхній готовності демонструвати «м'які» навички, які мають бути сформовані та удосконалені саме під час отримання вищої освіти. Необхідністю стає підготування інженерів нового покоління – гнучких, креативних, здатних до командної роботи та швидкої адаптації. Це ставить перед системою вищої технічної освіти нові виклики.

У процесі підготовки фахівців харчової галузі важливо враховувати й міжнародні тенденції. Наприклад, у країнах Європейського Союзу розвиток Soft Skills розглядається як одна з основних складових професійної компетентності. Європейська кваліфікаційна рамка (EQF) акцентує увагу не лише на знаннях та вміннях, а й на соціальних та особистісних якостях фахівця. Сучасна парадигма вищої освіти в Україні переходить від знанневої до компетентнісної моделі, в якій формування soft skills займає важливе місце поряд із фаховими знаннями та вміннями.

Формування так званих «м'яких» навичок (Soft Skills) сприяють розвитку особистості та визначенню її позиції в соціумі, підвищують конкурентоспроможність на ринку праці. [1, 2]. Тому, Soft Skills набувають ключового значення в освітньому процесі та професійному становленні майбутніх технологів.

Галузь харчової технології має низку особливостей, які вимагають від фахівців не лише високої технічної кваліфікації, а й здатності до ефективної комунікації, дотримання вимог безпеки та стандартів якості. Практика показує, що саме добре розвинуті Soft Skills дозволяють спеціалісту успішно інтегруватися в колектив, ефективно вирішувати виробничі проблеми та керувати технологічними процесами [3].

Поняття м'яких навичок охоплює широкий спектр особистісних характеристик, які не пов'язані безпосередньо з професійними знаннями, але мають вирішальне значення для ефективної взаємодії у професійному середовищі. До основних м'яких навичок належать комунікація, емоційний інтелект, здатність працювати в команді, адаптивність, навички критичного й аналітичного мислення, самоорганізація і тайм-менеджмент [4].

Запорукою успішної діяльності на виробництві є ефективна комунікація з проявом взаємоповаги і сприймання з повідомлення саме того, що має на увазі мовець. Технологу потрібно взаємодіяти з колегами, виробничим персоналом, стейкхолдерами, постачальниками сировини, налагоджувати сферу збуту готової продукції, узгоджувати інтереси та позиції різних сторін, доносити інформацію, обґрунтовувати позицію. Тому, майбутнім спеціалістам потрібно опанувати такі навички, як прояв поваги і ввічливості, збереження особистого простору, розподіл робочих обов'язків та відпочинку, вибачення і виправлення помилок, доступність, розуміння мови тіла, використання позитивних емоцій, уважно слухати, спостерігати за невербальними сигналами, розвивати ораторські здібності, використовувати «Я-повідомлення», пошук компромісу та дотримання мовного етикету [5, 6].

Навички критичного мислення та розв'язання проблем охоплюють здатність мислити критично, творчо та аналітично. Вони передбачають можливість застосовувати знання та розуміння до різних проблем. Для успішної організації виробництва, майбутні технологи мають опанувати здатність мислити в часі – передбачати, мислити наперед і планувати.

Навичка роботи в команді передбачає здатність працювати з людьми з різних соціокультурних середовищ для досягнення загальної мети. Студентів закликають виконувати свою відповідальність у групі та поважати погляди та настанови інших учасників групи. Вони також повинні зробити свій внесок у план групи та приєднатися до зусиль групи, крім того, бути відповідальними за рішення групи. Ця навичка дозволить співпрацювати в колективі та працювати спільно для досягнення мети та вирішення виробничих завдань.

Важливими навичками є також навичка підприємництва та лідерства. Навичка підприємництва – це здатність виявляти бізнес-можливості та розвивати усвідомленість ризиків. Вона також передбачає творчість та інноваційність у справах, пов'язаних із бізнесом та виробничими завданнями. Навички лідерства показують здатність керувати різноманітними видами діяльності та завданнями. Ця навичка також важлива для лідерства у дискусіях та прийнятті рішень [7].

Формування м'яких навичок повинно бути інтегрованим у систему вищої освіти. Навички мають бути включені у зміст профільних дисциплін, лабораторних робіт, курсового і дипломного проектування. Ефективними засобами для цього є використання сучасних педагогічних технологій: проектне навчання, метод кейсів, тренінги, ділові ігри. Ці методи дозволяють моделювати реальні виробничі ситуації та формувати у студентів не лише професійні, а й особистісні компетентності. Наприклад, у рамках курсу з харчових технологій студенти можуть працювати в команді над моделюванням виробничого процесу, поєднуючи технічні знання з навичками комунікації та планування.

У рамках освітніх програм варто передбачити тренінги з ефективною комунікації, публічних виступів, вирішення конфліктів. Також важливо впроваджувати міждисциплінарні курси, які поєднують технічні та соціальні аспекти професійної діяльності. Наприклад, курс з основ комунікації у виробничому середовищі або управління персоналом у харчовій промисловості. Використання міждисциплінарних курсів дозволяє формувати вміння бачити проблему комплексно та працювати у різнофункціональних командах.

Виробничі практики, стажування на підприємствах харчової галузі є важливою платформою для застосування та розвитку гнучких навичок у реальному середовищі. У моделі дуальної освіти студент частину навчання проходить безпосередньо в компанії, що дозволяє краще засвоїти як технічні, так і комунікативні аспекти професії.

Не менш важливою є співпраця з роботодавцями, які можуть надати інформацію про реальні потреби ринку праці. Це дозволяє адаптувати освітні програми до вимог сучасного виробництва, організовувати стажування, запрошувати фахівців-практиків для проведення тренінгів і майстер-класів.

Участь у студентських наукових гуртках, волонтерських ініціативах, конференціях, хакатонах сприяє розвитку ініціативності, здатності до нетворкінгу, самостійної організації проєктів – усе це компоненти soft skills.

Окрім того, сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для розвитку Soft Skills. Онлайн-курси, інтерактивні платформи, симулятори, відеотренінги дозволяють студентам відпрацьовувати навички презентації, комунікації, вирішення конфліктів тощо. Використання змішаного навчання, в якому поєднуються очні та дистанційні формати, сприяє розвитку самостійності, відповідальності й організованості [8, 9].

Викладачі відіграють ключову роль у розвитку Soft Skills у студентів. Їх завданням є не лише передача знань, а й наставництво, підтримка ініціативності, розвиток самостійності та відповідальності у здобувачів освіти. Освітнє середовище повинно стимулювати студентів до саморозвитку, критичного мислення, рефлексії [10].

Успішність формування м'яких навичок значною мірою залежить від індивідуальних особливостей студента. Тому, важливо забезпечити персоналізований підхід до навчання, який враховує інтереси, цінності, стиль навчання кожного здобувача освіти. Це передбачає гнучке планування освітніх траєкторій, можливість вибору факультативів та індивідуальних завдань.

Розвиток м'яких навичок у студентів вимагає також відповідної мотивації та залученості до навчального процесу. Важливою умовою є створення атмосфери довіри та взаємної поваги, у якій студенти можуть відкрито висловлювати свої думки, обговорювати складні ситуації та вчитися на прикладах реального життя. У цьому контексті позитивний психологічний клімат у студентській групі має визначальне значення.

Для оцінки рівня розвитку Soft Skills доцільно використовувати інструменти самооцінки, портфоліо, зворотний зв'язок під час виконання проєктних завдань. Оцінювання м'яких навичок має бути комплексним і орієнтованим на розвиток, а не лише на констатацію рівня [7-9].

Розвиток Soft Skills повинен бути безперервним процесом, який продовжується і після завершення навчання у закладі вищої освіти. Система післядипломної освіти, курси підвищення кваліфікації, участь у професійних спільнотах мають постійно підтримувати і розвивати навички Soft Skills у фахівця.

Отже, системне впровадження елементів розвитку Soft Skills в освітній процес за спеціальністю "Харчові технології" сприятиме підвищенню професійної компетентності майбутніх фахівців, їх готовності до викликів сучасного виробництва та сталого розвитку харчової галузі України.

Література:

1. Мединська С. І. Розвиток та оцінювання soft skills при формуванні іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти в галузі туризму, готельноресторанної справи та міжнародного бізнесу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія Педагогічні науки*. 2020. №1 (19). С. 219-223.

2. Зязюн І. А., Карамушка Л. М. Теорія і практика розвитку професійно важливих якостей фахівця: навч. посіб. К.: ІЗМН, 2010. 288 с.

3. Шевченко С. В. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з харчових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2020. № 193. С. 112–117.

4. Мельник Ю. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти: теоретичний і прикладний аспекти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. № 3 (86). С. 25–30.

5. Дівінська Н. О. Професійна комунікація науково-педагогічних працівників у контексті міжнародного спілкування. *Nowy Sposób Rozwoju Pedagogika*. 2017. С. 118-125.

6. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 464 с.

7. Левіт Д., Євтухова Т. Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Том 12, № 1. С. 57-62.

8. Lai, E.R. Skills for Today: What We Know about Teaching and Assessing Collaboration / E.R. Lai, K.E. DiCerbo & P. Foltz. – London: Pearson, 2017.

9. Lai E. R., DiCerbo K. E., Foltz P. Skills for Today: What We Know about Teaching and Assessing Collaboration. *London: Pearson*. 2017.

10. Літвинова С. Г. Розвиток soft skills як ключова вимога до сучасного фахівця *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2021. № 7(1). С. 45–52.

11. Савицька Г. В. Викладач як фасилітатор у формуванні soft skills студентів технічних спеціальностей. *Освітній простір України*. 2022. № 29. С. 120–126.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ ВАНИ-СЕРЕДОВИЩА ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Миколайчук І. П.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Державного торговельно- економічного університету,
м. Київ, Україна*

Сучасні дослідження доводять, що до 85% професійного успіху фахівця забезпечують так звані «гнучкі навички» (soft skills), тоді як лише 15% припадає на технічні або професійні компетентності (hard skills). Ці дані підтверджують результати досліджень, проведених за участю Гарвардського та Стенфордського університетів, а також Фонду Карнегі [7]. Більшість їх можна набути за допомогою навчальних програм, а деякі – виключно природним шляхом. Soft skills також необхідні для життя та кар'єри, хоча менше робочих ролей потребують більш спеціалізованих/технічних навичок. Сьогодні технічні навички легко вимірюються та є більш показові, тоді як soft skills демонструються відповідно до ситуацій. Вони добре відомі як стратегічні, проактивні та тактичні елементи на всіх робочих місцях, що є основою всієї професійної кар'єри [4].

Поняття *soft skills* передбачає міжособистісні якості, комунікативні та емоційно-інтелектуальні навички, які сприяють ефективній взаємодії в колективі, гнучкості у прийнятті рішень, а також високому рівню адаптивності до змін. Вони слугують індикатором здатності працівника до співпраці, професійного зростання та формування ефективних ділових стосунків. Найбільш затребуваними серед них для професійного працівника є комунікабельність, навички командної взаємодії, тайм-менеджмент, креативність, стресостійкість та емоційна саморегуляція. На відміну від hard skills, ці компетенції є складними для кількісного вимірювання, що ускладнює їх об'єктивну оцінку.

З огляду на сучасні виклики, важливість розвитку *soft skills* зростає не лише у бізнес-середовищі, а й у контексті підготовки здобувачів вищої освіти. Для викладачів ЗВО вони підсилюють ефективність реалізації предметної компетентності внаслідок інтеграції елементів розвитку гнучких навичок у зміст освітніх програм, формування навчального середовища, спрямованого на розвиток комунікації, критичного мислення, емоційного інтелекту та лідерства у студентів. В умовах невизначеності саме *soft skills* сприяють формуванню конкурентоспроможних фахівців та зміцненню стійкості освітнього процесу. Їх розвиток дозволяє викладачу бути не лише носієм знань, а й модератором освітнього середовища, партнером для студента та агентом змін у вищій освіті.

Проаналізувавши дані Всесвітнього економічного форуму та зробивши певні критичні узагальнення, в дослідженні визначено перелік «soft skills», які потрібно

розвивати професіоналу-викладачу в сучасних умовах [6]. Серед них особливої цінності набувають такі (рис. 1).

Рис.1. Головні Soft skills викладача ЗВО

Джерело: сформовано автором з використанням [5; 6]

Аналіз наведених на рис. 1 *Soft skills* викладача ЗВО демонструє, що одне з цільних місць належить комунікативній компетентності, оскільки викладач повинен володіти ефективними навичками усного й письмового спілкування. Сюди можна віднести чітко й доступно пояснювати складний матеріал; вміння активно слухати студентів та адаптувати мовлення до різних аудиторій (очно, онлайн, у змішаному форматі); вести конструктивний діалог з колегами та адміністрацією тощо.

Як демонструє сучасна управлінська практика в Україні, однією з головних причин підвищення потреби сучасних ЗВО у професійних викладачах є вплив чинників BANI-середовища (*з англ. Balancing – балансування, Adaptability – здатність до адаптації, Nous – практичний розум або здоровий глузд, Intuition – інтуїція*), темпів пришвидшення науково-технічного прогресу, застарівання знань та вмінь працівників, виникнення та зростання потреби у розвитку *soft skills*, що особливо інтенсифікувалося в умовах дистанційної роботи [2, с.112].

В концепції BANI відображено, що для успішної адаптації в умовах нестабільного середовища необхідно розвивати низку ключових компетентностей, оскільки в умовах нестабільності людина змушена оперативно шукати нові способи адаптації, гнучко реагуючи на зовнішні виклики. Турбота про майбутнє передбачає глибоку зосередженість на теперішньому – уважність до себе, свого емоційного стану та взаємодії з оточенням, що сприяє розвитку емоційної обізнаності та формуванню емоційного інтелекту, який є важливим чинником успішної професійної та особистісної діяльності викладача.

У кризових ситуаціях важливо керуватися здоровим глуздом і знаходити дієві, але водночас нестандартні рішення. В умовах невизначеності, коли раціональні підходи не завжди дають бажаний результат, важливу роль відіграє інтуїція – здатність до швидкого, несвідомого схоплення суті проблеми та прийняття

ефективного рішення. Такий тип мислення часто ототожнюють із трансцендентальним або інтегративним підходом до сприйняття складної реальності [3]. Досить часто комунікативну компетентність ототожнюють з поняттями «ораторська майстерність» або «мистецтво ділового спілкування». Серед навичок, що характеризують володіння кандидата комунікативною компетентністю, виокремлено такі як: зрозуміло і чітко висловлювати свою думку як усно, так і письмово; адекватне оцінювання ситуації, у якій доведеться вести діалог, і прогнозувати його вектор; спрямовувати та корегувати формат спілкування у тому ключі, який потрібен, враховуючи особливості комунікативного акту для досягнення потрібного результату; реалізувати на практиці етикет ділового спілкування; використовувати різні комунікативні тактики і стратегії; аналізувати зовнішні сигнали співрозмовника (міміка, мова тіла і т.д.); діяти в конфліктних ситуаціях і працювати на зниження градусу конфлікту, якщо такий все ж назріває; активно слухати; застосувати на практиці інструменти ораторського мистецтва; організовувати і вести переговори, зустрічі у тому числі і складні; проявляти емпатію тощо [1].

Комунікативна компетентність є здатністю встановлювати і підтримувати особою необхідні контакти з оточуючими людьми; є певною сукупністю знань, вмінь і здібностей, що забезпечують ефективне спілкування, здатність змінювати глибину і поширювати коло спілкування, виявляти когнітивні навички у спілкуванні із партнером [1]. Вона формується в умовах безпосередньої взаємодії між управлінцями та є результатом розвитку навичок ділового спілкування. Оволодіння людиною комунікативними здібностями передбачає запозичення з культурного середовища засобів аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Невід'ємною частиною професійної діяльності сучасного управлінця є професійно-комунікативна компетентність, що формується на ґрунті загальної комунікативної компетентності та віддзеркалює його особистісні якості та здатності, за допомогою яких він самостійно й ефективно реалізовує завдання професійної діяльності.

Сформованість цього виду компетентності управлінця свідчить про його теоретичну та практичну готовність до здійснення ефективної професійної діяльності, що вимагає встановлення ним регулярних комунікативних контактів з іншими особами в певній галузі. Її невід'ємними атрибутами є готовність управлінця визначати оптимальні шляхи колективного досягнення поставлених цілей, умінь успішно працювати з іншими людьми, розробляючи колективні рішення й реалізуючи найкращі з них на практиці.

Емоційний інтелект (EQ) викладача є здатністю розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також емпатійно ставитися до емоцій інших, бути чутливим до психоемоційного стану студентів; вміння запобігати конфліктам та створення психологічно безпечного навчального середовища [6].

Також важливою гнучкою навичкою є тайм-менеджменту, оскільки викладач має ефективно розпоряджатися часом як у межах заняття, так і в контексті планування навчального процесу (підготовка до навчальних занять, перевірка робіт у визначені строки; дотримання навчального навантаження; балансування між викладанням, наукою та адміністративною роботою).

Здатність критично та аналітично мислити означає оцінювати інформацію, формувати аргументовані судження та приймати обґрунтовані рішення.

У викладацькій практиці це проявляється у: створенні навчального контенту на основі перевірених джерел; формуванні дискусій на заняттях та оцінюванні студентських робіт з урахуванням логіки та аргументації [5].

У період постійних змін (війна, діджиталізація, пандемії) викладач повинен швидко адаптуватися до нових форматів, технічних інструментів та умов праці, швидко освоювати нові освітні платформи (*Moodle, Zoom, Google Classroom тощо*); адаптувати навчальні програми до змішаного або дистанційного формату та володіти гнучкістю у підходах до студентів з різними освітніми потребами.

Здатність викладача мислити креативно та нестандартно, створювати нові підходи до викладання, використовувати ігрові або проєктні методики, інтегрувати міждисциплінарні підходи сприяє залученню студентів до навчального процесу та формуванню сучасного критично думаючого випускника.

Викладач повинен бути не лише джерелом знань, а й лідером та наставником, який впливає на формування цінностей і професійної ідентичності студента, що проявляється у таких компетентностях як здатність надихати студентів на саморозвиток; побудові довіри в академічному середовищі; готовності брати відповідальність за процеси в освітній та науковій діяльності.

Отже, варто зазначити, що для отримання soft skills не існує інструкцій, курсів, оскільки вони формуються протягом життя, під впливом виховання і життєвого досвіду. Розвиток soft skills у викладачів ЗВО потребує системного підходу та використання різноманітних інструментів, які сприяють особистісному зростанню, вдосконаленню педагогічної майстерності та адаптації до сучасного освітнього середовища. Для викладача вкрай важливо не лише володіти предметом, а й мати навички комунікативної компетентності, критичного мислення, адаптації до змін. Комбінування онлайн-ресурсів, взаємонавчання, рефлексії та практики дозволяє системно формувати ефективну особистість викладача ЗВО.

Література:

1. Мащенко К. Комунікативна компетентність як інструмент успіху. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/komunikativna-kompetentnist-yak-instrument-uspihu-1402658.html> (дата звернення – 30.05.2025)
2. Миколайчук І.П., Хмурова В.В. Професіоналізм менеджерів в Україні : резерви зростання. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №4. С.110-124
3. Халіна В.Ю., Абеленцев Є.В. Теорія адаптації бізнесу до умов невизначеності. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*. 2023. Вип. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-6>
4. Harsh Bhati. The Importance of Soft Skills in the Workplace. *SSRG International Journal of Humanities and Social Science*, vol.9, no.2, pp.21-33, 2022. *Crossref*, <https://doi.org/10.14445/23942703/IJHSS-V9I2P104>
5. Marr Bernard. The 10 Vital Skills You Will Need For The Future Of Work. URL: <https://bernardmarr.com/the-10-vital-skills-you-will-need-for-the-future-of-work> (дата звернення – 30.05.2025)
6. 10 Reasons Why Soft Skills Are Important for Your Career <https://www.indeed.com/career-advice/interviewing/why-are-soft-skills-important> (дата звернення – 30.05.2025)
7. The Soft Skills Disconnect <https://www.nationalskills.org/the-soft-skills-disconnect/> (дата звернення – 30.05.2025)

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІСТОРІЇ

Міронова І. С.,

*доктор історичних наук, професорка, завідувачка кафедри історії,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

У XXI столітті система освіти постає перед новими викликами, пов'язаними з цифровізацією, глобалізацією, динамічними змінами на ринку праці, потребою у формуванні ціннісних орієнтирів молоді. У зв'язку з цим змінюються й вимоги до професійної підготовки педагогів. Від викладача історії очікується не лише знання навчального матеріалу, а й здатність впливати на формування світогляду студентів, сприяти їх особистісному зростанню та соціальній активності.

Сучасна парадигма вищої освіти передбачає підготовку фахівців нового типу – не лише компетентних у своїй галузі, але й здатних ефективно комунікувати, критично мислити, працювати в команді, швидко адаптуватися до змін і приймати відповідальні рішення. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування soft skills («м'яких» навичок) у майбутніх викладачів історії, адже їх професійна діяльність має виразно гуманітарний, комунікативний і соціально відповідальний характер. Майбутні викладачі мають оволодіти в повній мірі цілою низкою комунікативних та креативних професійних навичок, здатних сформувати сучасного, високопрофесійного та конкурентоздатного фахівця, ділові якості та професійні послуги якого будуть відповідати вимогам сучасного ринку праці [4, с. 103].

Soft skills – це міжособистісні, когнітивні та емоційні навички, які визначають ефективність взаємодії з іншими людьми, уміння вирішувати проблеми, працювати в команді, адаптуватися до змін. Вони не замінюють професійних знань, а доповнюють їх, забезпечуючи цілісну реалізацію професійної ролі. Набуття soft skills у процесі здобуття вищої освіти є принципово важливим чинником для початку професійної кар'єри, успішного входження в професію. Тому важливо забезпечити практику їх застосування впродовж усього навчання [1, с. 11–12].

Для майбутнього викладача історії особливо важливими є такі soft skills:

– *Критичне та аналітичне мислення* – необхідне для переосмислення історичних фактів, аналізу джерел, оцінки різних версій подій. Критичне мислення – це більше, ніж вміння мислити ясно, раціонально та самостійно. Критичне сприйняття історичної інформації означає можливість сформувати власну думку, незалежну від зовнішніх факторів. Здобувачі освіти мають навчитися аналізувати історичні події, розуміти їхні причини та наслідки, а також оцінювати різні точки зору [2, с. 80].

– *Комунікативні навички* – уміння чітко, логічно й емоційно виразно передавати інформацію, будувати діалог зі студентами. Для підготовки фахівців викла-

дачі історії повинні створювати такі заняття, що сприятимуть обговоренню історичних тем та стимулюватимуть здобувачів освіти до висловлення своїх думок і поглядів. Зокрема, на заняттях історії можна використовувати такі методи роботи, як дебати, ток-шоу, робота у групах (групові проекти, ділові ігри). Спільна робота над певним питанням допоможе ширше поглянути на проблему, сформує навички командної роботи [2, с. 81].

– *Емоційний інтелект* – здатність розуміти й керувати власними емоціями та розпізнавати емоції інших, налагоджувати емоційний контакт зі студентами для спільної роботи, створення психологічно комфортного середовища.

– *Креативність* – пошук нових форм викладання, використання міждисциплінарних підходів, а також вміння знаходити нестандартні, нові рішення знайомих ситуацій, здатність генерувати і втілювати в життя нові ідеї.

– *Лідерські якості та відповідальність* – уміння організовувати навчальний процес, мотивувати студентів, об'єднувати їх навколо соціально значущої мети, вміння брати на себе відповідальність за весь колектив, виступати авторитетною фігурою [3, с. 140]. Стимулювання до розвитку лідерських якостей можна спостерігати тоді, коли здобувачі освіти приймають на себе відповідальність за організацію групової діяльності або виступають у ролі модераторів обговорень [2, с. 81].

– *Організаторські здібності* – вміння об'єднувати людей і чітко визначати обов'язки відповідно до можливостей кожного, ініціативність і вимогливість до себе та інших [3, с. 140].

– *Гнучкість, адаптивність, відкритість до змін* – здатність швидко реагувати на нові виклики в освіті (зокрема, дистанційне навчання, інтеграція новітніх технологій тощо). Ситуації у сучасному житті можуть бути найнеочікуванішими. Саме тому цінується вміння адаптуватися до різних сценаріїв, швидко змінювати плани, підлаштовуватися під нові обставини та йти вперед попри все [2, с. 81].

– *Уміння працювати в команді* – вміння слухати, здатність бачити єдину мету і знаходити шляхи її досягнення, вміння поєднувати власні амбіції із колективною справою, готовність підтримати, вміння переконувати і знаходити компроміс.

– *Системне мислення* – вміння планувати, ставити поточні та кінцеві цілі та реалізовувати їх, аналізувати складні ситуації, знаходити оптимальне рішення [3, с. 140].

– *Робота з інформацією* – вміння шукати, збирати та аналізувати нову інформацію, оцінювати її достовірність і вірогідність, користуватися нею для формування своїх висновків, орієнтуватися у широкому інформаційному полі сучасного світу [2, с. 81].

– *Мотивація* – уміння мотивувати себе та інших, розуміти їх мотиви та наміри, долати проблеми і кризи [3, с. 140].

Формування *soft skills* у майбутніх викладачів історії має бути інтегрованим і системним. Воно реалізується як у межах навчальних дисциплін, так і позааудиторної діяльності. Основними напрямками є:

– *Інтерактивні методи навчання*: обговорення, дебати, кейс-метод, проектна діяльність. Вони сприяють розвитку комунікативності, критичного мислення, уміння аргументувати.

– *Педагогічна практика*: є полем реального застосування *soft skills* – майбутні викладачі набувають досвіду комунікації з учнями, вирішення конфліктних ситуацій, презентації навчального матеріалу.

– *Наукова діяльність*: участь у конференціях, підготовка наукових публікацій формують дослідницьку культуру, уміння аналізувати та презентувати власну думку.

– *Міждисциплінарний підхід*: інтеграція знань з історії, педагогіки, психології, соціології дозволяє ширше бачити роль викладача в суспільстві.

– *Позанавчальна активність*: участь у волонтерських ініціативах, організація тематичних заходів, робота в студентському самоврядуванні формують відповідальність, ініціативність, командну взаємодію.

– *Рефлексивні практики*: ведення педагогічного щоденника, участь у групах підтримки, менторських програмах допомагають усвідомити власні сильні сторони та зони розвитку.

Оволодіння здобувачами освіти необхідними компетентностями може відбуватись на будь-якому курсі навчання, під час як аудиторних занять, так і самостійної роботи. Зокрема, під час семінарських занять студенти мають можливість повністю брати на себе відповідальність за оцінювання відповідей своїх одногрупників. Це спрямовує, з одного боку, відповідальність за свої дії, вміння довести свою точку зору та принциповість особистої позиції, з іншого – це вміння працювати в колективі, гнучкість та об'єктивність при оцінюванні роботи інших. Під час самостійної роботи студенти можуть опанувати звички творчого та креативного підходу в науковому пошуку та розробці певної дослідницької проблематики. Виконуючі індивідуальні науково-дослідні роботи, реферати та інші види навчально-дослідницької роботи, здобувачі вищої освіти опановують важливими як науково-професійними, так і сучасними м'якими компетенціями, необхідними для повноцінного формування майбутнього високоякісного викладача історії [4, с. 104].

Певним підсумком формування і практичною реалізацією набутих професійних і надпрофесійних компетенцій вважається педагогічна практика студентів у закладах загальної середньої освіти. Саме під час проведення занять, позакласних заходів та виховної роботи у майбутніх викладачів історії найбільш повноцінно реалізується значний перелік м'яких компетенцій, сформованих під час навчання у закладі вищої освіти і необхідних задля якісного викладання історії. Зокрема, це: комунікаційний зв'язок (здатність до усного спілкування, вислуховування), люб'язність (манери, діловий етикет, шанобливість), гнучкість (адаптивність, бажання змінюватися, бажання навчатися упродовж життя), цілісність (честь, етика, висока моральність, особисті цінності), міжособистісні навички (привабливість, почуття гумору, дружність, вихованість, співпереживання, самоконтроль, терпимість, комунікабельність, соціальні навички), позитивне ставлення (оптимізм), професіоналізм (включає зовнішній вигляд, одяг, знання своєї справи), відповідальність (включає такі особистісні риси: надійність, винахідливість, дисциплінованість, сумлінність), командна робота (емпатія, добре ставлення до команди), робоча етика (працьовитість, лояльність, ініціативність) [4, с. 105].

Слід наголосити, що soft skills добре напрацьовуються за активної участі студентів у різноманітних гуртках, спілках, громадських об'єднаннях, наукових товариствах та студентському самоврядуванні, водночас розвиваються та поступово вдосконалюються його комунікативні навички та уміння [1, с. 13].

Отже, формування soft skills у майбутніх викладачів історії є необхідною умовою підготовки сучасного педагога, здатного бути не лише транслятором знань, а й вихователем, лідером, модератором дискусій і агентом змін. М'які навички сприяють підвищенню якості освітнього процесу, формуванню особистісного авторитету викладача, побудові ефективної комунікації зі здобувачами освіти. Результативне формування таких навичок можливе за умови цілеспрямованої інтеграції відповідних практик у всі етапи професійної підготовки. Важливість формування soft skills на заняттях історії не лише покращує якість навчання студентів, а й сприяє їх успішності, підвищує мотивацію до вивчення історичних дисциплін, навчає їх бути дослідниками, робить їх конкурентоспроможними в майбутньому, готує до життя в сучасному світі. Отримані на заняттях історії навички стають для здобувача освіти універсальними, а сам викладач виступає не лише в ролі креативного вчителя, а й фасилітатора, коуча, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії кожного студента. М'які навички допомагають педагогам-початківцям адаптуватися, поводитися позитивно та ефективно справлятися з викликами професійного й повсякденного життя. Адже людина, яка володіє м'якими навичками, швидше пристосовується до умов, що постійно змінюються, засвоює додаткові професійні навички та оволодіває новою професією.

Література:

1. Аверіна К., Байрамова О., Япринець Т. Формування soft skills як дескриптор якості сучасної вищої освіти // Інноваційна педагогіка. 2021. № 39. С. 11–15.
2. Каленюк К. В. Розвиток soft skills на уроках історії // Актуальні питання історії України, всесвітньої історії, географії та методик їх викладання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 27 трав. 2024 р.) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Рівне : МЕНУ, 2024. С. 78–82.
3. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft skills» в умовах закладу вищої освіти // Актуальні питання гуманітарних наук. Серія: Педагогіка. 2020. Вип 27, том 3. С. 137–145.
4. Місостов Т. Ю. Формування м'яких компетентностей (soft skills) як провідний компонент сучасної системи підготовки майбутніх вчителів історії // Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2021. Вип. 13. С. 103–105.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Міхо О. І.,

*старша викладачка кафедри спеціальних туристичних дисциплін Академії праці,
соціальних відносин і туризму, м. Київ, Україна*

Сучасний ринок праці вимагає від фахівців не лише глибоких професійних знань та технічних навичок, відомих як «hard skills», але й низки універсальних компетенцій – «soft skills». Особливо актуально це для сфери туризму, яка є сферою обслуговування і працює за моделлю «людина-людина». Статистичні дані UN Tourism (ЮНВТО) за 2024 рік переконливо доводять, що міжнародний туризм практично відновився і загальні показники склали 99% (1,4 млрд. міжнародних туристів) від допандемічного рівня, причому більшість напрямків перевищили показники 2019 року [1].

Швидкі темпи відновлення цієї сфери та поглиблення інтеграційних процесів обумовлюють необхідність підготовки конкурентоспроможних випускників, які потребують мінімального часу для адаптації на робочому місці. Підприємства у сучасному світі проявляють значний інтерес до soft skills своїх співробітників. Дослідження показують, що гнучкі здібності є більш важливими, ніж професійні навички (hard skills), на сучасному ринку праці.

Hard skills – професійні знання та навички, які можна вивчити та виміряти – визначаються Стандартами вищої освіти відповідної спеціальності («Туризм та рекреація») на певному освітньому рівні [2].

Soft skills, в свою чергу, є універсальними компетенції людини, її особистісні якості, вони залежать від характеру, здобуваються з досвідом і їх неможливо виміряти. Аналіз ресурсів вітчизняних та іноземних закладів вищої освіти [3, 4] та результати проведених науковцями опитувань [5, 6] дозволили сформулювати перелік ключових Soft Skills, необхідних фахівцям з туризму та визначити їх важливість для різних груп респондентів: студентів, викладачів та роботодавців.

Таблиця 1

Soft Skills для фахівців з туризму

Soft Skills	Ступінь важливості в туризмі
Комунікабельність: вербальне та невербальне спілкування	Ефективна комунікація визнається як важлива усіма групами респондентів: студенти, викладачі, бізнес/роботодавці
Організаційні навички: тайм-менеджмент, координація, організованість, пунктуальність, мультизадачність	Менеджери вважають управління часом дуже важливим на вищих посадах, але при працевлаштуванні молодих фахівців цьому навичку не приділяють великого значення, тоді як студенти сумніваються у його важливості при працевлаштуванні

Уміння працювати в команді	Студенти висловлюють сумнів щодо важливості командної роботи при працевлаштуванні, в той час як менеджери надають їй великого значення
Емоційний інтелект та стресостійкість	Здатність працювати у стресових ситуаціях з претензіями, неконфліктність та розуміння емоційного стану клієнтів визначають як ключові м'які навички для сфери туризму
Уміння оперативно вирішувати складні ситуації/проблеми	Визначається студентами як одна з найбільш важливих
Гнучкість та уміння адаптуватись до ситуації	Ця навичка необхідна в динамічному туристичному середовищі. Однак лише незначна частка студентів надають їй значення. Гнучкі здібності допомагають швидко реагувати на професійні та соціальні зміни
Критичне мислення	Необхідне для аналізу великих обсягів інформації та оперативного прийняття рішень. Разом із креативністю веде до інновацій
Лідерські якості	Є критично необхідними. Менеджери вважають лідерство більш важливим для працевлаштування, ніж студенти
Клієнтоорієнтованість	Бізнес та роботодавці надають їй найвищу оцінку серед основних soft skills
Професійна поведінка/етика	Визначена всіма категоріями респондентів як критично важлива
Навички міжособистісного спілкування	Усвідомлюються значною кількістю студентів як найбільш важливі, особливо у мультикультурному, динамічному та багатомовному туристичному середовищі.

Традиційні методи навчання у вищій освіті часто зосереджені переважно на розвитку hard skills, залишаючи soft skills поза увагою викладачів. Причини включають брак мотивації викладачів та студентів, недосконалість навчальних планів та обмежені ресурси. Необхідна адаптація освітніх програм та методів навчання до вимог ринку праці, що вимагає тіснішої взаємодії зі стейкхолдерами. Освітні програми мають забезпечити студентам можливість розвивати не лише технічні навички, але й широкий спектр навичок міжособистісного спілкування. Враховуючи критичну важливість soft skills, в Академії праці, соціальних відносин і туризму було запропоновано вибірккову дисципліну «Soft Skills в професійній діяльності».

На основі аналізу джерел було визначено ефективні методи розвитку soft skills, серед яких:

1) метод кейс-стаді (Case-study).

Це один з підходів активного навчання, що вважається ефективнішим за традиційні методи. Робота над кейсами дає змогу відпрацьовувати аналітичні, творчі та комунікативні навички, тренувати вміння переконувати, дискутувати та дослухатись до інших. Кейс-стаді дозволяє реалізовувати ідею навчання, орієнтованого на студента. Досвід використання кейс-стаді показав, що студентам потрібен час для адаптації, але потім їх активність значно підвищується, що призводить до конструктивних дискусій [7].

2) Мікронавчання (Microlearning).

Новий формат навчання, що використовує мобільні технології, взаємодію в соціальних мережах та освітніх платформах. Переваги мікронавчання включають: швидке перенесення soft skills у практичний досвід, зручність для зайнятих студентів, підвищення персоналізації та залученості, можливість працювати у власному темпі, регулярний контакт з практикою.

Серед інших форм та методів було виділено: навчання та стажування викладачів; участь у волонтерських проектах; використання ігор (гейміфікація) та симуляцій як альтернативних методів формування soft skills у цифровому середовищі; різні формати навчання, серед яких масові відкриті онлайн-курси, групові вебінари та інше; активне залучення студентів, міждисциплінарний підхід та тісна співпраця із представниками бізнесу. Регулярний перегляд освітніх компонентів має відбуватися з урахуванням вимог ринку праці та турбулентності зовнішнього середовища. Роботодавці не завжди готові витратити час на перебудову компетенцій випускників, що підкреслює необхідність відповідної підготовки в закладах вищої освіти.

Аналіз джерел та власний досвід підтверджують критичну важливість розвитку soft skills для успішної підготовки студентів у сфері туризму та рекреації в закладах вищої освіти. В умовах швидкого розвитку індустрії та зростаючої конкуренції, випускники, які володіють такими навичками як комунікабельність, командна робота, лідерство, вирішення проблем, гнучкість та емоційний інтелект, є більш адаптивними та конкурентоспроможними на ринку праці.

Існують певні розбіжності у сприйнятті важливості деяких soft skills між студентами та роботодавцями, а також проблеми інтеграції soft skills у традиційні освітні програми, пов'язані з браком мотивації, обмеженими ресурсами та недосконалістю навчальних планів. Це вказує на гостру потребу в адаптації освітнього процесу. Заклади вищої освіти мають активно впроваджувати ефективні методи навчання soft skills, такі як кейс-стаді, мікронавчання, волонтерські проекти, індивідуальні консультації тощо. Важливо забезпечити тісну взаємодію з представниками сфери туризму та рекреації, щоб освітні програми відповідали актуальним та майбутнім вимогам ринку праці. Системне та структуроване формування soft skills є ключовим для підготовки висококваліфікованих фахівців, готових до викликів динамічної індустрії туризму.

Література:

1. World Tourism Barometer (UN Tourism). Vol. 23, Issue 1, January 2025. DOI: <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/627/62768/5bb624956117a090143554.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).

3. Hard skills i Soft skills або як стати професіоналом в туризмі? *Офіційний сайт Університету Короля Данила*. URL: <https://ukd.edu.ua/hard-skills-i-soft-skills-abo-yak-stati-profesionalom-v-turizmi> (дата звернення: 22.05.2025).

4. Top 7 Soft Skills for a Career in Hospitality and Tourism Management. URL: <https://www.berlinsbi.com/blog/top-7-soft-skills-for-a-career-in-hospitality-and-tourism-management> (дата звернення: 08.05.2025).

5. Савельєва І. В. Soft skills як ключові компетентності персоналу туристичних підприємств та їх розвиток через освітні програми у закладах вищої освіти. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2021. № 3(76). С. 115–128. DOI: <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2021-3-115-128> (дата звернення: 22.05.2025).

6. Kiryakova-Dineva T., Kyurova V., Chankova Y. Soft Skills for Sustainable Development in Tourism: *The Bulgarian Experience*. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8, No. 2. P. 57. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2019.v8n2p57> (дата звернення: 22.05.2025).

7. Степурко Т., Ігнашук О. Кейс-стаді як метод викладання управлінських дисциплін в охороні здоров'я. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 1. С. 71–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2017_1_10 (дата звернення: 22.05.2025).

ЦИФРОВА ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Моложон К. О.,

*доктор філософії в галузі 09 Біологія,
асистент кафедри ботаніки, екології та садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна*

Процеси цифровізації сучасної освіти набули надзвичайної динаміки в умовах Четвертої промислової революції, що визначає нові глобальні виклики та можливості для розвитку освітніх систем у всьому світі. В умовах стрімкого технологічного прогресу особливу значущість набуває діджиталізація природничої освіти, яка традиційно поєднує теоретичне навчання з експериментальними дослідженнями. Враховуючи необхідність адаптації до міжнародних стандартів та вимог євроінтеграції, Україна активно впроваджує цифрові технології в систему вищої освіти [1]. Згідно з даними Світового банку (2024), інвестиції в цифрову трансформацію освіти зросли на 34%, що підкреслює глобальний тренд у сфері освітніх інновацій. Станом на 2023 рік, понад 90% закладів вищої освіти по всьому світу активно інтегрують елементи цифрових технологій у навчальний процес. Зокрема, у природничих науках спостерігається значний прогрес у впровадженні віртуальних лабораторій та інтерактивних платформ, що відкриває нові можливості для студентів, одночасно підвищуючи якість їхньої підготовки [2].

В Україні цифровізація природничої освіти є важливим аспектом модернізації вищої освіти, зокрема в контексті євроінтеграції. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2023-2024 роках понад 87% вищих навчальних закладів активно використовують цифрові технології в навчальному процесі, що підтверджує тенденцію до інтеграції новітніх освітніх технологій [3]. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького є одним із лідерів у впровадженні інновацій у природничу освіту через використання платформи Moodle та віртуальних лабораторій. В рамках реалізації стратегії цифрової трансформації університет розробляє комплексну модель цифрової екосистеми навчання, яка включає інтегровану систему управління навчальним процесом, віртуальні лабораторії, а також системи адаптивного оцінювання та моніторингу успішності студентів.

Метою дослідження є теоретичне та методологічне обґрунтування процесів діджиталізації природничої освіти в контексті глобальних освітніх трансформацій, а також науковий аналіз досвіду МДПУ імені Богдана Хмельницького в реалізації цифрових технологій у підготовці фахівців природничих спеціальностей.

У контексті діджиталізації освіти, особливо в природничих науках, останні дослідження демонструють значний прогрес у впровадженні цифрових технологій

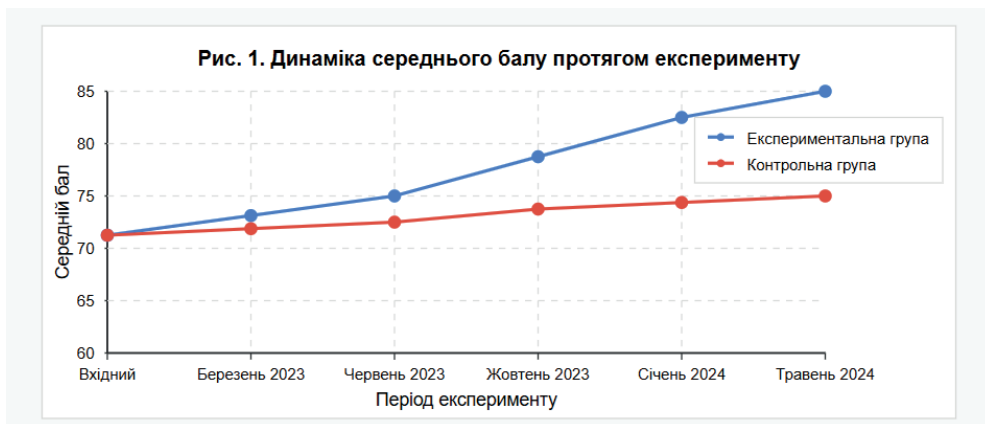
у навчальний процес. Зокрема, Биков [4] у своїй статті підкреслює важливість цифрової трансформації освіти та науки, акцентуючи на теоретичних і практичних аспектах цього процесу. Він зазначає, що інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес є необхідною умовою для підвищення якості освіти. Жалдак [5] розглядає проблеми інформатизації навчального процесу в закладах освіти, вказуючи на виклики, з якими стикаються навчальні заклади під час впровадження нових технологій. Це підтверджує результати нашого дослідження, де ми виявили, що впровадження цифрових інновацій вимагає системного підходу та належної підготовки викладачів. Дослідження Moore [6] та Garrison [7] акцентують увагу на теорії та практиці онлайн-навчання, що є важливими для розуміння ефективності використання платформ, таких як Moodle. Зокрема, Garrison пропонує рамки для дослідження та практики електронного навчання, що може слугувати основою для подальшого розвитку інтегрованих систем навчання. У своєму дослідженні Пінчук [8] розглядає виклики та перспективи цифрової трансформації природничої освіти, підкреслюючи важливість адаптивного навчання та використання віртуальних лабораторій. Слободянюк [9] досліджує інноваційні технології у викладанні природничих дисциплін, вказуючи на важливість інтерактивних платформ для підвищення мотивації студентів. Це узгоджується з нашими результатами, де ми зафіксували зростання середнього балу студентів з 74,2 до 87,6. Крім того, дослідження Lainjo B, Tsmouche H [10] про використання штучного інтелекту в освіті вказує на потенціал адаптивних систем оцінювання, які можуть підвищити ефективність навчання. Це підтверджує наші спостереження про оптимізацію навчального процесу, зокрема скорочення часу на виконання лабораторних робіт на 32%. Дослідження Коваля [11] підкреслює важливість підготовки викладачів до використання цифрових технологій, що є критично важливим для успішної реалізації діджиталізації в освіті.

Таким чином, актуальність нашого дослідження узгоджується з останніми міжнародними тенденціями в галузі діджиталізації природничої освіти. Вони підтверджують, що інтеграція цифрових технологій у навчальний процес є необхідною умовою для підвищення якості освіти в умовах сучасних викликів. Перспективи подальшої цифрової трансформації в освіті, зокрема в контексті розширення функціоналу платформ, впровадження технологій штучного інтелекту та розвитку віртуальних реальностей, відкривають нові горизонти для навчання та підготовки фахівців у природничих науках.

На основі проведеного аналізу було визначено оптимальні стратегії імплементації цифрових технологій у контексті української вищої освіти, що лягло в основу розробки експериментальної моделі в МДПУ імені Богдана Хмельницького. Педагогічний експеримент проводився на базі МДПУ імені Богдана Хмельницького протягом 2022-2024 навчальних років. Загальна вибірка складала 200 студентів природничих спеціальностей (біологія, хімія, екологія, географія), розподілених на експериментальну ($n=100$) та контрольну ($n=100$) групи з дотриманням принципів репрезентативності за академічними показниками, віком та статтю. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

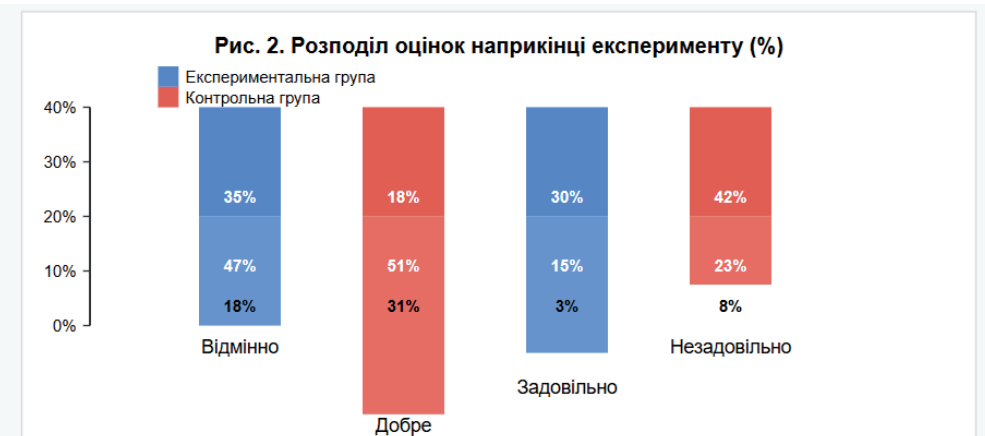
1. Розроблено та експериментально підтверджено модель цифрової освітньої екосистеми для природничих спеціальностей, що інтегрує академічні, організаційні та технологічні компоненти, з доведеним статистично значущим

підвищенням успішності студентів (на 13.4 бали) та якості виконання практичних робіт (на 24%).

2. Встановлено ефективність використання віртуальних лабораторних робіт та адаптивних систем оцінювання, що позитивно впливають на формування практичних навичок студентів (коефіцієнти впливу 0.78 та 0.72 відповідно).

3. Удосконалено методику оцінювання ефективності цифрової трансформації освітнього процесу, створено інструментарій моніторингу академічної успішності, що включає 27 параметрів для предиктивного аналізу навчальних досягнень.

4. Визначено оптимальне співвідношення віртуальних та фізичних лабораторних робіт (40:60) для максимальної ефективності у формуванні професійних компетенцій.

5. Обґрунтовано педагогічні умови впровадження цифрової екосистеми, зокрема підвищення цифрової компетентності викладачів, забезпечення технологічної інфраструктури, адаптивного навчання та моніторингу якості процесу.

6. Доведено позитивний вплив цифрової екосистеми на мотивацію студентів та розвиток їх цифрових компетенцій, що призводить до зростання мотивації на 45% і розвитку цифрових навичок на 43%.

7. Розроблено методичні рекомендації для впровадження цифрових інновацій у закладах вищої освіти, що включають алгоритм впровадження, моніторинг ефективності та методику оцінювання економічної ефективності.

8. Розкрито ключові виклики цифрової трансформації природничої освіти та запропоновано шляхи їх подолання, зокрема у питаннях кібербезпеки та оптимізації технічної інфраструктури.

Цифровізація природничої освіти відкриває нові горизонти для розвитку навчальних процесів, забезпечуючи високий рівень інтерактивності, доступності та ефективності. перспективи розвитку можна виділити в кількох напрямках: розширення функціоналу платформи Moodle для забезпечення специфічних потреб природничої освіти; розвиток адаптивних систем оцінювання, впровадження доповненої реальності та штучного інтелекту для покращення якості навчання; вивчення міжнародного досвіду та адаптація передових практик для подальшого розвитку цифрових інструментів у навчанні природничих дисциплін.

Важливим є практичне значення дослідження, яке дало змогу підтвердити ефективність цифрових інструментів у підвищенні якості природничої освіти та створенні нової моделі освітнього процесу, що відповідає вимогам часу та світовим трендам у цифровізації. Завданнями подальших досліджень є оцінка довгострокового ефекту впровадження цифрових платформ на підготовку фахівців природничих спеціальностей та розробка рекомендацій для інтеграції цифрових технологій у навчальні програми на інших університетах.

Література:

1. Шишкіна М.П., "Формування і розвиток хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу. Інформаційні технології в освіті," *Інформаційні технології в освіті*, vol. 32, pp. 74–91, 2023.

2. Z. Bahroun, C. Anane, V. Ahmed, and A. Zacca, "Transforming Education: A Comprehensive Review of Generative Artificial Intelligence in Educational Settings through Bibliometric and Content Analysis," 2023. doi: 10.3390/su151712983.

3. D. Kumar, A. Haque, K. Mishra, F. Islam, B. Kumar Mishra, and S. Ahmad, "Exploring the Transformative Role of Artificial Intelligence and Metaverse in Education: A Comprehensive Review," *Metaverse Basic and Applied Research*, vol. 2, 2023, doi: 10.56294/mr202355.

4. Биков В.Ю., *Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика. Інформаційні технології і засоби навчання*, vol. 89. 2023.

5. Жалдак М.І., *Проблеми інформатизації навчального процесу в закладах освіти. Освіта.*, Освіта., vol. 2. 2024.

6. Moore M.G., *Handbook of Distance Education*, Routledge. 2024.

7. Garrison D.R., *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*, Routledge. 2023.

8. Пінчук О.П., "Цифрова трансформація природничої освіти: виклики та перспективи. Інформаційні технології в освіті," vol. 45, pp. 7–22, 2023.

9. Слободянюк І.Ю., "Інноваційні технології у викладанні природничих дисциплін," *Педагогічні науки*, vol. 85, pp. 45-52., 2023.

10. B. Lainjo and H. Tsmouche, "Impact of Artificial Intelligence On Higher Learning Institutions," *International Journal of Education, Teaching, and Social Sciences*, vol. 3, no. 2, 2023, doi: 10.47747/ijets.v3i2.1028.

11. Коваль Т.І., "Підготовка викладачів вищої школи до використання цифрових технологій у професійній діяльності. Педагогічний процес: теорія і практика.," vol. №4, pp. 66-78., 2023.

ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мороз В. В.,

*кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри публічного управління та проектного менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна*

Швидкі зміни на ринку праці, глобалізація та цифровізація вимагають від випускників закладів вищої освіти не лише глибоких фахових знань (hard skills), але й розвинених м'яких навичок (soft skills). Soft skills стають ключовим фактором успіху у професійній діяльності та особистісному розвитку. Країни Європейського Союзу активно інтегрують розвиток soft skills у свої освітні програми, визнаючи їхню важливість для конкурентоспроможності випускників та сталого розвитку суспільства. Для України, яка прагне інтегруватися до Європейського освітнього простору та Євросоюзу, впровадження європейської експертизи у сфері soft skills є стратегічним пріоритетом.

Як відомо, до ключових категорій soft skills, що визнані в ЄС належать (вони часто відображені у різних європейських рамкових документах, таких як рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя (Key Competences for Lifelong Learning) [1] та рамки цифрових компетентностей (DigComp) [2]:

Комунікативні навички. Ефективне усне та письмове спілкування (ясність, чіткість, переконливість); активне слухання та розуміння; публічні виступи та презентації; ведення переговорів та досягнення консенсусу; міжкультурна комунікація (толерантність, повага до різноманіття).

Навички командної роботи та співпраці. Здатність ефективно працювати в команді (взяти на себе роль, підтримати інших); конструктивне вирішення конфліктів; емпатія та розуміння потреб інших; здатність до співпраці в мультидисциплінарних та мультикультурних середовищах; навички фасилітації та модуерації.

Навички критичного мислення та вирішення проблем. Аналітичне мислення (здатність аналізувати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки); оцінка інформації та розпізнавання упереджень; ереативність та інноваційність (генерація нових ідей та підходів); системне мислення; прийняття обґрунтованих рішень; вирішення складних та неоднозначних проблем.

Навички самоорганізації та саморозвитку (Особистісні та управлінські навички). Тайм-менеджмент та ефективне планування; ініціативність та проактивність; адаптивність та гнучкість до змін; стресостійкість та управління емоціями;

саморефлексія та усвідомлення власних сильних сторін та зон росту; безперервне навчання та самоосвіта (Lifelong Learning); лідерство та мотивація; відповідальність та самодисципліна.

Цифрові навички (як soft skill у контексті загальної компетентності). Цифрова грамотність (впевнене та критичне використання цифрових технологій для роботи, навчання та повсякденного життя); пошук, оцінка та управління інформацією в цифровому середовищі; комунікація та співпраця за допомогою цифрових інструментів; створення цифрового контенту; безпека в цифровому середовищі (захист даних, конфіденційність); вирішення проблем за допомогою цифрових засобів. Ці категорії взаємопов'язані і часто перетинаються, формуючи комплекс компетенцій, які є критично важливими для успішного функціонування в сучасному світі.

При цьому у ЗВО Європи для формування Soft Skills використовуються конкретні методи та інструменти, зокрема:

- *проектна діяльність та проблемно-орієнтоване навчання (Project-Based Learning, Problem-Based Learning).* Студенти працюють над реальними проєктами, що вимагають застосування не лише фахових знань, але й навичок командної роботи, комунікації, вирішення проблем.

- *сервісне навчання (Service-Learning).* Поєднання академічного навчання з громадською діяльністю. Студенти застосовують свої знання для вирішення проблем у громаді, розвиваючи соціальну відповідальність та практичні навички.

- *інтерактивні методи викладання* (дебати, рольові ігри, симуляції, групові дискусії).

- *менторство та коучинг.* Індивідуальна підтримка та розвиток студентів.

- *використання цифрових інструментів* (онлайн-платформи для спільної роботи, симулятори, віртуальні лабораторії).

- міжнародна мобільність та програми обміну. Erasmus+ як інструмент розвитку міжкультурної комунікації та адаптивності.

Для України, яка активно прагне до євроінтеграції та розбудови сучасної освітньої системи, системне впровадження розвитку **soft skills** у вищу освіту є не просто бажаним, а критично важливим кроком. Це вимагає відходу від застарілих "знанневих" парадигм та переходу до компетентнісного підходу, де акцент робиться на формуванні цілісної особистості, здатної ефективно працювати в умовах постійних змін. Успішна інтеграція європейської експертизи передбачає не лише адаптацію навчальних програм, а й кардинальну трансформацію педагогічних підходів, активне використання інтерактивних методик, проєктної діяльності, сервісного навчання та гнучких цифрових інструментів. Ключовим є також підвищення кваліфікації викладачів, оскільки саме вони є рушійною силою цих змін, а також тісна співпраця з роботодавцями для забезпечення релевантності сформованих навичок потребам ринку праці.

Лише за умови комплексного та скоординованого підходу, що включає підтримку з боку держави, залучення міжнародних партнерів та ініціативність самих закладів вищої освіти, Україна зможе підготувати нове покоління фахівців, які володітимуть не тільки глибокими професійними знаннями, а й необхідними *м'якими навичками*. Це дозволить українським випускникам бути конкурентоспроможними на європейському та світовому ринках праці, сприятиме

інноваційному розвитку економіки та зміцненню демократичних інститутів країни. Інвестиції у розвиток soft skills – це інвестиції у стійке майбутнє України як повноправного члена європейської спільноти.

Отже, впровадження європейської експертизи у сфері soft skills у вищій освіті України є необхідним кроком для підготовки конкурентоспроможних фахівців, які зможуть успішно працювати та розвиватися в сучасному глобалізованому світі. Це інвестиція в майбутнє України як європейської держави.

Література:

1. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning (2018). URL:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))
2. DigComp – The European Digital Competence Framework for Citizens. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

HARD SKILLS I SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ: АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК

Мороз С. Е.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри харчових технологій*

Полтавського державного аграрного університету

Калашник О. В.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій

Полтавського державного аграрного університету,

м. Полтава, Україна

У будь-якій сфері професійної діяльності існує набір ключових навичок, які майбутній фахівець має опанувати в процесі навчання та системно розвивати протягом усього професійного життя. Зазвичай ці навички поділяються на технічні (hard skills) та м'які (soft skills). У сфері готельно-ресторанної справи ефективно поєднання обох типів навичок є запорукою конкурентоспроможності та професійної стійкості фахівця, особливо в умовах кризових викликів сучасності.

Hard skills – це вимірювані професійні навички, які можна чітко верифікувати, перевірити та закріпити практикою. У готельно-ресторанній галузі до них належать:

- володіння стандартами обслуговування клієнтів;
- знання технології приготування і подачі страв;
- робота з обліковими й касовими системами;
- використання програмного забезпечення для бронювання, PMS (Property Management System), CRM;
- дотримання норм гігієни та HACCP;
- проведення закупівель, логістика, організація подій (бенкетів, конференцій), розрахунок фінансових показників тощо.

Ці навички формуються під час аудиторних занять, навчальної та виробничої практики, симуляційного моделювання та стажування на підприємствах сфери обслуговування.

Сучасна готельно-ресторанна індустрія – це, насамперед, індустрія сервісу та емоційного досвіду, де успіх залежить не лише від технічної підготовки, а й від здатності персоналу взаємодіяти з людьми. Саме тому soft skills, або м'які (гнучкі, міжособистісні) навички, для фахівця індустрії гостинності відіграють ключову роль. Вони включають:

- комунікацію (уміння слухати, вирішувати конфлікти, працювати з претензіями);

- емоційну стійкість (контроль поведінки у стресових ситуаціях, уникнення професійного вигорання);
- лідерство (мотивація колег, делегування, відповідальність);
- тайм-менеджмент і організованість; кроскультурну компетентність (поважне ставлення до гостей з різних культур, знання базових етикетних норм);
- цифрову грамотність (вміння ефективно працювати із соцмережами, онлайн-бронюванням, месенджерами, чат-ботами тощо).

Нам близька думка науковців, які зазначають, що *soft skills* є критичним чинником для досягнення успіху в бізнесі готельно-ресторанних підприємств, оскільки саме ці навички визначають рівень емоційного сервісу та здатність підприємства адаптуватися до змін у поведінці споживача [1].

Поточна ситуація в Україні, зумовлена воєнним станом, нестабільністю, релокацією підприємств і дефіцитом персоналу, підвищує значущість м'яких навичок. Саме стресостійкість, гнучкість, швидка адаптація до змін, позитивне ставлення до роботи та людей стали основою професійної витривалості фахівців сфери гостинності.

Як зазначено в матеріалі «Union of Skills», сьогодні Європа інвестує в розвиток саме *soft skills*, адже «гнучкі навички допомагають адаптуватися до нових реалій, впроваджувати інновації, швидко перекваліфікуватися і залишатися конкурентоспроможними» [2].

У сфері сервісу «перше враження», атмосфера, емоційна складова часто мають більше значення, ніж сам факт надання послуги. Позитивний відгук гостя – це індикатор не лише технічної, а й міжособистісної якості обслуговування. На основі цих вражень формується репутація закладу.

На відміну від *hard skills*, м'які навички складніше виміряти. Разом з тим у готельно-ресторанній галузі використовуються такі інструменти оцінювання *soft skills* персоналу:

- анкетування задоволеності гостей (чи було обслуговування доброзичливим, чи врахували побажання клієнта, чи готовий він рекомендувати заклад);
- аналіз ситуаційних завдань (оцінювання реакції на конфлікти, затримки, помилки в рахунках тощо);
- 360-градусне оцінювання (збір відгуків від колег, наставників, керівництва щодо командної роботи, комунікації, надійності).

Зауважимо, що м'які навички не формуються одномоментно. Вони потребують тривалого, системного розвитку через:

- вирішення реальних практичних ситуацій (симуляції, рольові ігри, кейси з професійного досвіду);
- рефлексивну практику (самооцінка, щоденники розвитку, інтерв'єзія, обговорення професійних ситуацій);
- менторську підтримку та командну роботу;
- портфоліо досягнень (опис і аналіз здобутого досвіду в контексті *soft skills*).

У більшості освітніх програм спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» м'які навички згадуються в контексті загальних компетентностей – таких як критичне мислення, ефективна комунікація, командна робота. Проте в реальному навчальному процесі їх розвиток часто залишається поза увагою через відсутність чітко прописаних цілей, критеріїв оцінювання та системної методичної

підтримки. Не достатньо застосовуються інтерактивні методи, що сприяють практичному засвоєнню soft skills: рольові ігри, кейс-аналіз, міжособистісна рефлексія. Це звужує можливості для формування таких критично важливих якостей, як емоційна стійкість, адаптивність, клієнтоорієнтованість і відповідальне лідерство.

У сучасних умовах – на тлі війни, енергетичної нестабільності, браку персоналу та високого емоційного навантаження – саме м'які навички стають основою професійної стійкості фахівців індустрії гостинності. Soft skills забезпечують здатність працівників швидко адаптуватися, підтримувати командний дух, зберігати психологічну рівновагу, викликати довіру клієнтів і будувати ефективну комунікацію в стресових ситуаціях.

Отже, поєднання hard skills і soft skills – не просто бажана перевага, а необхідна умова для професійного зростання, успішного працевлаштування й довгострокового розвитку в індустрії гостинності. Завдання сучасної вищої освіти – не лише передавати знання та технічні уміння здобувачам вищої освіти, а й забезпечити цілісне освітнє середовище, у якому soft skills формуються природно й послідовно. Це можливо завдяки практико-орієнтованому навчанню, залученню студентів до реальних сервісних ситуацій, партнерству з бізнесом, наставництву та ціннісно-орієнтованому підходу до підготовки фахівців.

Література:

1. Union of Skills: як Європа буде майбутнє через навички. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3992807-union-of-skills-ak-evropa-budue-majbutne-cerez-navicki.html> (дата звернення 30.05.2025).

2. Мендела І.Я., Мендела Є.М. «Soft skills» як запорука успішного бізнесу готельно-ресторанних підприємств. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. №3. 2022. URL : <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-3-12-01> (дата звернення 30.05.2025).

ВПЛИВ НАВЧАЛЬНИХ МЕТОДИК ТА ПРОГРАМ НА РОЗВИТОК SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ: ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Московчук А. Т.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету*

Писаренко Т. М.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

У сучасному динамічному світі, де технології швидко змінюються, а глобалізація стирає кордони, ключову роль у професійному успіху відіграють не лише глибокі фахові знання, але й так звані м'які навички (soft skills), які є важливими для успішної професійної діяльності та особистісного зростання. До них належать комунікація, командна робота, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, лідерство та багато інших особистісних якостей, які визначають здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін та вирішувати складні завдання. Вища освіта відіграє важливу роль у формуванні таких навичок у студентів, готуючи їх до майбутніх викликів, вона є основою, на якій формуються ці важливі компетентності.

Традиційно українська вища освіта була зосереджена на передачі академічних знань та формуванні вузькоспеціалізованих навичок. Однак глобальні тренди, а також вимоги українських роботодавців, свідчать про дефіцит «м'яких» навичок у молодих фахівців. Роботодавці все частіше наголошують, що випускники можуть мати відмінні фахові знання, але відчувають труднощі у взаємодії, вирішенні нестандартних завдань чи ефективній презентації своїх ідей.

В роботі Перетятяк Ю. М. досліджено м'які навички, якими необхідно володіти працівникам у сфері обліку та оподаткування, щоб бути конкурентоспроможними та відповідати сучасним вимогам роботодавців. Аналіз, проведений автором на основі 993 вакансій роботодавців, розмічених на сайті work.ua. показав, що «найбільш затребуваними якостями працівників у сфері обліку та оподаткування є: відповідальність (71%), самомотивація (44%), вміння працювати в команді (35%), вміння управляти часом (30%), вміння спілкуватися (29%) та критичне мислення (28%)» [1].

Враховуючи ці потреби, закладам вищої освіти доцільно розширювати компетентності здобувачів, а це зумовлює потребу в переосмисленні підходів до викладання та інтеграції розвитку soft skills у кожен аспект освітнього процесу.

Незважаючи на зростаючу увагу до soft skills, систематичні та масштабні емпіричні дослідження в Україні ще формуються, але існуючий вже досвід

показав, що для ефективного розвитку soft skills недостатньо лише теоретичного викладання. Потрібні методики, які передбачають активну участь студентів. Серед найбільш ефективних підходів, що досліджуються, можна виділити:

- проєктне навчання (студенти працюють над реальними або імітованими проєктами, що вимагає від них командної взаємодії, планування, розподілу ролей, вирішення проблем та презентації результатів. Дослідження показують, що участь у проєктах значно покращує комунікативні та організаційні навички);

- кейс-метод (аналіз реальних бізнес-кейсів чи соціальних ситуацій спонукає студентів до критичного мислення, прийняття рішень, аргументації своєї позиції та пошуку креативних розв'язків. Українські університети активно впроваджують цей метод для розвитку аналітичних та проблемно-орієнтованих навичок);

- тренінги та майстер-класи (спеціалізовані тренінги з розвитку лідерських якостей, публічних виступів, емоційного інтелекту, ефективної комунікації дають студентам практичні інструменти та можливість відпрацювати навички в безпечному середовищі);

- рольові ігри та симуляції (студенти приймають на себе певні ролі, відтворюючи реальні життєві чи професійні ситуації. Це сприяє розвитку навичок переговорів, конфліктології, адаптивності та емпатії);

- групова робота та взаємонавчання (регулярна робота в малих групах над спільними завданнями виховує навички співпраці, відповідальності, взаємодопомоги та ефективного розподілу завдань).

В Україні інтерес до дослідження розвитку soft skills у студентів зростає. Науковцями проведено багато досліджень у цій сфері. Так, Кот Г. М. і Діденко М. С. розглядають як методи та принципи коучингу можуть бути інтегровані в освітній процес, щоб спонукати студентів (або тих, хто навчається) до активного, самостійного та свідомого опанування знань і навичок протягом усього життя. Їх ідея полягає в тому, що коучинг допомагає розвивати внутрішню мотивацію, саморегуляцію та відповідальність за власний освітній шлях; використання коучингових підходів в освітньому середовищі створює умови для трансформації безперервної освіти, орієнтуючи її на розвиток особистості, здатної ефективно адаптуватися до змін і викликів сучасного світу, пізнавати і розуміти його складність, що є критично важливим у сучасному швидкозмінному світі [2].

Карманенко В. у своїх дослідженнях розглядає проблему формування лідерських якостей студентів за допомогою системи форм і методів освітнього процесу закладу вищої освіти, зокрема тренінгів; наголошує на доцільності використання форм і методів формування лідерських якостей студентів економічних університетів для оцінки їх власної ефективності, як потенційного лідера, та планування розвитку свого лідерського потенціалу [3]. Результати його досліджень продемонстрували позитивну динаміку розвитку soft skills після проходження спеціально розроблених тренінгів, що включали рольові ігри, ділові ігри, дискусії.

Більшість проведених досліджень вітчизняними науковцями є локальними, часто проводяться на базі одного університету або обмеженої групи студентів. Існує потреба у більш широких, міждисциплінарних дослідженнях, що охоплюватимуть різні регіони та спеціальності, а також використовуватимуть більш різноманітні методи оцінки, наприклад, спостереження, експертні оцінки, психологічне тестування.

Впровадження ефективних методик розвитку soft skills в українській освіті стикається з кількома викликами. Чаусов І.А., Брюховецька О.В. наголошують, що проблемними питаннями у розвитку «soft skills» майбутніх фахівців під час навчання у закладах вищої освіти є: неувага до формування надпрофесійних компетентностей під час складання навчальних програм; недостатнє залучення роботодавців до цього процесу; складності спостережень та вимірювання навичок; розбіжність очікувань роботодавців та сформованих під час навчання у закладі вищої освіти навичок [4].

Незважаючи на ці виклики, перспективи розвитку soft skills в українській вищій освіті є оптимістичними. Зростаюча усвідомленість важливості цих навичок серед студентів, викладачів та роботодавців створює сприятливе підґрунтя для подальших змін.

Важливим напрямом подальших досліджень в Україні є вивчення довгострокового впливу різних навчальних підходів на розвиток soft skills та їхню подальшу реалізацію у професійній діяльності випускників. Також потребує поглибленого вивчення питання інтеграції розвитку soft skills у навчальні програми різних спеціальностей та розробки ефективних методів їхньої комплексної оцінки. Крім того, актуальним є дослідження впливу використання цифрових технологій та онлайн-платформ на розвиток soft skills студентів.

Висновки науковців щодо досліджень, проведених в Україні, є важливим підґрунтям для розробки та впровадження ефективних навчальних методик та програм, спрямованих на цілеспрямований розвиток soft skills студентів. Подальші дослідження, що враховуватимуть кращий європейський досвід та специфіку української освітньої системи, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності випускників українських університетів на національному та міжнародному ринках праці.

Література:

1. Перетятко Ю.М. М'які навички у практичній роботі бухгалтера. Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 листопада 2024 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. С. 16-17. URL: <https://surl.li/iivard> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Кот Г.М., Діденко М.С. Коучинг як засіб формування мотивації до навчання упродовж життя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2024. Вип. 97. С. 34-39. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2024/97/6.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Карманенко В. Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів економічних університетів. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 21. С. 90-95. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2018.21.206062>.
4. Чаусов І.А., Брюховецька О.В. Визначення і зміст поняття «Soft-Skills» майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. Сер. Соціальні та поведінкові науки. Сер. Управління та адміністрування*. 2024, 28(57). С. 136-153. URL: <https://ojs.uem.edu.ua/index.php/spn/article/view/723/1513> (дата звернення: 15.05.2025).

ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Московчук Л. М.,

кандидат педагогічних наук,

академік Міжнародної академії інноваційних технологій,

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У контексті глобалізаційних процесів та активної інтеграції в умовах сучасного полікультурного суспільства система освіти зазнає суттєвих трансформацій. Особливо це стосується підвищених вимог до якості освітнього процесу, зокрема у сфері підготовки майбутніх педагогів. Стрімке зростання обсягів інформації актуалізує необхідність упровадження інноваційних технологій не лише для ефективного запам'ятовування знань, а й для їх яскравої, переконливої передачі. У цьому контексті набуває важливого значення формування артистизму у майбутніх учителів початкових класів як засобу посилення сприйняття та трансляції знань у сучасному інформаційному просторі.

Насичення освітнього простору інформаційними потоками вимагає від здобувачів спеціальності 013 «Початкова освіта» розвитку навичок самопрезентації. Артистизм, як форма особистісного самовираження, набуває статусу важливої культурної цінності у сфері освіти. Відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», однією з ключових складових педагогічної компетентності є емоційно-етична компетентність, яка передбачає усвідомлення й регуляцію власних емоцій, а також здатність до конструктивної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу [4, с. 20].

Дослідження таких науковців, як Д. Будянський, В. Бурназова, І. Зязюн та Л. Зязюн, І. Ткаченко, Т. Підварко та ін., підкреслюють необхідність формування артистизму в професійній підготовці педагогів. Так, Ш. Амонашвілі вважає артистизм необхідною умовою ефективної педагогічної діяльності, порівнюючи вчителя з актором, здатним емоційно й виразно передавати знання. І. Зязюн включає артистизм до структури педагогічної майстерності, наголошуючи на важливості комунікативності.

Д. Будянський доходить висновку, що артистизм – це «комплекс професійно-значущих, взаємопов'язаних та взаємообумовлених якостей особистості вчителя, який забезпечує досконале володіння прийомами педагогічної техніки та навичками перевтілення, виразної, естетично-привабливої передачі навчального матеріалу з метою максимальної реалізації індивідуального потенціалу вчителя» [1, с. 14].

Т. Підварко підкреслює, що артистичні навички не виникають спонтанно, а формуються в процесі системної педагогічної роботи: «Мимоволі виникнути артистичні вміння не можуть, вони формуються крок за кроком у процесі цілеспрямованої і систематичної педагогічної роботи ...» [3, с. 144].

На думку В. Бурназової, лише творчий педагог здатен модернізувати освітній процес, досягати професійних вершин і розвивати як власний артистизм, так і творчий потенціал своїх учнів: «тільки педагог-творець, який відстоює модернізацію освіти, опановує майстерністю, досягаючи висот у своїй професійній діяльності, розвиває вищі духовні й практичні сили, а також сприяє розвитку артистизму і творчого потенціалу молодших школярів. Тому заклади вищої освіти мають готувати творчого вчителя, спроможного формувати і розвивати творчість учня» [2, с. 91]. Педагогічний артистизм у цьому контексті розглядається як сукупність взаємопов'язаних професійно значущих якостей, які забезпечують ефективне володіння педагогічною технікою, емоційною виразністю та здатністю до перевтілення в освітній взаємодії.

Окрема увага в дослідженнях приділяється ролі мистецтва у формуванні артистизму в майбутніх учителів. Так, у працях Л. Зязюн, О. Хижної та інших науковців музично-сценічна діяльність трактується як ефективний засіб розвитку емоційно-творчої сфери особистості педагога. Вона сприяє створенню атмосфери довіри, стимулює комунікацію, естетичне сприйняття та яву.

Узагальнюючи різні наукові підходи, можна стверджувати, що артистизм майбутнього вчителя – це не вроджена риса, а результат цілеспрямованої підготовки. Це складна система інтелектуальних, емоційних і творчих умінь, що забезпечують яскраву та переконливу педагогічну взаємодію через художнє перевтілення, естетичну виразність рухів, міміки та мовлення. Такий підхід трансформує артистизм у важливий інструмент педагогічного впливу й активної взаємодії з молодшими школярами.

Отже, формування артистизму в майбутніх учителів початкових класів є необхідною умовою їхньої професійної компетентності, що поєднує емоційну чутливість, творче мислення та естетичну виразність у педагогічному процесі. Це дає змогу ефективно взаємодіяти з учнями, формувати позитивну атмосферу на уроці та сприяти глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Література:

1. Будянський Д. В. Формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2006. 20 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1659/Budiansky.pdf?sequence=3> (дата звернення: 02.05.2025).

2. Бурназова В. В. Розвиток артистизму і творчого потенціалу молодших школярів як домінанта професійної майстерності вчителя мистецьких дисциплін. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. Бердянськ : БДПУ. 2016. Вип. 2. С. 85-92. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/18.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).

3. Підварко Т. О. Роль інноваційних технологій у формуванні артистичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана

Хмельницького. Секція: Соціальна педагогіка. 2020. Випуск 90. С. 142-146. URL: <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4320> (дата звернення: 05.05.2025).

4. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серп. 2024 р. № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/profesijnij-standart-vchitel-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 07.05 2025).

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВНЗ

Назаревич В. В.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету*

Сучасні вимоги до професійної компетентності психологів вимагають перегляду традиційних освітніх моделей, орієнтованих на пасивну трансляцію знань. Доведено, що традиційна система освіти, орієнтована на пасивну трансляцію знань, не відповідає сучасним вимогам до професійної компетентності психолога, яка передбачає високий рівень рефлексивності, емоційного інтелекту та креативного мислення.

Інтегративний підхід до професійної підготовки дозволяє подолати фрагментарність навчального процесу, забезпечити його цілісність і наблизити до реалій майбутньої професійної діяльності. Особливо ефективним такий підхід виявляється в освітньому середовищі, яке активно використовує інтерактивні технології – тренінги, практикуми, арттерапевтичні методи, роботу з метафоричними асоціативними картами тощо.

У межах діяльності кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету в рамках «Лабораторії інтерактивних технологій підготовки психологів» запропоновано модель, що поєднує теоретичні знання з практичним та особистісним досвідом студентів. Модель охоплює чотири взаємопов'язані рівні: теоретичний, емоційний, метафорично-асоціативний та смисловий. Це дозволяє реалізувати новий тип освітньої взаємодії – суб'єкт-суб'єкту, діалогічну, рефлексивну.

Дослідження в галузі вищої освіти демонструють, що інтеграція в освітньому процесі передбачає системне об'єднання різних дисциплін, методів і підходів з метою створення цілісного навчального досвіду (Осмоловський, 2017) [1]. У контексті підготовки майбутніх психологів цей підхід набуває особливого значення, оскільки передбачає не лише поєднання *теоретичних знань з практичними навичками*, а й розвиток критичного мислення та емоційної компетентності як ключових компонентів професійної майстерності (Юр'єва, 2020) [2].

Дослідження останніх років підтверджують, що інтегративний підхід суттєво підвищує ефективність освітнього процесу. Зокрема, використання міждисциплінарних курсів дозволяє студентам формувати цілісне бачення професійної діяльності, а проектне навчання створює умови для застосування отриманих знань у реальних практичних ситуаціях (Ковальчук, 2019) [3]. Так, у дослідженні Kruty et al. (2023) було доведено, що інтеграція теоретичних модулів з практичними тренінгами підвищує рівень професійної готовності студентів на 25-30% порівняно з традиційними методами навчання [4].

Особливу увагу в інтегративному підході приділяється розвитку емоційної компетентності. Як зазначає Andrievska-Semenyuk (2020) [5], саме поєднання когнітивного і емоційного компонентів навчання дозволяє формувати справжню професійну ідентичність. Це підтверджується даними Renn et al. (2021) [6], які доводять, що інтеграція рефлексивних практик у навчальний процес значно підвищує рівень самосвідомості майбутніх фахівців.

Важливим аспектом інтегративного підходу є використання інноваційних технологій навчання. Поєднання традиційних методів з цифровими інструментами дозволяє створити більш гнучкі та адаптивні освітні траєкторії. Це особливо актуально для підготовки психологів, оскільки дозволяє моделювати реальні професійні ситуації та відпрацьовувати практичні навички в безпечному середовищі.

Рефлексивний компонент є ключовим у процесі професійного становлення психологів. Як зазначають Renn et al. (2021) [6], саме здатність до глибокої рефлексії та емоційного самоконтролю відрізняє кваліфікованого фахівця, оскільки дозволяє ефективно будувати терапевтичний альянс із клієнтами.

Механізми рефлексивного процесу в професійній підготовці детально досліджені у роботах Andrievska-Semenyuk (2020) [5]. Авторка виділяє **три ключові рівні рефлексії**:

1. когнітивний (аналіз власних дій і прийнятих рішень);
2. емоційний (усвідомлення власних переживань і їх впливу на професійну діяльність);
3. поведінковий (коригування професійних стратегій на основі отриманих інсайтів).

Особливе значення мають рефлексивні практики, впроваджені у навчальний процес. Дослідження Kruty et al. (2023) демонструють, що систематичне ведення рефлексивних щоденників збільшує рівень професійної свідомості студентів на 37% порівняно з традиційними методами навчання [4]. Групові супервізії, як зазначає Ковальчук (2019), не лише розвивають навички аналізу власної роботи, а й формують важливі професійні якості – здатність до конструктивної критики та відкритості до зворотного зв'язку [3].

Інтеграція рефлексивних методів у освітній процес, як доводять Осмоловський (2017) та Юр'єва (2020), має відбуватися поступово:

- на початкових етапах – через структуровані вправи;
- на просунутих рівнях – через автономні форми рефлексії;
- у завершальний період – через супервізійну підтримку [1; 2].

Метафоричні асоціативні карти (МАК) є ефективним інструментом у підготовці психологів, оскільки вони сприяють розвитку уяви, емоційної чутливості та здатності до емпатії. Сучасні дослідження в галузі психологічної освіти все більше звертають увагу на ефективність використання МАК як інноваційного інструменту професійної підготовки. Цей метод, що поєднує у собі елементи арттерапії та проєктивних технік, демонструє значний потенціал у розвитку ключових професійних компетенцій майбутніх психологів.

Механізми дії МАК ґрунтуються на їхній здатності активізувати право півкульну діяльність мозку, що сприяє:

- 1) подоланню когнітивних бар'єрів (Осмоловський, 2017) [1];
- 2) розкриттю несвідомих аспектів особистості (Andrievska-Semenyuk, 2020) [5];

3) формуванню нелінійного, асоціативного мислення (Kruty et al., 2023) [4].

Особливу цінність метафоричні асоціативні картки (МАК) мають у контексті формування рефлексивних навичок майбутніх психологів. Використання МАК у навчальному процесі сприяє створенню безпечного середовища для самопізнання та розвитку професійної рефлексії, що є критично важливим для становлення фахової ідентичності.

Згідно з дослідженням Renn та співавт. (2021), застосування МАК у процесі супервізії має низку позитивних ефектів. По-перше, використання карток дозволяє зменшити рівень психологічного опору при аналізі складних або травматичних випадків. Метафорична форма подання інформації створює умови для більш м'якого входження у змістовний аналіз, що полегшує опрацювання важких емоційних переживань [6].

По-друге, робота з МАК активізує процеси саморефлексії. Візуальні образи, запропоновані картками, стимулюють внутрішній діалог, сприяючи більш глибокому усвідомленню власних думок, почуттів і професійних установок. Це, у свою чергу, підвищує здатність до критичного аналізу власної практики та сприяє формуванню відповідального ставлення до професійної діяльності.

По-третє, інтеграція МАК у супервізійний процес сприяє розвитку метафоричного мислення. Здатність до роботи з метафорами є важливою складовою професійної компетентності психолога, оскільки дозволяє більш гнучко інтерпретувати досвід клієнта, виявляти глибинні смисли комунікаційних процесів і підвищувати ефективність психотерапевтичної взаємодії.

Формування професійно-особистісних сенсів є важливим аспектом підготовки психологів, оскільки воно визначає мотивацію та спрямованість їхньої професійної діяльності (Юр'єва, 2020; Andrievska-Semenyk, 2020) [5]. Розуміння власних цінностей та цілей сприяє більш усвідомленому вибору професійного шляху та підвищує задоволеність від роботи. Як зазначає Renn et al. (2021), **професійна ідентичність психолога формується на перетині трьох взаємопов'язаних аспектів:**

- 1) особистісних цінностей і переконань;
- 2) професійних знань і навичок;
- 3) соціальних очікувань і вимог [6].

Формування професійно-особистісних сенсів – динамічний багатоаспектний процес, який є фундаментом професійної ідентичності майбутніх психологів. Цей процес передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й глибоке осмислення власної ролі у професійному просторі, формування ціннісних орієнтирів та мотиваційних установок (Renn et al., 2021) [6].

Згідно з дослідженнями Kruty et al. (2023), процес формування професійних сенсів має чітку стадіальність:

1. На етапі *первинного ознайомлення* (1-2 курси) студенти формують базові уявлення про професію через теоретичні курси та спостереження за діяльністю фахівців.

2. *Кризовий період* (3 курс) характеризується переосмисленням початкових уявлень, виникненням сумнівів і потребою в особистісній ідентифікації з професією.

3. На етапі *інтеграції та стабілізації* (4-5 курси) відбувається синтез знань, досвіду та особистісних якостей, що призводить до формування стійкої професійної позиції [4].

Ефективність цього процесу залежить від **трьох ключових факторів** (Осмоловський, 2017). По-перше, особистісна зрілість студента визначає здатність до рефлексії та глибокого осмислення професійного досвіду. По-друге, якість навчального середовища, що включає як матеріально-технічну базу, так і професійну культуру викладачів. По-третє, можливості для практичного застосування знань, які дозволяють перевірити теоретичні концепції у реальних професійних ситуаціях [1].

Інтегративні освітні програми є оптимальним інструментом формування професійних сенсів. Вони реалізуються через системне поєднання теоретичних курсів з практичними вправами, що дозволяє студентам одночасно засвоювати знання та вчитися застосовувати їх у професійному контексті. Використання рефлексивних методів (щоденники, супервізії) сприяє глибшому осмисленню досвіду, а залучення до реальних професійних ситуацій через стажування та волонтерські програми формує практичну основу професійної ідентичності.

Важливими елементами цього процесу є супервізійні групи (Ковальчук, 2019), які забезпечують підтримку та професійне спілкування, наставництво (Renn et al., 2021) як механізм передачі професійного досвіду, та участь у професійних спільнотах (Andrievska-Semenyuk, 2020), що сприяє соціалізації у професійному середовищі [3; 6; 5].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що оптимізація інтегративних технологій підготовки психолога у вищих навчальних закладах є необхідною умовою для забезпечення високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному підтвердженні необхідності цілісної інтеграції когнітивних, емоційних, асоціативно-метафоричних та смислотворчих компонентів у підготовці психолога. Використання інтерактивних технологій, зокрема рефлексивних практик, супервізій, проектного навчання, а також застосування метафоричних асоціативних карт, суттєво посилює мотиваційну залученість студентів, сприяє розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення.

Дослідження показало, що становлення професійно-особистісних сенсів є ключовим фактором у формуванні стійкої професійної ідентичності психолога. Процес професійного зростання є динамічним і передбачає стадіальність розвитку, що вимагає цілеспрямованого педагогічного супроводу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у поглибленому аналізі механізмів формування професійної ідентичності у майбутніх психологів за допомогою інтегративних освітніх практик, а також у розробці адаптивних моделей навчання, що дозволяють максимально індивідуалізувати освітню траєкторію кожного студента, сприяючи розвитку їхнього рефлексивного потенціалу та професійної суб'єктності.

Література:

1. Осмоловський С. Ю. Інтегративна педагогіка: Навч. посібник. – К.: Каравела, 2017. – 260 с.
2. Юр'єва Н. М. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки психолога. // Психологія і суспільство. – 2020. – №2. – С. 14–21.

3. Ковальчук В. І. Підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності засобами інноваційних технологій / В. І. Ковальчук // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. – 2019. – Вип. 33. – С. 44-57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2019_33_6

4. Kruty, Kateryna & Зданевич, Лариса & Pisotska, Leonida & Desnova, Iryna & Molnar, Tetiana. (2023). Implementation of Innovative Educational Technologies in the Training of Specialists in Pedagogy and Psychology (European Experience). *Journal of Curriculum and Teaching*. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/374798828_Implementation_of_Innovative_Educational_Technologies_in_the_Training_of_Specialists_in_Pedagogy_and_Psychology_European_Experience

5. Andrievska-Semenyuk, O. (2020). ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, 21, 102-106. <https://doi.org/https://doi.org/10.32447/20784643.21.2020.12>

6. Renn BN, Areán PA, Raue PJ, Aisenberg E, Friedman EC, Popović Z. Modernizing Training in Psychotherapy Competencies With Adaptive Learning Systems: Proof of Concept. *Res Soc Work Pract*. 2021 Jan 1;31(1):90-100. doi: 10.1177/1049731520964854. Epub 2020 Oct 13. PMID: 34321858; PMCID: PMC8315227.

РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Назарець Л. М.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна*

Спілкування – один з найважливіших факторів психічного і соціального розвитку людини. Під впливом спілкування формуються такі якісні характеристики та властивості особистості, як життєві цілі, особистісні та соціальні установки, картина світу, когнітивні та афективні компоненти, моральні, правові норми тощо. Педагогічне спілкування являє собою багатоплановий процес організації, встановлення та розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між педагогами та учнями, який породжується цілями та змістом їх сумісної діяльності.

Проблемі педагогічного спілкування присвячено значну кількість досліджень [1, 2, 4, 5], аналіз яких дозволяє виокремити декілька аспектів його вивчення.

Основними функціями педагогічного спілкування виступають: **організаційна**, що полягає у цілеспрямованій організації спільної навчальної діяльності вчителя та учня; **конструктивна**, що забезпечує педагогічну взаємодію вчителя та учня під час вивчення конкретного навчального предмета; **інформаційна**, що передбачає передачу актуально-значущої інформації, яка стосується освітнього процесу та міжособистісної взаємодії його учасників; **комунікативно-стимулювальна**, що уособлює узгодження різних форм навчально-пізнавальної діяльності; **спонукальна**, що стимулює активність учнів; **емотивна**, що передбачає пробудження необхідних емоційних переживань, які підвищують продуктивність міжособистісної взаємодії вчителя та учнів [2].

Важливу роль у продуктивному спілкуванні вчителя відіграють його особистісні якості, серед яких психологи виділяють: глибоке знання психології іншої людини (її цінностей, ідеалів, спрямованості, потреб, інтересів, рівня домагань); атракцію (соціальну установку на людину); безумовне прийняття дитини; розвинені уважність, спостережливість, пам'ять, мислення, уява; уміння співпереживати, співчувати, емпатійність; самопізнання і самооцінку, педагогічну рефлексію, яка сприяє вмінню правильно налаштуватися на іншу людину, обирати відповідний стиль поведінки; комунікативні уміння (уміння налагоджувати контакти, обирати або створювати нові способи комунікації); мовленнєвий розвиток тощо.

Стиль відносин і характер впливів у процесі навчання в сукупності характеризують **стиль педагогічного спілкування**, який являє собою усталену систему способів і прийомів, що використовуються вчителем у взаємодії.

Серед основних стилів педагогічного спілкування психологи виокремлюють: *авторитарний, ліберальний і демократичний.*

Головними формами при **авторитарному стилі** взаємодії є наказ, вказівка, інструкція, догана. Предметний результат досягається за рахунок погіршення психологічного клімату. **Ліберальний стиль** відрізняється низькою продуктивністю та результативністю діяльності через відсутність власної активності, зацікавленості, відповідальності у самого керівника. Основні способи взаємодії при **демократичному стилі**: заохочення, порада, інформація, координація, що розвиває в учнів упевненість у собі, ініціативність. При цьому формується почуття відповідальності, поступово розвивається здатність свідомо, самостійно і творчо працювати, що сприяє підвищенню ефективності та результативності у довгостроковій перспективі.

Порівняння різних класифікаційних підходів дозволяє визначити також стилі педагогічного спілкування зі специфічними для кожного з них параметрами, а саме:

– **діалогічний**: активність, контактність, висока ефективність спілкування; поєднання доброзичливості з довірою до самостійності школярів; відкритість, щирість і природність у спілкуванні; безкорислива чуйність і емоційне сприймання учнів як партнерів у спілкуванні, прагнення до взаєморозуміння і співробітництва; глибоке й адекватне сприймання і розуміння поведінки учнів, їх особистих проблем; цілісний вплив на ціннісно-сміслові орієнтації особистості учня; готовність до новизни, орієнтація на діалог, дискусію, обговорення; прагнення до власного професійного і особистісного зростання; адекватна самооцінка;

– **альтруїстичний**: повне підпорядкування себе завданням професійної діяльності, відданість роботі та учням, поєднані з недовірою до їх самостійності, підміна власною активністю їхніх зусиль, формування в учнів залежності від себе; потреба емоційної близькості, чуйність і навіть жертвовність; відсутність прагнення до власного професійного і особистісного зростання, низький рівень рефлексії власної поведінки;

– **конформістський**: поверхове, безконфліктне спілкування з учнями без чітко визначених комунікативних і педагогічних цілей, яке часто переходить у пасивне реагування на зміни ситуації; відсутність прагнення до глибокого розуміння учнів, зовнішня формальна доброзичливість при внутрішній байдужості або підвищеній тривожності; орієнтація на репродуктивну діяльність, прагнення відповідати чинним стандартам; поступливість, невпевненість у собі, недостатня вимогливість, безініціативність;

– **пасивний**: холодна відчуженість, гранична стриманість, орієнтація на поверхове рольове спілкування з учнями; відсутність потреби в емоційному залученні до спілкування, замкнутість і байдужість до учнів, низька сенситивність до їхніх емоційно-психічних станів; приховане невдоволення від процесу спілкування;

– **маніпулятивний**: егоцентрична спрямованість, висока потреба досягнення зовнішнього успіху, підкреслена вимогливість, приховане самолюбство; високий рівень розвитку комунікативних умінь та їхнє вмиле використання для прихованого маніпулювання партнерами у спілкуванні; добре знання сильних і слабких сторін учнів у поєднанні з власною замкнутістю, нещирістю; добре розвинута рефлексія власної поведінки, висока самооцінка і самоконтроль;

– **авторитарно-монологічний**: прагнення до домінування, переважання дисциплінарних методів і прийомів; егоцентризм, нетерпимість до помилок і заперечень з боку учнів, відсутність педагогічного такту, агресивність; суб'єктивізм в оцінках; ригідність, орієнтація на репродуктивну діяльність, стереотипізація педагогічних впливів; низька сенситивність і рефлексія власної поведінки, висока самооцінка;

– **конфліктний**: неприйняття спілкування з учнями у своїй професійній діяльності, роздратованість, прагнення звести спілкування з учнями до мінімуму і прояв агресивності, коли не можна уникнути такого спілкування; емоційні “зриви”, інфантильне перекидання відповідальності за невдачі у спілкуванні на учнів або ж на “об'єктивні” обставини; низька самооцінка і самоконтроль [3].

Труднощі педагогічної взаємодії аналізуються, зокрема в роботах О. І. Власової, М. М. Заброцького, Р. В. Павелківа, Є. В. Цуканової та ін.

Важливою проблемою педагогічного спілкування є так звані «бар'єри», що зустрічаються у взаємодії вчителя з учнями, які можна описати як суб'єктивне переживання людиною порушень у здійсненні спланованого спілкування через неприйняття партнера, нерозуміння його дій та слів, через зміну комунікативної ситуації чи власного психоемоційного стану тощо.

Психологи виділяють такі **бар'єри сприйняття у спілкуванні**:

– **ефект ореолу** – розповсюдження загального оцінкового враження про людину на всі її ще невідомі особистісні якості та властивості, дії та вчинки; уявлення, що склалося раніше заважає по-справжньому зрозуміти людину;

– **ефект першого враження** – зумовленість сприйняття й оцінювання людини першим враженням про неї, яке може виявитися помилковим;

– **ефект первинності** – надання більшого значення при сприйманні та оцінюванні незнаного вихованця або групи тієї інформації про них, яка надійшла раніше;

– **ефект новизни** – надання більшого значення при сприйманні та оцінюванні людини інформації, що надійшла пізніше;

– **ефект проєкції** – приписування власних позитивних якостей приємним вихованцям або іншим людям, а власних негативних якостей – неприємним;

– **ефект стереотипізації** – використання в процесі міжособистісного сприйняття стійкого образу людини, що призводить до спрощення у пізнанні людини, побудови помилкового образу іншого, виникненню упередженості.

Процес комунікації ускладнюють такі помилки вчителя, як: несформованість професійно-педагогічної уваги; інтенсивна жестикуляція, повільний або надто швидкий темп мовлення, нерозвиненість емпатії; монотонність мовлення, нечітка дикція, невміння використовувати інтонації голосу, паузи, часте мовчання; скутість рухів, відсутність значущих жестів, невиразність погляду; слабе володіння засобами саморозкриття, недостатні знання комунікативних особливостей учнів тощо. Такі помилки, на думку дослідників, не лише ускладнюють взаєморозуміння між учителем та учнями, а й відгороджують учнів від можливостей опанувати ефективні способи та прийоми спілкування.

Отже, спілкування виступає універсальною формою соціальної взаємодії між людьми. Основними функціями спілкування є інформаційно-комунікативні (прийом і передача інформації) та регулятивно-комунікативні (організація взаємодії

людей у процесі спільної діяльності) аспекти. Сприйняття співрозмовниками один одного під час спілкування, формування позитивного враження один про одного є фундаментом щодо їхнього розуміння та пізнання на рівні міжособистісного функціонування. У педагогічній взаємодії вчитель здійснює на учнів не тільки навчальний вплив, він також впливає на них своєю особистістю, духовністю, емоційністю, отримуючи при цьому зворотній зв'язок, обумовлений індивідуальними особливостями та емоційними станами учнів.

Література:

1. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
2. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навчальний посібник. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021. 100 с.
3. Заброцький М. М., Павелків Р. В. Педагогічна психологія (Теоретичні концепції та практикум) : навчальний посібник. Рівне, 2003. 297 с.
4. Олійник Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин І. Я., 2017. 92 с.
5. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Недзведовська О. Є.,

*викладач кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарного менеджменту
Національного університету «Острозька академія»,
м. Острог, Україна*

Сучасний освітній простір постає перед усіма учасниками освітнього процесу як складне і багатовимірне явище. Розвитку успішної взаємодії у сучасній освітній тріаді: здобувач освіти – вчитель – батьки, сприяють саме м'які навички (soft skills). Тому не лише ґрунтовні знання у предметній області, а й розвинені soft skills, стають запорукою успішності сучасного педагога.

Вивчення наукових джерел, присвячених soft skills у контексті вищої освіти, дозволяє розділити їх на дві основні категорії. Загальні дослідження, що зосереджуються на визначенні та сутності soft skills в цілому. Серед авторів, які працювали в цьому напрямку, можна виділити З. М. Ваколю, Л. С. Дзевицьку [3], О. Кірдан [4], Н. Коляду, М. Цілину. Специфічні аспекти, що детально розглядають окремі аспекти формування та розвитку soft skills, а саме роботи Н. А. Бородіної [1], Н. Г. Денисенко [2], Ю. Ю. Климович, Л. М. Маланчук, І. Мірошник. Хоча ці дослідження охоплюють різні аспекти впровадження та характеристики soft skills, більшість із них пропонують схожі переліки компонентів цього явища.

Метою дослідження є визначення напрямів розвитку soft skills сучасних вчителів, зосереджуючи свою увагу на викладачах психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти.

У своїх дослідженнях Н. А. Бородіна виділяє 11 параметрів, серед яких: комунікація, командна робота, саморозвиток, тайм-менеджмент, ерудованість, креативність, лідерство, відповідальність, здатність працювати в критичних умовах, уміння вирішувати конфлікти та логічне й системне мислення [1, с. 209]. У роботах Н. Г. Денисенко зосереджена увага на 6 основних компонентах: гнучкість, креативність, цифрова грамотність, емоційний інтелект, комунікативність та самонавчання й саморозвиток [2, с. 47]. Л. С. Дзевицька пропонує більш лаконічний список, що включає комунікабельність, самоконтроль та емоційний інтелект і творчу майстерність [3, с. 154-155]. О. Кірдан надає один з найширших переліків, що охоплює: критичне мислення, креативність, відповідальність (включаючи прийняття рішень, лідерство та вирішення конфліктів), когнітивну гнучкість, організаторські вміння (зокрема командоутворення та ініціативність), тайм-менеджмент, комунікабельність, адаптивність (включаючи стресостійкість та роботу в критичних ситуаціях), самонавчання й саморозвиток та емоційний інтелект з управлінням емоціями [4, с. 156-157].

Ці різні погляди демонструють, що хоча деякі ключові навички, як-от комунікація та креативність, зустрічаються часто, кожен дослідник акцентує увагу на певних аспектах soft skills. Ці навички, що є міждисциплінарними та неспеціалізованими, відіграють ключову роль у формуванні професійної компетентності, забезпечуючи адаптивність до динамічних вимог освітнього процесу та сприяючи становленню всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця

Розглянемо найбільш важливі soft skills для викладача психолого-педагогічних дисциплін виділяють. Основоположною в процесі педагогічної діяльності стає комунікативна компетентність, оскільки ефективна взаємодія зі студентами, колегами та адміністрацією є невід'ємною частиною щоденної роботи. Вона охоплює здатність до чіткого і зрозумілого викладу матеріалу, активного слухання, конструктивного діалогу, надання зворотного зв'язку, вирішення конфліктних ситуацій та вміння встановлювати довірчі стосунки, що сприяють відкритості та рефлексії у навчальному процесі. Наступною важливою навичкою варто виділити здатність до критичного осмислення інформації, аналізу складних педагогічних та психологічних явищ, а також формулювання обґрунтованих висновків. Важливим елементом є розвиток емоційного інтелекту, що включає самосвідомість, саморегуляцію, емпатію та соціальні навички, що є особливо значущим для викладача психолого-педагогічних дисциплін. Розуміння власних емоцій та емоцій інших, здатність до емоційної саморегуляції та вміння співпереживати студентам сприяють створенню сприятливого психологічного клімату в аудиторії, формуванню довіри та ефективному вирішенню особистісних проблем студентів. Сучасна освіта все більше орієнтована на проекти та групову роботу. Викладач повинен не лише вміти ефективно працювати в команді з колегами над розробкою навчальних програм та дослідницьких проектів, а й моделювати та заохочувати командну роботу серед студентів, формуючи у них навички колективної взаємодії та взаємодопомоги. Стрімкий розвиток наукових знань у галузі психології та педагогіки, а також постійні зміни в освітніх стандартах вимагають від викладача високого рівня адаптивності. Здатність швидко засвоювати нову інформацію, інтегрувати інноваційні методики та технології навчання, а також гнучко реагувати на непередбачувані ситуації є запорукою успішної професійної діяльності. Заохочення до творчого мислення та пошуку нестандартних рішень є важливим аспектом педагогічної діяльності. Викладач психолого-педагогічних дисциплін, який володіє креативністю, здатен розробляти оригінальні методики викладання, створювати інтерактивні завдання та стимулювати інноваційну діяльність студентів, що сприяє глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку їхнього творчого потенціалу [6].

Для сучасного педагога відкривається багато можливостей, тому застосування в розвитку власних здібностей інформаційних ресурсів стає вже необхідністю. Для покращення різних аспектів soft skills педагога можна використати наступні онлайн-сервіси. Комунікативні навички нам допоможуть вдосконалити платформи для відеоконференцій та вебінарів (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams). З їх допомогою можна практикувати навички публічних виступів, ведення дискусій, надання зворотного зв'язку у віртуальному середовищі. Записи сесій дозволяють викладачеві аналізувати власну мову тіла, інтонації, ясність викладу. Інструменти для інтерактивних презентацій (Mentimeter, Slido, AhaSlides, Canva)

дозволяють залучати аудиторію, проводити опитування, збирати миттєвий зворотний зв'язок, що розвиває навички адаптації комунікації під потреби аудиторії. Платформи для спільної роботи з документами (Google Docs, Microsoft 365, Miro) покращують навички письмової комунікації, чіткості формулювань, а також вміння давати конструктивний зворотний зв'язок та працювати над спільними проектами.

Для розвитку емоційного інтелекту стануть у нагоді додатки для медитації та усвідомленості (Calm, Headspace), що сприяють самосвідомості, допомагають розпізнавати та керувати власними емоціями, знижувати рівень стресу. Важливою щоденною допомогою можуть стати щоденники настрою (Daylio, Journey), які дозволяють відстежувати емоційні стани, виявляти тригери та закономірності, що сприяє кращому розумінню себе.

Для розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей допоможуть платформи для створення ментальних карт (MindMeister, XMind, Coggle), вони допомагають систематизувати інформацію, вибудовувати логічні зв'язки, аналізувати складні концепції та генерувати ідеї. Важливим аспектом роботи стає використання інструментів для аналізу даних (Microsoft Excel, Google Sheets, Tableau Public), які сприяють розвитку аналітичного мислення та здатності робити обґрунтовані висновки. Для розвитку командної роботи та співпраці можна використовувати проектні менеджери (Trello, Asana, Notion, Jira), що допомагають організовувати спільну роботу над проектами, розподіляти завдання, відстежувати прогрес, що розвиває навички координації та взаємодії у команді. Інструменти для спільного створення контенту (Google Docs, Miro, Mural, Figma) сприяють колективній творчості, обміну ідеями, досягненню консенсусу та ефективній співпраці в режимі реального часу. Важливим для розвитку креативності та інноваційності стають програми для мозкових штурмів та візуалізації ідей (Miro, Mural, Coggle, XMind), що дозволяють вільно генерувати ідеї, організовувати їх у структуровані схеми, що стимулювати креативне мислення. Інструменти для графічного дизайну (Canva, Adobe Express) допомагають візуалізувати ідеї, створювати привабливі навчальні матеріали, що розвиває естетичне бачення та творчий підхід. Вибір конкретних програм залежить від індивідуальних потреб та цілей викладача. Рекомендується експериментувати з різними інструментами, щоб знайти ті, які найбільше відповідають вашому стилю викладання та сприяють розвитку бажаних навичок. Безумовно, сучасні цифрові інструменти можуть значно сприяти розвитку та покращенню soft skills викладача, проте важливо розуміти, що програми самі по собі не замінюють практику та саморефлексію, але вони можуть бути ефективними помічниками у систематизації знань, відстеженні прогресу та інтерактивному навчанні.

Інтегрований розвиток різних soft skills не лише підвищує ефективність професійної діяльності викладача, а є фундаментом для формування висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, здатних долати виклики сучасного світу. Отже, постійний розвиток м'яких навичок працівників вищої освіти є стратегічно важливими для забезпечення якості освітнього процесу. Викладач, який володіє високим рівнем soft skills не лише ефективно навчає, а й надихає, мотивує та готує фахівців, здатних творити та змінювати світ на краще.

Література:

1. Бородіна Н. А., Чеберячко С. І., Шевчук Н. А. (2020) Формування навичок soft skills у здобувачів вищої освіти при викладанні дисциплін за спеціальності «цивільна безпека». Вісті Донецького гірничого інституту. 2020. №2(47). С. 206–214. URL: <https://doi.org/10.31474/1999-981x-2020-2-206-214> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Денисенко Н. Г., Борбич Н. В., Марчук С. С., Чемерис І. В. (2022) Роль вибіркового освітніх компонентів у формуванні soft skills майбутніх учителів нової української школи. Академічні студії Серія: Педагогіка. 2022. Вип. 3. С. 42–50. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.7> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Дзевицька Л. С., Цапко А. М., Солтис Н. В. (2023) Забезпечення розвитку soft skills у студентів вищих навчальних закладів: інноваційні стратегії та ролі освіти. Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка, психологія, медицина. 2023. №14(32). С. 149–160. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(31\)-149-160](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(31)-149-160) (дата звернення: 26.05.2025).

4. Кірдан О., Кірдан О. (2022) Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2022. №2(6). С. 152–160. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248144](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248144) (дата звернення: 26.05.2025).

5. Кондрашова, О. В., Дещенко, О. М., Ходикіна, Ю. Ю. (2024). Передові інновації в навчанні soft skills: Перспективи та прогнози для вищої освіти України. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13131756> (дата звернення: 26.05.2025)

6. Левіт Дмитро; Євтухова Тетяна. (2024). Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. Education. Innovation. Practice. 12. 57-62. 10.31110/2616-650X-vol12i1-008. (дата звернення: 26.05.2025).

7. Марунчак, О. В., Валицька, Л. О. (2024). Еволюція методів навчання у вищій школі: від традиційних до інноваційних підходів. Професійно-прикладні дидактики, (2), 43–47. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2024-2-7> (дата звернення: 26.05.2025).

8. Мозгальов, А. А., Бордюк, А. О. (2025). Гейміфікація як інструмент розвитку soft skills у майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (217), 340–344. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-340-344> (дата звернення: 26.05.2025).

9. Bogdan Zh. Psychology of Soft Skills of the Future Specialist [Electronic resource] : monograph / Zh. Bogdan. – Kharkiv : S. Kuznets KhNUE, 2025. – 215 p. <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/36011/1/2025-%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%20%D0%96%20%D0%91.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

ПАРТНЕРСТВО УНІВЕРСИТЕТІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ У РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Неїжпапа Л. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи

факультету соціології та соціальної політики

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

У сучасному світі стрімких змін і високої конкуренції на ринку праці все більшої ваги набувають м'які навички (soft skills), що доповнюють професійну підготовку молоді. До таких навичок належать: комунікабельність, критичне мислення, емоційний інтелект, здатність працювати в команді, тайм-менеджмент, адаптивність тощо. Розвиток цих якостей стає ключовим фактором успішного працевлаштування та професійної реалізації випускників закладів вищої освіти. У зв'язку з цим особливого значення набуває ефективна співпраця між університетами та роботодавцями.

Сучасний ринок праці характеризується зростаючими вимогами до особистісних та міжособистісних компетентностей фахівців, що актуалізує проблему розвитку soft skills у системі вищої освіти. За даними дослідження LinkedIn Global Talent Trends 2024, 89% рекрутерів визначають недостатній рівень soft skills як основну причину невдалого найму працівників [8]. Водночас звіт Всесвітнього економічного форуму «Future of Jobs Report 2023» підкреслює, що критичне мислення, креативність, лідерство та емоційний інтелект увійшли до топ-10 найбільш затребуваних навичок майбутнього [12].

Традиційна модель вищої освіти, зосереджена переважно на передачі фахових знань, не повною мірою відповідає потребам сучасного ринку праці. Це створює розрив між компетентностями випускників та очікуваннями роботодавців, що може бути подолано через розвиток стратегічного партнерства між університетами та бізнес-спільнотою.

Згідно з дослідженням Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «Education at a Glance 2023», країни з розвиненими системами університетсько-корпоративного партнерства демонструють вищі показники працевлаштування випускників та задоволеності роботодавців якістю підготовки фахівців [9].

Теорія людського капіталу, сформульована Гарі Беккером та Теодором Шульцем, пояснює економічну доцільність інвестицій у розвиток soft skills як складової людського капіталу [4; 10]. Сучасні дослідження Джеймса Хекмана з Чикагозького університету демонструють, що інвестиції у розвиток некогнітивних навичок (soft skills) у молодому віці мають найвищу віддачу з точки зору економічної ефективності [7]. Концепція «потрійної спіралі» (Triple Helix),

запропонована Генрі Іцковицем та Лойдом Лейдесдорфом, описує взаємодію між університетами, урядом та бізнесом як основу інноваційного розвитку суспільства [6]. У контексті розвитку soft skills ця модель передбачає активну участь роботодавців у формуванні освітніх програм та оцінюванні результатів навчання.

Аналіз досліджень міжнародного досвіду виявив п'ять основних моделей партнерства університетів та роботодавців у розвитку soft skills. Перша модель – «Інтегрована освіта» – передбачає безпосередню участь представників бізнесу у розробці навчальних програм та проведенні занять. Яскравим прикладом є співпраця між Стенфордським університетом та компанією Google у рамках програми «Design Thinking», де корпоративні ментори працюють зі студентами над розвитком креативного мислення та навичок інновацій [11].

Друга модель – «Корпоративні університети» – поєднують академічну вимогливість з практичною спрямованістю на розвиток лідерських та управлінських компетентностей. Дослідження Corporate University Xchange показало, що випускники корпоративних університетів демонструють на 23% вищі показники soft skills порівняно з випускниками традиційних програм [5].

Третя модель – «Програми стажування та практик» – включає довгострокові партнерства, де студенти проходять стажування з акцентом на розвиток міжособистісних навичок. Німецька модель дуальної освіти є еталонним прикладом такого підходу, де 60% навчального часу студенти проводять на підприємствах, розвиваючи як професійні, так і особистісні компетентності.

Дослідження виявило, що найбільш ефективними механізмами партнерства є спільні проекти, де студенти працюють над реальними бізнес-завданнями під керівництвом університетських викладачів та корпоративних менторів. Ментворкінг-програми показують високу ефективність у розвитку комунікативних навичок та емоційного інтелекту [1].

Позитивний приклад також демонструє проєкт «SkillsUp», реалізований у партнерстві між українськими ЗВО та компаніями-партнерами. Він орієнтований саме на розвиток soft skills через тренінги, симуляційні ігри, менторські програми. За результатами опитування учасників, 85% студентів зазначили значне підвищення впевненості у своїх комунікативних і лідерських якостях [2].

Попри численні переваги, університетсько-корпоративне партнерство стикається з низкою викликів. Проблема узгодження академічних стандартів з корпоративними вимогами особливо гостро постає у сфері оцінювання soft skills. Традиційні методи академічного оцінювання не завжди відповідають потребам бізнесу, що вимагає розробки нових інструментів та критеріїв. Фінансові аспекти партнерства також створюють складнощі.

Цифрова трансформація відкриває нові можливості для університетсько-корпоративного партнерства. Віртуальні стажування, онлайн-менторство та цифрові симуляції дозволяють залучати більше студентів до практичних програм розвитку soft skills [3].

Краудсорсингові платформи для проєктів дозволяють студентам працювати над реальними викликами бізнесу, розвиваючи при цьому навички командної роботи, креативності та аналітичного мислення. Платформа Kaggle об'єднала понад 10 мільйонів користувачів у вирішенні бізнес-завдань через змагання та колаборації.

На основі проведеного дослідження сформульовано наступні рекомендації для ефективного розвитку партнерства університетів та роботодавців у сфері soft skills:

– закладам вищої освіти варто створити спеціалізовані підрозділи з корпоративного партнерства, які координуватимуть взаємодію з бізнес-спільнотою та забезпечуватимуть якість партнерських програм. Важливо розробити гнучкі механізми інтеграції корпоративних вимог у навчальні плани без компрометації академічних стандартів.

– роботодавцям доцільно інвестувати у довгострокові освітні партнерства, розглядаючи їх як стратегічний інструмент розвитку майбутніх фахівців. Створення корпоративних студентських фондів та програм менторства може значно підвищити ефективність співпраці.

– державним органам рекомендується розробити нормативну базу та фінансові стимули для розвитку університетсько-корпоративного партнерства, включаючи податкові пільги для компаній, що інвестують в освітні програми.

Партнерство університетів та роботодавців у розвитку soft skills здобувачів вищої освіти є стратегічним імперативом сучасної системи освіти. Успішні моделі такого співробітництва демонструють значний потенціал для підвищення якості підготовки фахівців та їх конкурентоспроможності на ринку праці. Ефективне партнерство вимагає системного підходу, що включає узгодження цілей та інтересів усіх сторін, розробку інноваційних механізмів співпраці та створення відповідної інституційної інфраструктури. Цифрові технології відкривають нові можливості для масштабування партнерських ініціатив та підвищення їх доступності.

Таким чином, партнерство університетів і роботодавців є ключовим інструментом формування сучасного фахівця. Системна співпраця сприяє адаптації освітнього процесу до реальних потреб ринку праці, підвищує конкурентоспроможність випускників, а також створює умови для сталого розвитку як освіти, так і економіки в цілому. Саме завдяки спільним зусиллям можливо сформува-ти нове покоління професіоналів, здатних діяти ефективно в умовах глобальних трансформацій.

Література:

1. Гриневич Л. М. Ефективність університетсько-корпоративного партнерства в Україні: аналіз результатів. *Освітологія*. 2022. №11. С. 67-74.
2. Проєкт «SkillsUp». *Офіційний звіт за результатами реалізації освітньої програми*. ГО «Освіта для майбутнього». 2022
3. Романовська О. О. Ефективність корпоративних програм розвитку бізнес-навичок студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2023. №89. С. 156-161.
4. Becker G. S. Human capital: A theoretical and empirical analysis. University of Chicago Press. 2020.
5. Corporate University Xchange. Global corporate university benchmarking study. Corporate University Xchange Publications. 2023.
6. Etzkowitz H., & Leydesdorff L. The triple helix university-industry-government innovation and entrepreneurship. Routledge. 2023.

7. Heckman J. J. The economics of human development and social mobility. *Annual Review of Economics*, 2023. №15. P. 321-354.

8. LinkedIn Learning. *Global talent trends report: The future of recruiting*. LinkedIn Corporation. 2024.

9. OECD. *Education at a glance 2023: OECD indicators*. OECD Publishing. 2023.

10. Schultz T. W. *Investment in human capital: The role of education and research*. University of Chicago Press. 2021.

11. Stanford University. *Industry partnerships in higher education: A comprehensive guide*. Stanford University Press. 2023.

12. World Economic Forum. *Future of jobs report 2023: Insight report*. World Economic Forum. 2023.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Некіз Т. А.,

*доктор філософії у галузі психології,
викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
факультету психології Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

У зв'язку зі стрімкими змінами у політичній, соціальній та економічній сферах суспільства, до системи вищої освіти висуваються нові вимоги. Сучасному випускнику вже недостатньо лише володіти необхідними професійними знаннями та навичками, щоб бути успішним і конкурентоспроможним на ринку праці. Здійснивши аналіз досліджень, ми дійшли висновку про те, що особистісна зрілість студента є не менш важливою якістю, яка є базисом для самореалізації та професійного становлення. З огляду на теперішню ситуацію у вищій освіті, де процес навчання значною мірою зосереджений на засвоєнні знань, а розвиток особистості відбувається стихійно, існує нагальна потреба у розробці системи психологічного супроводу для формування особистісної зрілості студентів через розвиток їх емоційного інтелекту.

Сучасний євроінтеграційний вектор української психологічної освіти характеризується прискореним розвитком освітніх програм, впровадженням мережових та інтерактивних технологій навчання, гуманізацією освітнього процесу та зростанням вимог до особистості викладача. Це зумовлює суттєві зміни у вищій школі. Постає необхідність глибокого вивчення емоційного інтелекту як серед викладачів, так і серед здобувачів освіти.

Розвиток емоційного інтелекту (EI) розглядається дослідниками переважно у двох ключових аспектах:

- як онтогенетичні зміни у здатності розуміти та управляти емоціями (О. Власова, М. Белл, Р. Боятцис, С. Черниш, М. Елліс, Дж. Майер, П. Саловой та ін.).
- як цілеспрямований вплив на розвиток окремих складових емоційного інтелекту (Ю. Бреус, М. Манойлова, М. Нгуен, О. Приймаченко, С. Сарні, Стівен А. Де Лазаріні та ін.).

Вивчення особливостей цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту є вкрай важливим у зв'язку зі зростаючою необхідністю завчасної профілактики психічного здоров'я особистості. Сучасне "технологізоване" життя, а також навчання у дистанційному форматі, негативно впливають саме на емоційну сферу особистості. Нерідко зовнішнє благополуччя (сприятливий комунікативний статус) сучасної людини супроводжується внутрішнім неблагополуччям (соціальна фрустрованість, низька афіліативність), що призводить до зниження

адаптаційних можливостей особистості у мінливому соціально-психологічному середовищі.

Психологічний супровід в освітньому середовищі закладів вищої освіти визначається як комплексний метод, що забезпечує психологічну безпеку студентів, допомагає їм досягти фізичної, душевної та соціальної адаптації до навколишнього середовища. Він озброює студентів ресурсами для самостійної протидії негативним впливам, відповідального подолання труднощів у особистісно-професійному становленні, а також формування власного способу самозахисту та самовдосконалення через свідоме цілеспрямоване навчання. Крім того, його можна розглядати як систему заходів, спрямованих на створення психолого-педагогічних умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у ситуаціях життєвого вибору, успішного професійно-особистісного становлення, актуалізації сукупності особистісних якостей студентів, що зумовлює розвиток їхньої суб'єктності через активізацію процесів самосвідомості: самопізнання, самооцінювання, самоаналізу, самовизначення та саморозвитку [5].

Вивченню педагогічних компонентів емоційного інтелекту у підготовці фахівців гуманітарного профілю приділяли значну увагу такі дослідники як Ю. Бреус, В. Зарицька та інші. Водночас, в літературі практично не представлено висвітлення специфіки емоційного інтелекту як ресурсу для профілактики розумової втоми та інформаційного перевантаження, що є одним з важливих елементів професійного навчання [1].

Д. Гоулман [5] наголошував: "Якими б стали наші школи (і діти), якби в програму освіти входив розвиток емоційного інтелекту, здатного викликати в інших людей живий відгук? І, звичайно, будь-який роботодавець був би щасливий прийняти в ряди своїх співробітників таких людей, тих, хто непогано володіє цими ключовими для життя навичками. Це принесло б користь і самим людям, що виразилось би у частковому позбавленні від соціальних недуг – таких, як прояви насильства, зловживання алкоголем чи наркотиками, – котрі є результатом недоліку врівноваженості та самоконтролю. Від цього виграло б суспільство в цілому – благом для нього став би більш високий рівень толерантності, турботи й особистої відповідальності".

Вчений вважав за необхідне, щоб університети та професійні школи включали до своїх навчальних програм основи знань у галузі емоційного інтелекту. На його думку, розвиток таких здібностей у системі вищої освіти та професійної підготовки допоможе випускникам стати дійсно цінними спеціалістами та лідерами не лише на виробництві, а й у будь-якій сфері життя.

В. Зарицька [2] підтримує цю думку, аргументуючи тим, що у студентському віці всі психічні процеси сенситивні та гнучкі, а також присутній глибокий інтерес до свого внутрішнього світу, що є потужною базою для формування та розвитку емоційного інтелекту. Розвиток емоційного інтелекту у вищій школі допоможе випускникам стати дійсно цінними спеціалістами зі стійкими лідерськими якостями, високим рівнем врівноваженості, самоаналізу та розумінням почуттів інших, що в результаті формує стійку життєву та професійну реалізацію.

Таким чином, формування емоційного інтелекту на висхідній стадії професійного розвитку може слугувати опорою та ресурсом для профілактики швидкого переходу до низхідної стадії. Якщо спеціаліст, окрім професійних знань, умінь і

навичок, володіє спеціальними здібностями, вміннями та особистісними властивостями, які формують динамічність професійної діяльності, автономністю, здатністю до пошуку нової інформації у професійній сфері, а також здатністю до самоосвіти, креативністю та чутливістю до змінних вимог, це забезпечує йому тривалий висхідний професійний розвиток. О. Кокун [3] підкреслює важливість формування здатності діяти у несприятливих умовах: брак часу, нестандартність умов, напруженість у стосунках зі співробітниками (за умови виконання завдань у колективі).

Для розвитку та формування професійної свідомості емоційний інтелект має ключове значення, оскільки дослідницька діяльність у професійній сфері у поєднанні з емоційними переживаннями результатів цієї діяльності є основою професійної рефлексії та самоаналізу. Високий емоційний інтелект виступає регулятором емоцій та розуму, дає можливість відчувати відповідальність за своє життя та свої рішення, усвідомити власні потреби та мотиви поведінки.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці технологій формування та розвитку емоційного інтелекту здобувачів залежно від специфіки майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Бреус, Ю. В. Емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу. *Гуманітарні аспекти формування особистості: Збірник статей VI Всеукраїнської наукової конференції*, 27 квітня 2012. Львів : ЛДУ БЖД, 2012. 277-287 с.

2. Зарицька В. В. Необхідність розвитку емоційного інтелекту особистості в процесі її підготовки до професійної діяльності. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2010. Т. 15. Вип. 16. 13-24 с.

3. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. Київ. ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.

4. Носенко Е. Л. Коврига Н. В. Емоційний інтелект як інтегральна особистісна властивість. *Практична психологія і соціальна робота*, 2008. № 9. 22–27 с.

5. Emotional intelligence predicts academic performance : A meta-analysis. *Psychological Bulletin* / С. MacCann, Y. Jiang, L.E.R. Brown, K.S. Double, M. Bucich, A. Minbashian. 2020. No 146 (2). P. 150–186.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Немеш О. М.,

*доктор психологічних наук,
професор кафедри вікової та педагогічної психології,
проректор з науково-педагогічної, навчальної роботи та інформатизації
Рівненського державного гуманітарного університету*

Трансформація освіти в умовах глобалізації підвищує потребу не лише у професійних знаннях, але й у «м'яких» навичках («soft skills»), які є надзвичайно важливим фактором для успішної роботи на сучасному ринку праці.

Успішне професійне та кар'єрне зростання, а також ефективний розвиток людського капіталу як основного ресурсу інноваційного розвитку сучасного суспільства вимагає від фахівця поєднання «жорстких» або «професійних» навичок («hard skills») та «м'яких» навичок («soft skills»).

Навички бувають 2-х видів: жорсткі та м'які навички. «Жорсткі» навички («hard skills») легко виміряти, вони є досить об'єктивними. До цієї групи навичок відносять професійні знання, вміння та навички, які необхідні при виконанні професійних завдань. «М'які» навички («soft skills») складно виміряти, а тому їх оцінка носить суб'єктивний характер (чесність, ініціативність, працелюбність, здатність до навчання, творчі здібності) [1].

Термін Soft Skills з'явився в 1970-х роках у військовій сфері США. Офіцери помітили, що команди, де люди підтримують один одного, працюють злагодженіше, ніж ті, де є лише дисципліна та суворий порядок. Пізніше цей принцип перейшов у бізнес, управління та освіту.

У XXI столітті м'які навички, які ще називають «прикладними» або «навичками XXI століття», вважаються важливим диференціюючим фактором для досягнення робочої позиції та успіху в житті. Результати численних досліджень, свідчать про те, що роль м'яких навичок є надзвичайно важливою.

Однозначного визначення терміна «soft skills» у науковців немає. «Soft skills» є водночас і професійними, і міжособистісними, і внутрішньо особистісними навичками, які дозволяють бути успішними у професійній діяльності. Але єдиного переліку, як і класифікації «soft skills», не існує, оскільки для різних видів діяльності пріоритетними є різні види навичок/ Здійснюючи аналітичний огляд та узагальнення літературних джерел можна зробити висновок про те, які навички є одними з найважливіших: комунікація (вміння чітко та конкретно висловлювати свої думки, як усно, так і письмово, активно слухати та розуміти інших); робота в команді (вміння ефективно співпрацювати з іншими людьми, ділитися знаннями та досвідом, йти на компроміс та досягати спільних цілей); креативність (вміння генерувати нові ідеї, вирішувати проблеми нестандартними способами

та вдосконалювати існуючі процеси); емоційний інтелект (вміння розуміти та керувати своїми емоціями, а також емоціями інших людей, співпереживати та будувати міцні стосунки); вміння вирішувати проблеми, аналізувати ситуацію, визначати корінь проблеми, генерувати можливі рішення та обирати найефективніше з них; адаптивність (вміння швидко навчатися новому, бути гнучким та пристосовуватися до змін); лідерство (вміння надихати та мотивувати інших людей, делегувати завдання та вести за собою команду до досягнення цілей); наполегливість (вміння ставити перед собою цілі, не здаватися перед труднощами та досягати бажаного); відповідальність (вміння відповідати за свої дії та вчинки, дотримуватися взятих на себе зобов'язань); тайм-менеджмент (вміння ефективно розподіляти свій час, планувати справи та виконувати їх вчасно) [2].

Принципова різниця в оволодінні «soft skills» та «hard skills» полягає в тому, що «м'яким» навичкам складно навчитися з книжок або просто виконуючи свої функціональні обов'язки. В сучасному світі головне – це інформація, а саме володіння знаннями – статичне, адже вони можуть бути неактуальними та застарілими. Набагато важливіше здобути необхідну інформацію в потрібний момент [1].

Вища освіта відіграє ключову роль у розвитку м'яких навичок, які є надзвичайно важливими для успіху в сучасному світі. Розглянемо декілька причин, чому вища освіта сприяє розвитку м'яких навичок: 1. Вища освіта передбачає численні письмові та усні завдання, які допомагають здобувачам покращувати свої навички спілкування. Вони вчаться чітко висловлювати свої думки, як в письмовій, так і в усній формі. 2. У процесі навчання у закладах вищої освіти здобувачі розвивають здатність аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність та формулювати обґрунтовані висновки. Це допомагає розвивати критичне мислення та здатність вирішувати проблеми. 3. Багато завдань, курсових проєктів, самостійних робіт у вищій освіті виконуються в групах, що допомагає здобувачам розвивати навички роботи в команді. Вони навчаються співпрацювати, розподіляти завдання та досягати спільних цілей. 4. Вища освіта вимагає від здобувачів вміння ефективно розподіляти свій час, щоб встигати виконувати численні завдання та готуватися до іспитів, семінарів, заліків. Це розвиває навички тайм-менеджменту, які є надзвичайно важливими в будь-якій професійній діяльності. 5. Спілкування з викладачами та однокурсниками, участь у різних заходах, конференціях і проєктах сприяє розвитку емоційного інтелекту. Таким чином, вища освіта не лише надає глибокі знання в конкретній галузі, але й сприяє всебічному розвитку особистості, що є надзвичайно важливим для професійного та особистісного зростання [2].

Література:

1. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162 – 167.

Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 72. С. 269 – 272. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/56.pdf> (дата звернення: 27.05.2025).

ЄВРОПЕЙСЬКА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS: ВЕКТОРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ

Нестеренко І. В.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, України*

Сучасна вища освіта, орієнтована на інноваційний розвиток і глобальну конкурентоспроможність випускників, дедалі більше акцентує увагу на розвитку м'яких навичок (soft skills). У контексті інтеграції України до Європейського освітнього простору ключовим завданням стає адаптація європейських підходів до формування soft skills у студентів. При цьому, європейський досвід демонструє сталі практики, інструменти й механізми, які можуть слугувати дороговказом для українських університетів. Так, у країнах ЄС soft skills розглядаються як комплекс міжособистісних, когнітивних та емоційно-етичних компетентностей, які забезпечують здатність особи ефективно взаємодіяти в соціальному та професійному середовищі. До ключових м'яких навичок, згідно з Рамкою ключових компетентностей для навчання протягом усього життя, належать: комунікація, критичне мислення, креативність, співпраця, адаптивність, управління часом та емоційний інтелект [1].

Університети країн ЄС системно впроваджують soft skills у навчальні програми та позааудиторну діяльність. Зокрема: університет Твенте (Нідерланди) інтегрує soft skills у міждисциплінарні проекти з реальними замовниками, що розвиває як критичне мислення, так і командну взаємодію; Фрайбурзький університет (Німеччина) пропонує сертифікатну програму з розвитку soft skills, яка охоплює публічні виступи, тайм-менеджмент і лідерство; університет Барселони (Іспанія) впроваджує обов'язкові модулі з етичного лідерства та міжкультурної комунікації в усіх магістерських програмах гуманітарного та економічного спрямування [2].

Для комплексного розуміння специфіки імплементації soft skills у вищу освіту України доцільно проаналізувати відмінності між підходами, що застосовуються у країнах Європейського Союзу, та національною практикою, що дозволяє окреслити наявні виклики й можливості для інтеграції європейського досвіду (табл.).

Таблиця

Порівняльний аналіз підходів до розвитку soft skills у ВНЗ ЄС і України

Критерій	Країни ЄС	Україна
Визнання soft skills	Інтегровані у національні освітні стратегії (EU Skills Agenda, 2020)	Часткове врахування в освітніх стандартах
Форми впровадження	Інтеграція в навчальні курси, міждисциплінарні проекти, менторство	Дискретні курси, тренінги переважно позааудиторного типу
Оцінювання soft skills	Формативне, портфоліо, самооцінювання, peer-review	Епізодичне або відсутнє

Професійний розвиток викладачів	Системні програми CPD (Continuous Professional Development)	Недостатньо розвинені, фрагментарні ініціативи
Цифрові інструменти	Використання e-portfolio, EdTech-платформ, VR-сценарії	Базовий рівень цифровізації

Джерело: узагальнено автором на основі [2-5]

Порівняльний аналіз свідчить про системну перевагу підходів країн ЄС, які забезпечують інтеграцію soft skills на рівні політик, курикулуму, педагогічних технологій і цифрових рішень, тоді як в Україні розвиток м'яких навичок залишається переважно фрагментарним і потребує цілеспрямованих структурних змін для наближення до європейських стандартів якості вищої освіти. Тому, успішна інтеграція soft skills у вищу освіту України передбачає перехід від епізодичних ініціатив до цілісної політики розвитку м'яких навичок, що охоплює інституційний, педагогічний, цифровий і міжнародний виміри [6, с. 59]. Оцінка досвіду країн Європейського Союзу засвідчує, що результативність таких змін забезпечується за умови реалізації комплексу стратегічних векторів, серед яких пріоритетними виступають наступні:

1. *Інституційна політика.* На рівні закладів вищої освіти (ЗВО) необхідне формування внутрішньої політики розвитку soft skills, що має бути задекларована у стратегічних документах університету (освітня стратегія, програма розвитку, локальні положення про формування компетентностей тощо). Європейський досвід свідчить, що наявність інституціоналізованої стратегії розвитку м'яких навичок, як-от у Талліннському технічному університеті (Естонія), сприяє формуванню наскрізного підходу до їх інтеграції в усі етапи освітнього процесу, починаючи з адаптаційного періоду першокурсників і завершуючи практико-орієнтованими етапами випуску.

2. *Курикулумна інтеграція.* Soft skills повинні бути не лише темою окремих тренінгів, а невід'ємним компонентом навчального змісту основних освітніх програм. Це можливо шляхом їх інтеграції до професійно орієнтованих дисциплін, міждисциплінарних курсів, проектного навчання та дуальної освіти. Університети Швеції та Фінляндії демонструють приклади включення soft skills у STEM-програми, де навички креативності, співпраці й презентації результатів є обов'язковими результатами навчання. В Україні варто переглянути стандарти вищої освіти у частині компетентнісного підходу, передбачивши обов'язкову наявність результатів навчання, що відображають сформованість soft skills.

3. *Освітні технології.* Цифрові платформи відкривають нові можливості для моніторингу, оцінювання та розвитку м'яких навичок. Інструменти на кшталт Mahara, Moodle Competency Framework, Open Badges та спеціалізовані модулі в системах управління навчанням дозволяють здійснювати формативне оцінювання soft skills, фіксувати індивідуальний прогрес студента, а також створювати персоналізовані траєкторії розвитку. Наприклад, в Університеті Хельсінкі використання e-portfolio є обов'язковим інструментом саморефлексії й самооцінювання для студентів бакалаврату. Для України актуальним завданням є розробка інтегрованих цифрових рішень у межах Єдиного освітнього цифрового середовища.

4. *Підготовка та професійний розвиток викладачів.* Реалізація soft skills-підходів вимагає нової педагогіки, заснованої на фасилітації, коучингових техніках, педаго-

гії партнерства, розвитку емоційного інтелекту. У країнах ЄС активно функціонують центри підвищення кваліфікації викладачів, які пропонують модулі з викладання soft skills (наприклад, Teaching and Learning Centers в Австрії, Данії, Франції). В українських ЗВО необхідне створення сталих структур, відповідальних за розвиток педагогічної майстерності, з особливим акцентом на інтерактивні методики формування soft skills, зокрема, через problem-based learning, case study, peer learning.

5. *Міжнародне партнерство*. Важливою складовою формування soft skills є занурення студентів у багатокультурне середовище та практики міждисциплінарної взаємодії. Це забезпечується участю у програмах мобільності та проєктній діяльності в межах Erasmus+, Jean Monnet, Digital Europe Programme тощо. Так, проєкти Erasmus+ Capacity Building in Higher Education передбачають створення навчальних програм з розвитку transversal skills, адаптованих до локальних освітніх контекстів. Для українських університетів розширення участі у таких програмах сприятиме як інтернаціоналізації освітнього середовища, так і трансферу ефективних моделей розвитку soft skills.

Таким чином, формування soft skills у здобувачів вищої освіти – це не лише відповідь на виклики сучасного ринку праці, а й ключовий чинник побудови громадянського суспільства, заснованого на співпраці, повазі та відповідальності. Досвід країн ЄС засвідчує, що розвиток м'яких навичок можливий лише за умови стратегічного підходу, інтегрованого в усі рівні освітнього процесу. Українська вища школа має всі передумови для ефективної адаптації цієї парадигми.

Література:

1. Council of the European Union. *Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning*. Brussels. 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018N0604%2801%29> (дата звернення: 29.05.2025).

2. European Commission. *European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223> (дата звернення: 29.05.2025).

3. Università di Bologna. *Soft Skills in Higher Education: Practices and Challenges*. Erasmus+ Project Outputs. 2022. URL: <https://site.unibo.it/softskills4eu/en> (дата звернення: 29.05.2025).

4. Нестеренко І. В., Ковалевська Н. С. Формування ноосферного мислення та розвиток управлінських і цифрових компетентностей студентів у контексті імплементації освітніх стандартів ЄС. Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнар. науково-метод. конференції, 18 жовтня 2024 р. Харків: ДБТУ, 2024. С. 427-429. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/58996> (дата звернення: 29.05.2025).

5. Gilar-Corbi, R., Pozo-Rico, T., Sánchez, B., & Castejón, J. «Can Emotional Intelligence Be Improved? A Randomized Experimental Study of a Training Program for University Students' Soft Skills.» *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. 19(2), 797. URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/2/797> (дата звернення: 29.05.2025).

6. Koshkalda I., Savytska N., Kashchena N., Dombrovska O., Nesterenko I., Surkova V. Students' Communicative Inclinations as an Element of Assessment. *Review of Economics and Finance*, 2024, Vol. 22, No. 1. P. 59-68. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/59458> (дата звернення: 29.05.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нор К. Ф.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології та педагогічної освіти

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»,

м. Миколаїв, Україна

У сучасному світі, який характеризується високим рівнем динаміки, нестабільністю ринку праці та необхідністю постійного саморозвитку, формування soft skills (м'яких навичок) у здобувачів вищої освіти стає пріоритетним завданням університетської підготовки. Soft skills, на відміну від технічних (hard skills), забезпечують не тільки конкурентоспроможність фахівця, а й його здатність ефективно взаємодіяти в соціумі, адаптуватися до змін та розв'язувати комплексні проблеми. Саме система освіти є ключовим соціальним інститутом, що відіграє провідну роль у процесі соціалізації особистості. Вона забезпечує цілісний процес навчання і виховання, спрямований на формування освічених, культурних, ерудованих та творчо мислячих фахівців.

Soft skills, або м'які навички, – це універсальні, надфахові компетентності, які забезпечують ефективну поведінку людини у міжособистісній, професійній, академічній і суспільній взаємодії. Ці навички не мають чіткої галузевої належності, але виступають основою успішної реалізації у будь-якій сфері діяльності. Саме м'які навички визначають здатність працювати в команді, швидко адаптуватися до змін, вирішувати проблеми, налагоджувати спілкування, керувати власним емоційним станом і ефективно організовувати свою діяльність.

На відміну від hard skills – технічних, академічних чи професійних знань, – soft skills складніше піддаються формалізації, оцінці й стандартизації. Водночас саме вони є запорукою успішного працевлаштування, ефективної командної роботи, лідерства, клієнтоорієнтованості та продуктивної взаємодії з соціумом.

Американські дослідники Л.Г. Ліппман, Р. Райберг, Р. Карні та К.А. Мур визначають м'які навички як сукупність комунікативних та соціальних умінь, особистісних рис, ціннісних орієнтацій, способів мислення, елементів емоційного інтелекту, які в комплексі формують здатність особистості орієнтуватися в соціумі, взаємодіяти з іншими людьми та досягати успіху в поєднанні з hard skills [5, с. 15]. Таким чином, експерти розглядають soft skills як цілісну систему поведінкових моделей, що є визначальними для соціальної та професійної ефективності особистості.

Водночас підкреслюється, що життєвий і професійний успіх неможливий без гармонійного поєднання м'яких і твердих навичок. Зокрема, шведський дослідник А. Берглунд у контексті підготовки інженерів акцентує на важливості таких

м'яких компетентностей, як розуміння етичної відповідальності, критичне мислення, навички самоорганізації, управління людськими ресурсами, здатність до керівництва в міждисциплінарних і мультикультурних командах, готовність до безперервного навчання, уміння професійної аргументації та комунікації [4, с. 108].

Серед вітчизняних дослідників К.Коваль, Ю.Лавриш та інші звернули увагу на проблему розвитку «м'яких навичок» у студентів українських навчальних закладів. Підкреслюючи важливість розвитку «м'яких навичок» у студентів, дослідники зазначають, що в більшості професійних навчальних закладів в Україні помилково вважають, що лише академічні дисципліни професійного спрямування забезпечують ефективну роботу фахівця та сприяють його кар'єрному зростанню [2, с. 106].

У той же час, наголошують ці дослідники, формування м'яких навичок у студентів сприяє їхній конкурентоспроможності на сучасному ринку праці, де від фахівця очікують не лише знань, а й високої емоційної культури, комунікативної гнучкості, здатності мислити стратегічно та діяти ефективно в команді. Soft skills є також основою для академічної успішності, розвитку лідерського потенціалу, психологічної стійкості та соціальної інтеграції. Інтеграція soft skills у навчальний процес дозволяє готувати не просто фахівців, а зрілих, відповідальних і відкритих до співпраці особистостей, які здатні реалізовувати себе в складному й динамічному світі [1].

Формування м'яких навичок має ґрунтуватися на низці принципів, які забезпечують ефективність цього процесу [3]:

Принцип особистісної орієнтації. Освіта повинна враховувати індивідуальні особливості, потреби та цінності студентів. Формування soft skills передбачає розвиток саме тих якостей, які відповідають потенціалу й професійним орієнтирам особистості: емоційного інтелекту, саморефлексії, креативності.

Принцип інтеграції. Soft skills не мають формуватися відокремлено від змісту основних дисциплін. Вони повинні бути органічно вплетені в навчальні програми, проектну діяльність, групові завдання, міждисциплінарні проекти, волонтерство, неформальну освіту тощо.

Принцип діяльнісного підходу. Розвиток м'яких навичок відбувається не через теоретичне ознайомлення, а в процесі активної практичної взаємодії: в роботі в командах, у вирішенні конфліктів, публічних виступах, у створенні й реалізації ініціатив.

Принцип контекстності. Навички повинні формуватися в умовах, максимально наближених до реального життя та професійної діяльності. Симуляційні вправи, рольові ігри, кейс-метод, тренінги – усе це створює ситуації, які моделюють майбутні виклики.

Принцип усвідомленості та рефлексії. Студенти мають не лише засвоїти певні моделі поведінки, а й усвідомити їхнє значення, навчитися оцінювати власні дії, формувати стратегії саморозвитку. Рефлексія дозволяє закріплювати поведінкові зміни та формувати сталу навичку.

Принцип партнерської взаємодії. Формування soft skills потребує побудови горизонтальних стосунків між викладачем і студентом. Відкрите спілкування,

взаємна довіра, діалогічна форма подачі матеріалу – все це сприяє розвитку комунікативних, емоційних і соціальних умінь.

Застосування зазначених принципів сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку гнучких компетентностей, які мають ключове значення для професійного й особистісного успіху випускників вищої школи. Вони забезпечують не лише працевлаштування, а й здатність до адаптації в суспільстві знань, до лідерства, ефективного командного співробітництва, до усвідомленої побудови кар'єри та життя.

Література:

1. Коваль К. Розвиток softskills у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
2. Лавриш Ю. Навички соціальної взаємодії як необхідна складова підготовки інженерів у сучасному університеті. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Серія: Психологія. 2015. Вип. 37. С. 104–111.
3. Миценко В., Русановська Т. Принципи формування soft skills у студентів вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2022. № 208. С. 192–196.
4. Berglund A., Heintz F. Integrating soft skills into engineering education for increased student throughput and more professional engineers : [presentation at the] Pedagogiska Inspirationskonferens, 17 December 2014, Linköping University, Sweden. – URL: https://www.lth.se/fileadmin/lth/genombrottet/konferens2014/11_Berglund_Heintz.pdf (дата звернення: 22.05.2024).
5. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Moore K.A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. Washington, DC : Child Trends Publication, 2015. 56 p.

SOFT SKILLS ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Нужна О. А.,

*кандидат економічних наук, PhD, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

За сучасних умов динамічного розвитку економіки, цифровізації бухгалтерського обліку та постійних змін у податковому законодавстві зростає потреба у фахівцях, які володіють не лише ґрунтовними теоретичними знаннями та професійними навичками (hard skills), але й мають добре розвинені міжособистісні, когнітивні та емоційні компетенції, які відносяться до категорії soft skills. Як вірно зазначають науковці, саме м'які навички забезпечують ефективну комунікацію, адаптивність до змін, критичне мислення та здатність до командної роботи – усі ці чинники є ключовими для професійного успіху у сфері обліку та оподаткування.

Так, Коляда Н. і Кравченко О. здійснюють теоретичне узагальнення та обґрунтовують практичний інструментарій формування м'яких навичок у здобувачів освіти в умовах закладу вищої освіти. Вчені узагальнили основні, на їх думку, «soft-skills», «які поряд із професійними компетентностями визначають професійну самореалізацію фахівців соціономічного профілю: уміння працювати в команді, лідерські якості, креативність, організаторські здібності, комунікацію, емоційний інтелект, роботу з інформацією, системне мислення, мотивацію» [2].

Автори Попова Г. і Кульбака Г. визначають такі ключові м'які навички, необхідні фахівцю економічної галузі: «аналітичне та критичне мислення, лідерство, комунікативні якості, тайм-менеджмент, адаптивність і гнучкість, емоційний інтелект, командна взаємодія» [4].

Морозова М., досліджуючи розвиток soft skills у здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей, пропонує такий перелік м'яких навичок: «комунікація, цілеспрямованість, креативність, критична клієнтоорієнтованість, управління людьми, вирішення прийняття рішень, емоційний інтелект, управління знаннями, робота в режимі невизначеності, ощадливе виробництво, самоаналіз і само-рефлексія» [3].

Дем'янишина О.А., розглядаючи питання важливості soft skills у підготовці фахівців з обліку і оподаткування, доводить, що «навички soft skills відіграють важливу роль у професійній діяльності фахівців з обліку та оподаткування, оскільки виконання повсякденних завдань пов'язане з комунікацією, у тому числі спілкуванням, умінням працювати в команді, вмінням налагоджувати співпрацю, керувати стресостійкістю, здатністю діяти соціально відповідально тощо» [1].

На нашу думку, однією з найважливіших soft skills для бухгалтера та податкового консультанта є комунікативна компетентність. Незважаючи на стереотипи щодо «закритості» професії бухгалтера, сучасні фахівці постійно взаємодіють з колегами, керівництвом, клієнтами, державними органами, зокрема податковими службами. Зазначимо, що ефективна письмова та усна комунікація дозволяє точно передавати зміст фінансових документів, готувати звіти, вести ділове листування та пояснювати складні фінансові й податкові концепції у зрозумілому форматі.

Окрім того, за умов розширення міжнародної співпраці все більшої ваги набуває міжкультурна комунікація. При цьому знання ділового етикету, уміння вести переговори в мультикультурному середовищі та володіння іноземними мовами значно підвищують професійну мобільність фахівця.

Вважаємо за необхідне зупинитись на такій важливій для професійного бухгалтера навичці, як критичне й аналітичне мислення. Адже сфера обліку та оподаткування вимагає постійного аналізу великої кількості даних, зіставлення фінансової інформації, оцінювання ризиків та дотримання податкового законодавства. Критичне мислення дозволяє фахівцю не лише знаходити помилки у звітності чи прогнозувати наслідки управлінських рішень, але й виявляти логічні невідповідності та обирати оптимальні підходи до вирішення проблем. Аналітичне мислення, у свою чергу, включає здатність опрацювати значні масиви числової інформації, виявляти закономірності та формулювати висновки на основі фактів.

Фахівці з бухгалтерського обліку часто працюють у стресових умовах: жорсткі терміни подання документів та звітів, відповідальність за точність даних, взаємодія з контролюючими органами. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає таким спеціалістам ефективно керувати емоціями, зберігати спокій у складних ситуаціях та налагоджувати продуктивну взаємодію з колегами. Таким чином, стресостійкість є важливою для забезпечення стабільної якості виконання обов'язків та підтримки професійного іміджу фахівця.

Ефективне управління часом та здатність до самоорганізації мають критичне значення у бухгалтерській практиці, де порушення термінів подачі звітності або допущені помилки можуть призводити до фінансових санкцій. Розвинена самодисципліна є запорукою відповідального ставлення до роботи та високої продуктивності в умовах багатоетапних процесів обробки даних та щоденної рутинної роботи.

Сучасний бухгалтер працює не ізольовано, а є важливою частиною колективу бухгалтерської служби. Тому важливими стають навички кооперації, конструктивного обговорення, вирішення конфліктів. Здатність до ефективної командної взаємодії сприяє узгодженості рішень і забезпеченню високої якості звітності. Для фахівців, що займають керівні позиції (головні бухгалтери, фінансові директори), особливо важливими є лідерські навички – вміння делегувати, приймати рішення, мотивувати підлеглих.

Цифровізація бухгалтерського обліку вимагає від спеціалістів постійного оновлення знань. Технологічні інновації, зміни у програмному забезпеченні, оновлення нормативної бази формують необхідність постійного навчання. Фахівець має бути готовим швидко адаптуватися до нових умов, засвоювати цифрові

інструменти, працювати в умовах невизначеності – саме це забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному ринку праці.

Отже, м'які навички становлять важливу складову професійної підготовки бухгалтера і фахівця з оподаткування. Вони формують основу ефективної діяльності в умовах складного, динамічного середовища. Їх розвиток має бути невід'ємною частиною навчальних програм та подальшої освіти та підвищення рівня професійної кваліфікації.

Література:

1. Дем'янишина О.А. Важливість soft skills у підготовці фахівців з обліку і оподаткування. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 6(6). С. 98-113.
2. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 3(27). С. 137–145.
3. Морозова М. Розвиток soft skills у майбутніх фахівців економічних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 42. С. 185-189.
4. Попова Г., Кульбака Г. Навчально-методичне забезпечення процесу формування soft skills майбутніх економістів у закладі вищої освіти. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2025. № 1(107) С. 50-57.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олійник Н. Ю.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Розвиток української державності на сучасному етапі загальноцивілізаційних змін передбачає удосконалення вітчизняної освіти, орієнтованої на результативність діяльності вищої школи у процесі формування активної, творчої особистості відповідно до соціального замовлення, ринкового досвіду суспільства.

В умовах розвитку нових форм соціально-економічної діяльності особливої актуальності набуває проблема формування і розвитку особистості, готовності працювати компетентно в майбутній професійній діяльності. Підготовка здобувачів вищої освіти потребує оволодіння вміннями та навичками, що спрямовані на формування компетентностей орієнтованими, зокрема, на співробітництво, комунікативність, прийняття рішень, адаптивність до демократичних засад суспільства та інші.

Аналіз науково-педагогічної літератури підтвердив значну увагу до необхідності застосування компетентнісного підходу та інноваційних технологій в організації навчального процесу висвітлено в працях О. В. Аксьонової, В. І. Бондар, Н. М. Буринської, І. Г. Єрмакова, О. І. Локшиної, О. В. Овчарук, В. Ф. Паламарчук, Л. І. Паращенко, Н. А. Побірченко, О. І. Пометун, І. Ф. Радіонової, С. О. Сисоєва та інших науковців. Узагальнюючи наукові підходи, зазначимо, що уміння тлумачаться у педагогічній літературі як здатність виконання будь-якої діяльності, і є значно складнішим утворенням, ніж взяті окремо навички або знання. Уміння розглядаються як заснована на знаннях і навичках готовність особистості успішно виконувати певну діяльність. Проблеми формування загальнонавчальних умінь присвячені наукові праці Ю. К. Бабанського, Н. М. Бібік, М. І. Бурди, Є. П. Ільїна, Я. П. Кодлюк, Н. О. Лошкарьової, В. М. Мадзігона, В. О. Онищука, О. Я. Савченко, М. М. Скаткіна, В. Ф. Паламарчук, Н. Ф. Тализіної, С. Є. Трубачевої та інших учених.

Таким чином, природа й закономірності сутності умінь не можуть бути розкриті поза зв'язком зі знаннями, досвідом їх реалізації у практичній діяльності, а також у нетрадиційних умовах навчання і життєвих ситуаціях. Саме тому, важливим є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, володіти й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Швидкість соціальних і технологічних змін у навколишньому середовищі, прискорене нагромадження інформаційних ресурсів та засобів навчання, які стають доступними для більшості людей планети, мобільність населення – зумовлюють

переосмислення функцій і результатів загальної середньої освіти. Тому, актуальним є положення про те, що реалізація умінь на сучасному етапі модернізації освіти розглядається з позицій компетентнісного підходу.

Особливої актуальності набуває поняття «компетентності», що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку учених (Н. М. Бібік, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, Н. С. Побірченко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. Е. Трубачевої) є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність учня-випускника до життя, його подальшого особистісного розвитку, до активної участі в житті суспільства [1].

Суть поняття «компетентнісний підхід» сучасними педагогами-науковцями визначається як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [2, с. 301–305]. Науковці розглядають компетентність як спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання і дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Як показує аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн, одним із шляхів оновлення змісту і навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Компетентнісна освіта на предметному рівні орієнтована на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно у певних життєвих ситуаціях.

Важливо звернути увагу на розрізнення термінів «компетентність» і «компетенція», пояснюючи, що «компетенція» в перекладі з латинського «*competentia*» означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу і діяти в ній. На цій основі науковці вважають за потрібне ввести в обіг поняття «освітні компетенції» як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує студент під час навчання, а компетентність є результатом набуття компетенцій. Вони зазначають, що загальноосвітні компетенції потрібні не для всіх видів діяльності, у яких бере участь людина, а тільки для тих, що охоплюють основні освітні сфери й навчальні предмети. Такі компетенції відбивають предметно-діяльнісний складник загальної освіти і мають забезпечувати комплексне досягнення його цілей [1].

Принципово важливим є те, що ключові компетентності багатофункціональні і передбачають інтелектуальний розвиток особистості. Вони, на думку вчених, є об'єктивною категорією, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень тощо, які можна застосовувати в різних сферах діяльності людини. Ключова компетентність може бути визначена як здатність

людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми. Кожна з таких компетентностей передбачає засвоєння учнем не окремих непов'язаних один з одним елементів знань і вмінь, а володіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [3].

У визначенні суті ключової компетентності, особлива увага приділяється практичному і творчому складникам навчальної діяльності. В організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти посилено роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати й оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної та творчої діяльності. Враховуючи наукові підходи до сутності пізнавальної діяльності як цілісного і багатофункціонального процесу та її компонентів, виокремимо такі: мотиваційний (ставлення до навчання); змістовий (відомі й нові знання, уміння, навички); процесуальний (способи виконання діяльності на різному рівні складності) [5].

Відповідно, ключова компетентність є інтегральною характеристикою якості навчання здобувачів вищої освіти, пов'язаною з їх здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань, умінь, навичок, ставлень, первинного практичного досвіду щодо певного міждисциплінарного кола проблем. Ключова компетентність відбиває предметно-діяльнісний складник вищої освіти і має забезпечити комплексне досягнення навчальних цілей.

Література:

1. Компетентнісний підхід у вищій школі : теорія та практика : монографія / кол. авт. ; за заг. ред. О. А. Жукової, А. І. Комишана. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 264 с.
2. Олійник Н. Ю. Компетентнісний підхід в організації пізнавальної діяльності учнів старших класів економічного профілю навчання. Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 5(155). Ч. І. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. С. 301–305.
3. Управління закладом освіти: підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С. Г. Немченко, В. В. Крижко, О. С. Боднар, В. В. Радул, О. М. Старокожко, Ю. І. Кондратенко. 2-е вид. перероб. і допов. Бердянськ: БДПУ, 2022. 506 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. освіти. Київ : Видав. центр «Академія», 2002. 528 с. (Альма-матер).

СИСТЕМАТИЗАЦІЙНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО М'ЯКИХ НАВИЧОК ДЛЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУЧНИКІВ ВИШІВ

Олійник О. С.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасних складних економічних умовах академічних знань більше недостатньо; студенти повинні опанувати навички працевлаштування, щоб отримати хороші кар'єрні перспективи. Для підвищення готовності випускників до роботи навчальним закладам необхідно включати м'які навички до своїх курсів, м'які навички – це особистісні характеристики, які покращують міжособистісну взаємодію.

М'які навички – це всі ті здібності, які не пов'язані безпосередньо з певною діяльністю, але є вирішальними на будь-якій посаді, оскільки вони в першу чергу передбачають взаємодію з іншими співробітниками організації та мають вирішальне значення для успіху та благополуччя організації, оскільки вони суттєво впливають на досягнення результатів роботи. Важливість «м'яких» навичок на робочому місці була підкреслена у звіті Всесвітнього економічного форуму «Майбутнє робочих місць» [1].

Креативність та вміння вирішувати проблеми серед провідних м'яких навичок, які компанії шукатимуть у випускників, створює тиск на вищі навчальні заклади, щоб вони не зосереджувалися лише на навчанні студентів технічним навичкам, оскільки цього недостатньо для вирішення проблем сучасного робочого місця. Однією з найбільш обговорюваних тем у сучасній літературі щодо працевлаштування випускників є якість студентів та їхня відсутність м'яких навичок, які є важливими на сучасному ринку праці та необхідні для підвищення індивідуальної [2].

Роботодавці критикують вищу освіту за те, що вона не готує студентів належним чином до сучасного ринку праці, постійно підкреслюючи брак м'яких навичок у студентів. Так само, кожен четвертий бізнес вважає, що традиційні установи не можуть забезпечити студентів навичками, необхідними для конкуренції на сучасному ринку праці. Вищі навчальні заклади реагують на критику та поступово вирішують це питання, але покращення у набутті студентами м'яких навичок все ще здається недостатнім [3]. Щоб усунути цю прогалину необхідно відповісти на такі дослідницькі питання:

1. Які тенденції в обсягах, темпах розвитку та географічному розподілі досліджень м'яких навичок для працевлаштування?

2. Хто є найвпливовішими авторами та публікаціями в галузі м'яких навичок для працевлаштування?

3. Як організована інтелектуальна структура досліджень м'яких навичок для працевлаштування?

У літературі існує чітка згода щодо того, що працевлаштування та готовність до кар'єри – це складні поняття, які неможливо просто визначити, кількісно оцінити або застосувати на практиці. Докази свідчать про те, що роботодавці зараз цінують м'які навички (soft skills), і вони очікують, що вища освіта забезпечить своїх випускників м'якими навичками, оскільки ці навички необхідні для ефективного спілкування, роботи в команді, вирішення проблем, адаптивності та емоційного інтелекту. М'які навички доповнюють технічні знання та мають вирішальне значення для успіху на робочому місці, оскільки вони допомагають випускникам орієнтуватися в професійному середовищі, співпрацювати з колегами та справлятися з різними викликами, що виникають у їхній кар'єрі. Здається, існує значний розрив між вимогами реального світу та нашою освітньою системою. Університети повинні впроваджувати інтерактивні методи навчання, сприяти командній роботі та співпраці в проектах, надавати можливості для стажування та практичного досвіду, пропонувати семінари з комунікації та лідерства, а також інтегрувати навчання м'яким навичкам (soft skills) у всю навчальну програму. Ці методи сприяють розвитку та вдосконаленню комунікації, критичного мислення, гнучкості та емоційного інтелекту студентів, краще готуючи їх до успіху в роботі. Крім того, щоб забезпечити викладання м'яких навичок у навчальній програмі, дослідження рекомендують «розвиток навичок» або «підвищення кваліфікації». Завдяки розширенню навичок, вищі навчальні заклади можуть подолати розрив між академічним навчанням та вимогами галузі. Такий підхід допомагає студентам стати більш готовими до роботи та підвищує їхню працевлаштування, надаючи практичний досвід, можливості для вирішення проблем, вправи в команді та можливість участі в проектах, що стосуються галузі. Програми, що базуються на кваліфікаціях, спрямовані на інтеграцію практичних навичок, включаючи м'які навички та технічні компетенції, в академічну програму, тим самим готуючи випускників, які володіють комплексним набором навичок, поєднуючи як академічні знання, так і практичний досвід.

Література:

1. Азеведо, А., Апфельталер, Г., та Херст, Д. (2012). Розвиток компетенцій випускників бізнес-спеціальностей: галузевий підхід для вивчення відповідності бізнес-освіти бакалаврату вимогам галузі. Міжнародний журнал управлінської освіти, 10(1), 12–28. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2012.02.002>

2. Беннетт, Д. (2016). Розвиток працевлаштування у вищій музичній освіті. Мистецтво та гуманітарні науки у вищій освіті, 15(3-4), 386-395. <https://doi.org/10.1177/1474022216647388>

3. Чіматті, Б. (2016). Визначення, розвиток, оцінка м'яких навичок та їхня роль у якості організацій та підприємств. Міжнародний журнал досліджень якості, 10(1), 97-130. <https://doi.org/10.18421/IJQR10.01-05>

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ БАЛАНС І КОМУНІКАТИВНА ПІДТРИМКА ЯК ЧИННИКИ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»

Омельчук О. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти
та фізичної рекреації Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова м. Київ, Україна*

Білик В. Г.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах вищої освіти студенти спеціальності «Фізична культура і спорт» зазнають значних фізичних і психологічних навантажень. Інтенсивні тренування, насичений навчальний графік, поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю можуть спричинити розвиток синдрому емоційного вигорання. Це явище негативно впливає на академічну успішність, мотивацію та загальний стан здоров'я студентів. Відтак особливої актуальності набуває питання ефективної профілактики вигорання шляхом підтримання психофізіологічного балансу та формування системи комунікативної підтримки.

Дослідження, здійснене науковцями А. В. Кернас, С. М. Бондаревич, Л. І. Котляр та В. Є. Малиш засвідчило, що психологічний синдром емоційного вигорання – це складний і динамічний комплекс симптомів, що виникає у зв'язку з професійними та особистісними труднощами студента. Він проявляється поступовим і глибинним розвитком окремих ознак і фаз, спричиненим психоемоційним напруженням під час професійної діяльності та інтенсивної негативно забарвленої комунікації [2]. Емоційне вигорання студентів у процесі навчальної діяльності може бути зумовлене дисгармонією між індивідуальними особистісними характеристиками та вимогами освітнього середовища. Серед основних детермінант цього явища слід відзначити надмірне навчальне навантаження, недостатню підтримку з боку викладацького складу, обмеженість можливостей впливу на процес ухвалення рішень, монотонність освітньої діяльності, а також дефіцит відпочинку й позанавчальних інтересів [4]. Соціальне середовище, в якому перебуває студент, сприяє формуванню особистості, розвиває навички спілкування та співпраці, але у той же час здійснюється надмірний тиск, конкуренція та інші негативні фактори, що можуть спричинити розвиток синдрому емоційного вигорання [3].

Як зазначає І. В. Варна夫ська, емоційне вигорання є складним психоемоційним станом, що проявляється фізичним, емоційним та мотиваційним виснаженням, супроводжується зниженням професійної ефективності, підвищеною втомлюваністю, порушеннями сну та збільшенням ризику розвитку соматичних захворювань. Професійне вигорання трактується науковицею, як синдром, який поєднує фізичне та емоційне виснаження, формування негативної самооцінки, розвиток деструктивного ставлення до професійної діяльності, а також втрату емпатії та розуміння у комунікативній взаємодії зі здобувачами освіти й колегами [1].

На нашу думку, основними чинниками, що зумовлюють емоційне вигорання серед студентів фізичної культури і спорту (рис. 1), є:

- ✓ надмірні фізичні навантаження за відсутності адекватного відновлення;
- ✓ хронічна втома, спричинена поєднанням навчання, роботи та особистих обов'язків;
- ✓ психологічний тиск, пов'язаний з очікуваннями високих результатів у спорті та навчанні;
- ✓ недостатній рівень підтримки від найближчого соціального оточення (викладачів, тренерів, однокласників тощо);
- ✓ низький рівень обізнаності щодо власного емоційного стану та методів саморегуляції.

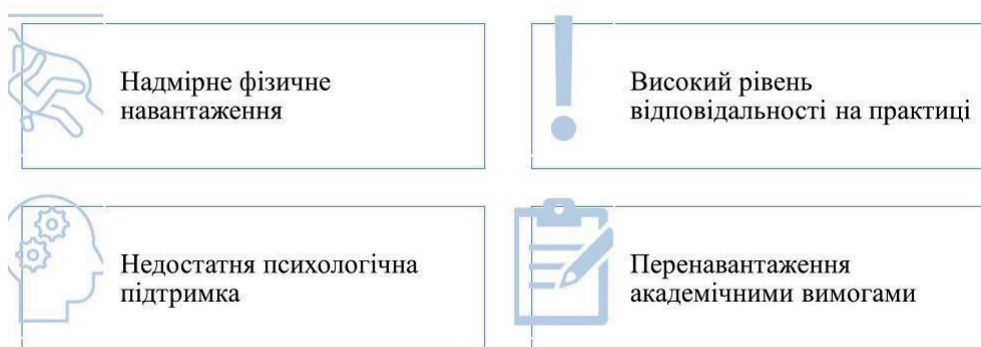

Рис.1. Причини вигорання студентів спеціальності «Фізична культура і спорт»

Психофізіологічний баланс являє собою інтегральний стан організму, що забезпечує гармонійну взаємодію фізичних, емоційних та когнітивних процесів людини. Для студентів спеціальності «Фізична культура і спорт» підтримання психофізіологічного балансу має принципове значення, оскільки їхня навчально-професійна діяльність характеризується значними фізичними навантаженнями, емоційною напруженістю та необхідністю постійної когнітивної мобілізації.

Дисбаланс психофізіологічного стану у студентів цієї спеціальності може спричинити розвиток емоційного вигорання, яке виражається у зниженні фізичної витривалості, мотиваційної активності, погіршенні психоемоційного стану та функціональних резервів організму. Враховуючи це, профілактика емоційного вигорання має бути зосереджена на цілеспрямованій підтримці та відновленні психофізіологічного балансу.

Фізична складова передбачає регулярні фізичні вправи з оптимальним рівнем навантаження, які сприяють активації адаптаційних механізмів організму, знижують рівень стресу та покращують соматичне здоров'я, що є надзвичайно важливим для майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Емоційна складова охоплює формування навичок емоційної саморегуляції, розвиток стресостійкості та позитивного мислення, що дає змогу студентам зберігати емоційну рівновагу в умовах інтенсивної навчальної та тренувальної діяльності.

Когнітивна складова полягає в підтриманні належного рівня розумової активності. Регулярне тренування уваги, пам'яті та мислення підвищує ефективність навчання і запобігає психічному виснаженню.

Для відновлення психофізіологічних ресурсів важливі відновлювальні процеси, що включають раціональний режим праці й відпочинку, достатній сон, регулярну релаксацію та психологічне розвантаження.

Отже, цілісна система заходів для підтримання психофізіологічного балансу є ефективним засобом профілактики емоційного вигорання серед студентів спеціальності «Фізична культура і спорт», сприяючи як їх професійному становленню, так і зміцненню загального здоров'я та психологічного добробуту..

Формування здорового способу життя (ЗСЖ) є фундаментальною умовою профілактики емоційного вигорання. Важливими складовими ЗСЖ виступають раціональна організація режиму сну та відпочинку, що сприяє відновленню фізичних і когнітивних ресурсів організму, а також збалансоване харчування, яке забезпечує надходження необхідної енергії, вітамінів і мікроелементів. Значну роль відіграє систематична фізична активність, що включає не лише тренувальні навантаження, а й оздоровчі практики, спрямовані на підтримку соматичного й психоемоційного здоров'я. Не менш важливим компонентом є психогігієна, що передбачає застосування методів релаксації, дихальних вправ та практик усвідомленості, які сприяють зниженню рівня напруги й гармонізації психоемоційного стану. Ефективність ЗСЖ також визначається рівнем розвитку внутрішньої саморегуляції, що проявляється у здатності до стресостійкості, саморефлексії та психологічної самопомоги в умовах професійного навантаження.

Водночас важливим буфером стресу виступає комунікативне середовище, яке забезпечує соціальну підтримку та сприяє зниженню психоемоційного навантаження. Це зумовлює потребу в якісній взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, наставниками, що відіграє ключову роль у процесі адаптації до навчального середовища й подоланні пов'язаних із ним труднощів. Вагоме значення має сприятливий соціально-психологічний клімат у студентському колективі, який формує відчуття безпеки, довіри та взаємопідтримки. Особливої уваги заслуговує розвиток у здобувачів освіти гнучких комунікативних навичок (soft skills), зокрема вміння слухати, вести конструктивний діалог, надавати зворотний зв'язок, що підвищує ефективність міжособистісної взаємодії, сприяє розв'язанню конфліктних ситуацій і зниженню психологічного навантаження.

Отже, на нашу думку, ефективна профілактика емоційного вигорання серед студентської молоді передбачає інтеграцію до освітнього процесу спеціальних модулів, спрямованих на формування психовалеологічної компетентності, оволодіння навичками стрес-менеджменту та розвитку ефективної міжособистісної

комунікації. Доцільним є організація тренінгових програм, майстер-класів і воркшопів, орієнтованих на розвиток емоційного інтелекту як ресурсу психологічної стійкості. Важливим компонентом є регулярний моніторинг психоемоційного стану здобувачів освіти, особливо в періоди інтенсивного навчального навантаження, зокрема під час екзаменаційних сесій. Профілактичну цінність також має заохочення студентів до участі у спортивно-оздоровчих заходах, що розглядаються не лише як форма фізичного тренування, а й як засіб емоційно-розвантаження та соціальної інтеграції. Суттєвою є й підтримка системи менторства, за якої студенти старших курсів сприяють адаптації першокурсників до нових освітніх умов, забезпечуючи емоційно підтримувальне середовище.

Профілактика вигорання у студентів фізкультурного профілю повинна ґрунтуватися на інтеграції біологічних, психологічних та соціальних чинників. Збереження психофізіологічного балансу та розвиток комунікативних навичок створюють міцний фундамент для гармонійного розвитку майбутнього фахівця. Такий підхід дозволяє не лише зберегти здоров'я студентів, а й сформувати в них професійні компетенції, необхідні для роботи в галузі фітнесу та здоров'язбереження.

Література:

1. Варнавська І. Стратегії і підходи для подолання емоційного вигорання у викладачів. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 1(42). С. 544–553. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1\(42\)-544-553](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1(42)-544-553).

2. Кернас А. В., Бондаревич С. М., Котляр Л. І., Малиш В. Є. Теоретико-методологічні основи дослідження психологічних особливостей феномена «професійного емоційного вигорання» у студентів. *Ментальне здоров'я*. 2024. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-1-4>.

3. Прокопенко О. А. Емоційне виснаження студентів та втома під час війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*, 2025 (7). <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-7-10-01>

4. Хижняк А., Мирошніченко В. О., Костенко М. Вплив стресогенних факторів на психологічний стан та продуктивність навчальної діяльності студентів спеціальності фізична культура і спорт в умовах війни. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. № 3(161). С. 149–154. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03>.

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AS A KEY FACTOR IN PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Nataliia Ometsynska,

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Engineering Systems and Technologies of the
V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv, Ukraine*

The modern labour market is undergoing rapid transformations under the influence of digitalization, automation and globalization. In such conditions, there is a need not only for solid professional knowledge (hard skills) but also for the development of soft skills, which include communication, emotional intelligence, creativity, leadership, adaptability, and others. These are competencies that ensure effective social integration, flexibility, the ability to work in a team and a focus on results.

There is no single definition of the term "soft skills", however, most researchers agree that it is a complex of interpersonal, communicative, organizational and emotional-volitional skills that contribute to effective interaction in a professional environment. Soft skills are transversal, dynamic and cognitively conditioned, they form the ability to adapt, constructively solve problems and team effectiveness.

The value of soft skills is confirmed by studies of leading universities in the world. For example, Harvard University notes that 80% of professional success is due to soft skills. Similar conclusions are presented in reports by the Stanford Research Institute and Google, which emphasize the dominance of soft skills in successful teams.

Soft skills as a response to the challenges of digitalization

The digitalization of work processes requires employees to have not only technical awareness but also a high level of cognitive and emotional flexibility. The versatility of soft skills allows you to effectively adapt to new requirements, master digital technologies, work in a multicultural environment and manage stress.

The most important soft skills today include:

- Communication (oral and written),
- Critical thinking and problem solving,
- Teamwork,
- Emotional intelligence,
- Adaptability,
- Time management,
- Leadership,
- Creativity,
- Responsibility and perseverance.

These competencies contribute to increasing productivity, reducing conflict in teams and ensuring the employee's resilience to external challenges.

The role of higher education in the formation of soft skills

The higher education system is one of the key institutions for the formation of soft skills. During the educational process, students have the opportunity to:

- develop communication skills through participation in discussions, presentations, and scientific conferences;
- improve emotional intelligence in interpersonal interaction with teachers and classmates;
- develop leadership qualities in student self-government;
- master time management when completing coursework and project assignments;
- learn to work in a team, completing group tasks;
- develop adaptability through academic mobility, internships, and project activities.

For the effective formation of soft skills in students, it is advisable to use the following approaches:

1. Interactive learning – discussions, debates, role-playing games, group work.
2. Practical activities – internships, volunteering, participation in startups.
3. Mentoring – interaction with experienced specialists for professional support.
4. Emotional intelligence training – stress resistance development programs, emotion management.
5. Intercultural communication – exchange programs, and acquaintance with different cultural contexts.
6. Educational innovations – support for creativity, critical thinking, and student independence.

The development of soft skills should be comprehensive, and systematic and take into account the individual needs of students. The use of such approaches contributes to the formation of a mobile, adaptive and socially responsible specialist.

The formation of soft skills in students is no less important than the acquisition of professional knowledge. Soft skills play a key role in ensuring career success, social realization and innovative potential of the individual. Modern higher education should be aimed not only at training specialists but also at developing a holistic personality capable of effective communication, leadership, adaptation and team interaction.

Further research should focus on finding effective educational strategies for the formation of soft skills, taking into account the digital challenges of the 21st century, as well as on developing indicators for their measurement and evaluation in the educational process.

References:

1. National Research Council. Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century. Committee on Defining Deeper Learning and 21st Century Skills, J.W. Pellegrino and M.L. Hilton, Editors. Board on Testing and Assessment and Board on Science Education, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: The National Academies Press. 2019.
2. Semenova V.V., Zeleniuk A.N., Savinov Y.A. Human capital development: development of professional competencies through soft skills. Revista Tempos E Espaços

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Опря Б. О.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Розвиток Soft Skills у системі вищої освіти сьогодні розглядається як один із ключових факторів забезпечення успішної інтеграції випускників у динамічний і глобалізований ринок праці. Європейський досвід показує, що освітні системи, орієнтовані на формування м'яких навичок – таких як критичне мислення, комунікація, адаптивність та емоційний інтелект – демонструють вищі результати у підготовці конкурентоспроможних фахівців. Програми на кшталт European Skills Agenda, ініціативи з розвитку компетентнісного навчання та поширення міждисциплінарних курсів довели свою ефективність у Нідерландах, Німеччині, Фінляндії та інших країнах ЄС. Активне використання проектного навчання, практикоорієнтованих стажувань і дуальної освіти дозволяє студентам не тільки здобувати знання, а й формувати навички співпраці, лідерства, вирішення проблем у реальних умовах [1].

Однак процес розвитку Soft Skills стикається із сучасними викликами, серед яких особливо вагомими є цифровізація освітнього процесу, потреба в адаптації до швидких технологічних змін та питання міжкультурної комунікації в умовах зростання академічної мобільності. Українські заклади вищої освіти наразі потребують комплексного впровадження кращих європейських практик: оновлення навчальних програм, активізації неформальної освіти, інтеграції волонтерських і підприємницьких проектів у студентське життя. Крім того, важливо розвивати системи оцінювання Soft Skills та створювати умови для постійного професійного розвитку викладачів, орієнтованого на формування компетентнісного підходу. Саме це дозволить ефективно адаптувати українську вищу освіту до сучасних глобальних стандартів [2].

У контексті вищої освіти Soft Skills розглядаються як сукупність особистісних якостей, міжособистісних умінь і соціальних компетентностей, які забезпечують успішну взаємодію в професійному й соціальному середовищі. Визначення м'яких навичок за документами Європейського Союзу, такими як «Framework for Key Competences for Lifelong Learning» (2018), акцентує на їхній ролі в забезпеченні здатності до самонавчання, самоменеджменту та ефективної інтеграції в мультикультурні середовища. На відміну від технічних або професійних навичок, які стосуються специфічних знань у певній галузі, Soft Skills охоплюють універсальні компетенції, необхідні в усіх сферах діяльності. Саме тому розвинені м'які

навички стають визначальним чинником успіху випускника у швидкозмінному світі.

Основними групами м'яких навичок, які виділяються у дослідженнях ЮНЕСКО та OECD, є: комунікація (усна і письмова взаємодія, ведення переговорів, презентаційні навички), критичне мислення (здатність до аналізу, оцінки інформації, формулювання обґрунтованих висновків), емоційний інтелект (розуміння і регулювання власних емоцій, емпатія до інших), командна робота (співпраця, розподіл ролей, вирішення конфліктів), креативність (генерування нових ідей, інноваційність) і адаптивність (гнучкість до змін, готовність до навчання). Ці навички нерозривно пов'язані між собою і розглядаються як комплексна система, що дозволяє особистості ефективно діяти у складних і непередбачуваних умовах сучасного професійного середовища.

Важливо є також відмінність між Hard Skills та Soft Skills у професійній підготовці. Hard Skills – це технічні навички та знання, які можна чітко виміряти й оцінити, наприклад, володіння програмуванням, знання бухгалтерії або володіння іноземною мовою. Натомість Soft Skills мають більше поведінковий і когнітивний характер, що ускладнює їхню об'єктивну оцінку. У сучасних роботодавців, за даними опитування LinkedIn Global Talent Trends (2022), саме нестача м'яких навичок є причиною 89% випадків невідповідності працівників посаді. Тому в системах вищої освіти Європи сьогодні спостерігається тенденція інтеграції розвитку Soft Skills у всі навчальні програми поряд із традиційним здобуттям Hard Skills [3].

Європейський Союз активно впроваджує компетентнісний підхід у системі освіти, акцентуючи особливу увагу на розвитку Soft Skills. Зокрема, «European Skills Agenda» (2020) визначає м'які навички як ключовий компонент формування конкурентоспроможної робочої сили, орієнтованої на інновації, сталий розвиток і соціальну інтеграцію. Програма передбачає комплекс заходів із вдосконалення освітніх програм, розвитку цифрової грамотності, критичного мислення, адаптивності та соціальної відповідальності. Важливим інструментом реалізації цих завдань стала також Європейська рамка компетентностей для навчання впродовж життя (Lifelong Learning Competence Framework), яка інтегрує Soft Skills у всі етапи освітнього процесу – від початкової школи до вищої освіти і професійної підготовки.

Прикладом ефективної інтеграції м'яких навичок у вищу освіту є досвід Нідерландів, Німеччини та Фінляндії. У нідерландських університетах Soft Skills є обов'язковим компонентом бакалаврських і магістерських програм через міждисциплінарні курси й активне використання методів проектного навчання. В Німеччині широко розвивається дуальна освіта, де студенти одночасно навчаються в університеті та працюють у компаніях, формуючи практичні Soft Skills на реальних кейсах. У Фінляндії акцент робиться на гнучкості навчальних траєкторій: студенти залучаються до командної роботи, міждисциплінарних проектів та симуляцій реальних ситуацій, що сприяє розвитку комунікації, креативності та критичного мислення. Таким чином, міждисциплінарність, проектна діяльність і дуальна освіта виступають дієвими інструментами формування Soft Skills у європейському освітньому просторі [4].

Технологічна трансформація стрімко змінює вимоги до компетентностей випускників вищих навчальних закладів. В епоху цифровізації ринку праці класичні професійні навички (Hard Skills) дедалі більше доповнюються запитом на Soft Skills, такі як критичне мислення, адаптивність, емоційний інтелект і здатність до безперервного навчання. За даними доповіді Всесвітнього економічного форуму "The Future of Jobs" (2023), 44% основних навичок, необхідних для виконання робочих завдань, зміняться протягом найближчих п'яти років.

Паралельно з технологічними змінами, академічна мобільність і глобалізація створюють додаткові труднощі в розвитку Soft Skills. Студенти, які навчаються за програмами обміну або отримують освіту за кордоном, стикаються з проблемами культурної адаптації, мовного бар'єру та інтеграції у нове академічне середовище. За даними дослідження Erasmus+ (2022), близько 35% учасників програм академічної мобільності вказували на початкові труднощі з комунікацією та міжособистісною взаємодією. Водночас існує проблема об'єктивного оцінювання розвитку Soft Skills: на відміну від фахових знань, м'які навички складно виміряти за допомогою традиційних іспитів. Пізнаманітні спроби створити стандартизовані сертифікації, наприклад, у рамках ініціативи ESCO (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations), демонструють прогрес, але питання залишається відкритим щодо масової валідації м'яких навичок у вищій освіті.

Ефективне формування Soft Skills у студентів потребує активних методів навчання, які стимулюють практичну взаємодію та рефлексію. Серед найпоширеніших підходів – тренінги з розвитку комунікаційних навичок, симуляційні ігри, дебати, а також аналіз реальних бізнес-ситуацій через кейс-стаді. Згідно з дослідженням European Commission «Key Competences for Lifelong Learning» (2023), інтерактивні методики на 40% ефективніше сприяють розвитку креативності, критичного мислення та лідерських якостей порівняно з традиційними лекційними підходами. Наприклад, у німецьких вишах широко впроваджуються дебатні турніри як частина обов'язкових курсів гуманітарного циклу, що значно підвищує здатність студентів аргументовано висловлювати свою думку й працювати в команді [5].

Цифровізація відкрила нові можливості для розвитку м'яких навичок через онлайн-курси та менторські програми, а також інтеграцію цих навичок у позааудиторну діяльність, зокрема через волонтерство та стартапи. Це забезпечує системний розвиток Soft Skills, що відповідає вимогам сучасного ринку праці та економіки знань.

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації ринок праці потребує від фахівців не лише професійних знань, а й розвинених м'яких навичок (Soft Skills). Їх формування у вищій освіті стає важливим аспектом підготовки конкурентоспроможних спеціалістів. Зокрема, розвитку таких навичок сприяє європейський досвід, який демонструє успішну інтеграцію Soft Skills у навчальні програми через використання міждисциплінарних курсів, проєктного навчання та дуальної освіти. В Україні потреба у модернізації освітніх програм з огляду на ці тенденції є надзвичайно актуальною для підготовки студентів до вимог сучасного ринку праці.

Розвиток м'яких навичок включає в себе кілька основних груп, таких як комунікація, критичне мислення, емоційний інтелект, командна робота, креативність

та адаптивність. Вони відрізняються від технічних (Hard Skills) тим, що сприяють ефективному функціонуванню в соціальних та професійних умовах. Водночас існують виклики, зокрема технологічна трансформація, проблеми академічної мобільності та сертифікації рівня розвитку цих навичок. Для їх подолання важливо впроваджувати інноваційні методи навчання, активні тренінги, симуляції та цифрові платформи, що дозволяють студентам розвивати ці важливі компетентності.

Література:

1. Плотнікова О. SOFT SKILLS для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. URL: <https://surl.li/qzcsunr> (дата звернення: 06.04.2025).

2. Купцова Т. А., Колієва І. А. Особливості розвитку soft skills у процесі вивчення іноземної мови в умовах глобальних викликів століття. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Випуск 24. Том 1. С. 149-154. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.29> (дата звернення: 01.04.2025).

3. Гарань Н. С., Замороцька В. В. Soft skills як складник підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти. *Грааль науки*. 2023. № 28. URL: <https://surl.lu/dfjtsx> (дата звернення: 05.04.2025).

4. Філоненко О. В. Розвиток soft skills майбутніх фахівців як запорука здобуття якісної вищої освіти. *Сучасна освіта в Україні: особливості розвитку в умовах воєнного стану та повоєнні перспективи: колективна монографія / за заг. редакцією проф. Я. В. Галети*. Дніпро, 2024. С. 92-112. URL: <https://doi.org/10.36550/978-617-8139-92-6-5> (дата звернення: 14.04.2025).

5. Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного вебінару за підсумками дослідно-експериментальної роботи з теми «Формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти» 07.11.2024 р. Чернівці, 2024. 50 с.

SOFT SKILLS В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ВПЛИВ

Опря І. А.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

У сучасному світі стрімких змін, глобалізації та цифрової трансформації ключовою передумовою успішності як в освіті, так і в професійному середовищі, стає володіння м'якими навичками – Soft Skills. Ці вміння, що охоплюють комунікацію, критичне мислення, співпрацю, емоційний інтелект і адаптивність, вже давно перестали бути другорядними. У контексті всесвітньої історії видно, що формування таких навичок має глибокі філософські та освітні корені, а європейський досвід демонструє послідовність у їх інтеграції в навчальний процес. Розгляд Soft Skills як системного феномену в освітній традиції Заходу дозволяє не лише краще зрозуміти їхнє сучасне значення, а й адаптувати успішні підходи до реалій української та глобальної освіти.

Відповідно до важливості теми метою дослідження є виявлення особливостей розвитку та впровадження Soft Skills у європейській освітній традиції та визначення можливості їх адаптації в українському навчальному процесі.

Елементи Soft Skills ми можемо виявити вже в античній системі освіти. У давньогрецькій філософії особливе місце посідав діалог – метод, що використовувався Сократом для розвитку рефлексії, критичного мислення та морального самопізнання. Його учень Платон у своїх творах відобразив цю педагогічну техніку як базову форму пізнання. Діалогічний метод Сократа вимагав активного слухання, уміння ставити запитання, формулювати аргументи – що нині ідентифікується як ключові Soft Skills. У грецьких школах, зокрема Академії Платона та Лікеї Арістотеля, навчання базувалося на відкритій дискусії – фундаменті сучасного критичного мислення.

У римській освітній системі центральне місце займали риторика, право та моральна філософія. Школа Квінтіліана, одного з перших педагогів, що систематизував викладання риторики, вбачала у красномовстві не просто техніку, а інструмент формування морального авторитету. Виховання оратора включало навички публічного виступу, етичної відповідальності, переконливої аргументації та лідерства. Ці якості пізніше стали основою управлінських та комунікативних компетентностей сучасних Soft Skills [1].

У середньовічній Європі освіта розвивалася насамперед у межах монастирських шкіл, де навчання базувалося на дисципліні, послузі та колективній праці. Згодом у XII столітті з'явилися перші університети – в Болоньї, Оксфорді, Сорбонні – де студенти організовувалися в колегії, працювали над спільними

проектами, брали участь у публічних диспутах. Такий освітній формат сприяв формуванню командної взаємодії, відповідального ставлення до знання та дотримання етичних норм – фундаменту сучасних соціальних Soft Skills.

Епоха Просвітництва (XVII – XVIII ст.) принесла нове розуміння особистості та її ролі в суспільстві. Мислителі на кшталт Вольтера, Руссо, Канта стверджували право на свободу думки та публічне обговорення ідей. Освітні реформи орієнтувалися на розвиток здатності до аргументованої дискусії, інтелектуальної автономії та емоційної саморегуляції. Саме в цей період формуються концепції особистісного розвитку, що стали основою Soft Skills, зокрема критичного мислення, самопрезентації та навичок ведення діалогу.

Починаючи з середини XX століття, під впливом гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу) та соціальних змін в освіті Європи почався зсув до компетентнісного підходу. З 1999 року в межах Болонського процесу європейські університети почали впроваджувати стандарти, які включають не лише фахові знання, а й особистісні характеристики: вміння працювати в команді, адаптуватися до змін, управляти конфліктами. В останні десятиліття емоційний інтелект, лідерство, стресостійкість стали складовими навчальних програм, що підтверджує центральну роль Soft Skills у сучасній освіті [2].

Європейський Союз послідовно просуває компетентнісний підхід як основу освітньої політики, зокрема в межах Стратегії «Європа 2020» та подальшої ініціативи «Area of European Education» (2025). У 2018 році Єврокомісія оновила Рекомендації щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя, де особливий акцент зроблено на розвитку Soft Skills: комунікативності, міжособистісної взаємодії, підприємницького мислення, міжкультурної компетентності та здатності до самонавчання. У межах Болонського процесу цей підхід закріплюється через створення рамок кваліфікацій (EQF, ECTS), які визначають очікувані результати навчання не лише за знаннями, а й за поведінковими, соціальними й управлінськими характеристиками випускника [3].

Програми Erasmus+ та Horizon Europe стали ключовими інструментами ЄС для розвитку Soft Skills у студентів, викладачів і молодих науковців. Наприклад, у 2021 – 2027 рр. на Erasmus+ передбачено понад 26 мільярдів євро, значна частина з яких спрямована на мобільність і міжкультурний досвід, що формує толерантність, адаптивність, навички комунікації та командної роботи. Програма EU Skills Agenda (2020) підкреслює потребу у розвитку емоційного інтелекту, цифрової грамотності, критичного мислення та навчання протягом життя як ключових умов для конкурентоспроможності на ринку праці. Такі ініціативи не лише підтримують академічну мобільність, а й створюють середовище, в якому м'які навички формуються природно та практично.

Університети Нідерландів, Німеччини та Скандинавії активно впроваджують проектне та міждисциплінарне навчання як основу формування Soft Skills. Наприклад, Maastricht University використовує проблемно-орієнтоване навчання (PBL), що передбачає командну роботу, самостійне прийняття рішень та презентацію результатів – навички, критично важливі для професійної діяльності. У Фінляндії, зокрема в University of Helsinki, студенти обов'язково залучаються до міждисциплінарних кейсів, де вирішують реальні проблеми суспільства або бізнесу. У Геттінгенському університеті (Німеччина) діють дебат-клуби, інтегровані

в академічні програми, які навчають аргументації, слуханню, етичному діалогу. Це яскраво демонструє, як навчальні курси виходять за межі теорії, перетворюючись на тренінг життєвих навичок [4].

У сучасній європейській освіті Soft Skills розглядаються не лише як інструмент працевлаштування, а й як основа для розвитку освітнього лідерства та активного громадянства. В університетах Франції, Іспанії та Бельгії діють програми, які формують у студентів лідерські якості через участь у студентському самоврядуванні, проєктах соціальної дії та волонтерстві. Наприклад, програма «European Civic University Alliance (CIVIS)» охоплює 11 університетів ЄС і включає курси, присвячені глобальним викликам, соціальній справедливості та міжкультурному діалогу. Розвиток навичок співпраці, емпатії, комунікації та відповідальності тут інтегрований у формальні й неформальні навчальні модулі, що підвищує рівень громадянської зрілості випускників.

Впровадження Soft Skills в українських ЗВО стикається з викликами, зокрема з недостатньою увагою до цих навичок через фокус на технічних знаннях та відсутність чітких стандартів для їхнього розвитку. Окрім того, викладачі часто не готові застосовувати інтерактивні методи, що ускладнює інтеграцію м'яких навичок у навчальний процес.

Адаптація європейського досвіду може бути корисною для української освіти через впровадження інтерактивних методів, таких як групові проєкти та рольові ігри. Викладач у цьому процесі стає фасилітатором, створюючи умови для розвитку комунікаційних та лідерських навичок студентів, використовуючи методи активного навчання та наставництва.

Загалом, Soft Skills мають глибоке історичне коріння та є невід'ємною частиною розвитку європейської освітньої культури, що робить їх важливими для сучасного навчального процесу. Європейський досвід впровадження м'яких навичок є цінним джерелом для адаптації в українській освіті, сприяючи розвитку гнучких, компетентних та етичних фахівців. Формування таких навичок у студентів є ключем до підготовки успішних професіоналів, здатних ефективно працювати в умовах змінного світу.

Література:

1. Дубасова Г. Формування навичок Soft Skills на уроках історії. *Актуальні проблеми теорії та методик навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. С. 79-84. URL: https://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Conference/aktual_n_problemi_tm_n_.pdf (дата звернення: 03.04.2025).
2. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).
3. Soft skills: чому ці навички такі важливі сьогодні URL: <https://jobs.innovecs.com/uk/blog/soft-skills-vazhlyvi-syogodni/> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Садкова Н. Я. Технологія розвитку критичного мислення. *Блог вчителя історії та правознавства Садкової Наталії Яківни*. URL: https://nsadkova.blogspot.com/p/blog-page_73.html (дата звернення: 13.04.2025).

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНЬОГО ХІМІКА ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ФІЗИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХІМІЧНИХ СПОЛУК»

Павленко В. О.,

*доктор хімічних наук, професор кафедри неорганічної хімії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри хімії Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, м Київ, Україна*

Динамічні процеси глобалізації вимагають визначення найважливіших потреб ринку праці до сучасного фахівця нової генерації. На перший план виходять здатність до особистісного та професійного зростання, самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації, тому сучасному фахівцю окрім професійних навичок необхідні також гнучкі навички «soft skills» задля створення конкурентного професійного профілю та іміджу. Нині ці навички набувають більшої значущості та актуальності, оскільки роботодавці все частіше включають їх до переліку вимог до кандидатів на різні вакансії [1]. Сьогодні вважається цінним не той працівник, який має лише професійні теоретичні знання та практичні навички – «hard skills», а той, хто готовий до саморозвитку, може працювати в команді, знаходити нестандартні рішення, долати професійні труднощі та зберігати темпи власного розвитку, володіючи «soft skills». Ці навички допомагають людині успішно взаємодіяти з іншими та стають важливим елементом успіху незалежно від сфери професійної діяльності. Формування та розвиток гнучких навичок є необхідністю сучасного ринку праці, який динамічно розвивається, а також важливим завданням у процесі підготовки конкурентоспроможного фахівця на всіх його етапах. Це питання є надзвичайно актуальним для фахівців будь-якого віку та професії.

У хімії, так само як і в інших областях, «soft skills» є важливими. Це навички, які допомагають хімікам успішно працювати в команді, спілкуватися, вирішувати професійні проблеми та застосовувати знання в своїй практичній діяльності. До ключових «soft skills» у хімії відносяться комунікація, вміння працювати в команді, аналіз та критичне мислення, вміння вирішувати проблеми, адаптивність та самостійність.

При підготовці хіміків не залежно від профілю їх майбутньої діяльності у студентів, особливо на молодших курсах, виникають питання: “Навіщо розвивати свої «soft skills» в хімії і чому саме ці?”

Доводиться пояснювати чому:

– *комунікація*: потрібно вміти ефективно спілкуватися як з колегами по роботі, так і з клієнтами (здобувачами освіти і їх батьками; замовниками, ЗМІ тощо);

– *робота в команді*: більшість хімічних досліджень та розробок вимагають командної роботи, бо провести фундаментальне дослідження самостійно неможливо;

– *аналіз та критичне мислення*: необхідно вміти аналізувати одержані дані та критично оцінювати результати як власних досліджень, так і досліджень колег;

– *вирішення проблем*: хімікам часто доводиться вирішувати складні проблеми – розробка нових методів синтезу, аналізу, встановлення будови синтезованих речовин та їх застосування;

– *адаптивність*: здатність оперативно реагувати на зміни та пристосовуватись до нових ситуацій і умов, що особливо важливо в хімії, де вимоги до рівня досліджень і об'єктів постійно оновлюються, практично щороку.

– *самостійність*: хіміки повинні бути здатні самостійно виконувати доручення від керівництва, здійснювати пошук інформації, аналізувати сучасний стан певного визначеного наукового напрямку, тощо.

При цьому наводячи приклади «soft skills», які найчастіше використовує хімік у своїй роботі:

– вміння складати звіти та створювати презентації, які висвітлюють результати роботи і досягнення;

– вміння пояснювати складні наукові поняття простою мовою при спілкуванні з неспеціалістами;

– здатність до співпраці з іншими фахівцями, наприклад, фізиками або біологами;

– пошук та аналіз наукових даних в мережі інтернет;

– здатність вибудовувати стратегії вирішення наукових проблем.

Щоб розвинути в собі здатність до комунікації, критичного мислення, аналізу ситуації, покращити свій емоційний інтелект, здобувачу освіти потрібна перш за все практика, моделювання ситуацій, які сприяють розвитку відповідних «soft skills». З цієї причини курс «Фізичні методи дослідження хімічних сполук», який був розроблений і запроваджений на кафедрі хімії Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, основою якого в є вивчення використання електронної, інфрачервоної, ЯМР спектроскопій та мас-спектрометрії для встановлення будови, в першу чергу, органічних речовин, як ніякий інший є гарним практикумом для розвитку «soft skills» майбутніх хіміків.

Проведення практичних занять з курсу передбачає роботу здобувачів освіти у малих робочих групах (3-4 студенти) на які розбивається академічна група. Кожна робоча група одержує набір відповідних спектрів для речовин відомого елементного складу із завданням встановити будову речовини і презентувати одержаний результат всій академічній групі.

Така організація навчального процесу в першу чергу дозволяє розвивати комунікативні навички, оскільки потребує активного спілкування у робочій групі при аналізі даних різних спектрів для висновків про будову речовини, і навички роботи у команді для швидшого одержання результатів, особливо в умовах обмеженого часу. Презентації результатів своєї роботи розвиває вміння комунікувати з аудиторією з різним рівнем підготовки і неспеціалістами. Це також дозволяє студентам проявляти свої організаторські/лідерські/спікерські здібності, а учасникам групи вчитися вибудовувати стратегії вирішення наукових проблем.

Оскільки склад робочих груп регулюється викладачем та не є сталим і може змінюватися навіть у ході заняття; набори спектральних даних, на кожному занятті різні, і навіть у ході одного заняття можуть змінюватися, створюються «стресові» ситуації, які змушують студентів розвивати свою адаптивність та стресостійкість до швидко змінних ситуацій.

Література:

1. Світовий Економічний Форум назвав топ-10 навичок 2025 року. URL: <https://osvitoria.media/news/svitovuj-ekonomichnyj-forum-nazvav-top-10-navychok-majbutnogo/> (дата звернення: 10.10.2022)

ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛОГІСТІВ ДЛЯ РОБОТИ ІЗ ЗАМОВНИКАМИ

Павлова І. О.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри автомобілів і транспортних технологій
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

У сучасних умовах високої конкуренції на ринку логістичних послуг, ефективна взаємодія з клієнтами стала ключовим фактором успіху. Поряд з професійними знаннями та технічними навичками (*Hard Skills*), дедалі важливішими стають *Soft Skills* – м'які навички, що включають комунікаційні, міжособистісні та емоційні компетентності [1].

Робота логіста передбачає постійний контакт із замовниками, вирішення спірних питань, координацію дій багатьох учасників ланцюга постачання. Саме тому такі навички як ефективна комунікація, стресостійкість, активне слухання, емпатія, управління конфліктами, вміння працювати в команді та вести переговори є не менш важливими, ніж знання законодавства, митних процедур чи планування маршрутів [2].

Проаналізуємо деякі *Soft Skills*, які необхідно мати та розвивати в собі майбутнім та практикуючим логістам для покращення результатів своєї діяльності.

На перше місце поставим комунікабельність, яка забезпечує ефективне спілкування з клієнтами, партнерами та перевізниками, допомагає зрозуміти потреби замовника та вчасно реагувати на поточні запити. Як приклад, пояснення складних логістичних процесів зрозумілою мовою, коли логіст пояснює клієнту затримку доставки, чітко вказуючи причини (завал на митниці) та альтернативи (експрес-доставки на наступний день).

Не менш важлива в сучасній практичній діяльності навичка стресостійкості, яка необхідна при вирішенні конфліктів або форс-мажорних ситуацій, які дуже часто виникають у доставці. Наявність такої навички дає змогу зберігати спокій та об'єктивність у напружених умовах, в ситуаціях непередбачуваного зриву термінів або доставки вантажу, необхідності зміни перевізника чи маршруту доставки. Логіст не звинувачує при цьому перевізника, а шукає рішення – організовує нову доставку за рахунок компанії та надає клієнту компенсацію. При цьому зберігає свою репутацію як фахівця та авторитет фірми.

Рівноцінне значення стресостійкості має навичка так званого активного слухання та емпатії. Наприклад, усвідомлення потреб клієнта, навіть якщо він не висловлює їх прямо. Зокрема, випадок, коли клієнт висловлює невдоволення якістю пакування, логіст може запропонувати послугу додаткового захисту безкоштовно для наступної партії.

У сфері логістики задіяна велика кількість сторін – постачальники, перевізники, склади, митні органи, замовники. Це створює високий ризик виникнення непорозуміння, таких як затримка доставки, пошкодження або втрата товару, непорозуміння через неправильно оформлені документи, зміна умов або цін у процесі виконання замовлення тощо. Логіст часто виступає посередником між різними сторонами, і від його навичок залежить:

- чи переросте проблема в серйозний конфлікт;
- чи вдасться швидко знайти компроміс;
- чи залишиться клієнт задоволеним.

Саме в таких ситуаціях допомагає навичка «управління конфліктами». Збереження спокою в різних проблемних ситуаціях дозволяє, не провокуючи конфлікт, оперативно реагувати і запропонувати варіанти вирішення проблем.

Наприклад, випадок, коли перевізник затримується на митниці. Логіст пояснює клієнту ситуацію, надає докази та пропонує альтернативу: доставку іншим маршрутом. Клієнт відчуває контроль над ситуацією і не реагує негативно. Або ж, замовник отримав товар з пошкодженою упаковкою. Логіст оперативно зв'язався зі службою доставки, організував повторне відвантаження і надав знижку. Завдяки проактивному підходу – конфлікт було вирішено, і замовник залишився задоволеним.

Вдале управління конфліктами дозволяє уникнути сварок, побудувати довіру, забезпечити репутацію компанії та довготривалі відносини з клієнтами та партнерами.

В завданнях пошуку найкращого маршруту доставки з оцінюванням усіх можливих ризиків допомагає навичка критичного мислення та прийняття рішень. Зокрема, при перекритті основної дороги логіст оперативно змінює маршрут, щоб уникнути запізнення.

В сучасній логістиці неможливо працювати без опанування міжкультурної комунікації, особливо при взаємодії з іноземними партнерами або клієнтами. Так, логіст, який працює з китайським постачальником, мусить враховувати культурні особливості при веденні перемовин (ввічливість, уникнення конфліктів).

Також не варто забувати про навички презентації та переконання, коли є потреба в просуванні нових логістичних послуг клієнтам, зокрема про переваги використання складу 3PL-оператора з метою зменшення витрат.

Логістика неможлива без організованості та тайм-менеджменту, що дозволяє ефективно планувати маршрути, терміни доставки та контролювання виконання операцій. А дотримання дедлайнів підвищує довіру клієнтів.

Наявність навички асертивності допомагає впевнено захищати інтереси компанії, не порушуючи етикету, а також створює здорову комунікацію з клієнтами без тиску чи пасивності.

Такі навички, як гнучкість і адаптивність дозволяють швидко пристосовуватись до змін у вимогах клієнтів або умов транспортування та забезпечують стійкість логістичного процесу в цілому.

Таким чином, Soft Skills є важливою складовою професійної компетентності логіста. Вони сприяють формуванню позитивного іміджу компанії, покращенню клієнтського сервісу та довготривалому партнерству із замовниками, а також забезпечують особистісний ріст логіст в професійній діяльності. Тому їх розвиток

має стати пріоритетом для фахівців у галузі логістики. Розвиток та покращення Soft Skills можливе завдяки участі в тренінгах та семінарах, аналізу складних комунікаційних ситуацій, наставництву з боку більш досвідчених колег, самоаналізу та рефлексії після спілкування з клієнтами.

Література:

1. Ясенчук, Ю., Бондарчук, Л. (2024). Особливості розвитку та застосування soft skills як складової конкурентоспроможності майбутніх менеджерів. *Економіка та суспільство*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-18>

2. 7 soft skills, які варто розвивати у 2022 році. URL: 7 soft skills, які варто розвивати у 2022 році – Work.ua (дата звернення: 15.04.2025).

3. Forbes. "Why Soft Skills Are Critical For Logistics Professionals." (2022). URL: Why Soft Skills Are More In Demand Than Ever (дата звернення: 15.04.2025).

4. Executive soft skills: що це таке і навіщо він потрібен керівникам? URL: Executive soft skills: що це таке і навіщо це потрібно керівникам? – Керран Дейлі та партнери (дата звернення: 15.04.2025).

SOFT SKILLS ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА РИНКУ ПРАЦІ

Павлюк В. І.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації ринок праці пред'являє підвищені вимоги до випускників економічних спеціальностей. Традиційний акцент на професійні знання та технічні навички поступово зміщується у бік розвитку так званих м'яких навичок (soft skills). Ці компетенції стають критичними чинниками успішної інтеграції випускників у міжнародне бізнес-середовище, їхньої адаптації до динамічних змін та побудови сталих кар'єр.

Європейська комісія оголосила 2023 рік Європейським роком навичок [1], підкреслюючи важливість розвитку м'яких навичок для підвищення зайнятості молоді та зменшення рівня безробіття серед випускників. Ця ініціатива спрямована на підтримку ефективного та інклюзивного інвестування в навчання та підвищення кваліфікації, щоб допомогти людям отримати необхідні навички для якісної роботи.

Згідно зі звітом Європейський центр розвитку професійної освіти та навчання (CEDEFOP) [2], більшість європейських роботодавців вважають міжособистісні та соціальні навички не менш важливими, ніж спеціалізовані технічні знання. Прогнозування навичок від CEDEFOP пропонує кількісні прогнози майбутніх тенденцій у зайнятості за секторами економічної діяльності та професійними групами, що підкреслює зростаючу потребу в м'яких навичках. Дослідження ринку праці в Європі демонструють зростання попиту на професіоналів, які здатні ефективно комунікувати, приймати рішення в умовах невизначеності, адаптуватися до змін та демонструвати етичну відповідальність у професійній діяльності. Зокрема, у фінансово-економічному секторі особливого значення набувають навички управління проєктами, переговорів, ведення презентацій, аналізу великих обсягів інформації та командної роботи.

Європейські ініціативи, такі як «New Skills Agenda for Europe» [3] та програма «Erasmus+» [4], активно сприяють розвитку відповідних навичок серед студентів та молодих фахівців. Участь у програмах мобільності, стажуваннях у міжнародних компаніях, залучення до кроскультурних освітніх проєктів дозволяють випускникам розвивати комунікаційні навички, міжкультурну компетентність, гнучкість мислення та здатність до самонавчання. Міжкультурна компетентність, здобута під час міжнародних програм, істотно підвищує конкурентоспроможність випускників економічних спеціальностей.

Попит на soft skills підтверджується також даними світових досліджень. Згідно з дослідженнями Всесвітнього економічного форуму [5], до найбільш затребуваних навичок належать критичне мислення, креативність, здатність вирішувати комплексні проблеми, управління людьми, координація з іншими, емоційний інтелект та вміння працювати у стресових ситуаціях. Близько 78% роботодавців Європи заявили про готовність надавати перевагу кандидатам із розвинутими м'якими навичками навіть у випадках рівної технічної підготовки претендентів.

Інтеграція розвитку soft skills у навчальні програми стає важливою складовою реформи вищої освіти у країнах ЄС. Лондонська школа економіки (LSE) запровадила програму «Leadership and Change» [6], яка поєднує традиційні академічні курси з тренінгами зі стратегічного мислення, ефективних комунікацій, ведення переговорів та емоційної стійкості. Подібні практики поступово впроваджуються в університетах Німеччини, Франції, Нідерландів та Скандинавських країн, де розуміння важливості soft skills закріплене як на рівні освітніх стандартів, так і в процесах акредитації програм.

Українські заклади вищої освіти також починають звертати увагу на розвиток м'яких навичок у студентів економічних спеціальностей. Покращення конкурентоспроможності українських випускників потребує системних змін в освітній політиці. Доцільним є впровадження обов'язкових курсів з розвитку комунікаційних навичок, критичного мислення, емоційного інтелекту та цифрової грамотності. Співпраця університетів із міжнародними компаніями через програми стажувань і дуальної освіти може значно прискорити цей процес. Активне використання онлайн-курсів світових платформ, таких як Coursera, edX, Udemy, дає змогу студентам самостійно удосконалювати свої м'які навички відповідно до вимог глобального ринку праці.

Особливу увагу варто приділити розвитку адаптивності, вміння працювати в багатокультурному середовищі, управління стресом та розвитку навичок безперервного навчання. Це дозволить випускникам не лише швидше знайти перше місце роботи, але й забезпечити сталість кар'єрного зростання у довгостроковій перспективі.

Таким чином, розвиток soft skills є ключовим чинником успішної інтеграції випускників економічних спеціальностей у ринок праці. Високий рівень м'яких навичок значно підвищує конкурентоспроможність молодих фахівців, дозволяючи їм не лише відповідати поточним вимогам роботодавців, але й ефективно адаптуватися до викликів майбутнього. Для українських закладів вищої освіти це створює стратегічний імператив модернізації освітніх програм із акцентом на всебічний розвиток особистості студентів.

Література:

1. European Year of Skills. *European Commission*: веб-сайт. URL: https://year-of-skills.europa.eu/index_en (дата звернення: 25.04.2025).
2. Skills in transition: The way to 2035. *CEDEFOP*: веб-сайт. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/4213_en.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
3. European Skills Agenda. *European Commission*: веб-сайт. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en (дата звернення: 25.04.2025).

4. Erasmus+: Programme Guide. *Erasmus+*: веб-сайт. URL: https://erasmus-plus.europa.eu/sites/default/files/2024-11/erasmus-programme-guide-2025_en.pdf (дата звернення: 25.04.2025).

5. Future Jobs Report 2023. *World Economic Forum*: веб-сайт. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/> (дата звернення: 25.04.2025).

6. Leadership and Change. London School of Economics and Political Science: веб-сайт. URL: <https://www.lse.ac.uk/study-at-lse/online-learning/courses/leadership-and-change> (дата звернення: 25.04.2025).

КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ПРИЧИНИ ВИКРИВЛЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Паскалова М. І.,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Військової академії, м. Одеса, України*

Розуміння того як влаштована дійсність, за якими законами вона функціонує, що буде далі, яке місце людини у цьому світі, в чому сенс людського існування, все це бентежило людство завжди, ненабагато прояснилися ці питання й сьогодні. Занурюючись у пізнання світу, чоловіцтво прагнуло наблизитися до усвідомлення об'єктивної реальності, до досягнення істини. І лише останні пів століття людство визнало, що подальше якісне пізнання можливе лише після подолання власних когнітивних похибок. Мова йде про особливості людського сприйняття, про ті способи мислення, які впливають на все наше існування, а саме, про когнітивні упередження.

Нагадаємо, що когнітивні упередження – це особливості людського сприйняття, які викликані помилками у мисленні, своєрідними логічними пастками, які призводять до спотвореного сприйняття реальності. Як можна бути впевненим у тих або інших логічних висновках, які стосуються будь-чого: науки, побуту, соціальних явищ, коли ми знаємо, що кожна людина знаходиться в колі власних упереджень? При цьому вона може бути стовідсотково впевненою у своїх міркуваннях, жити із цими переконаннями роками, відстоювати ці переконання, боротися за них, а вони можуть виявитися лише розумовою ілюзією. Це стосується кожної людини, як звичайного обивателя, так і видатного вченого. Звісно ж, кожен має свій набір когнітивних упереджень, які сформовані під впливом обставин, освіти, виховання тощо, але точно одне, ніхто з нас не вільний від них. А відтак, система сучасної освіти, розробляючи найефективніші технології навчання має в будь-якому разі враховувати ці особливості й намагатися їх коректувати.

Наведемо для ілюстрації лише декілька когнітивних упереджень й спробуємо проаналізувати яким саме чином можна зарадити при їх виявленні.

І перший спосіб протидії когнітивним упередженням відразу ж проситься сам собою, а саме, визнання їх наявності. Про такі особливості нашої особистості як упереджене мислення, повинен знати кожен. І навіть тоді, коли людина впевнена, що вона менше за інших схильна до когнітивних упереджень, вона має знати, що це теж є упередження. Ми не кращі й не гірші за інших. Так влаштоване наше сприйняття. В деяких ситуаціях неточності нашого мислення менш важливі за швидкість прийняття рішення і це виправдано, але в більшості випадків ми маємо критично підходити до своїх умовиводів, щоб уникнути омани. Ми маємо

усвідомлювати, що наш мозок може видати нам необ'єктивне рішення, висновок який має хитке підґрунтя, і тому, у важливих ситуаціях перевіряємо звідки взялося саме таке рішення, чи дійсно ми самі прийшли логічним шляхом до таких умовиводів чи вони нам нав'язані зовні.

Ще одним розповсюдженим когнітивним упередженням є наша здатність сприймати всерйоз лише ту інформацію, яка укладається в наше уже сформоване уявлення про явище, подію, світ загалом. Ми «старанно» з великих масивів інформації обираємо те, що підтверджує вже сформовану у нас точку зору, прислухаємося до тих авторитетних осіб, які думають так саме як і ми, і намагаємося не звертати увагу на факти, які не укладаються в нашу картину реальності. Таке упередження обмежує нашу дійсність, не дає нам побачити інші можливості, стримує розвиток. Знов таки, основним способом протидії такому упередженню є критичне мислення. Для прийняття виверженого рішення ми маємо цілеспрямовано шукати інформацію, яка протирічить нашій думці, оцінювати її, і лише тоді, можемо вирішувати чи наполягати на своєму й надалі, чи потрібно переглянути свої висновки.

Також неможна не згадати такі когнітивні упередження, які в літературі іноді називають «ментальні ярлики». Ментальні ярлики – це, коли ми приписуємо людям, групам людей, або ідеям певні характеристики або оцінки, засновані на обмеженій інформації або стереотипах. Такі упередження призводять до несправедливої оцінки інших людей та явищ. Ми можемо помилятися або в позитивний бік, або в негативний, однак в будь-якому разі це спотворює наше світосприйняття і заважає об'єктивній оцінці дійсності. І, знов таки, лише критичне мислення може нам допомогти подолати це упередження. Коли ми оцінюємо людину чи явище неупереджено, намагаючись відволіктися від попереднього досвіду стикання з подібним, це допоможе нам бути більш об'єктивними.

Таким чином, хотілося б зауважити наступне. Не тільки для успішного просування наукового пізнання, але й для успішної реалізації себе у повсякденному житті нам потрібна точність сприйняття та об'єктивність у міркуваннях. В той же час ми не в змозі повністю позбутися власних похибок у мисленні, що впливає на наше об'єктивне відбиття реальності. Однак, ми можемо коректувати ці недоліки розвиваючи інтелектуальні здібності. Все сказане в черговий раз приводить до висновків, що сучасна система освіти має бути спрямована не на забезпечення учнів інформацією, її вони й в більшому об'ємі можуть легко знайти у різних інформаційних джерелах, вона має розробляти та впроваджувати алгоритми розвитку інтелектуальних здібностей, формування критичного та аналітичного мислення. Лише вміння робити об'єктивний аналіз інформації, якісно оцінювати аргументи, відрізнити факти від припущень та логічних помилок дозволить людям наблизитися до більш об'єктивного відбиття реальності.

Література:

1. Галеф Джулія Мислення розвідника. Як припинити обманювати себе й побачити найкращі рішення / пер. з англ. Наталія Яцюк. К. : Наш формат, 2023. 264 с.
2. Двек Керол Mindset. Змініть спосіб мислення і розкрийте свій потенціал / пер. з англ. Юлія Кузьменко. К. : Наш формат, 2024. 304 с.
3. Канеман Деніел Мислення швидко й повільно / пер. з англ. Максим Яковлев. К. : Наш формат, 2025. 480 с.

УКРАЇНСЬКОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА «М'ЯКА НАВИЧКА» (SOFT SKILL) В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Педченко С. О.,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Стрімка інтеграція українського освітнього простору в європейський вимагає швидкого реагування на глобалізаційні виклики, що постають перед сучасною системою освіти, зокрема адаптацію змісту й форми навчання студентів до світових умов без втрати національної самобутності й ідентичності. Особливої актуальності в цьому зв'язку набуває формування комунікативної компетентності як невід'ємного складника особистої та професійної успішності через призму вивчення низки лінгвістичних дисциплін.

Розглядана компетентність увиходить до складу так званих м'яких / гнучких навичок (soft skills) – комплексу неспеціалізованих, надфахових умінь, не пов'язаних із конкретною сферою діяльності, що детермінують успішну взаємодію з іншими людьми, уможливають високу її продуктивність та дають змогу розв'язувати складні життєві й професійні завдання [4]. До комунікативних навичок, услід за більшістю дослідників, зараховуємо такі: 1) уміння чітко та ефективно висловлювати думки як усно (публічні виступи, презентації, дискусії, переговори), так і письмово (академічні тексти, звіти, ділова кореспонденція); 2) активне слухання, тобто уміння «чути» й розуміти продуцента мовлення, інтерпретувати його тексти, адекватно на них реагувати, ставити уточнювальні запитання тощо; 3) здатність комунікувати невербально, застосовувати паралінгвальні засоби (мову тіла, міміку, жести, інтонацію) для впотужнення ілюктивної сили повідомлення та зчитування емоційного стану співрозмовника; 4) усвідомлення особливостей міжкультурної комунікації, екстрапольоване в навички ефективної взаємодії з представниками інших культур, базовані на розумінні відмінностей, униканні стереотипного сприйняття, толерантному ставленні до інакшости тощо; 5) володіння сучасними інструментами онлайн-спілкування (відео-конференції, електронна пошта, соціальні мережі, спеціалізовані освітні платформи), дотримання принципів доброчесності під час цифрової комунікації.

У європейській практиці формування розгляданих вище вмінь відбувається не на окремих ізольованих курсах, а шляхом інтеграції в зміст різних дисциплін. Уважаємо, що в умовах українських закладів вищої освіти найефективніше комунікативні практики можна застосувати на заняттях з освітніх компонент, предметною цариною яких є державна українська мова як потужний інструмент для спілкування в усіх сферах суспільного життя і водночас ідентифікувальний

підмуток української нації. Викладання таких дисциплін, як «Українська мова в сучасній комунікації», «Культура сучасної ділової комунікації», «Культуромовні параметри сучасної комунікації» тощо дасть змогу виробити в здобувачів освіти стійкі комунікативні навички, засадничою базою для яких буде високий рівень володіння державною мовою в усіх її функційних вимірах. Звісно, для виконання будь-яких професійних обов'язків фахівцеві потрібно володіти передусім основами ділового мовлення, що полягає не лише у вмінні продукувати ті чи ті документи, а й у вільному оперуванні різнорівневими вербальними засобами в неоднорідних ситуаціях спілкування [див.: 1; 3; 4].

Комунікативна потужність мови, як слушно стверджує П. Селігей, – «надважливий і, здається, досі глибоко не осмислений параметр мовного життя. Мову, яка домінує в суспільно значущих сферах, сприймають як джерело влади, впливу, успіху, престижу. На неї переходять ті, хто раніше нею не спілкувався» [2, с. 49]. Тож формування м'яких / гнучких навичок саме невичерпними засобами державної мови, на наш погляд, є невід'ємною природною умовою інтеграції української освіти в європейський простір. Викладач має наголошувати на практичній користності української мови, зв'язку лінгвістичних знань з кар'єрними можливостями, її непересічній культурній та націєтвірній ролі, відкритих можливостях міжкультурної комунікації.

Для досягнення означених цілей сучасний викладач-філолог закладу вищої освіти повинен, на нашу думку, озброїтися такими основними постулатами організації освітньо-виховного процесу: 1) застосування комунікативно-діяльнісного підходу у викладанні української мови, що сприятиме інтенсивному мовленнєвому розвитку студентства, адже залучатиме молодь до активного спілкування та ефективного розв'язання комунікативних завдань; 2) використання інтерактивних та цифрових інструментів (ШІ-платформ, онлайн-словників, корпусів української мови, освітніх застосунків) для персоналізації навчання, подолання освітніх втрат і розширення можливостей національної мови, демонстрації її престижу в цифровому світі; 3) створення умов для розвитку критичного мислення, обміну думками, активне застосування інфомедійних технологій [3]; 4) формування усвідомлення практичної цінності української мови для кар'єрного зростання й вдалої соціальної адаптації в Україні та ЄС [2].

Отже, поглиблене вивчення української мови в закладах вищої освіти надважливе, адже вона є багатофункційним активом для майбутнього нашої держави, запорукою існування народу як окремішньої цілісності й не лише слугує фундаментальним елементом національної ідентичності та культурної спадщини, але й виконує роль потужного інструмента для розвитку критично важливих м'яких / гнучких навичок особистості, а також є визначальним чинником успішної інтеграції України в європейський освітній та соціокультурний простір.

Література:

1. Довгань Л. І., Осаульчик О. Б. Soft skills як компонент професійної компетентності студентів-філологів. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. Issue 27 / Part 3. P. 20–23.
2. Селігей П. О. Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості. *Соціальне у мові та мова в соціумі* : монографія на пошану

доктора філологічних наук, професора Лариси Масенко / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.] ; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова. Київ : НаУКМА, 2023. С. 48–82.

3. Семенов О., Кульбабська О. Формування м'яких навичок студентів-філологів у міжрегіональному проекті з інфомедійної грамотності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4(108). С. 231–247.

4. Щербакова Н. В. Особливості формування soft skills у студентів-філологів. *Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття* : матеріали всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліфікації, Одеса, 18 лип. – 28 серп. 2022 р. Одеса : Гельветика, 2022. С. 517–519.

5. Lippman, L. H., Ryberg, R., Carney, R., Kristin, A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. *Child Trends Publication*. 2015.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Переверзєва О. В.,

*концертмейстер кафедри освітології та педагогіки мистецтва
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна*

Музика як найемоційніший вид мистецтва має величезний вплив на людину. Сила впливу музичного твору на слухача залежить від рівня професіоналізму виконавця. Тому для музиканта, особливо в роки навчання, так важливий період освоєння та розвитку виконавської техніки. У цей момент і виникає проблема не-обдуманого занурення музиканта у творчий процес, який згодом приводить до проблем зі здоров'ям. Треба дотримуватися тонкої межі між музично-виконавчою майстерністю, що напрацьовується, і працездатністю, пов'язаною зі здоров'ям і хорошим самопочуттям музиканта. Однак, відійшовши від міркувань до практики, можна побачити, що дотримуватися кордону названої рівноваги непросто: специфіка музично-виконавської діяльності передбачає регулярні та тривалі заняття за інструментом, а складні, з психологічної точки зору, концертні виступи виснажують внутрішні ресурси організму. Тому реальна практика музично-виконавчої діяльності показує, що необдумані великі фізичні та емоційні навантаження надалі призводять до проблем здоров'я музиканта та знеструмлюють його творче горіння.

Передумовами виникнення професійних захворювань музикантів-виконавців є такі фактори, як:

- тривалі заняття за інструментом, фізичне та психологічне навантаження;
- незліченну кількість одноманітних рухів;
- найсильніша фізична перенапруга рук;
- відсутність повноцінного відпочинку або перерви під час репетицій;
- статичне положення тіла;
- велике психоемоційне навантаження;
- слабка фізична форма;
- підвищений рівень шуму;
- інформаційне навантаження;
- відсутність часу на заняття фізкультурою та спортом.

Як наслідок, до поширених професійних захворювань музикантів-виконавців можна віднести:

- затискачі нервів, що виникають в результаті тривалого перебування в неприродному та незручному становищі;

– судоми та спазми м'язів, пов'язані з одноманітним рухом рук, грою без перерв, неправильною постановкою ігрового апарату;

– порушення опорно-рухового апарату (остеохондрози, кіфози, сколіози, плоскостопість), обумовлені незручним становищем тіла під час гри;

– тендовагініти зустрічаються практично у всіх музикантів-виконавців, але їхня локалізація залежить від інструменту. Піаністи, як правило, більше схильні до запальних захворювань і травм в області зап'ястя, які виникають внаслідок тривалого навантаження на кисть при роботі над великою технікою (акорди і октави в швидкому темпі);

– ганглії (скупчення суглобової рідини під м'язами та зв'язками у вигляді припухлостей або вузликів);

– втрата слуху (зниження слуху у музикантів відбувається поступово, і самі музиканти виконавці можуть часто його не помічати);

– координаційний невроз (стан позамежного гальмування, що виникає в центральній нервовій системі у відповідь на перевтому).

Перелічені захворювання при своєчасній діагностиці та лікуванні можуть запобігти професійній інвалідності та підвищити якість життя музиканта-виконавця. Однак для того щоб уникнути навіть первинних ознак названих захворювань, педагогу необхідно з перших днів навчання музично-виконавчому мистецтву привчати майбутнього професіонала до дотримання здоров'язберігаючих технологій у процесі репетиційної діяльності. Тому на всіх етапах професійної підготовки музиканта-виконавця перед педагогом стоїть завдання не тільки передати музикантові-початківцю свій багатий досвід виконавської майстерності, а й навчити піклуватися про свій психофізичний стан, дотримуючись здоров'язберігаючих освітніх технологій.

На думку багатьох дослідників, початок навчання в закладах вищої освіти провокує посилення академічної активності, що призводить до зниження вільного часу, зокрема скорочується можливість проводити час на відкритому повітрі, у студентів відбувається підвищення гіподинамії, спостерігається зростання ожиріння та, як наслідок, погіршується стан здоров'я. Отже, назріває важливе питання про впровадження у сучасний освітній процес закладу вищої освіти здоров'язберігаючих технологій, які допоможуть виростити повноцінну людину, яка відповідає соціальним та професійним запитам суспільства.

Реалізація здоров'язберігаючих технологій можлива при дотриманні наступних умов:

– державна політика, спрямована на формування у підростаючого покоління активної життєвої позиції в галузі зміцнення та збереження свого здоров'я;

– впровадження в навчальний процес здоров'язберігаючих технологій;

– організація та систематичне проведення заходів щодо пропаганди здорового способу життя;

– організація медико-психологічного супроводу освітнього процесу;

– формування в усіх учасників освітнього процесу ціннісної орієнтації збереження як свого здоров'я, а й здоров'я оточуючих.

Здоров'язберігаюча освіта повинна спиратися на наступні принципи:

– комплексний підхід (взаємодія різних структур освітньої установи);

- гуманізація освітнього середовища (формування доброзичливих та справедливих відносин у колективі);
- принцип творчості у всіх сферах діяльності (навчання без можливості творчості стає насильством над особистістю учня);
- облік індивідуально-вікових особливостей (диференціація цілей, завдань, методів, засобів та результатів збереження здоров'я у всіх сферах діяльності учня);
- ціннісна орієнтація на здоров'я як необхідна умова подальшої самореалізації;
- сприяння самореалізації та самоствердження (навчальний план має включати навчальні дисципліни та позаурочні заняття на вибір учнів, які відповідають їхнім інтересам, здібностям та схильностям);
- дотримання санітарно-гігієнічних вимог та норм до організації навчального процесу (нормування навчального навантаження, профілактика перевтоми);
- корекція соматичного здоров'я (оздоровчі та медичні заходи, що проводяться без відриву від навчального процесу);
- педагогічна підтримка (розробка та реалізація програм з формування здоров'я, відмови від шкідливих звичок, мотивації здорового способу життя);
- здорове харчування (організація та контроль якості харчування в освітньому закладі).

Для того щоб уникнути проблем зі здоров'ям та не поставити під загрозу кар'єру музиканта, викладачі практичних дисциплін повинні вибудовувати аудиторне навантаження та допомагати організовувати самостійні заняття зі студентами, дотримуючись наступних рекомендацій:

1. Поступове збільшення навантаження. Не можна допускати багатогодинні заняття після тривалої перерви, хвороби чи канікул. Різне зростання годин занять може призвести до травм м'язів, сухожилів та зв'язок. Не можна допускати також багатогодинний репетиційний марафон перед іспитами чи виступами.

2. Увімкнення фізичної розминки перед заняттям за інструментом чи виступом. Традиційному розігріванню на інструменті повинна передувати невелика фізична розминка, яка сприятиме зігріванню м'язів та готовності всього ігрового апарату музиканта.

3. Постійний контроль правильності положення тіла під час гри, постановки ігрового апарату. Зміна становища тіла виконавця під час заняття (наприклад, у той час, коли педагог здійснює показ за інструментом чи йде обговорення виконання).

4. Фізичні вправи у перервах між заняттями та динамічні паузи під час уроку. Короткочасні фізичні вправи викликають збудження інших відділів мозку, цим посилюють кровообіг і створюють сприятливі умови для відпочинку раніше збуджених відділів. Після такого короткого, але активного відпочинку підвищується увага студентів і значно покращується сприйняття матеріалу.

5. Включення елементів самомасажу під час підготовки до занять та у перервах між ними сприяє нормалізації кровообігу та лімфовідтоку, які уповільнюються через постійне знаходження в одній позі.

6. Контроль за станом ігрового апарату під час заняття. Не допускати м'язових затискачів під час виконання ні під час заняття, ні під час самостійної підготовки.

Завжди грати розслабленими руками. Після складних технічних епізодів вміти швидко розслабити апарат та скинути напругу.

7. Вмикати елементи вокалотерапії під час роботи над складними поліфонічними чи кантиленними фрагментами. Перемикання уваги з рук на голос дозволяє частково зняти м'язову напругу з ігрового апарату та дати можливість розслаблення м'язів.

8. Включення елементів ансамблевої гри, імпровізації у хід заняття. Як правило, використання цих прийомів роботи дозволяє скинути не тільки м'язову, а й емоційну напругу.

9. Увімкнення гімнастики для очей під час читання з аркуша, розбору творів та інших етапів роботи над твором із використанням нот.

10. Дихальна гімнастика сприяє насиченню організму киснем. Правильне дихання стимулює роботу серця, головного мозку та нервової системи.

11. Добиватись оптимального стану перед концертними виступами. Оптимальний концертний стан складається з трьох найважливіших компонентів:

– фізична форма підтримується щоденними заняттями та доповнюється повноцінним відпочинком та сном напередодні виступу;

– емоційний компонент складається з відчуття емоційного підйому, бажання грати для інших людей та приносити їм своїм мистецтвом радість;

– розумовий (когнітивний) компонент складається з ясності та швидкості мислення, здатності чітко представляти програму виконуваних ігрових рухів та втілюваних слухових образів. Моделювання різних ситуацій на уроці в ігровій формі допомагає перевірити рівень впливу сценічного хвилювання на виконання.

12. Створення сприятливого психологічного клімату під час занять. Доброзичливе ставлення педагога до учня, гарний настрій учасників уроку допомагають підвищити продуктивність роботи.

13. Формування педагогом позитивної мотивації до процесу навчання допомагає знижувати емоційну напруженість, покращує взаємини всіх учасників навчального процесу. Включення навчальної діяльності до ширшого сучасного та історичного контексту (надання можливості студентам брати участь в конкурсах, фестивалях, оглядах, відвідувати концерти та майстер-класи) також сприяє підтримці позитивної мотивації до занять музичним виконавством.

14. Мотивація вести активний спосіб життя. Музикантам-виконавцям рекомендується займатися циклічними (біг, плавання) або ігровими (теніс, футбол) видами спорту.

15. У вільний від аудиторної роботи час використовувати природні чинники (повітря, вода) як фізкультурно-профілактичні засоби. Раціонально скласти розклад праці та відпочинку.

Таким чином, описана модель здоров'язберігаючих освітніх технологій може застосовуватися в ході підготовки музикантів виконавців, але не виключає своєї гнучкості у розвитку. Управління якістю освіти передбачає подальше вдосконалення вже існуючих та розробку нових технологій, які могли б закласти основи фізичного та духовного здоров'я студентів закладів вищої освіти.

Моніторинг закладів вищої освіти показує, що найбільш життєздатними виявляються ті освітні установи, які активно впроваджують технології зі збереження

та зміцнення здоров'я студентів та формування у них мотивації здорового способу життя до своїх структур.

Література:

1. Гончаренко М.С. Духовність, здоров'я, освіта: навчальний посібник. Харків: «БУРУН КНИГА», К.: КНТ, 2011.
2. Коцан І.Я., Ложкін Г.В., Мушкевич М.І. Психологія здоров'я людини. За ред. Коцана І.Я. Луцьк: РВВ Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011.
3. Мешко Г.М. Професійне здоров'я педагога як необхідна умова його творчого кар'єрного зростання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. Вип. 9 (19), відп. ред. Н.В. Гузій. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009.
4. Ревякіна О. Основні теоретико-методологічні підходи до проблеми особистісного здоров'я у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці. Психологія особистості. № 1 (4), 2013.
5. Салій В.С. Духовний розвиток підлітків засобами мистецтва. Молодь і ринок: наук.-пед. журнал. № 5(52), 2009.

МАЙБУТНЄ ХАРЧОВОГО СЕКТОРУ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ, ПЕРЕДАЧУ ЗНАТЬ ТА ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ

Пилипчук О. С.,

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

факультету харчових технологій та управління якістю продукції

АПК Національного університету біоресурсів і природокористування України, Україна

Кулик В. К.,

здобувач PhD (181 Харчові технології) кафедри

технології м'ясних, рибних та морепродуктів факультету харчових технологій

та управління якістю продукції АПК Національного університету біоресурсів

і природокористування України, Україна

Харчова промисловість стикається з викликами, які вимагають адаптації поточної та майбутньої робочої сили, щоб сектор залишався сталим та конкурентоспроможним у Європі. Це вимагає ще тіснішої співпраці між постачальниками освітніх та навчальних послуг і компаніями, включаючи малі та середні підприємства. Для досягнення цієї мети широко визнано, що освіта та нарощування потенціалу вимагають нових моделей для кращої інтеграції навичок. Деякі приклади базуються на методах навчання на робочому місці, новій професійній освіті та навчанні, інтеграції перехресних твердих та м'яких навичок, а також нових джерел для професійного розвитку існуючої робочої сили. Підприємницькі та інноваційні навички мислення також необхідні для забезпечення вищої конкурентоспроможності завдяки інноваційним продуктам та послугам, і для цього також потребують адаптації моделі відкритих інновацій та передачі знань. Деякі діючі структури, такі як державно-приватні партнерства, нові сприятливі середовища для стартапів або інноваційні центри малих та середніх підприємств, створюють нові можливості для бізнесу, а також для розвитку конкурентоспроможних навичок.

Харчова промисловість є найбільшим виробничим сектором у Європейському Союзі, і тому робить значний внесок в економіку ЄС [1]. Вона перетворює 72% сільськогосподарської сировини, що виробляється в Європі, створюючи понад 4,6 мільйона робочих місць безпосередньо та забезпечуючи обіг понад 1 трильйон євро [2]. Сектор охоплює понад 294 000 компаній, 99% з яких є малими та середніми підприємствами, що генерують понад 100 мільярдів євро заробітної плати. Впродовж останніх років європейська харчова промисловість інвестувала в середньому 38,5 мільярда євро на рік, включаючи дослідження та розробки, що вважається вирішальним фактором для конкурентоспроможності сектору та створення робочих місць [3].

На сучасному етапі розвитку харчовий сектор перебуває під впливом численних викликів, які мають тенденцію до посилення в майбутньому, що безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність і здатність до сталого розвитку. Серед ключових глобальних чинників, що формують ці загрози, варто виокремити прогнозоване зростання чисельності населення до 8,5 мільярда осіб до 2030 року, зростання конкуренції за природні ресурси, кліматичні зміни, дефіцит ресурсів, а також подвійний тягар – поширення як недостатнього харчування, так і надлишкового споживання. У Стратегії «Продовольство 2030» Європейська Комісія підкреслює важливість розвитку відкритих інновацій, трансформації освітньої системи та вдосконалення професійних навичок як ключових чинників подолання зазначених викликів [7].

Цей сценарій визначає важливу роль для промисловості та університетів, а також інших навчальних закладів у створенні міцніших зв'язків між світом бізнесу та освіти, а також у розробці та впровадженні необхідних інструментів (наприклад, освітніх програм, систем навчання) для кваліфікованої робочої сили [4, 5]. Це все ще залишається проблемою, і представники промисловості та профспілок часто наголошують на поточному розриві між знаннями, отриманими студентами у вищих навчальних закладах, та навичками, необхідними харчовому сектору. Існує потреба в модернізації програм вищої освіти для розвитку міждисциплінарних знань, включаючи горизонтальні навички, такі як ведення бізнесу, управління бюджетами, розуміння маркетингу, взаємодія з клієнтами, робота з ключовими показниками ефективності або розуміння бережливого виробництва. Програми також повинні охоплювати м'які навички лідерства, управління персоналом, командної роботи, стійкості та підприємництва [6]. Це стосується посад середнього та вищого керівництва, а також середніх та малих підприємств з підприємницькою орієнтацією [7]. Ці вимоги демонструють підвищений попит на кваліфіковану робочу силу на тих посадах, які традиційно вважалися менш кваліфікованими, що усуває потребу в навичках STEM (наука, технології, інженерія та математика), визнає роль професійного навчання, а також належного навчання, яке враховує працівників похилого віку, вплив імміграційних працівників у секторі та залучення жінок до керівних посад [8].

Інновації в сучасному розумінні охоплюють створення нових продуктів, технологічних процесів або послуг і є невід'ємною складовою відповіді на ключові виклики, що постають перед харчовою галуззю. Ефективність інноваційної діяльності безпосередньо пов'язана зі здатністю підприємств оперативно реагувати на зміни у споживчих вподобаннях і ринкових потребах, що, у свою чергу, сприяє зростанню конкурентоспроможності, продуктивності та підприємницької активності. Зокрема, інноваційні компетентності мають особливе значення для представників малого і середнього бізнесу, а також для управлінського персоналу великих компаній [9, 10].

До прикладів технологічних і продуктових новацій, що потребують участі кваліфікованих спеціалістів у галузі харчових технологій, належать: впровадження новітніх методів обробки продукції (у тому числі автоматизація, роботизація, модернізоване обладнання), цифрова трансформація підприємств (використання цифрових платформ, апаратних і програмних рішень), вдосконалення управлінських практик (застосування підходів безперервного покращення, бережливого

виробництва, підвищення ефективності бізнес-процесів), а також інновації у сфері розробки нових продуктів і пакувальних матеріалів [11].

Високу значущість розвитку інноваційних навичок для підвищення конкурентоздатності харчового сектора також підтверджують результати досліджень Європейського консорціуму з питань конкурентоспроможності та сталого промислового розвитку (ECSIP Consortium), а також висновки, отримані в межах реалізації проекту Erasmus+ Food-STA [12].

Безперечно, у харчовій галузі наявний значний розрив у навичках. Попри постійне обговорення цього питання, технологічний прогрес та інноваційні зміни ще більше поглиблюють цю проблему, що зумовлює необхідність пошуку нових методичних підходів до підготовки кадрів і модернізації наявної робочої сили [13]. Важливими стають методи навчання на робочому місці, нові моделі професійної освіти і навчання, гнучкі формати та канали комунікації, а також інтеграція між-дисциплінарних знань і перехресних компетентностей [14].

У зв'язку з цим зростає значущість розвитку soft skills – універсальних м'яких навичок, що включають ефективну комунікацію, критичне мислення, здатність до командної роботи, адаптивність і вирішення складних завдань [15]. У сфері харчових технологій ці навички мають вагоме значення для процесів інноваційного розвитку, управління якістю, забезпечення стандартів безпеки та сталого виробництва [16].

Інтеграція soft skills у підготовку фахівців харчової промисловості має базуватись на поєднанні традиційного предметного навчання з сучасними педагогічними методами, зокрема проблемно-орієнтованим навчанням, кейс-методами, симуляційними практиками та міждисциплінарними проектами [17]. Такий підхід дозволяє не лише формувати фахові компетентності, а й адаптувати випускників до викликів сучасного ринку праці [18].

Література:

1. Jelonek D. The Role of Open Innovations in the Development of e-Entrepreneurship. *Procedia Computer Science*. 2015. Vol. 65. P. 1013–1022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2015.09.058>
2. Implementing the EU Food and Drink Industry's Ambition for Growth and Jobs. FoodDrinkEurope. 2018 Source: fooddrinkeurope.eu
3. Let's step up to the plate Europe's Food and Drink Industry Priorities for the EU Institutions 2019-2024. 2019. Source: fooddrinkeurope.eu
4. FoodDrinkEurope. Data & Trends of the European Food and Drink Industry 2018. Source: fooddrinkeurope.eu
5. FAO Knowledge Repository. FAO Knowledge Repository. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/ca5299en>
6. United Nations. World Population Prospects. 2019. Highlights. URL: https://population.un.org/wpp/assets/Files/WPP2019_Highlights.pdf
7. Fabbri, Karen. Future-proofing our food systems through research and innovation. Food 2030. 2018. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/188064>
8. FAO Knowledge Repository. FAO Knowledge Repository. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/ca5299en>

-
- 9 Lodorfos, G., Konstantopoulou, A., Kostopoulos, I. and Essien, E.E. "Food and Drink Industry in Europe and Sustainability Issues", Rudawska, E. (Ed.) *The Sustainable Marketing Concept in European SMEs*, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 2018. 121-140. <https://doi.org/10.1108/978-1-78754-038-520180006>
 10. ETP Food for Life. *Strategic Research and Innovation Agenda (SRIA)*. 2016.
 11. Jack C., Anderson D., Connolly N. *Innovation and skills: implications for the agri-food sector*. *Education + Training*. 2014. Vol. 56, no. 4. P. 271–286. URL: <https://doi.org/10.1108/et-11-2012-0122>
 12. Becot F., Conner D., Kolodinsky J. *Where Do Agri-Food Entrepreneurs Learn Their Job and are There Skills They Wished They Had Learned?*. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*. 2015. Vol. 16, no. 3. P. 207–215. URL: <https://doi.org/10.5367/ijei.2015.0192>
 13. European Commission. *Blueprint for sectoral cooperation on skills: Food and Drink Sector 2020*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1415>
 14. OECD. *Skills Outlook 2019: Thriving in a Digital World*. – Paris : OECD Publishing, 2019. 256 с.
 15. World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2020* URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
 16. FoodDrinkEurope. *Sustainable Food Systems through Skills and Innovation*. Brussels, 2021. 52 p.
 17. Kolmos A., De Graaff E. *Problem-Based and Project-Based Learning in Engineering Education*. Rotterdam : Sense Publishers, 2014. 268 p.
 18. FAO. *The Future of Food and Agriculture – Trends and Challenges*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2017. 180 p.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Підпригора Л. А.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної

діяльності, економіки і маркетингу

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Сучасний ринок праці вимагає від працівників не лише фахових знань, але й розвитку гнучких навичок. В сучасних умовах стрімкого розвитку економіки, глобалізації та цифрової трансформації ринку праці виникає потреба у фахівцях, які володіють не лише ґрунтовними професійними знаннями (hard skills), але й розвиненими м'якими (гнучкими) навичками (soft skills). Саме навички комунікабельності, критичного мислення, лідерства, емоційного інтелекту, здатності до командної роботи та адаптації стають вирішальними чинниками успішної професійної реалізації в економічній сфері. В умовах постійних змін на ринку, зростаючої конкуренції та викликів глобального характеру, система вищої економічної освіти України має адаптуватися до нових вимог, інтегруючи розвиток soft skills у навчальні програми. Це не лише підвищує якість підготовки фахівців, але й сприяє формуванню конкурентоспроможного людського капіталу, здатного ефективно працювати в умовах XXI століття.

Soft skills (м'які або гнучкі навички) – це міжособистісні, емоційні та комунікативні навички, які дозволяють ефективно взаємодіяти в команді, вирішувати проблеми, адаптуватися до змін, приймати рішення та керувати часом. Вперше формально термін "soft skills" згадується у звіті армії США в 1972 році, де було визначено, що ці навички не прив'язані до конкретних технічних дій, але є критично важливими для ефективного виконання завдань у колективі. У 1980–90-х роках поняття поступово входить до менеджменту, HR-сфери, психології праці. Компанії почали усвідомлювати, що успіх працівника залежить не лише від фахової підготовки, а й від уміння працювати з людьми. У 2000-х роках soft skills стають невід'ємною частиною професійного розвитку: їх почали оцінювати під час співбесід, тренінгів, курсів підвищення кваліфікації. У XXI столітті ці навички визнаються ключовими для успішного працевлаштування. Такі організації як World Economic Forum, OECD, ЮНЕСКО включають soft skills до переліку компетентностей, необхідних для майбутнього [2].

Soft skills стали невід'ємною частиною сучасної економіки і освіти. Їхня роль постійно зростає, адже автоматизація та штучний інтелект поступово замінюють технічні завдання, але взаємодія між людьми, емпатія, етичність, креативність залишаються виключно людськими рисами. У сфері економіки, бізнесу та

менеджменту це особливо важливо, адже фахівці часто працюють у динамічному середовищі, ведуть переговори, управляють командами чи проектами.

Важливими для економічної освіти soft skills, в першу чергу, слід назвати:

- *комунікативні навички* для участі у переговорах, публічних виступах, презентаціях;
- *критичне та аналітичне мислення* для аналізу економічних показників, ринкових тенденцій;
- *креативність* необхідна у маркетингу, підприємництві та інноваціях;
- *емоційний інтелект* для лідерства, командної роботи, управління конфліктами;
- *тайм-менеджмент* для планування та контролю завдань;
- *гнучкість і адаптивність* у реагуванні на зміни ринку або законодавства.

Традиційно українська вища економічна освіта мала орієнтацію на hard skills – теоретичні знання та фахові дисципліни. Наразі ситуація змінюється: університети впроваджують курси з розвитку м'яких навичок, з'являються професійно-орієнтовані тренінги, воркшопи, симуляційні ігри та курси з підприємництва. Наприклад, Київська школа економіки (KSE) активно інтегрує soft skills у свої програми [4]. Факультет управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка пропонує студентам курс "Hard and soft skills сучасного управління", який вивчає ключові компетенції для ефективної роботи в публічній адміністрації та публічному управлінні. Ця дисципліна пропонує комплексний підхід до формування навичок, які включають як фахові (hard skills), так і соціальні (soft skills) вимоги, що стоять перед сучасними публічними службовцями [3]. В Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка на факультеті економіки та управління працює Центр розвитку SOFT SKILLS, мета діяльності якого – розвиток універсальних (м'яких) навичок європейського рівня на основі створення простору продуктивної взаємодії студентів, викладачів, експертів, практиків, випускників [1]. Таким чином, університети все частіше співпрацюють із бізнесом, залучаючи практиків, менторів, HR-експертів.

Розширення спектру методів розвитку soft skills дозволяє зробити підготовку студентів економічних спеціальностей більш цілісною, практичною та відповідною викликам XXI століття. Важливо усвідомлювати, що саме гармонійне поєднання фахових знань із м'якими навичками формує конкурентоспроможного економіста, здатного не лише працювати у змінному середовищі, але й ініціювати ці зміни. Розвиток soft skills варто починати з викладачів шляхом проведення тренінгів з розвитку комунікативних і менторських навичок, впровадження нових методик навчання (коучинг, фасилітація, тьюторство). Замість обмеження окремими факультативами, слід вбудовувати розвиток м'яких навичок у кожен курс: під час роботи з кейсами, презентацій, проєктів, обговорень. Наприклад, в курсі «Макроекономіка» можна додати групові дискусії про роль держави в економіці, де оцінюються не лише знання, а й комунікаційні здібності. Проєктне та проблемно-орієнтоване навчання (PBL) стимулює розвиток навичок командної роботи, тайм-менеджменту, критичного мислення, лідерських якостей. Залучення роботодавців, HR-експертів, менторів до проведення майстер-класів, участі у захисті студентських проєктів, стажувань, які включають оцінку soft skills, допомагають студентам отримати зворотний зв'язок не лише щодо знань, а й щодо комунікації, адаптивності та поведінки в реальних умовах. Soft skills формуються природно й

ефективно шляхом участі студентів у дебатних клубах, бізнес-інкубаторах, студентському самоврядуванні, волонтерських проєктах. Розвитку міжкультурної комунікації, критичного мислення та самоорганізації сприяє залучення студентів до програм Erasmus+ , онлайн-обмінів, участі в англomовних модулях.

Отже, розвиток soft skills – це стратегічне завдання сучасної економічної освіти в Україні. Системний підхід до інтеграції м'яких навичок може значно підвищити якість підготовки економістів і зробити їх конкурентоспроможними не лише в Україні, а й у глобальному масштабі.

Література:

1. Центр розвитку SOFT SKILLS. URL: <https://feu.kubg.edu.ua/pro-fakultet/kafedry/kafedra-upravlinnia/tsentry-rozvytku-kompetentnostei/tsentr-rozvytku-soft-skills.html> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Чаусов І. А., Брюховецька О. В. Визначення і зміст поняття "soft skills" майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*. 2024. Вип. 28(57). С. 136-153. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/28_57_2024/UPB/Bulletin_28_57_sciences_Social_and_behav_Manag_Admin_Chausov_Brukhovetska.pdf (дата звернення: 26.05.2025).

3. Hard and soft skills сучасного управлінця. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/course/hard-and-soft-skills-suchasnoho-upravlintsia> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Soft Skills. Комунікаційні навички. URL: <https://kse.ua/ua/kse-course/soft-skills-komunikatsiyini-navichki/> (дата звернення: 26.05.2025).

ЛОГІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ У МУЗИЧНІЙ СФЕРІ

Плохотнюк О. С.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії
навчально-наукового інституту мистецтв ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна*

Формування ціннісних орієнтацій майбутніх бакалаврів у музичній сфері відбувається у спільній, взаємопов'язаній діяльності педагога і студента, тобто являє собою двобічну систему, що складається із двох підсистем. Перша підсистема втілює організований педагогічний вплив викладача на вихованця, друга – самостійну активність останнього. Аналіз вище зазначених підсистем надав можливість окреслити взаємодіючі та взаємозумовлюючі педагогічні умови, котрі можна умовно розподілити на зовнішні, які, як відомо, залежать саме від вольових якостей педагога і спрямовані на формування конкретних елементів музично-естетичної культури, характеризують підготовленість викладача до здійснення педагогічної діяльності, та внутрішні, що сприяють ефективності впливу зовнішніх умов, що проявляються в ступені узгодженості дій вихователя і вихованця у процесі розв'язання певних завдань і у ставленні до студента як до суб'єкта освітнього процесу [1].

Водночас перебіг формування ціннісних орієнтацій студентів у музичній сфері органічно пов'язаний з проблемами соціально-педагогічних трансформацій, зорієнтованих на демократизацію виховних інститутів, їх гуманізацію, на звернення до сучасної соціокультурної реальності, особистісний підхід до навчання і виховання. У цьому зв'язку доцільним є визначення соціально-педагогічних умов, що забезпечують формування цього важливого компонента духовної культури майбутніх бакалаврів у музичній сфері:

1. Орієнтація студентів на відтворення і трансляцію цінностей музичної культури у загальнолюдському аспекті.
2. Посилення гуманістичної функції в освітньому процесі та сфері вільного часу студентської молоді.
3. Творчого ставлення до використання парадигмальних підходів у музичному вихованні й освіті молоді.
4. Розкриття проблем аксіологічного орієнтування молоді в контексті діалогу культур.
5. Активний розвиток, розширення і збагачення аксіологічних орієнтирів студентів на основі їх інтеграції у соціокультурну творчу діяльність, зокрема в музичній сфері.

Провідною вимогою до активізації формування ціннісних орієнтацій майбутніх бакалаврів є впровадження в їх освітній процес і сферу дозвілля творчих підходів і технологій, форм і методів музичного виховання, що й зумовлює вибір зовнішніх і внутрішніх педагогічних передумов.

До зовнішніх належать:

1. Оновлення змісту освітнього процесу за рахунок використання широкої різножанрової музичної палітри, кращих зразків традиційної і сучасної культури.

2. Застосування міжпредметних музично-естетичних зв'язків, що дає змогу комплексно підійти до розв'язання поставленої проблеми, забезпечити єдність навчання і виховання, активізувати і реалізувати творчі функції навчання і дозвілля студентства.

3. Реалізація принципу наступності й послідовності у процесі поетапного засвоєння студентами систематизованого теоретичного і практичного навчального матеріалу. Це дає можливість поступово розв'язувати й ускладнювати завдання, що спрямовані на формування правильних орієнтацій у сфері музичної культури, розкривати можливості педагогічних чинників, методів та прийомів, котрі забезпечують успішність розвитку їх основних компонентів.

4. Використання варіативних форм навчальної та дозвілєвої діяльності майбутніх бакалаврів у сфері музичної культури, формального і неформального спілкування молоді.

До внутрішніх передумов відносяться:

1. Створення позитивного емоційного резонансу між вихователем і вихованцем на основі взаєморозуміння, взаємоповаги і діалогового спілкування.

2. Активізація самостійної творчо-пошукової діяльності студентів.

3. Диференційований підхід, що є такою організацією педагогічного впливу, який включає діагностику індивідуально-типологічних і особистісних властивостей, інтересів та орієнтирів вихованців, реальну й об'єктивну оцінку стану активності їхнього спілкування з музичним мистецтвом.

За цих умов можна визначити послідовність цього процесу, що відповідає ступеням формування ціннісних орієнтацій студентства у сфері музичної культури: 1) формування естетичної свідомості (як форми ціннісних орієнтацій студентів); 2) виховання естетичних здібностей і здатності особистості до образного мислення, активного сприйняття та оцінки музичних явищ (як діяльнісно-творчої сутності особистості); 3) формування естетичних смаків, установок молоді на справжні цінності музичної культури [2, с. 26].

Педагогічна діяльність за визначеною технологією ступеневого розвитку ціннісних орієнтацій майбутніх бакалаврів у музичній сфері передбачає умовну послідовність із розв'язанням наступних завдань: впровадження в освітній процес і дозвілля студентства діалогічного спілкування вихователя з вихованцями; освоєння і застосування діагностичних підходів; виявлення критеріїв ефективності ступеневого формування ціннісних орієнтацій студентів тощо.

Спочатку доречно акцентувати увагу на пошуку раціональних підходів, діагностиці й особливостям формування естетичної свідомості респондентів, її основних компонентів з використанням психолого-педагогічних стимулів для дієвості цього процесу.

По-перше, належить підкреслити, що характер формування ціннісних орієнтацій людини у галузі музичного мистецтва залежить не тільки від чуттєвості, але й від глибини пізнання, соціокультурного досвіду студентів. По-друге, дієвість аксіологічного орієнтування студентства у художній сфері підпорядкована взаємопов'язаним і взаємозалежним діям наставника і вихованця, що є двобічною системою, а тому має вирішуватись у широкому комплексі засобів педагогічного взаємовпливу.

Таким чином, сформованість правильних ціннісних орієнтацій майбутніх бакалаврів у сфері музики та їхня соціокультурна активність є найефективнішими засобами соціалізації та професійного зростання молоді на сучасному етапі.

Література:

1. Борисова С. В., Плохотнюк О. С. Концертна діяльність як чинник формування ціннісних орієнтацій школярів. *Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності: зб.доповідей, тез і повідомлень Всеукр.наук.-практ.конф з 13.04.2023 р.* Полтава: ННІКМ. Видав.відділ ПУЕТ. 2023. С. 66 – 68.

2. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта : навч. посіб для студ. мистец. спец. вищих навч. закл. Київ – Кіровоград: Ліра, 2000. 227 с.

UML-МОДЕЛЮВАННЯ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНИХ ПЛАТФОРМАХ ДЛЯ КОМАНДНОЇ СПІВПРАЦІ

Повстяна Ю. С.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

Самчук Л. М.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри прикладної механіки та мехатроніки,
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна*

У сучасних умовах цифровізації ключову роль у забезпеченні ефективної командної взаємодії відіграють платформи для спільної роботи. Зростання популярності віддаленої зайнятості, потреба в швидкому обміні інформацією та гнучких процесах організації праці зумовлюють впровадження таких рішень, як Microsoft Teams, Slack, Trello, Zoom, Notion та інших. Ці інструменти забезпечують комунікацію, управління завданнями, обмін файлами, аналітику продуктивності та інші функціональні можливості, що підвищують ефективність командної роботи незалежно від географічного розташування учасників.

Водночас застосування таких платформ супроводжується викликами: від проблем із безпекою даних до складнощів інтеграції в наявну інфраструктуру, а також потреби в навчанні персоналу. Особливу увагу привертає питання адаптації технологічних рішень до специфіки організаційної структури та командної динаміки.

У статті [1] підкреслено, що ефективне функціонування розподілених проєктних команд значною мірою залежить від синергії між цифровими платформами та гнучкими методологіями, зокрема Scrum. Автори зазначають, що в умовах глобальних викликів, таких як пандемія чи військові дії, саме ці інструменти забезпечують безперервність роботи та адаптивність команд. Водночас важливим є врахування часових зон і культурних відмінностей у процесах комунікації.

Surendra B. у своєму дослідженні [2] доводить ефективність інтеграції Slack, Microsoft Teams, Zoom і Google Docs у робочі процеси. Згідно з опитуванням, понад 80 % користувачів вважають ключовою можливістю інтеграції сторонніх застосунків, а понад 60 % відзначають позитивний вплив AI-функцій (автоматичної транскрипції, управління завданнями тощо) на продуктивність. Разом з тим понад половина респондентів вказують на проблему інформаційного перевантаження.

Для ілюстрації логіки організації командної роботи на цифрових платформах у рамках даного дослідження розроблено UML-діаграму діяльності (рис.1.1), яка відображає типовий робочий процес [3]. У моделі враховано основні ролі учасників:

адміністратор, керівник проекту, спеціалісти, клієнт, аналітик, служба підтримки. Кожен етап – від створення облікового запису й налаштування платформи до тестування продукту, його передачі клієнту та архівації проекту – подано з урахуванням функціональних дій та комунікаційних зв'язків між учасниками процесу.

Діаграма дозволяє простежити, як сучасна платформа (наприклад, Microsoft Teams у поєднанні з Trello) забезпечує узгодженість дій, прозорість завдань, своєчасне планування та зворотний зв'язок. Також вона демонструє можливість інтеграції різних цифрових сервісів у єдиний робочий простір, що є критично важливим для підтримання ефективної співпраці.

Ролі

Роль	Функції / Обов'язки
Адміністратор платформи	Налаштовує доступ, створює акаунти, керує користувачами
Керівник проекту	Розподіляє завдання, контролює дедлайни, організовує зустрічі
Команда спеціалістів	Виконує завдання, взаємодіє через платформу
Клієнт / Замовник	Надає вимоги, перевіряє результати, надає зворотний зв'язок
Аналітик	Аналізує прогрес, готує звіти, пропонує покращення
Служба підтримки	Допомагає з технічними питаннями, консультує користувачів

Алгоритм системи

Етап	Опис дії / Виконавець
Реєстрація платформи	Адміністратор створює обліковий запис
Налаштування робочого простору	Адміністратор конфігурує проект
Додавання учасників і визначення ролей	Адміністратор запрошує команду, призначає ролі
Розподіл завдань	Керівник проекту формує перелік задач
Командна співпраця	Учасники виконують задачі, обмінюються файлами
Онлайн-зустрічі	Проводяться відеоконференції
Планування дедлайнів	Використовується календар у платформі
Контроль і моніторинг	Керівник і аналітик контролюють прогрес
Надання звітності та внесення змін	Керівник взаємодіє з клієнтом, оновлює задачі
Тестування і фінальне затвердження	Команда тестує, керівник перевіряє
Передача продукту	Клієнт отримує готовий результат
Збір зворотного зв'язку та архівація	Клієнт залишає фідбек, адміністратор архівує
Оптимізація платформи	Аналітик пропонує покращення

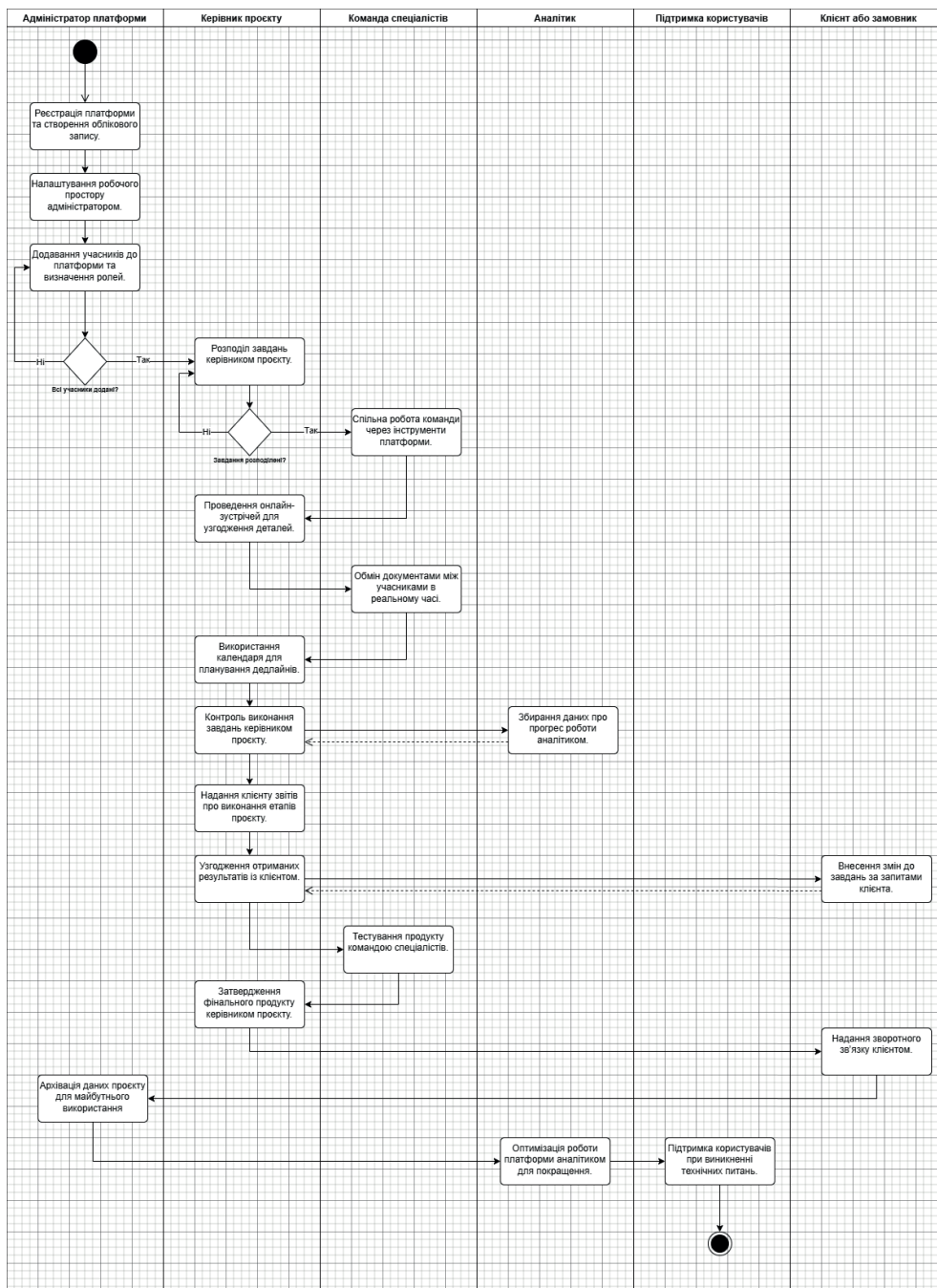

Рис. 1.1. UML-діаграма діяльності

Таким чином, поєднання функціональності цифрових платформ із можливостями UML-моделювання дозволяє формалізувати процеси командної взаємодії,

оптимізувати управління проектами та підвищити адаптивність команд у динамічному цифровому середовищі.

Література:

1. Васьків, Р. та Веретеннікова, Н. (2024). Інформаційні та комунікаційні інструменти ефективного функціонування розподілених проектних команд. *Information Systems and Networks*, (15), 357-369. <https://doi.org/10.23939/sisn2024.15.357>
2. Surendra, B. (2024). *Role of Digital Communication Tools in Enhancing Team Collaboration*. Abstract from the Department of Management, Kristu Jayanti College.
3. Самчук, Л., Повстяна, Ю. UML diagrams of the management system of maintenance stations // *Informatyka, Automatyka, Pomiary w Gospodarce i Ochronie Środowiska*. – 2024. Т. 14, № 4. С. 141-145.

«ГНУЧКІ» НАВИЧКИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД ЕПОХИ ДІПІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х РР.)

Подобєд О. А.,

*доктор історичних наук, доцент кафедри джерелознавства
та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Участь у Міжнародній програмі підвищення кваліфікації для викладачів «Soft skills у вищій освіті: експертиза ЄС» спонукали до роздумів про український досвід формування й реалізації на практиці «гнучких» навичок у вищій освіті. У цьому контексті цікаву сторінку історії вищої освіти України становить досвід епохи ДіПі (від англ. displaced persons, DP – переміщені особи, ДіПі) – періоду другої половини 1940 – початку 1950-х рр., за якого велика кількість переміщених осіб і біженців з різних країн Європи проживала у спеціальних таборах Західної Німеччини та ін.

Знайшовши тимчасовий притулок у повоєнній Західній Німеччині переміщені особи та біженці з України мусили починати життя спочатку. Життєві обставини спонукали проявляти подиву гідну гнучкість і самоорганізованість, демонструвати вміння адаптуватися до нових реалій.

Науково-педагогічні працівники становили значний відсоток серед переміщених осіб і біженців з України, що у свою чергу створило передумови для розвитку вищої освіти. У другій половині 1940-х рр. у Західній Німеччині діяло шість українських вищих навчальних закладів: Український вільний університет, Український технічно-господарський інститут, Українська економічна висока школа, Інститут живих мов, Богословсько-педагогічна академія УАПЦ, Католицька духовна семінарія [4, с. 101]. Навчальний процес забезпечували професіонали своєї справи, серед них хімік Полікарп Герасименко-Волковинський, літературознавець Леонід Білецький, історики Дмитро Дорошенко і Наталія Полонська-Василенко, історик мистецтва Олекса Повстенко, славіст Дмитро Чижевський.

Серед «гнучких» навичок, які формували у студентства українські виші і реалії ДіПівського життя, слід назвати:

– адаптивність – здатність пристосовуватися до змін, швидко навчатися новому. Базова навичка усіх, хто став на шлях еміграції, від опанування якої залежала ефективність інтеграції до приймаючої країни. Викладачі прагнули навчити студентів думати, аналізувати й систематизувати матеріал, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та ін., тобто не давали знання у готовому вигляді. Приміром, в Українському технічно-господарському інституті (УТГІ) прагнули привчити молодь до «логічного технічно-господарського думання» [1, с. 3], щоб

випускники змогли застосувати набуті знання й навички у майбутній практичній діяльності не залежно від країни перебування;

– комунікативні – уміння чітко й лаконічно висловлювати свої думки. Студенти денної форми навчання розвивали комунікативні навички, виконуючи усні і письмові завдання з різних предметів. Молодь, чекаючи на перспективу подальшої еміграції до країн Америки, відвідувала курси вивчення англійської/іспанської/португальської чи ін. мови й відповідно вчилася висловлювати свої думки не лише українською, а й іноземною мовою;

– робота в команді – здатність ефективно співпрацювати з різними людьми. Такий принцип було покладено в основу діяльності УТГІ: «високу політехнічну школу недержавного народу можна вдержати – схоронити і розбудувати лише спираючись на дружню-гармонійну співпрацю трьох чинників: 1) професури школи; 2) студентства школи та 3) організованого громадянства – прихильників школи» [2, с. 3]. Уміння працювати в команді допомогло випускникам фармацевтичного факультету вищу, які емігрували до США й Канади, не лише знайти роботу в лабораторіях, а й заснувати власні фармацевтичні підприємства [3, с. 22, 43];

– наполегливість і відповідальність – здатність впевнено йти до своєї мети й нести відповідальність за свої дії та вчинки. Українські переміщені особи і біженці не лише демонстрували наполегливість у протидії примусовій репатріації до СРСР, а й у здобутті вищої освіти як запоруки працевлаштування у приймаючій країні. Гідний приклад молоді демонстрували і самі викладачі. Приміром, професора Українського вільного університету Полікарпа Герасименка-Волковинського наприкінці 1940-х рр. було запрошено на посаду провідного дослідника однієї із найбільших сталеварних компаній Великої Британії «United Steel Companies Limited»; згодом у США працював на посаді професора-дослідника кафедри металургії дослідницького університету в Нью-Йорку.

Таким чином, у другій половині 1940-х рр. у Західній Німеччині українські вищі навчальні заклади формували у здобувачів освіти такі «гнучкі» навички, як комунікативність, адаптивність, робота в команді, наполегливість і відповідальність. Вони стали в пригоді не лише у професійній діяльності, а й під час адаптації до життя у приймаючих країнах.

Література:

1. Вісті Українського технічно-господарського інституту. Регенсбург. 1947. Ч. 1.
2. Вісті Українського технічно-господарського інституту. Регенсбург. 1947. Ч. 2.
3. Збірник наукових праць на пошану Євгена Вертипороха. Торонто: Гомін України, 1972. 317 с.
4. Подобєд О.А. Українська планета ДіПі: культура та повсякдення. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2018. 396 с.

САТ-ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ПЕРЕКЛАДАЧА І НАУКОВЦЯ: ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ (НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ МЕМОQ)

Поляковська О. О.,

*доктор філософії у галузі освітніх, педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна*

Сучасні тенденції у сфері перекладу, наукової комунікації та освіти вимагають високого рівня володіння не лише мовними, а й цифровими інструментами. В умовах глобалізації та цифровізації діяльність перекладача, науковця і викладача дедалі частіше передбачає роботу з великими обсягами текстів, необхідність швидко обробляти повторювану інформацію, забезпечувати термінологічну узгодженість та дотримання стилістичних стандартів. Серед найефективніших рішень для оптимізації перекладацької, наукової та освітньої діяльності варто виокремити використання САТ-інструментів. [2].

Термін САТ (Computer-Assisted Translation) означає комп'ютеризовану підтримку перекладацького процесу. Йдеться не про машинний переклад у звичному розумінні (на кшталт Google Translate), а про програмне середовище, яке допомагає людині-перекладачу працювати швидше, точніше й послідовніше. Якщо машинний переклад самостійно генерує весь текст цільовою мовою, то САТ-інструменти діють інакше: вони допомагають людині-перекладачу, але не перекладають текст повністю замість нього. Перекладач сам ухвалює остаточні рішення, а програма лише надає підказки і полегшує рутинні задачі.

Основу САТ-інструментів становлять три ключові компоненти: пам'ять перекладів (Translation Memory, TM) – база вже перекладених фрагментів тексту, які програма автоматично підставляє у нових проєктах у разі повторів або подібних сегментів; термінологічна база (Term Base, TB) – глосарій термінів, що допомагає зберігати єдину термінологію в межах одного документа або кількох проєктів; система контролю якості (Quality Assurance, QA) – функціонал, який виявляє помилки (неспівпадіння чисел, пропущені теги, порушення форматування, невірно перекладені терміни тощо).

Одним із найбільш функціональних і доступних САТ-інструментів є програма мемоQ, що поєднує інтерфейс зручного текстового редактора з розвиненими можливостями для збереження, аналізу та перевикористання перекладених матеріалів. У середовищі мемоQ користувач має змогу: створити перекладацький проєкт, імпортувати текст у форматах DOCX, PPTX, XML, HTML та інших, підключити наявну пам'ять перекладів і термінологічну базу, користуватися автоматичними підказками на основі попередніх перекладів, виявляти помилки за допомогою вбудованого QA-модуля, організувати командну роботу з єдиною базою даних [1].

Завдяки таким функціональним можливостям програма memoQ є корисною не лише для професійних перекладачів, а й для науковців, які працюють з іншомовними джерелами, викладачів, що створюють навчальні матеріали кількома мовами, та аспірантів, які перекладають спеціалізовані тексти або тези для конференцій.

CAT-інструменти сьогодні знаходять застосування у широкому спектрі сфер, де важливими є точність, послідовність і ефективність перекладу. Вони стали незамінними у професійній перекладацькій діяльності, видавничій справі, в академічному середовищі, під час локалізації програмного забезпечення, у медичному та правничому перекладі. Фахівці використовують ці інструменти для пришвидшення роботи, уніфікації термінології, перевірки якості тексту та спрощення командної взаємодії. Як бачимо, CAT-інструменти корисні всюди, де потрібен якісний переклад, строгий стиль та однозначність термінів – незалежно від галузі чи тематики.

Аналіз сучасної практики засвідчує, що CAT-інструменти дедалі активніше впроваджуються не лише у сферу професійного перекладу, а й у наукову та освітню діяльність. Зокрема, під час опрацювання джерельної бази для дисертаційного дослідження аспіранти використовують пам'ять перекладів (TM) з метою збереження термінологічної узгодженості та оптимізації часу. Викладачі, які розробляють навчальні курси кількома мовами, застосовують термінологічні бази (TB) для забезпечення послідовності вживання фахової лексики. У процесі підготовки тез до міжнародних конференцій або наукових статей система контролю якості (QA) сприяє виявленню технічних і стилістичних недоліків. Крім того, опанування CAT-інструментів включається до змісту підготовки майбутніх перекладачів, формуючи їх цифрову та професійну компетентність відповідно до актуальних вимог ринку.

Інтеграція таких технологій в освітній процес дає змогу формувати у здобувачів навички, затребувані як у науковій, так і в практичній діяльності. До основних переваг використання CAT-інструментів, зокрема memoQ, належать: підвищення швидкості перекладу, збереження стилістичної і термінологічної узгодженості, зниження кількості технічних помилок, можливість командної роботи над великими проектами, накопичення персональної бази перекладених фрагментів.

Водночас застосування CAT-інструментів супроводжується низкою викликів, серед яких варто відзначити потребу у початковій підготовці користувачів, необхідність адаптації до особливостей інтерфейсу, технологічну залежність від програмного забезпечення, а також регулярне оновлення термінологічних ресурсів для забезпечення їхньої актуальності.

CAT-інструменти, зокрема memoQ, відкривають нові можливості для підвищення ефективності перекладацької та академічної діяльності. Вони не замінюють перекладача, а слугують інтелектуальним партнером, що підтримує якість, послідовність і точність тексту. Використання таких програм у навчанні, науці та професійній практиці сприяє формуванню перекладацької та цифрової грамотності, інтеграції до глобального інформаційного простору та розвитку мовної освіти.

Література:

1. MemoQ Translation Technologies. *Product Overview and User Guide*. 2023. URL: <https://www.memoq.com>
2. TAUS. *The Evolution of Translation Technology*. 2020. URL: <https://www.taus.net>

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

Помиткіна Л. В.,

*доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології
Державного університету «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна*

У ХХІ столітті освіта стикається з необхідністю глибокої трансформації, орієнтованої не лише на передачу знань, а й на формування широкого спектру універсальних умінь, відомих як soft skills – комунікативні навички, емоційний інтелект, креативність, здатність до співпраці, критичне мислення тощо. В умовах зростаючої невизначеності, цифрової трансформації та соціальних криз саме ці навички стають вирішальними для адаптації випускників до ринку праці та активної громадянської позиції.

У цьому контексті психологічна підтримка студентів відіграє ключову роль у розвитку soft skills, оскільки успішне їх формування пов'язане з емоційною стабільністю, самоусвідомленням, внутрішньою мотивацією та здатністю до рефлексії. Відповідно, вища освіта має не лише створити умови для розвитку таких навичок, а й забезпечити системну психосвітну підтримку студентів.

Країни Європейського Союзу вже протягом кількох десятиліть впроваджують інституційні моделі, програми й стратегії, спрямовані на інтеграцію розвитку soft skills в освітній процес. Досвід ЄС може бути цінним джерелом орієнтирів для вдосконалення освітніх практик в Україні, зокрема в частині розбудови служб психологічного супроводу у ЗВО.

Теоретичний аналіз впроваджень soft skills у вищій освіті свідчить, що поняття soft skills (м'які навички) охоплює широкий спектр особистісних, комунікативних, соціальних і когнітивних компетентностей, які не належать до вузькоспеціалізованих знань, але є критично важливими для професійного й особистісного успіху. До них зазвичай відносять здатність до командної роботи, ефективної комунікації, управління емоціями, критичного мислення, креативності, адаптивності, тайм-менеджменту та лідерства [3].

Формування soft skills не обмежується передачею інформації чи володінням певними техніками. Воно потребує створення навчального середовища, в якому студент має змогу практикувати взаємодію, приймати рішення, рефлексувати, долати стресові ситуації та набувати емоційного досвіду в безпечному просторі. Саме тому психологічна підтримка виступає не другорядним, а фундаментальним елементом процесу – вона сприяє розвитку самосвідомості, саморегуляції, емпатії та внутрішньої мотивації.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується, що для ефективного розвитку soft skills необхідно впроваджувати інтерактивні форми

навчання, групові проекти, коучинг, тренінги, а також створювати системи менторства й психологічного супроводу. Особливе значення має поєднання формального навчання з неформальними освітніми активностями, де навички можуть закріплюватися в реальному досвіді міжособистісної взаємодії.

Таким чином, розвиток soft skills у вищій освіті є багатовимірним процесом, що потребує цілісного підходу, в якому педагогічні й психологічні чинники взаємодіють між собою. Надання системної психологічної підтримки студентам створює умови для гармонійного особистісного зростання й професійного становлення.

Експертиза ЄС у сфері розвитку soft skills та психологічного супроводу у ЗВО свідчить, що Європейський Союз приділяє значну увагу формуванню soft skills як ключової складової якісної освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців. У стратегічних документах ЄС, зокрема у «Програмі навчання впродовж життя» (Lifelong Learning Programme), «Європейській рамці кваліфікацій» (EQF), а також у концепції «Європейського простору вищої освіти» (EHEA), soft skills розглядаються як важливі результати освітнього процесу, рівнозначні академічним знанням.

Багато європейських університетів інтегрували розвиток м'яких навичок у навчальні програми через міждисциплінарні курси, тренінги, модулі з емоційного інтелекту, лідерства, міжкультурної комунікації [3]. Наприклад, в Університеті Осло (Норвегія) діє програма психологічної підтримки студентів, яка включає групові та індивідуальні сесії, воркшопи зі стресостійкості, розвиток самосвідомості та комунікативних навичок. У Нідерландах університети широко впроваджують формат «персонального тьюторства», коли викладач супроводжує студента не лише в академічному, а й у психологічному вимірі [1].

Окремої уваги заслуговує досвід Фінляндії, де концепція благополуччя студента є одним із базових принципів вищої освіти [4]. Тут активно працюють університетські центри підтримки ментального здоров'я, що тісно співпрацюють з освітнім процесом і забезпечують платформу для розвитку таких компетенцій, як емоційна стабільність, емпатія, самооцінка, стрес-менеджмент. На рівні політики, Європейська Комісія неодноразово підкреслювала важливість інтеграції психологічної підтримки в освітню систему як механізму забезпечення рівного доступу до можливостей навчання, формування емоційно зрілих і стійких громадян [2].

Загалом, європейський досвід свідчить про те, що розвиток soft skills є стратегічним напрямом, який потребує міждисциплінарного підходу, залучення психологічної експертизи та створення умов для емоційного благополуччя студентів упродовж усього періоду навчання.

Надалі необхідно проаналізувати можливості впровадження європейського досвіду в Україні. В умовах трансформації української системи вищої освіти, особливо на тлі воєнного стану, питання розвитку soft skills та психологічної підтримки студентів набуває особливої ваги. Європейський досвід у цій сфері може стати джерелом практичних орієнтирів для українських ЗВО, з урахуванням національного контексту, ресурсних обмежень та нових викликів [4; 5].

По-перше, адаптація міждисциплінарних навчальних курсів, спрямованих на розвиток м'яких навичок, є реалістичним і необхідним кроком. Уже зараз деякі українські університети інтегрують тренінги з лідерства, критичного мислення

та емоційного інтелекту в навчальні програми, однак ці ініціативи поки що точкові й не мають системного характеру.

По-друге, надзвичайно перспективною є ідея створення внутрішніх служб психологічної підтримки у ЗВО – із залученням фахових психологів, коучів, тьюторів. Такі структури мають не лише надавати допомогу у кризових ситуаціях, а й працювати на превентивному рівні – через освітні заходи, розвиток емоційної грамотності та групову роботу зі студентами.

По-третє, необхідно створювати умови для підготовки викладачів до роботи з компонентом *soft skills* – як у змісті навчальних дисциплін, так і у педагогічному стилі взаємодії. У цьому контексті важливо налагоджувати академічні обміни, стажування, спільні проєкти з університетами ЄС.

Варто також враховувати культурні відмінності: в Україні ще не до кінця сформована культура звернення за психологічною допомогою, тому впровадження європейських моделей потребує адаптації, зокрема – через просвітницьку роботу, підтримку студентських ініціатив і поступове формування довіри до нових підходів. Отже, попри складну ситуацію в країні, українські заклади вищої освіти мають реальні можливості для поетапного впровадження ефективних механізмів розвитку *soft skills* з урахуванням європейської експертизи, що сприятиме не лише академічному, а й особистісному зростанню студентів.

Розвиток м'яких навичок у студентів неможливий без залучення психологічних інструментів, які сприяють самопізнанню, рефлексії, формуванню емоційної компетентності та міжособистісної ефективності. У системі вищої освіти психологічні засоби відіграють роль каталізатора особистісного розвитку та професійного становлення. Серед ключових методів, що довели свою ефективність у практиці європейських університетів, слід виокремити:

1) коучинг і тьюторство – індивідуальна або групова робота зі студентами, орієнтована на виявлення особистісного потенціалу, постановку цілей та розвиток самоусвідомлення [4];

2) групові тренінги з емоційного інтелекту – сприяють формуванню навичок саморегуляції, емпатії, конструктивної взаємодії та вирішення конфліктів [2];

3) методи рефлексії – щоденники, кейс-аналіз, обговорення проблемних ситуацій дозволяють студентам краще усвідомлювати власні реакції, мотиви та поведінкові шаблони;

4) ігрові методи та моделювання – рольові ігри, симуляції, дебати створюють безпечне середовище для тренування комунікативних і лідерських навичок [3];

5) психопросвіта – інтеграція елементів психологічної грамотності у навчальні курси формує в студентів навички самопомоги, критичного мислення й адаптивності [5].

Застосування цих засобів не лише підвищує ефективність навчального процесу, а й знижує рівень емоційного вигорання серед студентів, підвищує їхню мотивацію та залученість до освітнього середовища [1; 5]. Отже, психологічні методи є не факультативним доповненням, а невіддільним елементом сучасного підходу до формування *soft skills* у системі вищої освіти.

Узагальнюючи вище вказане, можемо зробити висновок, що розвиток *soft skills* у вищій освіті сьогодні є не лише трендом, а необхідною умовою формування цілісної, конкурентноспроможної та емоційно зрілої особистості. Європейський

досвід демонструє, що ефективне формування м'яких навичок тісно пов'язане з наявністю системної психологічної підтримки, орієнтованої на потреби студентів [1; 5].

Для України, яка перебуває в умовах глибокої соціальної та гуманітарної турбулентності, інтеграція європейських підходів до розвитку soft skills є перспективним напрямом модернізації освітньої системи [2; 4]. Важливо не лише запозичувати окремі елементи моделей ЄС, а й адаптувати їх до національного контексту, поступово формуючи освітній простір, у якому студенти отримуватимуть не тільки знання, але й реальну підтримку для розвитку особистісного потенціалу.

Література:

1. European Commission (2021). Mental health support for students in Europe. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/node/1771>

2. European Commission (2021). Soft Skills Evaluation Report. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/10e5a5e5-a603-48ee-9834-9c11cb1b3d7b/Soft_Skills_Evaluation_Report_ENG.pdf

3. European Education Area (2021). Development of skills. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality-equity/key-competences-lifelong-learning/skills-development>

4. Franzoi, I. G., Sauta, M. D., Barbagli, F., Avalle, C., & Granieri, A. (2022). Psychological interventions for higher education students in Europe: A systematic literature review. *Youth*, 2(3), 236-257. <https://doi.org/10.3390/youth2030017>

5. Network of Experts working on the Social dimension of Education and Training (NESET) (2023). Student and staff mental well-being in European higher education institutions. Retrieved from <https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2024/03/NESET-AR4-Well-being-in-HE-with-identifiers-1.pdf>

РОЛЬ SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ХІМІЧНІЙ ОСВІТІ

Прибора Н. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри хімії
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

У контексті трансформації вищої освіти та зростання вимог до професійної підготовки науковців та фахівців технічного профілю, дедалі більшої актуальності набуває формування м'яких навичок (soft skills). У XXI столітті ефективність діяльності хіміка визначається не лише рівнем професійної компетентності, а й здатністю до міжособистісної комунікації, роботи в команді, критичного мислення, адаптивності до змін та етичної відповідальності. У країнах Європейського Союзу розвиток таких навичок інтегровано у зміст освітніх програм, зокрема в межах Болонського процесу та європейської рамки кваліфікацій (EQF) [4]. Водночас в Україні впровадження soft skills у вищу хімічну освіту відбувається фрагментарно, проте з позитивними тенденціями.

Soft skills – це надфахові компетентності, що забезпечують ефективну взаємодію в професійному середовищі. Для фахівця з хімії вони включають:

– **Здатність до командної роботи у міждисциплінарному середовищі.** Наприклад, під час розробки фармацевтичних препаратів хімік взаємодіє з біологами, медиками, технологами, інженерами, що потребує високого рівня комунікаційних умінь та лідерських якостей [6].

– **Навички наукової комунікації.** Вміння презентувати результати дослідження нефаховій аудиторії (інвесторам, представникам влади, громадськості) є запорукою успішної популяризації науки та комерціалізації результатів.

– **Участь у наукових дискусіях.** Аргументоване відстоювання власної позиції, критичне осмислення зауважень колег, толерантність до альтернативних поглядів – важливі характеристики зрілого науковця.

– **Критичне мислення.** Аналіз достовірності джерел інформації, ідентифікація маніпуляцій у представленні даних, уміння відрізнити науковий факт від інтерпретації є фундаментальними в умовах інформаційного перевантаження [2].

– **Етична рефлексія.** У сучасній науці дедалі частіше виникають моральні дилеми, пов'язані з безпекою досліджень, дотриманням академічної доброчесності, врегулюванням конфлікту інтересів. Формування етичної свідомості має розпочинатися ще в студентські роки [5].

На рівні європейських освітніх практик формування soft skills реалізується через низку ініціатив. Це передусім такі. *По-перше*, проєкт Tuning: визначено модель випусника-хіміка, яка включає низку надфахових компетентностей, зокрема комунікативні, етичні, міжкультурні та організаційні навички [7]. *По-друге*, стандарти Eurobachelor та Euromaster: вони встановлюють обов'язкову наявність у випусника таких умінь, як робота в команді, управління проєктами, презентація результатів досліджень [1]. *По-третє*, освітні практики провідних

університетів: наприклад, в Університеті Гельсінкі впроваджено курс «Science Communication for Chemists», у ETH Zurich – модулі з лідерства та етики [8]. Програми Erasmus Mundus дозволяють студентам здобувати досвід у міжнародному середовищі, формуючи навички міжкультурної взаємодії [3].

В Україні модель хімічної освіти ще значною мірою орієнтована на знанняву парадигму, проте поступово відбувається її модернізація. Так, в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, що готує майбутніх учителів хімії, soft skills формуються через поєднання академічної підготовки з педагогічною практикою. Студенти беруть участь у науково-популярних заходах, організовують демонстраційні експерименти для школярів, проходять міждисциплінарні тренінги на стику хімії, педагогіки та психології. Під час практики у закладах загальної хімічної освіти вони здобувають досвід управління класом, ведення комунікації з учнями та батьками, вирішення конфліктних ситуацій, що сприяє формуванню емоційного інтелекту та стресостійкості [9].

Проте, для забезпечення системного підходу до інтеграції м'яких навичок у процес підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти доцільно:

1. Розробити нормативно затверджені модулі з розвитку soft skills для різних рівнів освіти.

2. Запровадити міждисциплінарні курси у співпраці з факультетами соціальних наук, психології, педагогіки.

3. Розширити участь українських ЗВО у міжнародних програмах академічної мобільності (Erasmus+, Horizon Europe).

4. Налаштувати співпрацю з представниками хімічної індустрії та закладів загальної середньої освіти для формування компетентнісного портрета випускника.

5. Підвищувати кваліфікацію викладачів щодо методик формування soft skills.

6. Використовувати онлайн-платформи для самостійного розвитку здобувачів освіти у сфері комунікації, етики, проектного менеджменту.

7. Створювати можливості для студентського волонтерства, участі в наукових проєктах, просвітницьких та популяризаційних ініціативах.

Підсумовуючи зазначимо, що формування м'яких навичок у вищій хімічній освіті є ключовою умовою адаптації молодих фахівців до вимог сучасного ринку праці та наукового середовища. Європейські освітні практики демонструють ефективність інтегрованого підходу до розвитку soft skills. Україна має всі передумови для впровадження відповідних інновацій, зокрема завдяки системним ініціативам окремих університетів. Особливо важливою є роль педагогічних вишів, які готують учителів природничих дисциплін, зокрема хімії, адже саме вони формують майбутнє покоління науковців та інноваторів.

Література:

1. Armando J. D. Silvestre. The chemistry Eurobachelor and Euromaster Labels: From learning outcomes to quality assurance. An example of good practice. Bologna Seminar on «Development of a common understanding of Learning Outcomes and ECTS». Porto, Portugal, 19-20 June 2008. URL: https://www.aic.lv/bologna/2007_09/sem07_09/Porto_LO/BS_Porto_OP31_ASilvestre_20080620.pdf (дата звернення: 12.05.2025 р.).8

2. Brahim Belhad. Critical Thinking in Education: Skills and Strategies. *International Journal of Social Science and Human Research*. 7(07), 2024, 4723-4727. 5

3. Erasmus Mundus Joint Master. URL: <https://salo.li/b926907> (дата звернення: 12.05.2025 р.).10

4. European Qualifications Framework. URL: <https://esco.ec.europa.eu/en/about-esco/escopedia/escopedia/european-qualifications-framework-eqf> (дата звернення: 12.05.2025 р.).1

5. Gwendolyn A. Lawrie, Nicole Graulich, Ajda Kahveci and Scott E. Lewis. Ethical statements: a refresher of the minimum requirements for publication of chemistry education research and practice articles. *Chem. Educ. Res. Pract.*, 2021, 22, 234-236.6

6. *The Future of Education and Skills: Education 2030*. OECD, 2018. 23 p.2

7. *Tuning Educational Structures in Europe*. II, 2005, 385.7

8. University of Helsinki Course Catalogue. URL: <https://studies.helsinki.fi/courses?page=0&searchText=Science%20Communication%20&studyYear=2024> (дата звернення: 12.05.2025 р.).9

9. Кафедра хімії УДУ імені Михайла Драгоманова. Анотації навчальних дисциплін. URL: <https://salo.li/f8Eb89A> (дата звернення: 12.05.2025 р.).13

THE ROLE OF SOFT SKILLS IN COMMUNICATING ACADEMIC INTEGRITY

Nataliia Priliepo,

*Senior Lecturer, Department of Mechanical and Electrical Engineering,
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine*

Yulia Basova,

*PhD, Associate Professor, Department of Mechanical and Electrical Engineering,
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine*

Developing strong soft skills is paramount for students' future success, primarily because employers consistently rank attributes like communication, teamwork, and problem-solving among the most desired in new hires, underscoring their critical role in employability [1]. Indeed, effective collaboration and teamwork, crucial in both academic and professional settings, are directly fostered by well-developed soft skills such as empathy, active listening, and conflict resolution [2], which also underpin leadership potential, significantly enhanced through the cultivation of emotional intelligence, decision-making, and the ability to motivate [3].

In our rapidly changing world, soft skills such as adaptability, resilience, and a growth mindset are essential for equipping students to navigate uncertainty and overcome challenges effectively throughout their lives [4].

Complementing these attributes is the development of critical thinking and complex problem-solving, which enable students to analyze information, synthesize diverse perspectives, and approach multifaceted issues creatively and analytically [5]. Fundamental to these interactions are strong interpersonal communication skills – encompassing verbal, non-verbal, and written expression – essential for building relationships, conveying ideas persuasively, and fostering understanding in diverse contexts [6].

Beyond subject-specific knowledge, soft skills like self-regulation, time management, and metacognition also contribute significantly to students' overall academic success and capacity for deeper, more independent learning [7].

Furthermore, cultivating soft skills such as empathy, cultural competence, and ethical reasoning positively impacts students' well-being and ability to contribute constructively to society [8]. Skills like creativity, curiosity, and openness to new ideas are fundamental for fostering innovation and entrepreneurial thinking, which are increasingly valued across all sectors [9]. Ultimately, developing this robust set of soft skills prepares students for their first job and lifelong learning, career adaptability, and active, responsible citizenship in a complex global environment.

Academic integrity, the cornerstone of intellectual pursuit and scholarly communication, encompasses a complex set of values, principles, and rules that students must understand and internalize. While academic integrity includes a broad set of ethical

principles, including fairness, respect, honesty, trust, and responsibility in all scholarly endeavors [10], for many students, the concept often becomes predominantly, if not exclusively, equated with plagiarism. This narrowed perception frequently stems from institutional emphasis; university orientations, course syllabi, and academic support resources often highlight plagiarism as the primary example of misconduct, reinforced by the visible presence and use of plagiarism detection software. Consequently, the complex landscape of academic ethics can be inadvertently reduced in the student's mind to a singular concern: ensuring their work is not flagged for unoriginal content.

This oversimplification, where academic integrity effectively equals not plagiarizing, can have significant implications. Students might, for instance, overlook or downplay other serious breaches such as unauthorized collaboration on individual assignments, fabricating data, or engaging in contract cheating, especially if the submitted work is "original" enough to pass detection software [11]. The focus can shift from a genuine commitment to producing authentic, self-generated work and properly acknowledging intellectual debts to a more superficial concern with merely avoiding the penalties associated with textual similarity. Cultivating a true culture of academic integrity requires students to understand that plagiarism is just one facet of a much larger commitment to ethical scholarship and responsible learning.

It's well known that plagiarism manifests in various forms, each representing a breach of academic and ethical standards. Understanding these distinctions is crucial for both avoiding and identifying such misconduct.

Direct plagiarism (copy & paste plagiarism) involves copying others' sentences, paragraphs, or even entire texts without any changes and referencing the author. Such text is presented as one's own as a gross violation of copyright and academic integrity.

Mosaic plagiarism (shake & paste plagiarism) is about using fragments from others' sources with minor changes – for example, replacing individual words with synonyms or rearranging words – without proper citation. Such text often looks "new" but essentially appropriates ideas of others. This form, known as "patchwriting", can be particularly challenging to distinguish from legitimate paraphrasing, especially in student writing [12].

Complete plagiarism (idea plagiarism) occurs when someone else's work (coursework, thesis, article) is submitted entirely or almost entirely as one's own, without any changes and without mentioning the real author. This is considered the most serious form of violation.

Paraphrased plagiarism (translation plagiarism) involves rewriting someone else's text in one's own words without changes in content and without referencing the author. Even if the wording is changed, it remains a violation if there is no reference to the source.

Accidental plagiarism is the unintentional copying of fragments from sources without proper citation, often due to ignorance of the rules, carelessness, or haste. Although there may be no intent to deceive, this plagiarism is still a violation.

Source plagiarism refers to using secondary sources without mentioning the primary source, or even fabricating them. For example, a student might take information from a review article that cites a scholarly work, but instead of consulting the original, they only indicate the intermediate source, or worse, cite the primary source without reading it.

Identifying and proving plagiarism, even when it's the primary focus, is not always straightforward and can present significant challenges. One major difficulty lies in the increasingly sophisticated methods of disguising unoriginal work. Advanced paraphrasing, where the sentence structure, vocabulary, and tone are substantially altered, can sometimes evade standard detection software, especially if the plagiarist is skilled in rephrasing [13]. Furthermore, the rise of “contract cheating”, where students pay third parties to produce original work for them, creates a scenario where the submitted text is technically unique and passes plagiarism checks, yet is not the student's effort [14].

Another layer of difficulty stems from the limitations of detection tools and the inherent ambiguity in certain plagiarism types. While software is adept at finding direct textual matches, it may struggle with heavily disguised mosaic plagiarism or translated content from less common languages or non-digitized sources [15].

Proving “idea plagiarism” is particularly complex, as it requires demonstrating not just a similarity of concept but also direct, unacknowledged borrowing, which can be hard to substantiate without clear evidence of access and intent [16]. Differentiating between legitimate scholarly influence and unethical appropriation often requires nuanced judgment and thorough investigation beyond simple text-matching.

But, academic integrity isn't just about knowing rules – it's deeply intertwined with a range of soft skills that enable students to act ethically and responsibly. Developing these soft skills can proactively support students in upholding them.

From the vast array of soft skills, we'll focus on 10 closely interconnected with academic integrity.

Ethical judgment (or moral reasoning). Students should be able to discern right from wrong in academic contexts, understand the principles behind integrity rules (fairness, honesty, respect), and make decisions aligned with those principles, even when faced with temptation or pressure. Taking ownership of one's learning and work, understanding the consequences of one's actions (both positive and negative), and being accountable for the authenticity and originality of submissions can only lead to optimal work.

Honesty and truthfulness. This is the foundational skill of being truthful in all academic endeavors – accurately representing sources, data, and one's contributions, and not attempting to deceive.

Self-management and self-discipline. For example, *time management* helps one work effectively to avoid last-minute rushes that can lead to desperate measures like plagiarism or cheating. *Prioritization* helps focus on tasks and manage workload to prevent feeling overwhelmed. *Impulse control* is about resisting the urge to take shortcuts or engage in dishonest behavior. *Focus and concentration* show dedication, and the necessary attention can produce original work.

Attention to detail and conscientiousness are crucial for accurate citation, paraphrasing correctly, understanding assignment instructions thoroughly, and avoiding unintentional plagiarism through carelessness. The ability to analyze information, synthesize ideas from various sources legitimately (without plagiarizing), evaluate the credibility of sources, and form original arguments will reduce reliance on simply copying others' work.

Communication skills. For example, articulating questions to teachers about assignment expectations or citation rules can prevent misunderstandings that lead to integrity breaches. *Collaboration boundaries*, especially clearly communicating and understanding the limits of permissible collaboration in group work, should lower the possibility of plagiarism.

Problem-solving. When facing academic challenges (e.g., difficult concepts, lack of resources), students with good problem-solving skills are more likely to seek legitimate solutions (tutoring, research help, asking for extensions) rather than resorting to cheating or plagiarism.

Resilience and stress management. The ability to cope with academic pressures, setbacks, and fear of failure without compromising ethical standards can lead to violating academic integrity. Students who can manage stress effectively are less likely to see cheating as a viable “out”.

Respect (for intellectual property and academic process). Understanding and valuing the effort and originality of others’ work, recognizing the importance of giving credit where it’s due, and appreciating the collaborative yet individual nature of scholarship will increase one’s chances of graduating with honours.

Courage. As one of the ICAI’s (International Center for Academic Integrity) six fundamental values for academic integrity, the courage to act according to one’s values despite peer pressure, to admit when one doesn’t understand something, or even to report breaches if necessary, is a key skill for any member of civilized society.

Growth mindset. Students with a growth mindset – thinking abilities can be developed through hard work and dedication – are more likely to see challenging assignments as learning opportunities rather than threats. They are also more open to learning from mistakes, including those related to academic integrity.

By fostering these soft skills, educational institutions can create an environment where academic integrity is not just a set of rules to be followed, but a natural outcome of students’ personal and intellectual development.

References:

1. National Association of Colleges and Employers, Job Outlook 2024. URL: <https://www.naceweb.org/docs/default-source/default-document-library/2023/publication/research-report/2024-nace-job-outlook.pdf> (access date: 09.05.2025)
2. Johnson F. P., Johnson D. W. *Joining Together: group theory and group skills*. Boston: Pearson, 2017. 689 p.
3. Goleman D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books, Inc., 2006. 352 p.
4. World Economic Forum, *Future of Jobs report 2025*. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf (access date: 09.05.2025)
5. Partnership for 21st century learning, *A network of Battle for Kids, Framework for 21st century learning definitions*. URL: https://static.battelleforkids.org/documents/p21/p21_framework_definitionsbfk.pdf (access date: 09.05.2025)
6. Adler R., Proctor R., Manning G. *Looking Out, Looking In*. 16th edition. Cengage Learning Inc. 2023. 493 p.
7. Zimmerman B. J. *Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview*. *Theory into Practice*. 2002. 41(2). P. 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

-
8. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL]. URL: <https://casel.org/> (access date: 09.05.2025)
 9. Robinson K. *Out of Our Minds: Learning to be Creative*. John Wiley & Sons. 2011. 352 p.
 10. International Center for Academic Integrity. ICAI. *The Fundamental Values of Academic Integrity*. URL: <https://www.academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/values> (access date: 09.05.2025)
 11. Newton P. M. How common is commercial contract cheating in higher education and is it increasing? A systematic review. *Frontiers in Education*. 2018. 3(67). P. 1-18. <https://doi.org/10.3389/feduc.2018.00067>
 12. Pecorari D. Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic second-language writing. *Journal of Second Language Writing*. 2003. 12(4) P. 317-345. <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2003.08.004>
 13. Weber-Wulff D. *False Feathers: A Perspective on Academic Plagiarism*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 2014. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-39961-9>
 14. Bretag T., Harper R., Burton M., Ellis C., Newton P., Rozenberg P., Saddiqui S., van Haeringen K. Contract cheating: a survey of Australian university students. *Studies in Higher Education*. 2018. 44(11). P. 1837–1856. <https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1462788>
 15. Maurer H., Kappe F., Zaka B. Plagiarism – A survey. *Journal of Universal Computer Science*. 2006. 12(8). P. 1050-1084. <https://doi.org/10.3217/jucs-012-08-1050>
 16. Roig M. *Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing*. The Office of Research Integrity. 2006. 71 p. URL: <https://ori.hhs.gov/sites/default/files/plagiarism.pdf> (access date: 09.05.2025)

SOFT SKILLS У ФІНАНСОВІЙ ОСВІТІ: СИНЕРГІЯ ПРОФЕСІЙНИХ І МІЖСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Прокопчук О. Т.,

*Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування Уманського національного університету,
м. Умань, Україна*

У XXI столітті фінансова освіта зазнає суттєвих трансформацій, пов'язаних із глобалізацією, цифровізацією та зростанням ролі соціальних і комунікативних навичок у професійній діяльності. Сучасний фахівець з фінансів, банківської справи та страхування повинен бути не лише технічно компетентним, але й здатним працювати в команді, ефективно комунікувати, приймати етичні рішення та швидко адаптуватися до змін.

В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору все більшої актуальності набуває концепція Soft Skills – м'яких навичок, що формуються впродовж усього життя і значною мірою визначають успішність професійної реалізації випускників. Європейський досвід засвідчує важливість системного підходу до розвитку Soft Skills у вищій освіті, зокрема шляхом міждисциплінарного навчання, інтерактивних методик, участі студентів у практико-орієнтованих проектах.

Саме тому виникає потреба у перегляді методологічних основ підготовки фахівців фінансового профілю та пошуку нових форм і методів навчання, які забезпечують гармонійну інтеграцію професійних (hard skills) і м'яких (soft skills) компетентностей. У межах програми підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС» ця проблема набуває особливої ваги для викладачів закладів вищої освіти, відповідальних за якість та сучасність змісту освітніх програм.

Сучасні освітні парадигми у сфері фінансів дедалі більше акцентують на необхідності формування цілісної професійної ідентичності майбутнього фахівця, що поєднує технічні знання (hard skills) та м'які навички (soft skills) [1-2]. Останні охоплюють широкий спектр компетентностей: критичне мислення, емоційний інтелект, тайм-менеджмент, лідерство, комунікабельність, креативність, здатність до міжособистісної взаємодії та саморефлексії.

Слід зауважити, що у межах програми підвищення кваліфікації викладачів «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС» аналізується низка підходів до розвитку м'яких навичок у закладах вищої освіти країн ЄС.

Зокрема, акцент зроблено на таких напрямках:

– Інтеграція soft skills в освітні програми шляхом оновлення змісту дисциплін, впровадження наскрізних компетентностей та міждисциплінарних курсів.

– Методи активного навчання, зокрема кейс-методи, тренінги, симуляції, дебати, групова робота та проектне навчання, які сприяють розвитку комунікативних та аналітичних здібностей студентів.

– Оцінювання м'яких навичок – впровадження інструментів самооцінювання, взаємооцінювання, рефлексивних щоденників, портфоліо досягнень.

– Використання цифрових інструментів (платформи спільної роботи, онлайн-комунікації, інтерактивні навчальні середовища), які стимулюють розвиток цифрової грамотності та здатності до дистанційної взаємодії.

У цьому контексті особлива увага приділяється ролі викладача як фасилітатора навчального процесу, здатного створювати навчальне середовище, сприятливе для прояву ініціативи, самостійності та взаємоповаги. Таким чином, Soft Skills стають не лише об'єктом формування у студентів, але й невід'ємною складовою професійної компетентності самого викладача. Адже саме викладач є головним транслятором міжособистісних, етичних і комунікативних цінностей у навчальному процесі.

Ефективне формування м'яких навичок у студентів є можливим лише за умови, що викладач:

– володіє власним набором Soft Skills, зокрема емоційним інтелектом, умінням слухати, переконавати, адаптуватися до різних комунікативних ситуацій;

– усвідомлює значення міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі та створює атмосферу довіри, відкритості й взаємоповаги;

– застосовує фасилітативний стиль викладання, який передбачає діалогічність, співпрацю, підтримку ініціатив студентів;

– є прикладом для наслідування, демонструючи етичність, відповідальність, креативність, здатність до саморефлексії та саморозвитку [3-5].

Таким чином постає необхідність переосмислення ролі викладача як не лише джерела знань, а й менторської, коучингової фігури, здатної розвивати у студентів соціально-психологічну компетентність, етичну свідомість та навички конструктивної взаємодії. Отже, розвиток м'яких навичок у викладача – це не лише умова ефективного навчального процесу, а й індикатор зрілості освітнього середовища в цілому.

Варто відзначити, що в умовах української системи вищої освіти є потреба у посиленні інституційної підтримки впровадження Soft Skills, зокрема через:

– підготовку методичних рекомендацій;

– підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

– створення міжфакультетських платформ для обміну досвідом;

– розробку індикаторів якості формування м'яких навичок.

Висновки:

1. Формування soft skills є стратегічно важливим компонентом фінансової освіти, що забезпечує конкурентоспроможність випускників на сучасному ринку праці та сприяє їхній всебічній професійній і особистісній реалізації.

2. Європейський досвід розвитку м'яких навичок у вищій освіті демонструє ефективність міждисциплінарного підходу, активних методів навчання та інтеграції soft skills у всі рівні освітнього процесу.

3. Програма підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС» є прикладом сучасного підходу до професійного розвитку викладачів,

спрямованого на оновлення методичних підходів та забезпечення якості викладання в умовах нових освітніх викликів.

4. Інституційна підтримка, підготовка методичних матеріалів, впровадження інноваційних освітніх технологій та створення умов для обміну досвідом між викладачами – ключові передумови для ефективного формування soft skills у здобувачів вищої освіти фінансового профілю.

5. Подальше дослідження, осмислення та адаптація європейських практик розвитку м'яких навичок сприятимуть удосконаленню змісту освітніх програм і підвищенню ролі soft skills у системі фінансової освіти України.

Література:

1. European Commission. Key competences for lifelong learning *Luxembourg: Publications Office of the European Union*. 2018. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/291008>.

2. OECD. *The Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass*. 2021. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>

3. Андрушків Б. М., Скасків Г. І. Формування м'яких навичок у контексті професійної підготовки здобувачів вищої освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Педагогічні науки. 2021. № 3(9). С. 24-30.

4. Головка М. В. Soft Skills як чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2020. № 11. С. 95-105.

5. Руденко С. Г., Гордієнко В. В. Європейський досвід інтеграції Soft Skills у вищу освіту та можливості його адаптації в Україні. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 5(88). С. 12-18.

INTERACTIVE METHODS AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS

Yuliia Prus,

*PhD (Management), Associate Professor, Associate Professor of Management
and Administration Department, Karazin Business School,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

In today's world, a future professional is not only a qualified employee, but also a person who has the ability to quickly adapt to the demands of the labor market, mobility, communication skills, creative thinking, self-presentation skills, a tolerant attitude towards others, and a desire for personal and professional development. Twenty to twenty-five years ago, employers valued specialists with higher education degrees, but now they place greater emphasis on personal qualities such as communication skills, balance, creativity, negotiation skills, and the ability to respond quickly in unusual situations. That is why a culture that promotes the development of soft skills is becoming increasingly relevant today.

Soft skills are abilities that are developed throughout a person's life. These are personal skills that cannot be measured (stress resistance, willpower, creativity, ability to adapt to life changes, ability to learn, etc.). But the main component of such skills is a willingness to continue self-development. The development of soft skills requires a high level of emotional intelligence, i.e., the ability to recognize and manage one's emotions and understand the feelings of others.

Research conducted by scientists at Harvard University and the Stanford Research Institute shows that hard skills account for only 15% of a successful specialist's skills, while soft skills account for 85% [1].

One of the tasks of today's education system is to prepare competent, educated people who are eager to actively engage in analytical and creative work and are motivated to develop and fulfill themselves. One of the effective tools for developing soft skills in students is interactive learning technologies – a set of methods, means, and forms of organizing learning that ensure active interaction between participants in the learning process based on cooperation and co-creation and aimed at achieving the set educational goals.

For successful learning in an interactive technology environment, it is advisable to adhere to the following basic requirements:

- positive interaction – group members must understand that joint learning activities benefit everyone;
- direct interaction – group members must be in close contact with each other;
- individual responsibility – each student must master the material presented and be responsible for helping others, but more talented students should not do the work for others;

- development of teamwork skills – students must learn the interpersonal skills necessary for successful work, such as task distribution and planning;
- performance evaluation – during group work, special time should be set aside for the group to evaluate how well it is working.

The following interactive teaching methods can be used to develop soft skills in university students:

Gaming technologies for learning, which enable students to independently orient themselves in the motives of the characters' actions, choose and implement manifestations of their external world. It has been scientifically proven that games ensure 70% more information retention than lectures (for comparison: students can reproduce 20% of the material after a lecture and 90% after a business game). In a game environment, the level of memorization or reproduction is much higher than in compulsory work or study activities. Therefore, games can reduce the time spent on studying certain disciplines by 30–50%, which is particularly relevant when looking for ways to save time.

The main types of games used in the educational process are:

- business game, a form of modeling management activities, imitation of specific management situations and their solutions;
- role-playing game – a learning technology that uses a role-playing structure to conduct a class, the purpose of which is to ensure a comprehensive and in-depth analysis of a particular problem;
- interactive games – a technology based on experience gained as a result of specially organized social interaction between participants with the aim of changing individual behavior patterns;
- simulation games – the process of mastering a system of knowledge, skills, and abilities based on imitating certain ways of acting and reproducing them with maximum accuracy;
- simulation game – presentation of a selected fragment of a specific situation in a simplified form and role-playing of the functions (job responsibilities) of its participants.

Cooperative learning technologies (pair work, team learning, the Dyad method, the 635 method, the “6 thinking hats” method, project method, etc.), the essence of which lies in the joint acquisition of knowledge, skills, and abilities at the individual level based on the experience of cooperating in solving training tasks through the exchange of information, asking questions, mutual stimulation, and awareness of responsibility for the results of learning, not only one's own but also those of one's colleagues.

Training technology is a planned process of modifying (changing) the attitudes, knowledge, or behavioral skills of learners through the acquisition of learning experiences in order to achieve effective performance in a particular activity or field.

The feasibility of introducing training into the educational process is explained by the functions they perform:

- educational – mastering the discipline and forming the necessary conditions and skills;
- developmental – creating conditions for the disclosure of creative potential and the development of individual abilities;
- motivational – setting the mood for active learning and psychological readiness to absorb large amounts of information;

– communicative – establishing and developing contacts between students, forming a desire to cooperate with a high level of trust and acceptance of other team members;
– relaxation – relieving emotional tension caused by stress on the nervous system during interactive learning.

Facilitation learning technologies – organization of the process of collective problem solving in a group led by a facilitator. This is both a process and a set of skills that allow you to effectively organize discussions of complex problems without wasting time and to complete all planned actions in a short period of time with maximum involvement of participants in the process.

The role of a facilitator requires certain skills from the teacher:

– listen carefully, observe and remember both the course of events and the behavior of students;

– establish simple and fruitful communication between members of the learning group;

– analyze and correct students' actions;

– diagnose and encourage effective (correct ineffective) behavior;

– provide feedback between participants in the learning process;

– find and activate constructive models of behavior in intra-group interaction;

– gain the trust of students, take a neutral position when evaluating work.

The most common facilitation techniques are world café, appreciative inquiry summit, open space, dynamic facilitation, action learning, web quest, future search, and mind mapping.

Gamification is the use of game mechanics in non-game situations to encourage certain behaviors. The use of gamification in education has the following advantages: it attracts and retains students' attention; increases student motivation; equips students with in-depth knowledge, helps shape their attitude toward knowledge, ability to find personal meaning, and improves overall learning outcomes.

Examples of video games used for educational purposes include: "The Migrant Trail" – immigration issues between Mexico and the US; "Darfur is Dying" – refugee issues, war, humanitarian crisis; "To Build a Better Mousetrap" – business development and transformation; "Quandary" – conflict resolution strategies.

Flipped learning technology, in which students use various gadgets to listen to and watch video lectures, study additional sources independently, and then discuss new concepts and ideas together in the classroom.

Among the features of flipped learning, it is worth noting: a change in the role of the teacher, who becomes a mentor; initial material as an electronic educational resource; higher requirements for students' learning activities; learning based on problem solving, discussion, and debate.

Among the criteria for evaluating the effectiveness of interactive teaching methods, the following can be noted:

The degree of assimilation of results is determined based on the level of quality of general and professional knowledge and skills acquired in the learning process, their comparability with the time spent on learning, and satisfaction with the conditions and results of learning.

Ensuring cognitive activity is determined by the level of involvement of learners in the essence of the material on a specific topic.

Activation of the thinking process – identifies the extent to which the method encourages the implementation of processes of awareness and reflection on new data, their analysis, understanding, correlation with previously acquired life experience, and thorough assimilation.

Informativeness – indicates the extent to which the process contributes to the acquisition of necessary information, focuses on the cognition of certain environmental and professional phenomena, their comparison with previously acquired experience, in particular life and professional experience, and the formation of one's own individual understanding of reality.

Motivation – demonstrates the extent to which the method focuses on ensuring interest and attention to the acquisition of competencies, in particular specialized ones, directs towards the further mastery of certain objects, creates opportunities for the quickest and most effective application of the information and results obtained.

Establishing productive cooperation – based on the existing level of psycho-emotional comfort, mutual respect and understanding in communication with the teacher, who acts as a partner and mentor, and other knowledge seekers, mutual interest in the final successful result, and mutual responsibility for its achievement.

Thus, the professional activity of any specialist is filled with both routine and unexpected, changing situations that require quick decision-making and ambiguous interpretation of events. This requires specialists to have deep professional knowledge, the ability to discuss and reflect on professional issues, argue their own positions, make decisions and communicate them to partners, choose behavioral strategies appropriate to professional communication strategies, etc. Mastering these skills contributes to the introduction of interactive learning technologies.

Reference:

1. A Union of Skills to equip people for a competitive Europe. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_657.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Пчеліна О. В.,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна

Навички soft skills – це особисті якості, поведінка та вміння міжособистісного спілкування, які допомагають нам взаємодіяти з нашими колегами [1]. Більше за все, незалежно від спеціальності кожному знадобиться хоча б кілька «гнучких навичок» [2]. Зокрема, формування soft skills у майбутніх правоохоронців є критично важливим аспектом сучасної підготовки, оскільки ці навички забезпечують ефективну взаємодію як всередині колективу, так і з громадськістю. М'які навички включають ефективну комунікацію, емпатію, критичне мислення, конфліктологію, управління стресом та емоційну стійкість. Завдяки їх розвитку майбутні спеціалісти зможуть адекватно реагувати в стресових ситуаціях, знизувати ризик ескалації конфліктів та підтримувати високий рівень довіри суспільства до правоохоронних органів [3, с. 22–25].

Сучасні методики підготовки правоохоронців все частіше інтегрують розвинення як традиційних професійних (hard skills), так і м'яких (soft skills) навичок. Це досягається за допомогою інтерактивних тренінгів, рольових ігор, симуляційних вправ, семінарів та спеціалізованих курсів, що концентруються на розвитку комунікативних здібностей, вмінні приймати оперативні рішення та ефективно управляти емоціями. Такий підхід дозволяє здобувачам вищої освіти не лише засвоїти теоретичні знання, а й застосовувати їх в умовах, наближених до реалій службової діяльності. При цьому ключовим завданням є створення освітнього середовища, де кожен здобувач вищої освіти матиме можливість практикувати конкретні ситуації, що вимагають застосування soft skills. Наприклад, симуляції, де майбутні правоохоронці проводять опитування свідків або розглядають конфліктні ситуації, сприяють розвитку високого рівня емоційного інтелекту, самоконтролю та ефективного прийняття рішень. Своєю чергою, це допоможе не лише уникнути помилок, але й зміцнити довіру населення до органів правопорядку [3, с. 22–25].

Прийнято виокремлювати наступні основні види soft skills, які з урахуванням специфіки правоохоронної діяльності повинні формуватися у майбутніх фахівців з цієї сфери знань:

1) комунікація. У сфері правозастосування комунікація є надзвичайно важливою, адже від неї залежить якість взаємодії як у межах власного підрозділу, так і з іншими органами, громадськістю та медіа. Розвинуті навички комунікації

включають в себе не лише вміння ясно і лаконічно висловлювати свої думки, але й активне слухання, чутливість до невербальних сигналів та здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій. Це дозволяє швидко і точно передавати інформацію, знижувати ризик непорозумінь під час кризових ситуацій та сприяти встановленню довіри між правоохоронцями і населенням;

2) критичне мислення, яке становить основу здатності аналізувати інформацію та розуміти сутність проблеми в її багатовимірному аспекті. Для майбутніх правоохоронців це означає вміння швидко і об'єктивно оцінити ситуацію, визначити пріоритети та вибрати найефективніший шлях вирішення конфлікту. Розвинуте критичне мислення дає можливість уникати упередженості, відкидати емоційні фактори, що можуть вплинути на прийняття рішень, і забезпечує більш глибоке розуміння потенційних наслідків своїх дій. Приміром, доцільно звернути увагу на перспективні розробки, зокрема впровадження мобільних додатків для самоперевірки знань, інтерактивного моніторингу успішності здобувачів вищої освіти та використання штучного інтелекту для створення сценаріїв, що стимулюють аналітичне мислення. Ці додаткові інструменти можуть служити основою для подальшого вдосконалення методів навчання та забезпечення більш глибокого розуміння майбутніми правоохоронцями специфіки правових процесів у сучасних умовах;

3) емоційний інтелект, який включає спроможність розпізнавати власні емоції та розуміти емоційні стани інших людей. Це критично важлива характеристика для правоохоронців, адже вона дає змогу ефективно управляти власними реакціями, знижувати рівень стресу під час надзвичайних ситуацій та вести переговори з тривожними особами або свідками. Розвиток цього навичку дозволяє мінімізувати ризик ескалації конфліктів, забезпечує більш конструктивний діалог і сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в колективі;

4) командна робота є фундаментом для досягнення високих результатів у правоохоронній діяльності. Цей навик полягає в здатності ефективно співпрацювати, довіряти своїм колегам та спільно вирішувати завдання навіть у найскладніших ситуаціях. Розвиток комунікації всередині колективу, взаємна підтримка та навички координації дозволяють створити синергію, завдяки якій кожен член колективу відчуває свою важливість у досягненні загальної мети – забезпеченні правопорядку та безпеки громадян;

5) прийняття рішень. Швидко та ефективно прийняття рішень в умовах високого стресу є однією з ключових вимог до діяльності правоохоронців. Цей навик передбачає здатність оперативно збирати, аналізувати інформацію, враховувати різні варіанти та обирати найоптимальніший шлях дій. Формування цієї навички допомагає майбутнім спеціалістам не тільки впевнено брати на себе відповідальність за свої рішення, але й забезпечує високий рівень адаптивності до змінних умов служби, що є особливо важливим у ситуаціях, де будь-яка затримка може призвести до негативних наслідків;

6) адаптивність – це здатність швидко пристосовуватися до нових умов та змін у законодавстві, технологіях чи оперативних вимогах. Усе сучасне середовище правоохоронної діяльності характеризується постійною швидкістю змін, тому майбутнім фахівцям необхідно розвивати гнучкість мислення і вмінь. Адаптивність забезпечує можливість ефективно реагувати на непередбачувані

виклики, впроваджувати інноваційні підходи у роботу та підтримувати високий стандарт професійної діяльності незалежно від зовнішніх обставин. Зокрема, з цією метою варто більше приділяти уваги використанню в освітньому процесі інноваційних технологій, що, своєю чергою, сприятиме створенню інтерактивного, практично орієнтованого освітнього середовища, яке невпинно адаптується до потреб сучасного суспільства. Як відомо, сучасні підходи передбачають інтеграцію цифрових інструментів, мультимедійних ресурсів, систем дистанційного навчання та симуляційних платформ, що дозволяє здобувачам вищої освіти не просто запам'ятовувати теоретичні знання, а активно брати участь у моделюванні реальних процесів. У цьому контексті доречно вести мову про доцільність поширено використовувати в освітньому процесі інтерактивних презентацій, відео-роликів з аналізом судових кейсів, використання віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR) для моделювання проведення окремих процесуальних дій, судових засідань і криміналістичних досліджень.

Більше за все, з метою забезпечення формування вищенаведених soft skills у майбутніх правоохоронців варто слід інтегрувати в освітній процес спеціалізованих програмних засобів, таких як симулятори судових процесів, платформи для аналізу доказової інформації та засоби моделювання криміналістичних експертиз. Вони допомагають здобувачам вищої освіти здійснювати комплексний аналіз правових ситуацій, розуміти взаємозв'язок між теорією та практикою, а також сприяють розвитку інноваційного мислення у майбутніх правоохоронців. Загалом упровадження подібних технологій значно підвищує ефективність викладання, дозволяє адаптувати освітній процес до швидкоплинного розвитку цифрового суспільства та забезпечує здобувачам вищої освіти можливість оперативного адаптуватися до нових викликів сучасної правозастосовної практики [4, с. 117–122; 5, 58–70].

Отже, органічне інтегрування soft skills у підготовку майбутніх правоохоронців дозволить створити сучасну систему навчання, де акцент не зводиться лише до технічних аспектів, але й враховує психологічну підготовку та етику професійної діяльності. Такий підхід сприятиме формуванню компетентних, гнучких і відповідальних спеціалістів, здатних ефективно вирішувати складні завдання в умовах реальної служби [3, с. 22–25]. Крім зазначеного, майбутнім фахівцям важливо розглядати можливість отримання додаткової освіти та сертифікації у сфері м'яких навичок, що дозволить їм постійно вдосконалювати власний професійний рівень та адаптуватись до швидкозмінного соціального середовища.

Інтеграція зазначених вище soft skills у процес підготовки майбутніх правоохоронців сприяє формуванню професіоналів, здатних не лише володіти технічними знаннями, але й демонструвати високий рівень комунікації, стратегічного мислення, емоційної зрілості, командного духу, прийняття рішень та адаптивності. Ці навички допоможуть не тільки підвищити ефективність роботи правоохоронних органів, але й зміцнити довіру громадськості до системи правопорядку

Література:

1. Що таке Soft Skill? Як прокачати навички софт скілс. *DAN.IT*. URL: <https://dan-it.com.ua/uk/blog/chto-takoe-soft-skill-kak-prokachat-navyki-soft-skills/>.

2. Що таке soft skills і чому це є важливим? URL: <https://studlifeod.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/soft-skills.pdf>.

3. Хоменко О.Ю. Роль soft skills у підготовці майбутніх правоохоронців. *Молодий вчений*. 2021. № 6 (94). С. 22–25. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-5>.

4. Предместніков О.Г., Бехтер А.Р. Використання інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві: виклики та можливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 3. № 82. С. 117–122. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.19>.

5. Шевчук В. Інновації у криміналістичній дидактиці в умовах війни та глобальних загроз. *Grail of Science*. 2022. № 18-19. С. 58–70. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.26.08.2022.09>.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ТА ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВІ ЛІНІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ

Пюрко В. Є.,

*магістр з фізичної терапії та ерготерапії,
асистент вчителя в класі з інклюзивною формою навчання,
Гімназія № 22 Мелітопольської міської ради Запорізької області*

Педагогіка партнерства в фізичній терапії та ерготерапії є новим і важливим підходом, що акцентує увагу на співпраці між фахівцем і пацієнтом. У сучасному світі, де традиційні моделі лікування втрачають свою ефективність, партнерство стає ключовим елементом у досягненні позитивних результатів. Такий підхід орієнтований на активну участь пацієнта у своєму лікуванні, що, в свою чергу, сприяє покращенню якості життя та відновленню функцій. Сучасний світ вимагає від фахівців у галузі охорони здоров'я не лише глибоких професійних знань, але й розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills), що особливо актуально для фізичних терапевтів та ерготерапевтів, які працюють у тісному контакті з пацієнтами [1,3]. Педагогіка партнерства, як інноваційний підхід до навчання, стала ефективним інструментом для формування цих навичок. Педагогіка партнерства та формування «soft skills» в фізичній та ерготерапії – це підхід до освіти, який акцентує увагу на співпраці між терапевтом та пацієнтом, а також обумовлює розвиток важливо-перехідних або «м'яких» навичок, таких як комунікація, емпатія та критичне мислення, які є ключовими для успішної реабілітації.

Педагогіка партнерства – це підхід до навчання, який базується на співпраці між викладачами, здобувачами вищої освіти та іншими учасниками освітнього процесу. У контексті фізичної терапії та ерготерапії це означає, що терапевт виступає не лише як експерт, а й як партнер, що допомагає пацієнту відповідно до його потреб і цілей. Партнерство передбачає спільну розробку плану лікування, врахування індивідуальних особливостей пацієнта, а також залучення його до визначення мети терапії [3,5]. Педагогіка партнерства базується на кількох ключових принципах, які мають важливе значення для фізичної терапії та ерготерапії:

✓ *співпраця* – взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу, що сприяє обміну знаннями та досвідом;

✓ *спілкування* – відкритий і чесний діалог є необхідною умовою успішного партнерства, а терапевт має вміти слухати свого пацієнта, адже його досвід і бачення можуть суттєво вплинути на підхід до лікування;

✓ *взаємоповага* – визнання цінності кожного учасника, що створює атмосферу довіри та підтримки; партнерство потребує визнання рівноправності між фахівцем та пацієнтом, коли обидві сторони поважають думки, вподобання та відчуття одна одної;

✓ *активне навчання* – залучення здобувачів вищої освіти до процесу навчання через практичні завдання, проекти та дослідження; педагогіка партнерства передбачає, що терапевти мають надавати пацієнтам необхідну інформацію та навички для самостійної роботи над своїм відновленням;

✓ *активне залучення* – пацієнти повинні бути залучені до прийняття рішень щодо свого лікування;

✓ *індивідуалізація* – урахування індивідуальних потреб та інтересів учасників освітнього процесу, що сприяє їхньому розвитку;

✓ *адаптивність* – спільний процес лікування має бути гнучким і адаптованим до змін у стані пацієнта, що обумовлює зацікавленість щодо досягнення спільного результату й підтримує мотивацію для продовження лікування;

✓ *спільна відповідальність* – успіх терапії залежить від зусиль як терапевтів, так і пацієнтів.

Такі принципи створюють сприятливе середовище для формування *soft skills*, таких як комунікація, командна робота, критичне мислення та емоційний інтелект. *Soft skills* є невід’ємною частиною професійної діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів, що включають:

✓ *комунікаційні навички* – здатність ефективно спілкуватися з пацієнтами, їхніми родинами та колегами;

✓ *емпатію* – розуміння та підтримку пацієнтів у їхніх переживаннях, що сприяє покращенню їхнього психологічного стану;

✓ *командну роботу* – співпраця з іншими фахівцями, такими як лікарі, медсестри та соціальні працівники, для досягнення спільних цілей;

✓ *критичне мислення* – здатність аналізувати ситуації, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до змін.

Формування цих навичок є важливим аспектом підготовки фахівців у галузі фізичної терапії та ерготерапії. Педагогіка партнерства може суттєво вплинути на розвиток *soft skills* при підготовці фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Науковці зазначають кілька способів такої реалізації:

✓ *спільні проекти та дослідження* – залучення здобувачів вищої освіти до спільних проектів, які вимагають командної роботи, сприяють розвитку комунікаційних навичок та вміння працювати в групі, зокрема, студенти можуть працювати над розробкою програми реабілітації для конкретної категорії пацієнтів, що дозволяє їм обмінюватися ідеями та досвідом;

✓ *рольові ігри та симуляції* – використання рольових ігор та симуляцій у освітньому процесі дозволяє майбутнім фахівцям практикувати свої навички в умовах, наближених до реальних, що допомагає розвивати емпатію, критичне мислення та здатність до адаптації;

✓ *обговорення та рефлексія* – регулярні обговорення та рефлексія впродовж освітнього процесу сприяють розвитку критичного мислення, що дає можливість майбутнім фахівцям аналізувати свої дії, отримувати зворотний зв’язок від викладачів та однокурсників, усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони;

✓ *взаємодія з пацієнтами* – практика з пацієнтами під наглядом досвідчених фахівців дозволяє майбутнім фахівцям розвивати комунікаційні навички та емпатію, а взаємодія з реальними пацієнтами допомагає їм зрозуміти важливість м’яких навичок у їхній професійній діяльності.

Фізична терапія, як область медичної реабілітації, вимагає активної участі пацієнта в процесі лікування, спрямована на відновлення рухових функцій пацієнтів, і педагогіка партнерства може суттєво підвищити ефективність цього процесу [2,4]. Взаємодія між терапевтом і пацієнтом, заснована на партнерських відносинах, дозволяє пацієнтам відчувати свій внесок у позитивні результати реабілітації, що не тільки підвищує їхню мотивацію, але й сприяє формуванню відповідальності за власне здоров'я. Дослідження свідчать [1,6], що пацієнти, які беруть активну участь у лікуванні, досягають кращих результатів і демонструють вищий рівень задоволеності від лікування. Партнерська модель забезпечує більш цілісний підхід до фізичної терапії, що включає не тільки фізичні вправи, але й емоційний та соціальний аспекти. Науковці зазначають наступні приклади реалізації%

✓ *спільне планування* – терапевти можуть організовувати сесії, на яких пацієнти разом з фахівцями обговорюють свої цілі та можливі шляхи їх досягнення;

✓ *зворотний зв'язок* – регулярне отримання зворотного зв'язку від пацієнтів про прогрес та труднощі дозволяє коригувати терапевтичні програми відповідно до їхніх потреб.

Ерготерапія акцентує увагу на відновленні діяльності у пацієнтів, тому партнерство у цій області має свої специфічні особливості. Ерготерапевти працюють з пацієнтами над покращенням їхньої здатності виконувати щоденні завдання, й тому важливо враховувати індивідуальні потреби, вподобання та цілі кожного пацієнта, оскільки це безпосередньо впливає на їхню якість життя. У рамках педагогіки партнерства ерготерапевти можуть використовувати низку підходів, таких як:

✓ *спільне планування* – пацієнти беруть участь у визначенні своїх цілей та потреб, що робить процес лікування більш зосередженим на особистісному розвитку;

✓ *індивідуалізовані програми* – ерготерапевти можуть розробляти програми, які враховують інтереси та хобі пацієнтів, що робить терапію більш привабливою та ефективною;

✓ *навчання життєвим навичкам* – терапевти навчають своїх пацієнтів новим навичкам, які допоможуть їм краще справлятися з повсякденними викликами;

✓ *залучення родини* – включення членів родини в процес терапії може допомогти створити підтримуюче середовище, що сприяє успішному відновленню;

✓ *оцінка прогресу* – спільна оцінка результатів лікування допомагає фахівцям і пацієнтам коригувати стратегії терапії залежно від досягнутого прогресу.

У контексті фізичної терапії та ерготерапії застосування педагогіки партнерства означає, що пацієнти не є пасивними отримувачами послуг, а активними учасниками, які беруть участь у плануванні та реалізації своїх терапевтичних програм. Незважаючи на очевидні переваги, існують певні виклики в реалізації педагогіки партнерства в фізичній терапії та ерготерапії, серед яких варто відзначити:

✓ *культурні бар'єри* – культури з традиційним поглядом на медицину можуть не розуміти цінності партнерства, що ускладнює впровадження нових моделей;

✓ *обмеженість часу* – терапевти часто стикаються з обмеженим часом на сесіях, що може перешкоджати розвитку глибоких партнерських відносин;

✓ *неоднорідність досвіду* – різний рівень освіти і підготовки терапевтів і пацієнтів може стати на заваді ефективному партнерству.

Однак, з розвитком освіти в галузі охорони здоров'я та зростанням усвідомлення важливості пацієнт-орієнтованого підходу, перспективи впровадження педагогіки партнерства виглядають обнадійливо. Взагалі, педагогіка партнерства є потужним інструментом для формування soft skills у здобувачів вищої освіти з фізичної терапії та ерготерапії. Співпраця, взаємоповага, активне навчання та індивідуалізація сприяють розвитку комунікаційних навичок, емпатії, критичного мислення та командної роботи. У сучасному світі, де м'які навички стають все більш важливими, впровадження педагогіки партнерства в освітній процес є необхідним кроком для підготовки кваліфікованих фахівців у галузі охорони здоров'я. А інтеграція педагогіки партнерства soft skills у навчання фізичних терапевтів та ерготерапевтів не лише підвищує якість освіти, але й сприяє формуванню професіоналів, здатних ефективно взаємодіяти з пацієнтами та колегами, що, в свою чергу, позитивно впливає на результати лікування та реабілітації, незважаючи на негативні виклики сучасності.

Література:

1. Бочаров А.В., Слухенська Р.В., Логущ Л.Г., Гуліна Л.В., Стратійчук Н.А. Формування soft skills у ході підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. *Академічні візії*, 2024. Випуск 27. С. 1-8. Посилання: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/849/772>

2. Грицай Н. Особливості формування професійної культури майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. *Revistă științifică progresivă*, 2020. № 3. С.9–12. <https://doi.org/10.46591/PSJM.2020.0301.0002>

3. Пюрко В.Є., Христова Т.Є., Пюрко О.Є. Євроінтеграційна компонента професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в українських реаліях освітнього процесу. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Зб. наук. праць. Київ: Гельветика, 2022. Спецвипуск. Т. 2. С. 75-81. Посилання: <https://doi.org/10.31392/NPUnc.series5.2022.spec.2.14>

4. Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Пюрко О.Є. Характеристика педагогічних умов підготовки вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 2. С. 147-150. ISSN 2663-6085. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.29>

5. Pyurko V.E., Khrystova T.E., Pyurko O.E., Kazakova S.M. Information concept of the human health phenomenon as a guarantee of biosystem stability. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 2022. Vol. 1049 (1), 012070 DOI:10.1088/1755-1315/1049/1/012070. Посилання: <https://iopscience.iop.org/issue/1755-1315/1049/1>

6. Khrystova T., Pyurko V., Pyurko O. Modern discourse of professional training of physical therapy and ergotherapy: axio-pedagogical content. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Вип. 64. Т. 2. С. 118-121. ISSN 2663-6085. Посилання: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.23>

ФОРМУВАЛЬНО-КЛЮЧОВА РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ТА SOFT SKILLS В РАМКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ

Пюрко О. Є.,

*кандидатка біологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри ботаніки, екології та садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Сучасна освіта вимагає нових підходів до навчання, що ґрунтуються на інтерактивних формах взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу: здобувачами освіти, вчителями та викладачами, батьками та громадою. Сучасний світ вимагає від фахівців не лише глибоких знань у своїй галузі, але й уміння ефективно взаємодіяти з іншими людьми, працювати в команді та адаптуватися до змін [1, 3, 6]. У цьому контексті педагогіка партнерства та розвиток soft skills стають ключовими аспектами освіти, особливо в природничих науках. Педагогіка партнерства – це освітній підхід, який акцентує увагу на співпраці між усіма учасниками освітнього процесу, що передбачає активну участь усіх сторін у навчанні й сприяє розвитку та формуванню критичного мислення, креативності, дослідницьких та комунікативних навичок [2,5,7]. У природничій галузі, де дослідження та практична діяльність займають важливе місце, де знання постійно оновлюються, а технології швидко розвиваються, концепція партнерства набуває особливої значущості.

Педагогіка партнерства передбачає створення умов для спільного навчання, де учасники процесу виступають рівноправними партнерами. У контексті природничих наук, партнерство між педагогами, здобувачами освіти, науковцями та представниками різних галузей може збагатити освітній процес, зробити його більш практично спрямованим [4,7]. Магістральними лініями реалізації педагогіки партнерства є наступні:

– *співпраця між учнями та педагогами* – взаємодія між здобувачами освіти та викладачами, а також між самими учнями, є основою освітнього процесу, що дозволяє створити атмосферу довіри та підтримки (наприклад, учні можуть працювати в групах над дослідженням екосистеми свого регіону, що дозволяє їм не лише отримати нові знання, але й розвинути навички командної роботи);

– *взаємодія з батьками* – батьки також відіграють важливу роль у навчанні своїх дітей, тому що можуть бути залучені до процесу через організацію батьківських зборів, де обговорюються питання навчання та розвитку здобувачів освіти, а спільні заходи, такі як екскурсії до природних заповідників або наукові ярмарки, можуть зміцнити зв'язок між закладом освіти та родиною;

– *взаємоповага* – усі учасники освітнього процесу мають поважати думки та почуття один одного, що створює сприятливе середовище для навчання та розвитку;

– *актуальність* – зміст навчання має бути пов'язаний з реальними проблемами та викликами, що стоять перед суспільством, що особливо важливо в природничих науках, де знання можуть бути застосовані для вирішення екологічних, медичних та технологічних проблем;

– *активна участь* – здобувачі освіти мають бути активними учасниками процесу, а не лише пасивними спостерігачами, що реалізується через участь в проєктах, дослідженнях та інших формах активного навчання;

– *індивідуалізація навчання* – врахування індивідуальних потреб та інтересів здобувачів освіти сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку особистісних якостей;

– *спільна діяльність* – учасники навчання працюють разом над проєктами, дослідженнями та іншими завданнями;

– *взаємна підтримка* – здобувачі освіти допомагають один одному, а педагоги виступають як наставники;

– *гнучкість у навчанні* – можливість адаптувати освітній процес відповідно до потреб учасників;

– *відкритість до зворотного зв'язку* – обмін думками і враженнями між всіма учасниками процесу;

– *рефлексія* – постійний аналіз власних дій та результатів навчання допомагає здобувачам освіти усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, що є важливим для особистісного розвитку.

Перевагами педагогіки партнерства в природничій освіті є:

– *співпраця з університетами та науковими установами* – запрошення науковців до загальноосвітніх закладів для проведення відкритих лекцій, майстер-класів або спільних досліджень сприяє зближенню теорії з практикою, а здобувачі освіти отримують можливість безпосередньо спілкуватися з експертами, задавати питання і вчитися на реальних прикладах, знайомитися з актуальними науковими дослідженнями та технологіями, що стимулює їхній інтерес до наукової кар'єри;

– *використання технологій* – платформи для спільної роботи, відеоконференції, онлайн-курси дозволяють учасникам освітнього процесу взаємодіяти незалежно від їх фізичного розташування, що особливо актуально в умовах глобалізації та дистанційного навчання;

– *поглиблене навчання* – партнерський підхід сприяє поглибленому освоєнню матеріалу, оскільки здобувачі освіти активно залучені в процес, мають можливість задавати питання, розвивати критичне мислення та творчі здібності;

– *мотивація до навчання* – співпраця з однолітками та науковцями підвищує мотивацію учнів до навчання, оскільки створює атмосферу підтримки та взаємодопомоги, зокрема здобувачі освіти відчують більшу відповідальність за свої дії й результати;

– *розвиток соціальних навичок* – спільна діяльність допомагає формувати соціальні навички, такі як комунікація, уміння працювати в команді, конфліктологія,

які є критично важливими не лише в навчанні, а й у подальшому професійному житті.

Soft skills або м'які навички, включають в себе комунікацію, командну роботу, критичне мислення, емоційну інтелігентність та інші навички, які не пов'язані безпосередньо з технічними знаннями. У природничій галузі ці компетенції є надзвичайно важливими, оскільки фахівці часто працюють у міждисциплінарних командах, де необхідно враховувати різні точки зору та підходи. Науковці [1-7] зазначають наступні основні принципи використання soft skills у природничих науках:

- *комунікація* – здатність чітко та зрозуміло донести свої ідеї, результати досліджень або проекти є критично важливим і стосується як усного, так і письмового спілкування;

- *командна робота* – багато наукових проектів вимагають співпраці між фахівцями з різних галузей, а вміння працювати в команді, розподіляти обов'язки та підтримувати один одного є запорукою успіху;

- *критичне мислення* – здатність аналізувати інформацію, ставити запитання та шукати альтернативні рішення є важливими для наукового дослідження;

- *адаптивність* – у швидко змінюваному світі науки важливо вміти адаптуватися до нових умов, технологій та методів роботи.

Для ефективної підготовки фахівців у природничій галузі важливо інтегрувати педагогіку партнерства та розвиток soft skills у освітній процес, що можна досягти через:

- *проектне навчання* – використання проектів, що вимагають співпраці здобувачів освіти, які працюючи в командах, вирішуючи реальні проблеми та презентуючи свої результати, дозволяє розвивати як технічні, так і м'які навички, тому використання проектної діяльності як методу навчання у природничих науках дозволяє створити умови для справжнього партнерства (наприклад, проведення наукових експериментів у групах не тільки сприяє глибшому розумінню матеріалу, але й формує навички командної роботи);

- *дискусії та дебати* – організація дискусій на актуальні теми в природничих науках сприяє розвитку критичного мислення та комунікативних навичок;

- *рольові ігри* – використання рольових ігор може допомогти здобувачам освіти зрозуміти різні точки зору та навчитися працювати в команді;

- *менторство* – залучення досвідчених фахівців як менторів може допомогти здобувачам освіти отримати практичні знання та навички, а також розвинути професійні зв'язки.

Необхідно зазначити, що впровадження педагогіки партнерства вимагає зусиль від педагогів, які повинні змінити свій підхід до навчання. Серед основних викликів можна виділити:

- *опір змін* – багато педагогів звикли до традиційних методів навчання і можуть вагатися в переході на нові підходи;

- *необхідність підготовки* – педагоги потребують додаткової підготовки для ефективної реалізації партнерства;

- *обмеженість ресурсів* – недостатнє фінансування та матеріально-технічна база можуть стати перешкодою для реалізації проектної діяльності.

Взагалі, педагогіка партнерства та розвиток soft skills є невід'ємними складовими сучасної освіти в природничих науках, які відкривають нові горизонти для навчання і розвитку всіх учасників процесу. Спільна діяльність, діалог і взаємодопомога створюють умови для більш глибокого осмислення знань та формування ключових компетенцій, необхідних у сучасному світі. Педагогіка партнерства та розвиток soft skills в природничій галузі є важливим інструментом для формування активних, критично мислячих особистостей, здатних до самостійного навчання та дослідження. Інтеграція цих елементів у освітній процес сприяє формуванню компетентних, адаптивних та комунікабельних фахівців, здатних вирішувати складні проблеми сучасності. Успішна реалізація цих підходів вимагатиме зусиль з боку викладачів, адміністрації закладів освіти та самих здобувачів освіти, але результати, безумовно, виправдають ці зусилля. Зростаюча увага до STEM-освіти (наука, технології, інженерія, математика) підкреслює важливість інтеграції різних освітніх компонентів та співпраці між ними, що відкриває нові можливості для реалізації проектів, які об'єднують знання з різних галузей. Незважаючи на виклики, які стоять перед освітянами, важливо впроваджувати такі підходи для створення ефективного й динамічного освітнього середовища, яке відповідає вимогам часу.

Література:

1. Забавляєва Т.А.Пюрко В.Є. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації концепції Нової української школи. *Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації концепції Нової української школи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-16 червня, Мелітополь, 2018). Мелітополь, 2018. С. 120-122.
2. Казаков Ю.М. Історико-педагогічний контекст розвитку медіаосвіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2009. № 9 (172). С. 264-274.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Пюрко О.Є. Специфіка біоекології в контексті громадського здоров'я. *Суспільство і національні інтереси*, 2024. №4(4). С. 86-99. ISSN 3041-1572 DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-86-99](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-86-99)
5. Bilohur V., Pjurko V., Khrystova T., Pjurko O., Moskalyk H. Impacto social de las políticas educativas para la enseñanza del deporte en contextos de crisis: Visión general. *Visión general. Interacción y Perspectiva*. 2024. Vol. 14. № 2. P. 534-546 (Ciencias del Agro, Ingeniería y Tecnología). Посилання: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10929047>
6. Pjurko O., Velcheva L., Pjurko V., Kazakova S. Use of the integrated approach in the «School-High School» system in special training of the future teacher of biology /Presovska univerzita v Presove. *Pedagogicka fakulta «Vzdelavanie aspolocnost IV»*. Medzinarodny nekonferencny zbornik (monograph). 2019. P.161-170.
7. Zabavliaieva T., Pjurko V. The using of «Six capacities of thought» method by Edward de Bono for schools training in the educational process /Presovska univerzita v Presove. *Pedagogicka fakulta «Vzdelavanie aspolocnost IV»*. Medzinarodny nekonferencny zbornik (monograph). 2019. P.115-124.

SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСВІТЯН

Пясецька М. С.,

*науково-педагогічний працівник кафедри джазової музики,
Київська муніципальна академія музики ім. Р. М. Глієра,
м. Київ, Україна*

У сучасній системі вищої освіти Європейського Союзу *soft skills* (м'які навички) викладача набувають особливого значення не лише як інструмент ефективного викладання, а й як складова академічної етики, яка ґрунтується на повазі, доброчесності, відкритості та відповідальності [7].

У Європейській кваліфікаційній рамці (EQF) [2] *soft skills* визначаються як частина ключових трансверсальних компетентностей, які забезпечують мобільність та академічну інтеграцію.

Такі м'які навички, як емпатія, активне слухання, емоційна саморегуляція, навички ненасильницької комунікації, критичне мислення, командна взаємодія та культурна чутливість, безпосередньо впливають на реалізацію етичних принципів у викладацькій діяльності. Саме вони сприяють творенню довірливого освітнього середовища, в якому формуються академічна довіра й відповідальність [6].

Етична взаємодія викладача зі студентами вимагає таких сформованих *soft skills*: здатність вести відкритий діалог, а не авторитарну лекцію; – уникнення дискримінаційних висловлювань; уміння визнавати помилки та відповідати за наслідки рішень; мотивація до мислення, а не до запам'ятовування.

Такі навички також сприяють запобіганню булінгу, академічній нечесності та професійному вигоранню викладачів [5].

Відтак *Soft skills* є необхідною складовою етичної компетентності сучасного викладача. Їх розвиток є стратегічною умовою якісної трансформації вищої освіти відповідно до європейських цінностей гуманізму, інклюзії та доброчесності. Успішне втілення принципів академічної етики в освітньому процесі залежить не лише від знань, а й від етичної та комунікативної зрілості педагога [4].

У рамках сучасної освітньої політики Європейського Союзу *soft skills* визнані ключовими для забезпечення якості освіти та дотримання академічної етики в умовах діджиталізації, міжкультурної комунікації та педагогіки партнерства. Вони розглядаються як невід'ємна складова професійної компетентності викладача, що безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, етичну культуру академічного середовища та ефективність педагогічної взаємодії. Їхня роль істотно зростає в умовах цифрової трансформації освіти, зростання мультикультурності аудиторій та переорієнтації освітньої парадигми на студентоцентричну

модель. Тому у контексті Європейського простору вищої освіти м'які навички є не технічним доповненням до професійної підготовки, а стратегічним ресурсом викладача, необхідним для реалізації принципів Болонського процесу, зокрема принципів академічної етики, інтернаціоналізації та інклюзивності вищої освіти.

У процесі діджиталізації освіти *soft skills* (зокрема, емпатія, рефлексивність, комунікативна гнучкість, здатність до етичного вибору, критичне мислення та відповідальність) дозволяють викладачам не лише ефективно адаптуватися до нових технологічних умов, а й формувати безпечне, інклюзивне та етично вмотивоване освітнє середовище. Ці компетентності визначають здатність до побудови партнерських стосунків між викладачем і здобувачем освіти, сприяють розвитку довіри, відкритого діалогу та взаємної поваги як основ академічної доброчесності.

Зокрема, рамкова програма DigCompEdu (European Framework for the Digital Competence of Educators) [1] окреслює цифрову компетентність викладача як поєднання технічних навичок із соціальними та етичними, такими як комунікація, емоційна чутливість, здатність підтримувати безпечне середовище. Це не просто цифрова рамка – це стратегічний документ, який інтегрує *soft skills* у сучасну педагогіку, з особливим акцентом на етичні, соціальні та комунікативні аспекти викладацької діяльності в умовах цифровізації.

Рамка DigCompEdu має 6 основних напрямів компетентності, що охоплюють 22 підкомпетенції. Вона структурована за логікою дій викладача: від цифрової обізнаності до етичної взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Коротко охарактеризуємо лючові напрями рамки, які стосуються *soft skills* та академічної етики.

Learner Empowerment (Підтримка розвитку здобувача освіти). Підкомпетенції, які безпосередньо пов'язані з емпатією, повагою, критичним мисленням і культурною чутливістю: *Inclusion and accessibility* – навички створення безпечного, інклюзивного середовища; *Differentiation and personalisation* – етичне ставлення до унікальних потреб студента.

Learner Engagement (Залучення студентів). Підкомпетенції, в яких йдеться не про контроль, а про партнерство – фундамент етичної взаємодії у європейській академічній культурі: *Actively engaging learners* – здатність підтримувати мотивацію та діалог; *Collaborative learning* – сприяння навчанню через співпрацю.

Facilitating Learners' Digital Competence (Сприяння розвитку цифрової компетентності) включає розвиток у студентів навичок цифрової безпеки, етики комунікації, інформаційної грамотності. Викладач повинен бути моделлю відповідального, етичного використання цифрових технологій, а це потребує відповідного рівня *soft skills*: саморефлексії, відповідальності, критичної оцінки інформації.

У цілому DigCompEdu поєднує *soft skills* із технологічними, тобто визнає, що без соціальних та етичних компетентностей викладач не зможе повноцінно реалізовувати цифрові інструменти.

Також документ орієнтований на студентоцентричність, що є ключовою етичною парадигмою сучасної європейської освіти, та надає рівневу структуру (від новачка до лідера), яка дає змогу будувати інституційну політику розвитку компетентностей викладачів (від *explorer* до *pioneer*).

Отже, DigCompEdu – це не просто рамка цифрових навичок, а етично зорієнтована педагогічна модель, в якій *soft skills* – це критичний інструмент взаємодії

у динамічному, цифровому й мультикультурному середовищі вищої освіти ЄС. Її цінність полягає в тому, що вона інтегрує етику, комунікацію та педагогічне лідерство у цифрову добу, пропонуючи викладачеві не лише інструменти, а й нову етичну ідентичність.

Література:

1. European Commission. (2017). *DigCompEdu: European Framework for the Digital Competence of Educators*. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC107466> (дата звернення: 20.05.2025)
2. European Commission. (2008/2017). *European Qualifications Framework (EQF)*. URL: <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-eqf> (дата звернення: 20.05.2025)
3. ENAI – European Network for Academic Integrity. URL: <https://www.academicintegrity.eu> (дата звернення: 20.05.2025)
4. Jones E. Internationalization and employability: The role of intercultural competence, soft skills, and ethics. *Journal of Studies in International Education*. 2013. №17(3). P. 228–243.
5. Kember D., McNaught C. *Enhancing university teaching: Lessons from research into award-winning teachers*. Routledge, 2007.
6. Niemi H., Nevgi A. Research Studies and Active Learning Promoting Professional Ethics in Teacher Education. *European Journal of Teacher Education*. 2014. № 37(4). P. 451–464.
7. Weber L., Duderstadt J. *University Ethics: How Colleges Can Build and Benefit from a Culture of Ethics*. *Economica*, 2012.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Решетнікова О. В.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна*

У добу цифрової трансформації, коли комунікаційні технології стрімко змінюють спосіб спілкування, соціальні мережі набувають особливої ролі не лише в особистому житті користувачів, а й у професійній, зокрема освітній, діяльності. Такі платформи, як Facebook, Instagram, TikTok, YouTube, Telegram, що раніше розглядалися переважно як розважальні ресурси, сьогодні активно інтегруються у навчальний процес. Це зумовлює актуальність дослідження соціальних мереж як інструменту освітньої взаємодії, здатного підвищити мотивацію, залучення й комунікативну активність учасників навчання.

Останні роки засвідчують зростання інтересу науковців до цифрових комунікацій у сфері освіти. Смолінська О. та Ковалишин А.-В. [1] розглядають деякі аспекти впливу інтернет-мережі на вищу освіту. Зацерківна М. та Халіманенко В. [2] акцентують увагу на потенціалі соціальних мереж для розвитку неформальної освіти та створення навчальних спільнот. Проте, як відмічають деякі автори [3] існує суттєвий розрив між потребами у цифрових навичках науково-педагогічних працівників та їх фактичним рівнем у цій категорії професіоналів. І саме соціальні мережі можуть стати потужним інструментом для розвитку цих компетенцій. Проте, незважаючи на наявні напрацювання, питання повноцінної інтеграції соціальних мереж у формальну систему освіти досі не є достатньо дослідженим.

Метою даної статті є аналіз можливостей та ризиків використання соціальних мереж у навчальній взаємодії, визначення їх потенціалу як інструменту підвищення ефективності комунікації між учасниками освітнього процесу та окреслення шляхів безпечної та доцільної інтеграції цих ресурсів у систему вищої освіти.

Черненко А.В. [3, с. 176] зазначає, що в сучасних умовах цифровізації «неможливо викладати дисципліни традиційно, тому соціальні мережі у навчанні надають можливість додаткового обговорення, консультування, спілкування з кількома групами студентів водночас».

Сучасна вища освіта дедалі більше орієнтується на моделі відкритого, інтерактивного та гнучкого навчання. У цьому контексті соціальні мережі можна розглядати як інструмент реалізації концепції соціального конструктивізму, відповідно до якої знання формується в процесі взаємодії між учасниками освітнього середовища. У педагогічній практиці соціальні мережі дедалі частіше сприймаються як неформальне освітнє середовище, у якому відбувається комунікація, обмін інформацією, кооперація та рефлексія. Комунікація в середовищі, яке є

звичним для студентів, знижує бар'єри та підвищує залученість до освітнього процесу.

Теоретичне підґрунтя інтеграції соціальних мереж у навчання базується також на інструментальному підході, що розглядає цифрові платформи як доповнення до традиційних засобів комунікації. Соціальні мережі в цьому випадку є каналами швидкого зворотного зв'язку, інструментами колективного обговорення та мобільного доступу до знань.

Використання соціальних мереж у навчальній взаємодії відкриває низку суттєвих переваг, які сприяють удосконаленню навчального процесу та підвищенню його ефективності (табл.1).

Таблиця 1

Можливості використання соціальних мереж у навчальній взаємодії

Можливості	Характеристика
Підвищення мотивації та залученості здобувачів вищої освіти.	Студенти демонструють вищу активність, коли навчальний контент подається у звичному для них форматі: через сторіз, короткі відео, дописи чи опитування.
Оперативний зворотний зв'язок.	Соціальні мережі забезпечують швидку комунікацію між викладачами та студентами. Вони дозволяють оперативно реагувати на питання, уточнення або труднощі в навчанні.
Розвиток soft-skills.	Комунікація в соціальних мережах стимулює розвиток цифрової грамотності, критичного мислення, вміння працювати з інформацією та спільно створювати контент.
Гнучкість і доступність.	Матеріали можуть переглядатися у зручний час і з будь-якого пристрою, що сприяє інклюзивності та розширенню можливостей дистанційного або змішаного навчання.
Формування навчальних спільнот.	Групи у Facebook чи Telegram можуть стати платформами для обговорень, взаємної підтримки та обміну ресурсами між учасниками освітнього процесу.

Попри численні переваги використання соціальних мереж у навчанні, важливо усвідомлювати, що ці цифрові інструменти не є універсальним рішенням і мають низку серйозних ризиків (табл. 2). Без належного методичного підходу, цифрової обізнаності та критичного аналізу їх застосування соціальні мережі можуть створити не лише технічні чи організаційні труднощі, а й негативно впливати на якість навчального процесу, психоемоційний стан здобувачів освіти та педагогічну етику.

У контексті вищої освіти соціальні мережі мають значний потенціал як інструмент для створення ефективного, гнучкого та інтерактивного освітнього середовища. Вони дозволяють розширити традиційні форми академічної взаємодії, забезпечити постійний діалог між викладачем і здобувачами освіти, сприяти формуванню навчальних спільнот та стимулювати самостійну пізнавальну активність студентів.

Платформи соцмереж можуть виконувати різні функції в навчальному процесі, зокрема такі, як:

- швидка передача організаційної інформації;
- спільне обговорення тем курсів;
- створення та обмін навчальними матеріалами;

- презентація творчих і дослідницьких робіт;
- проведення опитувань та голосувань в реальному часі;
- професійний нетворкінг серед студентів і викладачів.

Таблиця 2

Ризики використання соціальних мереж у навчальній взаємодії

Ризик	Характеристика
Цифрова нерівність.	Не всі здобувачі освіти мають стабільний доступ до пристроїв або якісного інтернету, що створює бар'єри для повноцінної участі в навчальному процесі.
Залежність від алгоритмів.	Контент, який бачать користувачі, залежить від алгоритмів платформи, що може ускладнювати управління навчальним потоком і структуруванням знань.
Розмитість меж між особистим і навчальним простором.	Викладачі та студенти можуть сприймати соціальні мережі як неформальне середовище, що ускладнює збереження професійної дистанції та дисципліни.
Інформаційне перевантаження.	Постійний потік повідомлень, дописів і сповіщень здатен знижувати концентрацію уваги та викликати втому.
Проблеми безпеки та конфіденційності.	Зберігання особистих даних, фото та іншого контенту в соціальних мережах може створити ризики витоку інформації або кібербулінгу.

Особливого значення соціальні мережі набувають у реалізації неформального навчання, розвитку soft skills (комунікаційних, медійних, командних компетентностей), що є важливими складовими сучасного фахівця.

Разом з тим, зважаючи на потенційні ризики, використання соціальних мереж у вищій школі повинно здійснюватися на основі збалансованої педагогічної стратегії, що враховує наступні принципи:

- добровільність участі студентів у соціальних мережах, без примусу використовувати особисті акаунти для освітніх цілей;
- захист особистих даних і цифрова етика, у тому числі дотримання конфіденційності та обмеження публічного поширення навчального контенту;
- розмежування навчального та особистого контексту, з метою уникнення цифрового вигорання та збереження професійної дистанції;
- підвищення цифрової грамотності викладачів, у тому числі ознайомлення з алгоритмами платформ, методикою ведення комунікації, формами візуального та вербального представлення контенту;
- педагогічне обґрунтування вибору платформи та форматів контенту згідно з цілями дисципліни та рівнем академічної підготовки студентів.

Таким чином, соціальні мережі в системі вищої освіти мають потенціал не лише як допоміжний канал комунікації, але як повноцінне середовище взаємодії, яке – за умови грамотного підходу – сприяє розвитку професійної мобільності, творчості й автономії студентів. Їх інтеграція у навчальний процес має відбуватися поступово, із залученням елементів цифрової педагогіки та обов'язковим урахуванням етичних та психологічних аспектів взаємодії.

Література:

1. Смолінська О., Ковалишин А.-В. Інтернет-мережа як чинник зміни якості вищої освіти. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 12 (100). С. 167-173. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-36>

2. Зацерківна М., Халіманенко В. Соціальні мережі як ефективне середовище в освітньому процесі. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Вип. 7 (1). С. 46-57. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.306999>

3. Яськова Н., Лабжинський Ю. Розвиток цифрової компетентності наукових і науково-педагогічних працівників засобами електронних соціальних мереж. *Фізико-математична освіта*. 2024. Том 39. № 5. С. 46-57. DOI: 10.31110/fmo2024.v39i5-07

4. Черненко А.В. Використання соціальних мереж для навчання студентів у закладах вищої освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. № 46. С. 166-178. DOI: 10.34142/23128046.2019.46.13

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Русавська В. А.,

*професор, кандидат історичних наук,
професор кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

XXI ст. – епоха змін, що відбуваються під впливом глобалізації, інформаційних технологій, економіки знань, нового характеру конкуренції, гуманізації процесів праці. Трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві виявили численні, раніше не усвідомлювані, проблеми, тому виникає необхідність досягнення наслідків масштабних радикальних змін у житті суспільства, а також розгляду традиційних та інноваційних вимірів цих змін. У зв'язку з цим, велике значення приділяється управлінській еліті – менеджерам, як найважливішій і обов'язковій умові реалізації змін та їх ефективного втілення. Економічний розвиток держави та ринок праці, зокрема, покладають надію, що саме система вищої освіти здатна підготувати необхідну управлінську еліту на основі компетентнісного підходу [1]. Тому в завданнях модернізації освіти постає необхідність виокремлення нових компетенцій менеджера XXI ст. з актуалізацією його особливої ролі в суспільстві.

Виходячи з сучасної соціально-економічної ситуації в Україні, динаміки змін українського суспільства та особливі умови української дійсності, курсу на європейську інтеграцію і побудову громадянського суспільства викликають необхідність для молодого людини орієнтуватися в полі невизначеності.

Вирішення завдань управління покладено на менеджерів, їх особливу роль у прийнятті управлінських рішень у невизначених умовах, проблемних ситуаціях, пов'язаних із пошуком необхідної достовірної і релевантної інформації, її аналізом задля прийняття оптимальних управлінських рішень [1].

Формування гармонійно розвиненої особистості у сфері вищої освіти і науки забезпечується компетентнісним підходом в реалізації освітнього процесу, а інтелектуальна, творча діяльність, що провадиться у закладі вищої освіти через систему науково-методичних і науково-педагогічних засад має бути спрямована на передачу, засвоєння та примноження компетентностей у осіб, які здобувають вищу освіту [3].

Компетентність, як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну діяльність, що є результатом навчання [2].

Впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти і науки вимагає створення нового освітнього простору, реалізації освітніх програм, отримання програмних результатів, впровадження нових сучасних підходів до викладання та модернізації методів і технологій останніх [2].

Освітній простір закладу вищої освіти виступає основною рушійною силою, джерелом мотивації особистості до саморозвитку, саморозкриття потенціалу здобувача вищої освіти, що сприятиме його подальшій самореалізації і становленню як бізнес-фахівця в ефективній реалізації його професійних цілей. Подібний простір виникає в результаті тісної співпраці усіх стейкхолдерів освітнього процесу на основі близьких духовно-моральних інтересів і цінностей, що надає змогу забезпечити унікальність майбутнього фахівця.

Сучасні тенденції розвитку сфери гостинності диктують нові компетенції й нові вимоги до менеджерів – сучасних фахівців готельно-ресторанного бізнесу. Узагальнено їх можна трактувати, як необхідність високого професійного рівня управлінців, зростання інтелектуалізації праці, що нададуть змогу бути ефективними у професійній діяльності. Тому, підготовка здобувачів вищої освіти повинна спиратися на діяльність управлінців в реальних умовах ринку праці, що підвищить вирішення професійних задач на основі набутих компетенцій [1].

Мистецтво управління – є життєво важлива необхідність сьогодення і ґрунтується на високопрофесійних навичках і здібностях. Рівень професіоналізму в сфері гостинності – це не тільки володіння певною сумою знань, а й вміння бути придатними до вищої управлінської ланки. Тому важливим елементом готельно-ресторанного бізнесу – є фахівці з високим рівнем освіти та практичної майстерності [2].

Найважливішими рисами сучасного фахівця готельно-ресторанного бізнесу – є професійна компетентність. Це високий рівень підготовки у сфері готельно-ресторанного бізнесу, знання теоретико-практичних основ, вміння самостійно та оперативно приймати правильні рішення з урахуванням інноваційних процесів і новітніх тенденцій розвитку бізнесу, креативно мислити. Професійна компетентність визначається рівнем ефективності прийнятих рішень, вмінням реалізувати та контролювати процес їх виконання,

створенням позитивного соціально-психологічного клімату в колективі, працювати в команді.

Професійна компетентність стверджує активну життєву позицію, саморозвиток і самореалізацію та представляє собою суспільно необхідне явище, що має індивідуальне спрямування, стає інтегральною характеристикою особистості.

Впровадження компетентнісного підходу надає можливості формування знань і вмінь для розв'язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем у процесі організації сервісно-виробничої діяльності суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу, успішної професійної діяльності, прояву себе соціально мобільними, конкурентоздатними фахівцями у цій сфері з реалізацією можливостей працевлаштування в сучасних умовах господарювання [2].

Сучасному фахівцю сфери гостинності необхідно передбачати соціальні ризики і наслідки своїх дій, приймати рішення, що дозволяють з високим ступенем ймовірності досягати поставленої мети. Тому, особливістю становлення нового типу сучасного фахівця сфери гостинності – є випереджаюче відображення

і осмислення дійсності на кілька кроків вперед. Дослідження потенційного ринку праці виявили характерні ознаки, що визначають професійну придатність фахівця сфери гостинності, а саме – високу соціально-комунікативну культуру та якісну професійну підготовку [3].

Соціальні навички *soft-skills* є однією з трьох складових системи підготовки конкурентоздатних фахівців сфери гостинності і перебувають у нерозривному зв'язку із *hard-skills* та *digital-skills* [4].

Серед основних вимог до професійної компетенції все більше актуалізується орієнтація на варіативний тип діяльності – готовність до вибору варіантів своїх дій, оцінки їх наслідків та відповідальність за вирішення і реалізацію потреб; здатність стратегічного прогнозування; системне, панорамне сприйняття дійсності щодо процесів функціонування об'єкту управління; релевантність щодо відповідності отриманого результату бажаному; кастомізація в процесі адаптації; оптимізація управлінських взаємовідносин; комунікаційні та організаційні компетенції [1].

В такому контексті виникає необхідність прогнозування моделі сучасного та успішного менеджера сфери гостинності. За таких умов, у професійній діяльності повинні проявлятися високий професіоналізм, творча ініціатива, ділова відповідальність, постійний пошук нових ефективних рішень, що дозволяє цілеспрямовано конструювати і реформувати соціальну реальність, будувати свою індивідуальну траєкторію по задоволенню потреб та формуванню нових відповідно до закону піднесення потреб, парадигми потреб, інтегрованого підходу до формування моделі менеджера сфери гостинності.

Модель менеджера сфери гостинності_XXI ст. має і ряд специфічних вимог, які зумовлені, по-перше, особливостями самої сфери та її конкретних суб'єктів господарювання, а по-друге, необхідністю адаптування управлінських практик до кращих ефективних моделей управління як українських, так і зарубіжних [1].

Така модель як особисті та професійні якості сучасного фахівця сфери гостинності, як соціально успішної молоді людини, її постійне прагнення до ідеалу задовольняє завдання суспільства по формуванню сучасної особистості вищої управлінської ланки, що є життєво важлива необхідність сьогодення і ґрунтується на високопрофесійних компетентностях.

У довгостроковій перспективі сфери гостинності відбуватиметься переорієнтація уваги в напрямку до збільшення ефективності використання людських ресурсів, як головної стратегії бізнесу. А впровадження компетентнісного підходу надає можливості формування знань і вмій для розв'язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем, успішної професійної діяльності, прояву себе соціально мобільними, конкурентоздатними фахівцями.

Література:

1. Русавська В. А., Батченко Л. В. & Л. О. Гончар. Проблемні аспекти менеджменту та менеджмент-освіти в умовах ринкових змін. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Менеджмент соціокультурної діяльності* : науковий збірник. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. Випуск 1. 152 с. С. 78-98. *Включено до наукометричних баз даних Index Copernicus.* DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7573.1.2018.143391> URL: <http://sociocultural.knukim.edu.ua/article/view/143391>

2. Русавська В.А. Досвід реалізації компетентнісного підходу в підготовці фахівців індустрії гостинності. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: Тези доповідей IV Міжнар.наук.-практ. конф., Київ 27-28 квіт. 2017 р. В 2 ч. Ч. 1 / М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2017. С. 200-205

3. Русавська В.А. Соціокультурний аспект якості вищої освіти. Проблеми і перспективи розвитку менеджменту та менеджмент-освіти у соціокультурній сфері : зб. доповідей круглого столу (Київ, 19 грудня 2017 р.). Наук. ред. д.е.н., проф. Я. М. Мартинишин. Київ : КНУКіМ, 2017. 107 с. С. 58-64

4. Bondar, I., Komarnitskyi, I., Rusavska, V., Batchenko, L., & Honchar, L. (2021). Formation and development of digital skills in university education: a systematic approach. *Laplage in Journal*, 7 (Extra-B), p. 47-56. DOI: <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-B882p.47-56> URL: <https://laplageemrevista.editorialaar.com/index.php/lpg1/article/view/882>

SOFT SKILLS, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА

Рябець С. І.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри інформатики, програмування,
штучного інтелекту та технологічної освіти Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка,
Україна*

У 21 столітті технології змінюють наше життя з неймовірною швидкістю. Штучний інтелект (ШІ) уже активно використовується в освіті, медицині, транспорті, бізнесі та навіть у творчості [1]. Проте, щоб ефективно працювати з новими системами, технічних знань недостатньо. Світ потребує фахівців, які не тільки знають, як працює ШІ, але й володіють м'якими навичками (soft skills): критичним мисленням, комунікацією, етикою та здатністю адаптуватися до змін тощо [2]. Тому важливо вже зараз починати формування цих навичок зі школи, зокрема на уроках технологій в процесі проектної діяльності.

Тому важливо пояснити учням, чому soft skills є важливими у світі сучасних технологій, зокрема при роботі зі штучним інтелектом та ознайомити з основними видами таких навичок та показати, як їх можна розвивати під час проектного навчання [3]. На думку автора, саме технологічна освітня галузь має значний потенціал для формування soft skills при інтегруванні штучного інтелекту та уроків технологій [4]. Коротко розглянемо основні складові soft skills.

Критичне мислення. ШІ – це не ідеальний засіб для застосування в усіх випадках. Його результати залежать від якості даних та алгоритмів. Часто ШІ може помилятися – наприклад, при розпізнаванні облич, перекладі текстів, доборі джерел літератури та ін. Отже, важливо не приймати результати «на віру», а вміти їх аналізувати, ставити запитання та шукати логіку за рішеннями машини. Критичне мислення дозволяє бути об'єктивним і відповідальним користувачем технологій.

Комунікація та співпраця. ШІ не створюється однією людиною. Це результат спільної роботи інженерів, дизайнерів, науковців та користувачів. І тут уміня слухати, обговорювати ідеї та чітко передавати інформацію є ключовим у будь-якому технічному проекті. Наприклад, якщо один учасник команди не зможе пояснити проблему, інший не зможе її виправити. Саме тут комунікація грає вирішальну роль.

Креативність. Штучний інтелект може аналізувати величезні обсяги даних, але він не здатен мислити так творчо, як людина. Саме тому креативність є унікальною рисою, яку неможливо замінити. Створення нових ідей, нестандартне використання ШІ освіти, науці чи у мистецтві, – усе це потребує уяви та відкритості до експериментів, проектів, винаходів, витворів.

Емпатія та етика. Як ШІ впливає на людей? Чи справедливо він вирішує проблеми, приймає рішення? Як захистити особисті дані користувачів? Відповіді на ці та інші подібні запитання неможливі без розуміння людських почуттів та моральних принципів. Soft skills при цьому, зокрема емпатія та етичне мислення, допомагають враховувати соціальні наслідки використання технологій.

Адаптивність. Світ змінюється щодня: з'являються нові мови та продукти програмування, нові цифрові платформи, нові вимоги до опанування тощо. Той, хто вміє швидко адаптуватися, навчається новому й не боїться виходити з зони комфорту – має велику перевагу. Soft skills допомагають залишатися гнучким і готовим до змін.

Розв'язання проблем. Штучний інтелект створюється для вирішення складних задач, але сам процес його створення – це постійний виклик. Розв'язання проблем – одна з найважливіших навичок, яка передбачає не лише логіку, а й наполегливість, роботу в команді та здатність знаходити нові підходи.

Таким чином, soft skills – це не щось другорядне або несуттєве. У поєднанні з технічними знаннями вони формують справжнього фахівця майбутнього. Вже сьогодні на уроках технологій можна розвивати ці навички: працюючи в групах, аналізуючи приклади використання ШІ, обговорюючи етичні дилеми. Адже технології – це лише інструмент. А від людини залежить, як і для чого їх використовувати.

Література:

1. Тарасенко Н. Штучний інтелект: досягнення в розробці та ризики подальшого розвитку. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс.* 2023. № 4(186). С.15-31.

2. Оксана Плотнікова. Soft Skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. 26.12.2024. URL: <https://www.epiprosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-praci-tendenciyi-2025-roku> (дата звернення 24.05.2025).

3. Лариса Сергеева, Наталія Муранова, Вікторія Купрієвич. Розвиток м'яких навичок майбутніх фахівців у проєктній діяльності: міжнародний досвід. *Професійна педагогіка.* 2023. №1(26). С.103-109.

4. Михайлова Олена, Рябець Сергій. Інтеграція штучного інтелекту в технологічну освіту. Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 20-21 березня 2025 року). Полтава: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2025. С.189-191.

ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГОВОЇ МОДЕЛІ GROW У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ

Сагач О. М.,

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки, корекційної освіти та менеджменту

*Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського*

Коучінг є технологією яка сприяє активізації внутрішніх ресурсів як здобувача освіти так і педагога. Існує декілька визначень терміну «коучинг». Так, Дж. Уїтмор під коучингом розумів метод розкриття потенціалу людини з метою максимізації її діяльності. М. Дауні трактував коучинг як мистецтво, впливу на ефективність навчання та розвитку іншої людини. Дослівно «коучинг» перекладається як «тренерство» [7; 11].

Сьогодні коучинг є однією із найпопулярніших систем розвитку людини, яка направлена на розкриття її особистісного потенціалу. В основі коучингу лежать положення філософії, психології, педагогіки, менеджменту. Коучінг створює умови для формування особистості яка здатна реалізовувати свої потенціальні можливості, самостійно приймати відповідальні рішення. Це спосіб оптимізації взаємодії між педагогом та здобувачем освіти, коли перший організовує процес пошуку знань та розв'язання навчальних задач, стимулює підвищення рівня особистісного розвитку останнього. Головна мета коучингу полягає у підвищенні результативності. В освіті – результативності у навчанні[5].

Педагогічний коучинг це технологія яка допомагає розкрити потенціал особистості та передбачає системність та цілісність освітнього процесу; інтеграцію навчальної, практичної і самоосвітньої діяльності. Коучінг є інтерактивною технологією, у якій педагог забезпечує інтеракцію учасників навчального процесу. Учасники, своєю чергою, навчаються на власному досвіді та беруть на себе відповідальність за процес і результати. Коуч – по суті є тренером, здатним виховати переможця. Коуч допомагає здобувачам освіти розвиватися, закріплювати нові навички і досягати високих результатів. [1; 4]. Педагогічний коучинг спирається на такі методи як: спостереження, опитування, бесіда, тестування, моделювання; на інтерактивні, практико-зорієнтовані, тренінгові, адаптивні, акмеологічні, компетентнісно-зорієнтовані, ігрові технології [6].

Моделі коучингу – це комбінація різних засобів та технік взаємодії. Розробка та використання коучинг-моделей надає можливість ухвалювати рішення, які враховують основні чинники та альтернативи, що виникають за умов навчальної діяльності та обґрунтовують їх. В основу всіх коуч-моделей покладено формування атмосфери довіри. На чільне місце ставляться потреби здобувача освіти. Коуч, перш за все, має спрямовувати здобувача освіти на постійний розвиток та саморозвиток.

Серед інших, в освітньому процесі, використовують модель GROW. Модель GROW –

це метод постановки та досягнення цілей і розв'язання проблем. Найбільший вклад у розробку указаної моделі зробили А. Грем, А. Файн та Д. Уйтмор [8; 9; 11; 12]. З англійської «GROW» перекладається як «Зростання», тобто зростання особистості. Аббревіатура коучинг моделі умовно складається зі стимулюючих слів: goals, reality, options, will які перекладаються як мета, реальність, можливість, наміри. Вони реалізуються послідовно, у своїй єдності визначають шлях просування людини до власної мети.

Модель GROW є циклічною та, відповідно, складається з чотирьох етапів. На першому етапі визначається мета. Тут коуч допомагає у формулюванні мети, чіткої та конкретної. На другому – аналізується реальність, коли коуч та клієнт обговорюють поточну ситуацію, виявляють проблеми питання, ресурси та можливості. На третьому – відбувається генерація варіантів. На цьому етапі коуч допомагає розробити та оцінити різні варіанти дій, які ведуть до досягнення мети. На четвертому – створюється план дій. Тут коуч допомагає клієнту розробити план дій та визначити необхідні для його реалізації ресурси, мотивувати.

Отже, перший етап, є етапом розробки моделі прогнозованого результату діяльності та способів його досягнення. При постановці мети рекомендується використовувати питання планування, які допомагають розкрити внутрішню мотивацію. До таких належить наступні: «Що Ви очікуєте?»; «Що для Вас важливо зараз?»; «Як Ви плануєте забезпечити досягнення результату?».

На другому етапі, відбувається усвідомлення того, як досягти бажаного результату, вибудовується шлях досягнення поставленої мети. З метою глибокого розуміння поточної ситуації ставляться відповідні питання, а саме: «Якою є моя поточна ситуація?»; «Які перешкоди заважають мені діяти?»; «Які ресурси я можу використати задля вирішення завдання?» [4].

На третьому етапі, визначається стратегія подальших дій щодо усунення перешкод. Для її уточнення та розробки коуч використовує наступні питання: «Що можна зробити для виконання поставленого завдання?»; «Які варіанти можна розглядати?»; «Хто допоможе у виконанні завдання?»; «Чи є успішний досвід розв'язання подібних ситуацій?»; «Чи можливим є використання допомоги?»; «На якому з варіантів рішень варто зупинитись?».

На четвертому етапі, відпрацьовуються варіанти рішень та розробляється план дій щодо досягнення поставленої мети. На цьому етапі ставляться такі питання як: «Який крок має бути першим?»; «За який проміжок часу буде пройдений перший крок?»; «Чи можна передбачити та усунути ймовірні перешкоди?»; «Хто оточення може надати допомогу та підтримку?» [4].

Коучингові моделі можуть впроваджуватись в освітній процес у якості методики викладання, а також бути способом взаємодії з колегами, учнями, студентами. Загалом, технологія коучингу відкриває нові можливості для розвитку та саморозвитку майбутнього вчителя. Її використання в навчальному процесі, стимулює пошук відповідей та рішень, вибудовує логічні та причинно-наслідкові зв'язки, сприяє глибинному аналізу; забезпечує формування у студентів умінь цілепокладання, планування та навичок досягнення поставленої мети [10].

В основу коучинг-технології покладено орієнтацію на розвиток здобувача освіти у майбутньому, коли він обирає певну мету. Головним завданням коучингу є саморозвиток та підвищення результативності. Мета формується самостійно, з огляду на власний потенціал, її реалізація вкладається в чітко визначені часові межі. Загалом, слід

зазначити, що коучинг ґрунтується на наступних принципах: орієнтація на майбутнє; самостійність, чітке визначення конкретних цілей; індивідуальна мотивація [2; 10].

Слід зазначити, що коучинг є технологією яка допомагає педагогу мотивувати студента до планування власного навчання та спрямовує його на самореалізацію та зростання. Перевага коучингу у тому, що технологія полягає не тільки у сприянні навчанню, а й у активізації самонавчання та саморозвитку здобувача освіти, формуванні нестандартного мислення.

Отже, використання коучинг-технології передбачає: переміщення з зони проблеми у зону її ефективного вирішення; неперервний розвиток учасників освітнього процесу, за рахунок співробітництва та партнерської комунікації; сприяння студенту у пошуку власних рішень у складній ситуації; підвищення рівня мотивації і відповідальності у учасників освітнього процесу; супровід здобувача освіти, спрямований на досягнення важливих для нього цілей, та в результаті, формування гнучкості і адаптивності до змін та здатності швидко і ефективно реагувати на критичні ситуації [4; 5].

Література:

1. Крупник І. Коучинг в освіті: теорія і практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2024. Вип. 2. С. 22–27

2. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу: навчальний посібник. Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.

3. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83–86.

4. Савчук Б. П., Слюсаренко Н. В., Єгорова І. В. Коучингова модель GROW: сутнісна характеристика і можливості використання в освітньому процесі ЗВО. *Педагогічний альманах*. 2022. № 51. С. 57–63.

5. Сагач О., Іваненко Л. Використання сучасних освітніх технологій у контексті сучасних реформ. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 29-30 (185-186). С. 151–156

6. Сидоренко В. В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. Донецьк. 2014. № 3 (14). С. 13–19

7. Downey M. *Effective Coaching: Lessons from the Coach's Coach: Lessons from the Coaches' Coach*, 2003. 196 p.

8. Fine A. What is the GROW Model? Inside Out Development, 2018. Retrieved from: <https://www.insideoutdev.com/about-us/what-is-the-grow-model/>

9. Graham F. W. Psychoanalysis and Group Psychotherapy. *Revue de psychothérapie psychanalytique de groupe*. 1985 Volume 1–2. P. 135–142. Retrieved from: https://www.persee.fr/doc/rppg_0297-1194_1985_num_1_1_882

10. Parsloe E., Wray M. J. *Coaching and mentoring: practical methods to improve learning*. London: Kogan Page, 2000. 193 p. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books/about/Coaching_and_Mentoring.html?id=PRFdEkBMF4sC&redir_esc=y

11. Whitmore J. The GROW Model. *Performance Consultants International*. 2012. Retrieved from: <https://www.performanceconsultants.com/wp->

12. Whitmore J. *Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose*. Nicholas Brealey, 2002. 180 p. Retrieved from: https://books.google.com/books/about/Coaching_for_Performance.html?id=hTnuiKEE0vkC

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сакалюк О. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри освітнього менеджменту та публічного управління

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна*

Soft skills, або м'які навички, відіграють важливу роль у професійному середовищі. Сучасні дослідження, представлені в українському науковому дискурсі (Т. Євтухова, О. Кірдан, К. Коваль, Н. Коляда, О. Кравченко, Д. Левіт, С. Наход, Н. Федоренко та ін.), розкривають проблеми розвитку soft skills, висвітлюють систему «м'яких навичок» та особливості їх формування у здобувачів вищої освіти.

У науковому середовищі поняття «soft skills» трактується як набір людських навичок, набутих у процесі безпосереднього досвіду, що використовуються для вирішення проблем та питань, які часто зустрічаються в повсякденному житті людини (Л. Литвин) [5]; навички, вміння та характеристики, які дозволяють бути успішними в професійній діяльності (Н. Федоренко) [7]; комплекс неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей», що впливають на успішне виконання професійних обов'язків фахівців будь-якої сфери діяльності (С. Наход) [6] та ін.

Учені по-різному класифікують soft skills майбутніх фахівців. Так, Н. Коляда, О. Кравченко акцентують на уміннях працювати в команді, лідерських якостях, креативності, організаторських здібностях, комунікації, емоційному інтелекті, роботі з інформацією, системному мисленні, мотивації [3]. На думку К. Коваль, перелік soft skills не може бути вичерпним, однак їх можна умовно об'єднати в три групи: індивідуальні якості, комунікаційні та управлінські якості [2]. Н. Федоренко пропонує таку структуру soft skills: соціальні навички, комунікативні навички, навички особистої ефективності, організаційно-управлінські навички, лідерські та аналітичні навички [7]. Д. Левіт та Т. Євтухова серед soft skills виокремлюють: комунікативні навички, навички критичного мислення та розв'язання проблем, командну роботу, навички освіти впродовж життя та управління інформацією, навички підприємництва, етику, мораль та професіоналізм, лідерські навички [4]. О. Кірдан наполягає на особливій значущості у професійній діяльності таких soft skills, як: комунікабельність / навички комунікації, когнітивна гнучкість / адаптивність, уміння працювати в команді, лідерство, уміння вирішувати конфлікти, креативність, критичне мислення, загальна грамотність, організованість, ініціативність, відповідальність, наполегливість, здатність брати на себе відповідальність / уміння ухвалювати рішення, уміння працювати в критичних умовах / стресостійкість, самонавчання та саморозвиток, самоменеджмент, емоційний

інтелект та управління емоціями тощо [1]. Отже, для різних видів діяльності пріоритетними є різні види soft skills, їх сталого переліку або вичерпної класифікації, що покриває усі галузі, не існує.

Зміст та розмаїття підходів до soft skills дозволяють акцентувати на таких основних ознаках: нетехнічні компетенції; належать до сукупності рис особистості; складно виміряти, оцінка найчастіше є суб'єктивною; дозволяють досягти успіху на своєму робочому місці; не є обов'язковими, але визначають у поєднанні зі спеціальними навичками професіоналізм працівника; підвищують ефективність роботи; є цінними на будь-якому місці роботи.

Ефективними методами для розвитку soft skills, які доцільно використовувати в роботі зі здобувачами освіти під час вивчення навчальних дисциплін, можуть бути: командна робота (групові проекти, спільне розв'язання кейсів), публічні виступи та презентації (підготовка презентацій, участь у дебатах), проєктна діяльність і навчальні дослідження (створення дослідницьких проєктів, практичний розробок), моделювання ситуацій (ділові ігри) тощо.

З метою розвитку soft skills учасникам освітнього процесу варто зосередитися на таких основних аспектах: визначення пріоритетних навичок (аналіз сильних сторін та тих аспектів, які необхідно покращити; визначення найбільш актуальних навичок для професійного розвитку і подальшої кар'єри); отримання зворотного зв'язку (важливими є спостереження про сильні та слабкі сторони навичок міжособистісного спілкування, що допоможе поглянути на ситуацію з боку); вихід із зони комфорту (щоб ефективно взаємодіяти з іншими, іноді потрібно «потрапити» в незвичні або нові ситуації, навіть якщо вони здаються незручними); самоаналіз (регулярна рефлексія – важлива практика для особистісного розвитку); активне слухання (уміння слухати – невід'ємна складова багатьох гнучких навичок); розвиток письмових навичок (уміння чітко й зрозуміло викладати думки письмово – ключ до ефективної комунікації, особливо в електронному форматі (електронні листи, нотатки про зустрічі, повідомлення в чати та багато інших типів контенту залежать від здатності писати текст, який буде чітким та легким для розуміння); виконання лідерських ролей (долучення до різних ініціатив – керівництво проєктом, очолювання комітету або навіть невеликої групи, щоб розвивати лідерські здібності); розвиток критичного мислення (практика аналізу ситуацій і продуманих рішень допоможе уникати поспішних висновків і діяти усвідомлено).

Soft skills відіграють ключову роль у формуванні конкурентоспроможного, успішного та гармонійно розвиненого фахівця, який здатен ефективно взаємодіяти в колективі, ухвалювати зважені рішення та адаптуватися до змін. Формування м'яких навичок має бути системним і цілеспрямованим процесом, інтегрованим у всі етапи освітньої діяльності.

Література:

1. Кірдан О. Л., Кірдан О. П. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2021. № 2 (6). С. 152-160.

2. Коваль К. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162-167. URL : <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827>.

3. Коляда Н. М., Кравченко О. О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Т. 6. № 27. С. 137-145.

4. Левіт Д., Євтухова Т. Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12. № 1. С. 57-62.

5. Литвин Л. Цінність формування soft skills для майбутніх підприємців. URL : http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19901/1/52_LYTVYN.pdf.

6. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи. 2018. № 63. С. 131-135.

7. Федоренко Н. І. Сучасні технології формування «soft skills» у студентів ОПП «Соціальні та медіа-комунікації». URL : <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9eb3762-66bb-4252-bd72-aa05862e95df/content>.

ТЕСТИ ЯК ЗАСІБ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Сафонова Н. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Перші наукові праці з теорії тестів з'явилися на початку ХХ століття, на стику психології, соціології, педагогіки й інших так званих поведінкових наук. Закордонні психологи називають цю науку психометрикою, а педагоги – педагогічним виміром. На українських теренах загальноприйнятий варіант назви цієї науки – тестологія, що може бути педагогічною, психологічною чи соціологічною, залежно від того, з якою метою застосовується. У широкому (академічному) розумінні тестологія – це наука про розробку якісних тестів і їхнє ефективне застосування. Педагогічна тестологія покликана займатися питаннями розробки тестів для об'єктивного контролю рівня знань тих, хто навчається.

Ключовими поняттями тестології, як однієї з методичних теорій, є тест, зміст і форма завдань, надійність і валідність результатів виміру.

Метою нашої наукової розвідки є вивчення основних дидактичних принципів укладання тесових завдань, з'ясування вимог до їхнього комплектування, виведення типології тестів, актуалізація вимог щодо їх проведення, складання рекомендацій щодо моніторингу результатів тестування.

У наші дні існує багато видів тестів, тому дати універсальне визначення для всіх цих видів навряд чи можна. Традиційний тест являє собою стандартизований метод діагностики рівня і структури підготовленості. У такому тесті всі відповіді дають на ті самі завдання в однаковий час, в однакових умовах і з однаковими правилами оцінювання відповідей. Термін «тест» (англ. «test» – проба, випробування, перевірка будь-яких якостей) має розлогу систему дефініцій [1], по суті, є сукупністю взаємопов'язаних завдань зростаючої складності, що дає змогу надійно та валідно оцінювати знання або будь-які інші психолого-педагогічні характеристики. Основна ідея традиційного тесту – мінімальною кількістю завдань за короткий час швидко, якісно і з найменшими витратами порівняти знання якомога більшої кількості учнів.

Головна мета застосування традиційних тестів – визначити співвідношення порядку, що встановлюється за рівнем знань, між тими, хто проходить тестування. І на цій основі визначити місце (чи рейтинг) кожного.

Кожен тест може відрізнитися від інших тестів кількістю завдань, їх складністю, а також багатьма іншими характеристиками. Кількість тестових завдань, об'єднаних в одній тест-карті, визначається поняттям «довжина тесту», або «обсяг

тесту». Що довший тест, то більше в ньому завдань. Для тематичної перевірки знань студентів у процесі експрес-контролю можна використовувати тест-карту довжиною в 15–20 тестових завдань; підсумкова перевірка знань та вмінь з того чи іншого навчального курсу вимагає включення до тест-карти 50–100 (60–120) тестових завдань. Фахівці, наприклад, підкреслюють, що надійність і об'єктивність тестової перевірки знань та вмінь збільшується зі збільшенням довжини (обсягу) тест-карти. Для того, щоб тести виконували перелічені вище функції, потрібна грамотна з дидактичного та змістовного боку побудова тестів, а також експертиза їхньої відповідності освітньому стандарту (перший блок тестів) та програмі поглибленого вивчення предмета (другий блок тестів).

Тест як система має склад, цілісність і структуру. Він складається із: завдань; правил їх застосування; оцінок за виконання кожного завдання; рекомендацій з інтерпретації тестових результатів. Цілісність тесту означає взаємозв'язок завдань, їхню приналежність загальному вимірюваному фактору. Кожне завдання тесту виконує відведену йому роль і тому жодне з них не може бути вилучене з тесту без втрати якості виміру. Структуру тесту утворює спосіб зв'язку завдань між собою. В основному це так звана факторна структура, у якій кожне завдання пов'язане з іншими через загальний зміст і загальну варіацію тестових результатів. У навчальному тесті завдання розташовуються в міру зростання складності – від найпростіших до найскладніших. Теорія тестових вимірювань оперує трьома основними поняттями, які відповідають етапам створення педагогічного тесту: завдання в тестовій формі, яке після перевірки якості змісту, форми і системативних властивостей набуває статусу тестового завдання. Тестові завдання, у свою чергу, у сукупності з іншими тестовими завданнями утворюють власне педагогічний тест як системну композицію завдань, підпорядковану визначеним цілям тестування [2].

Дидактично правильно укладений тест (тест-карта) має відповідати цілій низці якостей: владності, форми, змісту, ієрархії завдань. Валідність означає придатність тестових результатів для тієї мети, заради чого проводилося тестування. Вона залежить від якості завдань, їхньої кількості, від ступеня повноти й глибини охоплення змісту навчальної дисципліни у завданнях тесту. Специфічна форма тестових завдань свідчить про те, що завдання тесту являють собою не питання, а завдання, сформульовані у формі висловлень, істинних чи помилкових. Визначений зміст означає використання в тесті тільки такого контрольного матеріалу, що відповідає змісту навчальної дисципліни; інше в навчальний тест не включається. Складність завдань можна визначати двома способами: а) шляхом логічного міркування на основі передбачуваного числа і характеру розумових операцій, необхідних для вдалого виконання завдань; б) після емпіричної перевірки завдань з підрахунком частки неправильних відповідей.

За допомогою тестування, частіше інших ознак, перевіряються знання, уміння, навички та уявлення. З погляду навчальних вимірів корисно ввести два основні показники якості знань – рівень і структура знань. Вони оцінюються за допомогою реєстрації оцінок як за знання, так і за незнання всіх необхідних компонентів матеріалу, що перевіряється. Рівень знань виявляється при аналізі відповідей на всі завдання тесту. Чим більше правильних відповідей, тим вищий індивідуальний тестовий бал, а отже, й рівень знань. Структура знань оцінюється на основі

послідовності правильних і неправильних відповідей на завдання зростаючої складності. За аналізом неправильних відповідей встановлюються прогалини в структурі знань. Такі процедури особливо важливі при поточному встановленні глибини розуміння вивченого матеріалу, оскільки дозволяють викладачеві надолужити в подальшому навчальному процесі ті прогалини, які виявилися в процесі поточного тестового контролю.

Види тестів. Питання про типологію тестових завдань, попри тривалу свою історію, станом не сьогодні не має однозначної відповіді здебільшого через те, що, по-перше, існує багато поглядів на формулювання завдань, по-друге, завдяки стрімкому розвитку тестології, що породжує щоразу нові різновиди тестових завдань. Не ставлячи собі за мету систематизувати усі наявні різновиди, зупинимось на тих, які, на нашу думку, є найефективнішими при вивченні дисциплін мовного циклу.

1. Альтернативний тест – найпростіший у розв'язанні. У ньому запропоноване запитання передбачає 4–5 варіантів відповідей, серед яких лише один – правильний. При цьому що більше варіантів відповідей, то менша можливість вгадування відповіді. Альтернативний тест необхідно добирати для таких завдань, які виключають варіанти різного тлумачення правильної відповіді. Альтернативний тест може бути складено не лише для перевірки повноти, а й глибини знань.

2. Вибірковий, або варіативний, тест передбачає 10–12 варіантів відповідей на тестове завдання, з яких 6–8 відповідей правильні. За вибірковими тестами перевіряють передусім повноту знань класифікації того чи іншого явища (класифікація частин мови, художніх засобів).

3. Послідовний, або порядковий, тест дає можливість перевірити знання учнем послідовності того чи іншого мовного процесу. У варіантах відповіді на таке тестове завдання відсутні неправильні відповіді. Запропоновані у невпорядкованому вигляді поняття, слова, визначення необхідно розташувати у правильній послідовності. Прикладом застосування такого різновиду тестів може бути питання про структуру синонімічного ряду, морфемну будову слова.

4. Конструктивний тест (або тест-доповнення). Таке завдання передбачає заповнення у тексті, що описує те чи інше явище, пропущених слів, які мають визначальне значення для певного тексту.

5. Розподільний тест вимагає розподілу ознак серед трьох чи більшої кількості понять. Може мати декілька ступенів розподілу, залежно від глибини контролюваних знань. Його особливість полягає в тому, що опитувані розподіляють правильні варіанти характеристик досліджуваних об'єктів, процесів, понять (наприклад, частини мови, члени речення).

6. Схематичний тест. У такому тесті подають схему побудови чогось (наприклад, будова слова).

7. Кількісний тест – це альтернативний, або вибірковий, тест, але для відповіді на тестове завдання потрібно вибрати правильну або правильні відповіді з цифрових варіантів запропонованих відповідей.

8. Узагальнювальний (збірний) тест дає можливість, окрім контрольних знань, перевірити вміння учнів узагальнювати, робити висновки, класифікувати те чи інше явище. Його також можна віднести до різновиду альтернативного (або

вибіркового) тесту. Під час розробки такого виду тесту завдання дають у двох колонках: в одній колонці наведено багато ознак, що характеризують 2–3 правила / об'єкти, а в іншій – самі правила, об'єкти.

9. Аналітичний тест, як і попередній, передбачає перелік ознак будь-якого об'єкта, явища та їх визначення, але сформульованих у зворотному порядку.

10. Порівняльний тест передбачає пошук спільного та відмінного в досліджуваних процесах чи явищах; спрямований, окрім контролю якості знань та вмінь, на перевірку вміння знаходити схожість та відмінність у досліджуваних явищах. Порівняльний тест застосовують для учнів практично будь-якого віку та предмета.

11. Операційний тест може бути побудований аналогічно до будь-якого з перелічених вище тестів, але передбачає перевірку знання учнями практичного використання тих чи інших процесів.

12. Проблемно-пошуковий тест передбачає необхідність творчого переносу знань у нестандартну ситуацію й тому являє собою проблему (складне запитання, завдання, що потребує розв'язання), закладену в тестовому завданні; пропозицію варіантів (гіпотез) його розв'язання та систему доказів. Такий вид завдання вважають одним із найскладніших тестів у змістовному плані.

Як бачимо, тест-карта може бути побудована на основі використання різних типів тестів, стимулювати різні інтелектуальні вміння учнів.

Тестування – це багатомірний процес, який (за умови вмілого моніторингу результатів) може дозволити розв'язувати найрізноманітніші завдання щодо вдосконалення рівня знань і вмінь з навчального предмета. Отже, наступним етапом у тестології є інтерпретація отриманих у ході тестування результатів. Для якісної оцінки знань та вмінь учнів за результатами тестування необхідно використовувати багатомірну матрицю. Матриця – це зведена таблиця результатів відповідей на кожне тестове завдання тест-карти кожним учнем.

Багатомірний аналіз полягає в тому, що в кінці матриці має бути підраховано загальну суму балів з кожного тесту в усіх учнів, і залежно від їх кількості визначено рівень утруднень учнів під час розв'язання кожного тесту. Якщо загальна кількість балів, отриманих під час розв'язання певного тесту всією групою не перевищує 5 % від максимального, то визначається початковий рівень утруднень. Від 5 до 15 % – середній; від 15 до 25 % – високий; понад 25 % – вищий рівень утруднень. Нульовий рівень утруднень визначають у тому разі, якщо сумарна кількість балів дорівнює максимальній, тобто учні повністю розв'язали окреме тестове завдання. Подібних тестів у тест-карті з предмета має бути не більше як 25 %, інакше тестування втрачає свою діагностичність. Якщо кількість балів, отриманих за розв'язання студентами тесту, нижча від максимальної більше ніж на 50 %, слід звернути увагу на правильність формулювання тестового завдання, відповідність його змісту досліджуваному матеріалу. Можливо, цей тест слід перенести в другий блок тест-карти – для поглибленого вивчення предмета. У будь-якому разі встановлений третій і четвертий рівні утруднень потребують корегування знань учнів на подальших заняттях.

Однією з проблем сучасної тестології залишається добір тестових завдань у тій чи іншій галузі лінгвістичної дисципліни. Тестові завдання проходять етап перевірки на доцільність і рівень складності. Висновок про правомірність використання того чи іншого завдання вибудовується уздовж логічного ланцюжка:

зміст навчальної дисципліни \Rightarrow головна сукупність завдання для виміру знань \Rightarrow тест як вибірка завдань з цієї сукупності \Rightarrow відповіді \Rightarrow імовірнісний висновок про знання навчальної дисципліни.

При тестуванні перевіряється не весь програмний матеріал, а лише та частина навчальної програми, що входить у зміст. Це знання, що підлягають обов'язковій перевірці в кожній системі навчання. Деякі елементи знань, що перевіряються, (переважно з окремих тем) використовуються тільки в поточному контролі. Інші елементи, що охоплюють знання декількох тем, використовуються в рубіжному контролі, наприклад, наприкінці змістового модуля. І, нарешті, у підсумковому контролі використовуються завдання, правильні відповіді на які вимагають знання багатьох, а й іноді й усіх тем, вивчених протягом навчального року / семестру / навчальної дисципліни.

Отже, тестування дає змогу здійснити вимірювання середньої оцінки та ступеня навченості групи, дає підстави здійснювати якісний аналіз результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів за будь-який проміжок часу (змістовий модуль, окрема тема модуля) або впродовж усього навчального року / вивчення дисципліни.

Насамкінець зауважимо, що при правильному доборі контрольного матеріалу зміст тесту може бути використано не тільки для контролю, але й для навчання. Використання тестових завдань в автоматизованих контрольно-навчальних програмах дозволяє студенту самостійно виявляти прогалини в структурі своїх знань і вживати заходів для їхньої ліквідації. У таких випадках можна говорити про значний навчальний потенціал тестових завдань, використання якого стане одним з ефективних напрямків практичної реалізації принципу єдності й взаємозв'язку навчання й контролю.

Література:

1. Тест. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://vtssum.wdbk.org/%D1%82/%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82> (дата звернення: 28.05.2025).

2. Тестові технології оцінювання компетентностей учнів: посібник / за ред. Ляшенка О. І., Жука Ю. О. К.: Педагогічна думка, 2015. 181 с.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ

Світлична А. В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Кріль Є. В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет,

м. Полтава, Україна

В умовах глобалізаційних викликів динамічного зовнішнього середовища заклади вищої освіти є одним із найважливіших соціальних інститутів, які покликані забезпечити формування життєвих цінностей, знань, вмінь і навичок, норм і правил поведінки молоді в суспільстві. Саме тому місія закладу вищої освіти полягає у забезпеченні високоякісної освіти, наукових досліджень та інноваційного розвитку, спрямованих на формування конкурентоспроможних, соціально відповідальних та креативних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах глобальних трансформацій, міжкультурної взаємодії та постійних змін соціально-економічного середовища.

Як зазначається в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: «Вища освіта стає необхідним стратегічним елементом безпеки суспільства [1, с.19]». На виконання зазначеної Стратегії на нинішньому етапі триває модернізація мережі закладів вищої освіти та вдосконалення системи її бюджетного фінансування. Окрім цього, гостро стоїть проблема покращення якості вищої освіти та повернення довіри роботодавців до здобутих студентами результатів навчання, розбудова партнерських взаємовигідних відносин між усіма учасниками освітнього процесу та зовнішніми стейкхолдерами.

Серед важливих, окрім професійних, навичок, якими мають володіти майбутні фахівці для успішного працевлаштування в XXI столітті – це «soft skills», або так звані «м'які навички». Навіть маючи відмінні «hard skills» молоді люди зіштовхнуться з проблемою їх презентації та не зможуть налагодити ефективну комунікацію в колективі.

Визначальним фактором, що обумовлює на сьогодні актуальність та конкурентоспроможність закладу вищої освіти має стати здатність йти в ногу з часом в питаннях цифрової трансформації освітнього процесу. Зокрема, майже аксіомою на сьогодні є теза про те, що штучний інтелект не здатний повністю замінити людину, але люди, які володіють навичками його використання замінять тих, хто з ним не знайомий. До прикладу сформульовані III ключові soft skills, які є найважливішими для сучасних випускників такі: комунікативні навички, критичне мислення та аналітичність, командна робота, емоційний інтелект, адаптивність

і гнучкість, тайм-менеджмент, лідерські якості, креативність та інноваційність, медіаграмотність і цифрова етика, міжкультурна компетентність.

За даними LinkedIn, 57% керівників вважають, що м'які навички цінніші за технічні. До того ж 89% рекрутерів зазначають, що кандидати на посаду досить часто не проходять співбесіду через брак саме цих навичок [3]. З огляду на це, особливої актуальності на сьогодні набуває інтеграція м'яких навичок у освітні програми та освітні процеси, використання сучасних методів та інструментів для їх формування. Серед ефективних методів та інструментів формування soft skills дослідники [2, 4, 5, 6] виділяють такі: інтерактивні методи навчання (в.т.ч. групові проекти, рольові ігри, дебати та ін.), моделювання реальних ситуацій (кейс-методи та симуляції), інтеграція технологій (онлайн курси, онлайн платформи для навчання і співпраці), менторство та коучинг, інтеграція проектної діяльності в освітній процес, регулярний зворотній зв'язок зі здобувачем щодо оціювання його досягнень.

Отже, однією зі стратегічних цілей розвитку закладів вищої освіти в умовах сьогодення має стати активне впровадження інноваційних освітніх технологій, що сприяють розвитку soft skills, адже саме ці навички є основою для цілісного розвитку особистості та успішної професійної діяльності.

Література:

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>

2. Шевченко І.А., Житомирська Т.М., Самойленко І.О. Інноваційні стратегії освіти як основа для формування soft skills здобувачів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип.77. С.213-216. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/77/44.pdf>

3. Оцінка soft skills: 100 питань для HR-фахівців та рекрутерів. *HURMA*. URL : <https://hurma.work/blog/100-pitan-dlya-viznachennya-soft-skills/>

4. Пальчук О.І. Від диплома до навичок: проблеми та перспективи освітньої сфери України. *International ScienceJournal of Education & Linguistics*. Vol.4, No.2, 2025, pp.19-33. URL : <https://isg-journal.com/isjel/article/view/989/557>

5. Філоненко О.В. Розвиток soft skills майбутніх фахівців як запорука здобуття якісної вищої освіти. Сучасна освіта в Україні: особливості розвитку в умовах воєнного стану та повоєнні перспективи: колективна монографія. С. 92-112. URL : <https://dspace.cusu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/64d13003-51a6-469e-afef-618837153b16/content>

6. Федоренко Н., Молоціян В. Впровадження освітніх технологій формування soft skills у студентів вищої школи. *Вища освіта України*. 2024. №1. С. 104-112. URL : <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/230/188>

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Середницька І. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна*

Сучасна парадигма вищої освіти визначає розвиток не лише професійних знань та вмінь, але й формування універсальних навичок, які забезпечують ефективну комунікацію, саморегуляцію, критичне мислення й адаптивність. Одним із найважливіших компонентів цієї системи є емоційний інтелект (EQ), що сприяє особистісному та професійному становленню молоді в умовах динамічних соціальних змін.

У контексті освітніх реформ країн Європейського Союзу особлива увага приділяється інтеграції розвитку soft skills, серед яких емоційний інтелект займає провідне місце. Освітні програми ЄС передбачають формування у студентів здатності до розпізнавання власних емоцій, емпатії, ефективного вирішення конфліктів та роботи в команді. Розвиток EQ розглядається як необхідна складова компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців різних галузей.

Мета даних тез – проаналізувати сучасні методики розвитку емоційного інтелекту у студентів вищої освіти, з урахуванням європейського досвіду, та запропонувати практичні рекомендації для української вищої школи.

Поняття емоційного інтелекту активно розроблялося у світовій психології з кінця ХХ століття. Згідно з моделлю Д. Голмана, емоційний інтелект включає п'ять основних компонентів: самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички [1].

Самосвідомість передбачає здатність особистості розпізнавати власні емоції, розуміти їх природу та вплив на поведінку. Студенти з розвинуеною самосвідомістю краще орієнтуються у своїх внутрішніх переживаннях, що сприяє їхній особистісній зрілості.

Саморегуляція охоплює контроль імпульсивних реакцій, управління стресом та вміння адаптувати поведінку відповідно до змін середовища. Особливо важливо розвивати саморегуляцію у студентські роки, адже цей період супроводжується численними емоційними викликами: академічними стресами, адаптацією до нових соціальних умов, самостійним ухваленням рішень.

Мотивація як складова емоційного інтелекту пов'язана із внутрішнім прагненням досягати цілей, підтримувати високу особисту ефективність навіть у складних обставинах. Вона стимулює студентів до саморозвитку та постійного вдосконалення.

Емпатія – це здатність розуміти емоційний стан інших людей і співпереживати їм. У студентському середовищі емпатія сприяє формуванню ефективної комунікації, запобіганню конфліктам та розвитку навичок командної роботи, що є критично важливими у сучасних освітніх та професійних практиках [2; 7].

Соціальні навички включають ефективне спілкування, вміння працювати в команді, переконувати, врегульовувати конфлікти та будувати стійкі міжособистісні зв'язки.

За даними українських дослідників, емоційний інтелект виступає інтегральною характеристикою особистості, яка забезпечує гармонійне поєднання когнітивних та емоційних процесів у поведінці [3; 4]. Наявність розвинуеного емоційного інтелекту у студентів сприяє підвищенню психологічної стійкості, зниженню рівня тривожності, розвитку самоконтролю та стресостійкості [5; 6].

Особливе значення в дослідженнях надається емпатії як базовій складовій емоційного інтелекту. У контексті навчання вона не лише забезпечує підтримку міжособистісних відносин, але й сприяє розвитку етичного мислення, підвищенню рівня рефлексії та відповідальності за власні дії.

Європейський Союз приділяє особливу увагу формуванню soft skills, серед яких розвиток емоційного інтелекту посідає ключову позицію. Практики країн ЄС у сфері вищої освіти демонструють системний підхід до інтеграції емоційного навчання в освітні програми.

Так, у Фінляндії практикується обов'язкове впровадження тренінгів емоційної компетентності для студентів усіх спеціальностей, що орієнтуються на розвиток самосвідомості, емоційної регуляції та емпатійного слухання [8]. У Німеччині університетські програми містять обов'язкові модулі соціально-емоційного навчання, спрямовані на розвиток навичок співпраці, управління емоціями та міжособистісного розуміння [9].

Програма Erasmus+ активно підтримує впровадження навчальних проєктів, орієнтованих на розвиток емоційного інтелекту студентів, шляхом залучення до міжкультурної командної роботи, симуляційних вправ і рефлексійних практик [10].

Характерною рисою європейських практик є міждисциплінарний підхід: розвиток емоційного інтелекту інтегрується не лише у психологічні дисципліни, а й у технічні, економічні та гуманітарні освітні напрями, що сприяє всебічному розвитку особистості [9].

Аналіз досвіду країн ЄС свідчить, що систематична робота над розвитком EQ студентів суттєво підвищує їхню адаптивність, психологічну стійкість та конкурентоспроможність на сучасному ринку праці.

У процесі формування емоційного інтелекту студентів важливо застосовувати комплексні методики, які поєднують індивідуальну та групову роботу, елементи тренінгів, рефлексивних практик і проєктного навчання.

Одним із ефективних інструментів є проведення тренінгів розвитку емоційної компетентності, що передбачають формування навичок самопізнання, регуляції емоцій та розвитку емпатії. Вправи спрямовані на виявлення власних емоційних станів, опрацювання стратегій ефективного реагування на стресові ситуації та навчання технікам активного слухання.

Метод рефлексивного щоденника широко застосовується у практиці європейських університетів. Студенти ведуть особисті записи про свої емоційні реакції у різних ситуаціях, аналізують власні сильні і слабкі сторони у сфері емоційної взаємодії, що сприяє підвищенню рівня самосвідомості та саморегуляції [8; 9].

Важливу роль відіграє впровадження методик групового обговорення і розв'язання конфліктних ситуацій. Завдяки симуляційним іграм, рольовим тренінгам та дебатам студенти вчаться знаходити компроміси, враховувати емоційний стан інших учасників комунікації та розвивати навички емоційного співпереживання [10].

Проектне навчання, яке активно підтримується програмами Erasmus+, сприяє розвитку емоційного інтелекту через залучення студентів до спільної роботи у мультикультурних командах. В ході реалізації спільних проектів студенти вчаться розуміти різноманітність емоційних і культурних особливостей своїх партнерів, удосконалюють навички міжособистісної взаємодії та ефективного емоційного спілкування.

Крім того, перспективним напрямом є використання елементів арт-терапії у формуванні емоційної компетентності. Техніки малювання, музикотерапії, драматерапії дозволяють студентам глибше розкривати власні емоції та знаходити нові способи їх безпечного вираження.

Розвиток емоційного інтелекту студентів є однією з ключових умов формування успішної, адаптивної та соціально відповідальної особистості у сучасному світі. Досвід країн Європейського Союзу свідчить про важливість систематичної роботи у цьому напрямі, інтеграції емоційної компетентності у навчальні програми, активного використання тренінгових, рефлексивних та проектних методик.

Науковий аналіз поняття емоційного інтелекту доводить його комплексну природу, що охоплює самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички. Формування цих якостей у студентів сприяє їхній психологічній стійкості, академічній успішності та підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці.

Практика свідчить, що використання інтегрованих методик розвитку емоційного інтелекту дозволяє не лише покращити міжособистісну взаємодію у студентських колективах, але й забезпечити основу для подальшої професійної самореалізації випускників у різних сферах діяльності.

Отже, впровадження програм розвитку емоційного інтелекту у вищій освіті є важливим завданням сучасної педагогіки та має стати пріоритетним напрямом освітніх реформ в Україні.

Література:

1. Goleman D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
2. Старинська О. Проблема психологічної сутності понять «соціальний інтелект» та «емоційний інтелект»: науковий дискурс. *Наукові праці МАУП. Психологія*. 2022. №3(56). С. 40–44. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/psychology/article/view/2384> (дата звернення: 27.04.2025).
3. Подофей С.О. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*. 2019. №1. С. 260–265. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/45> (дата звернення: 27.04.2025).

4. Огороднійчук З., Виборнова Є. Емоційний інтелект як предмет дослідження в психологічній літературі. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2023. Вип. 22(67). С. 82–90. URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/rp/article/view/1432> (дата звернення: 27.04.2025).

5. Цюпенко Т. Емоційний інтелект як засіб розвитку психологічної стійкості особистості в умовах сьогодення. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. №4. С. 109–115. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/599> (дата звернення: 27.04.2025).

6. Фурман В. Психологічні практики розвитку емоційного інтелекту особистості. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип. 10. С. 186–192.

7. Перепелюк Т.Д. Емоційний інтелект: емпатійний дискурс. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. №3. С. 98–102. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/431/385> (дата звернення: 27.04.2025).

8. OECD. Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills. Paris: OECD Publishing, 2015. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264226159-en> (дата звернення: 27.04.2025).

9. European Commission. European Skills Agenda for Sustainable Competitiveness, Social Fairness and Resilience. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en> (дата звернення: 27.04.2025).

10. Erasmus+ Programme Guide 2024. European Commission. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-a/priorities-of-the-erasmus-programme> (дата звернення: 27.04.2025).

SOFT SKILLS В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сидоренко А. І.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з якості освіти
Приватного закладу вищої освіти «Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика», доцент кафедри психології та педагогічної освіти,
м. Миколаїв, Україна*

Сучасна система вищої освіти стоїть перед викликами стрімкої цифровізації, глобалізації та зміни парадигм професійної підготовки. Поряд із розвитком фахових (hard) навичок, усе більшої значущості набувають м'які навички (soft skills) – комунікативні, емоційні, організаційні та соціальні компетентності, які забезпечують успішну адаптацію випускника до умов сучасного ринку праці. У цьому контексті роль закладу вищої освіти (ЗВО) полягає не лише у трансляції знань, але й у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Світовий досвід свідчить про орієнтацію професійної освіти на формування «м'яких» (soft skills) і «жорстких» (hard skills), а так само «цифрових» (digital skills) навичок у їх єдності [1]. Проблема формування педагогічної компетентності відображена в роботах таких дослідників: С. Каргопольцевої, А. Тиссен, М. Світкіної, А. Маркової, М. Дудіна та ін.

Під soft skills розуміють універсальні навички, що не залежать від спеціальності, але є вирішальними у професійній діяльності. До них належать:

- міжособистісна комунікація;
- емоційний інтелект;
- критичне мислення;
- тайм-менеджмент;
- командна робота;
- здатність до навчання протягом життя (lifelong learning);
- лідерство та відповідальність.

Ці навички стали основою ключових компетентностей Європейської рамки кваліфікацій (EQF), що визначає освітні орієнтири для ЗВО.

Єдиного переліку м'яких навичок не існує, кожна дослідницька група виділяє свою класифікацію. Однак найбільш повний перелік і категорії сформовані світовим дослідженням World Economic Forum в Future of Jobs report. У дослідженні брали участь світові роботодавці-драйвери різних галузей, виділено 35 soft skills. При цьому всі навички розділені на 3 ключові групи: здібності, базові навички, кросфункціональні навички. До першої групи були віднесені: когнітивні здібності (гнучкість, креативність, чутливість до проблем візуалізація та ін.) та фізичні здібності. У другій групі подані такі базові навички: контент-навички (активне навчання, усна і письмова комунікація, інформаційна грамотність тощо) та процесні

навички (активне слухання, критичне мислення, самоаналіз). І крос-функціональні навички включають: соціальні навички; навички вирішення складних завдань; управління ресурсами; системні та технічні навички [1].

За даними досліджень OECD та Всесвітнього економічного форуму, роботодавці все частіше звертають увагу на особистісні якості працівників. Особи з розвинуеними soft skills:

- швидше адаптуються до нових умов;
- демонструють проактивність;
- ефективно працюють у команді;
- краще справляються зі стресом і викликами.

У ЗВО спостерігається недостатня увага до розвитку soft skills, а саме рівня формування особистісних установок здобувачів щодо важливості розвитку soft skills; обмеженість можливостей прояву, складності діагностики soft skills та ін.

Отже, ЗВО необхідно впроваджувати стратегії розвитку м'яких навичок для підготовки конкурентоспроможних фахівців, які здатні не лише знати, але й діяти. Викладач вищої школи перестає бути лише транслятором знань – він перетворюється на наставника, фасилітатора та модератора освітнього процесу. Його завдання:

- створення навчального середовища, що стимулює самостійність та ініціативність;
- використання активних методів навчання: дебатів, кейсів, ділових ігор;
- формування культури зворотного зв'язку;
- підтримка особистісного розвитку здобувачів освіти.

Інтеграція soft skills у навчальні програми ЗВО здійснюється через такі моделі впровадження:

- інтеграція в наявні дисципліни (наприклад, розвиток критичного мислення під час аналізу літератури або кейсів);
- створення міждисциплінарних курсів («Комунікація в професійному середовищі», «Основи самоменеджменту» тощо);
- позанавчальна діяльність: участь у студентських проектах, дебатних клубах, волонтерстві;
- цифрові платформи: використання онлайн-курсів, симуляцій, чат-ботів для тренування навичок.

У сучасному світі, де технології розвиваються зі стрімкою швидкістю, soft skills стають визначальним фактором професійного успіху. Аналітики світових компаній визначають, що саме ці навички стануть ключовим фактором успішності працівників на ринку праці 2025 року [2]. До ключових soft skills сучасного ринку праці у 2025 року були віднесені: емоційний інтелект; адаптивність та резилієнтність; крос-культурна комунікація; цифрова емпатія; системне та критичне мислення.

Визначимо виклики і перспективи формування soft skills в освітній діяльності ЗВО. Серед викликів можна назвати: формальне ставлення до м'яких навичок; брак підготовки викладачів; складність оцінювання soft skills. До перспектив діяльності ЗВО з означеного питання – створення національних рамок оцінювання soft skills; включення цих навичок до кваліфікаційних характеристик; міжнародні освітні проекти та мобільність як каталізatori soft skills.

У здобувачів освіти потрібно розвивати уміння ефективно навчатися; емоційний інтелект; креативність; відкритість; критичне мислення; вміння опрацьовувати інформацію; внутрішню мотивацію [3].

Отже, м'які навички перестають бути факультативним елементом вищої освіти – вони стають її серцевиною. Ефективна освітня діяльність ЗВО повинна бути орієнтована на всебічний розвиток здобувача вищої освіти як майбутнього професіонала, лідера, громадянина. Системний підхід до формування soft skills забезпечить якість вищої освіти, відповідність випускників реаліям сучасного світу та їхню конкурентоспроможність на глобальному ринку праці. Soft skills перетворюються з додаткових переваг на ключовий фактор конкурентоспроможності. Успішними стануть фахівці, які зможуть поєднати технічні знання з розвиненими соціальними компетенціями та адаптивністю до змін.

Література:

1. Муравйова І. О., Мар'янюк Я. Г., Осадча А. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/Soft%20skills/%D0%A1%D0%BE%D1%84%D1%82%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%B7.pdf>

2. Плотникова О. Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року. URL: https://www.epiprosvita.org/blog/soft-skills-dlya-suchasnogo-rinku-praci-tendenciyi-2025-roku?gad_source=1&gad_campaignid=22136394682&gbraid=0AAAAAqWR059Vu6VVhHQIcgpUiIyGxFMOT&gclid=EA1aIQobChMI7p6o_JzDjQMVExiiAx3LhABzEAMYAyAAEgKqiPD_BwE

3. Soft-skills та критичне мислення. Які навички знадобляться дітям у XXI столітті. URL: <https://suspilne.media/62334-soft-skills-ta-kriticne-mislennaaki-navicki-znadoblatsa-ditam-u-xxi-stolitti/>

РОЛЬ SOFT SKILLS У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ

Сидоренко Т. В.,

*кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри журналістики факультету політичних наук
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна*

У XXI столітті журналістика зазнає кардинальних змін. Технологічний прогрес, діджиталізація інформації та зміна запитів аудиторії сприяють трансформації не лише формату подачі новин, але й вимог до самих журналістів. У цьому контексті зростає роль м'яких навичок (soft skills), які стають необхідним компонентом професійної компетентності. Відповідно, питання інтеграції soft skills у журналістську освіту набуває стратегічного значення.

Існують різні визначення soft skills. Soft skills – це невимірювані особисті навички, які є необхідними для забезпечення ефективної взаємодії між членами колективу та досягнення корпоративної та особистої мети.

Soft skills – це комплекс надфахових умінь, що охоплюють комунікативні здібності, емоційний інтелект, критичне мислення, навички командної роботи, гнучкість, управління часом тощо [1]. У журналістиці ці навички набувають особливої ваги, адже:

- журналіст працює з людьми і для людей;
- комунікація – ключ до ефективного збору інформації;
- адаптація до мінливих умов медіасередовища – ознака професіоналізму;
- конфліктологія, етика, здатність працювати в стресових ситуаціях – щоденні виклики.

Soft skills – це поведінка, яка допомагає працювати в редакціях, до якої відносять вміння, що покращують соціальну взаємодію журналістів. Так, за версією Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum 2020) у Давосі, виділяють 10 важливих soft skills: комплексне вирішення проблем, критичне мислення, креативність, вміння керувати людьми, співпрацювати з іншими, емоційний інтелект, вміння ухвалювати рішення, вміння обслуговувати, вміння вести переговори та когнітивна гнучкість [2].

Soft skills – це неспеціалізовані навички, які характеризують те, як людина виконує роботу. Їх можна назвати людськими навичками. Приклади soft skills: вміння адаптуватися, комунікабельність, творче мислення, надійність, дотримання трудової етики, робота в команді, позитивність, тайм-менеджмент, вмотивованість, розв'язання проблем та конфліктів, критичне мислення тощо. Soft skills освоїти складніше, ніж hard skills.

Основні soft skills, важливі для журналістської професії:

- Комунікативність: здатність вести інтерв'ю, слухати, формулювати чіткі запитання.

- Емоційний інтелект: розуміння емоцій співрозмовника, емпатія.
 - Критичне мислення: перевірка фактів, робота з джерелами, уникнення маніпуляцій.
 - Креативність: створення нестандартного контенту, нові формати подачі матеріалів.
 - Управління часом: дотримання дедлайнів, планування редакційної роботи.
 - Командна робота: взаємодія з редактором, відеографами, продюсерами.
 - Гнучкість та адаптивність: швидке реагування на зміни новинної повістки.
- Виклики в навчанні soft skills у журналістських програмах полягають у тому, що:

- традиційні освітні програми зосереджені переважно на hard skills (написання текстів, журналістські стандарти, законодавство);
- недостатньо інтерактивних методів: тренінгів, рольових ігор, практикумів;
- брак викладачів, які мають досвід розвитку soft skills;
- низький рівень усвідомлення студентами важливості цих навичок.

Шляхи інтеграції soft skills у журналістську освіту:

- модульний підхід: створення окремих курсів або модулів з розвитку м'яких навичок;
- методичне оновлення: впровадження кейсів, симуляцій, дебатів у навчальний процес;
- міждисциплінарність: співпраця з психологами, соціологами, фахівцями з комунікацій;
- інтенсиви та майстер-класи: запрошення практиків для обміну досвідом;
- проєктне навчання: залучення студентів до реальних журналістських ініціатив;
- оцінювання не лише за знання, але й за soft skills-прояви в роботі.

У вакансіях журналістів представлені такі навички, як: аналітичне мислення, ініціативність, амбітність, уважність до дрібних деталей, продуктивність, самостійність, стресостійкість та готовність до відряджень.

Період навчання в університеті формує у здобувачів вищої освіти необхідні компетенції для успішного професійного життя. Забезпечення набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок – провідне завдання сучасного закладу вищої освіти. Підготовка здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Журналістика» у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (м. Миколаїв) створює підґрунтя для професійних умінь, поступового формування soft skills, що сприятиме легшому інтегруванню молодих спеціалістів у майбутню професійну діяльність. Реалізація цього відбувається шляхом опанування нормативної складової, зокрема навчальних курсів, та неформальної – завдяки підвищенню професійної кваліфікації, участі в різноманітних заходах, проєктній діяльності, взаємодії з місцевими медіа, міжнародної мобільності тощо.

До неспеціалізованих професійних компетентностей (soft skills) у навчальних програмах журналістики виділяють наступні: комунікабельність; дотримання трудової етики; критичне мислення; творче мислення; тайм-менеджмент; вмотивованість; аналітичне мислення; інноваційність; дипломатичність і тактовність; адаптивність (гнучкість); ініціативність; амбітність; комунікативні навички; стресостійкість; спостережливість; уважність; емоційний інтелект.

Всі м'які навички так чи інакше будуть корисними в роботі журналістів та журналісток. Але більшість дослідників виділяють три наступні: комунікабельність, дотримання трудової етики, критичне мислення. Особливу увагу приділяють критичному мисленню, адже критичне мислення включає: незалежну оцінку фактів; справедливе висвітлення подій; відокремлення думок, заснованих на почуттях і почуттів, заснованих на думках; вміння узагальнювати та аналізувати; уточнення та аналіз значень слів; оцінка припущень; вміння робити умовиводи, передбачення та інтерпретації [3].

Отже, *soft skills* перестають бути другорядною складовою журналістської освіти. Вони формують нову якість журналіста – відкритого, етичного, креативного та професійного. Завдання університетів – не лише передати знання, а й виховати особистість, здатну до ефективної соціальної взаємодії. Упровадження комплексної стратегії розвитку м'яких навичок сприятиме підготовці фахівців, які відповідатимуть викликам сучасного інформаційного світу.

Література:

1. Каламан О. Б. Що таке *soft skills* і чому це є важливим. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/Soft%20skils/soft-skills.pdf>

2. Стемповська Н. Які *soft* та *hard skills* варто розвивати журналістам і журналісткам? URL: <https://tj.org.ua/yaki-soft-ta-hard-skills-varto-rozvyvaty-zhurnalistam-i-zhurnalistkam/>

3. Які *soft skills* важливі для журналістів у 2021 році. URL: <https://academy.suspilne.media/news/yaki-soft-skills-vazhlivi-dlya-zhurnalistiv-u-2021-roci>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сидоренко Т. М.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу

Державного торговельно-економічного університету,

м. Київ, Україна

Масштабне вторгнення в Україну та запровадження воєнного стану спричинили дестабілізацію в багатьох сферах. Однією з найбільш вразливих сфер стала освіта, котра не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені пристосовуватись до обмежень та загроз, зіткнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність навчання в найскладніших умовах.

На період воєнного стану перед освітою постали нові виклики, які потрібно негайно вирішувати, щоб зберегти вищу освіту в Україні та збільшити її внесок у подальший розвиток країни та регіонів. Під час війни освіта потребує координації та співпраці між місцевими організаціями, державними органами, міжнародними співтовариствами, соціальними працівниками та незалежними експертами для забезпечення максимальної освітньої можливості та захисту студентів в умовах навчання. Впровадити та дотримуватися заходів, які гарантуватимуть безпеку для всіх учасників навчального процесу; Сприяти підготовці й компетенції викладачів до роботи з учнями, які мають відставання у навчальному процесі або психологічні травми, які перешкоджають цілковитій адаптації учнів у колективі або освітньому середовищі.

Організаційні аспекти навчання стають ключовими, оскільки планування та координація навчальних програм мають забезпечити доступність дистанційного навчання для студентів. Важливо розробити ефективну методологічну базу, яка спрямована на отримання не лише теоретичного а й практичного довіду та підвищення навичок студентів. Застосування новітніх технологій, допомагають викладачам зробити процес навчання більш доступним і цікавим для студентів. Отже, система професійного навчання студентів залишається актуальною та важливою.

Незважаючи на вже складне становище вищої освіти в Україні, через АТО та карантин через Ковід-19, деякі університети зазнають катастрофічних наслідків війни. Більшість університетів стикаються зі знаходженням студентів і персоналу на великих відстанях від вузів, чи на тимчасово окупованих територіях з яких важко виїхати, тому університети були вимушені перейти на дистанційну або змішану форму навчання. У найбільш критичному стані перебувають вищі навчальні заклади, розташовані в зоні бойових дій, але через ракетні обстріли потерпають і тиллові міста, а з ними й вищі. Студенти та викладачі вимушені

залишати небезпечні території. Інфраструктура університетів різного ступеня пошкоджена та зруйнована.

Міністерство освіти та науки України регулярно оновлює відомості про руйнування та ушкодження закладів освіти на своїй платформі у вигляді інтерактивної мапи. Згідно з наведеними даними, від початку повномасштабного вторгнення 3 793 заклади освіти зазнали шкоди від бомбардувань та обстрілів, а 365 із них – знищені вщент (табл. 1).

Таблиця 1

Зруйновані та пошкоджені заклади освіти в регіонах України

Область	Пошкоджено	Зруйновано	Область	Пошкоджено	Зруйновано
Вінницька	4	0	Миколаївська	246	33
Волинська	0	0	Одеська	81	0
Дніпропетровська	283	9	Полтавська	17	0
Донецька	770	160	Рівенська	2	0
Житомирська	126	1	Сумська	130	8
Закарпатська	0	0	Тернопільська	1	0
Запорізька	212	14	Харківська	579	51
Івано-Франківська	0	0	Херсонська	296	51
Київська	198	13	Хмельницька	5	0
Кіровоградська	9	0	Черкаська	11	0
Луганська	182	23	Чернівецька	0	0
Львівська	8	0	Чернігівська	144	2

З наведених даних, видно, що найбільш пошкоджені та зруйновані навчальні заклади в Донецькій області. Та значних втрат зазнала Харківська, Чернігівська, Херсонська, Дніпропетровська та Запорізька області.

Це все спричиняє великий відтік українських студентів, які мусять залишити Україну. Іноземні університети пропонують лояльні умови навчання, заохочуючи українських студентів, які втікають від війни, залишатися вчитися. Якщо війна триватиме, то потрібна реалізація програм подвійних дипломів, створення відкритого українського університету, що дозволить студентам завершити навчання, зберігаючи зв'язки з університетом в Україні тут якраз дуже є актуальним саме дистанційне навчання.

До навчання та дистанційного навчання висуваються все нові високі потреби, що диктуються швидким прогресом технічних можливостей. Щодо академічної доброчесності в умовах воєнного стану у вищих навчальних закладах Питання, чи всі учасники навчального процесу у ЗВО дотримуються принципів академічної доброчесності, завжди є досить делікатним. Особливо важливий у складні для соціально-економічного розвитку України часи, наприклад, після карантину та у час війни.

Академічна доброчесність починається з етичної поведінки викладачів і студентів, яка, у свою чергу, включає дотримання 6 основних цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність. За звичайних обставин їх досить важко відстежити. Під психологічним тиском війни дотримання

таких принципів стає важче. Адже зараз у стані великої тривоги перебувають викладачі та студенти, деякі з яких часто хвилюються, втрачають роботу, залишають рідних, залишають постійне місце проживання потерпають від депресій та уразливого психологічного стану [2]. Викладачі мають проводити заняття, опитувати учнів, давати завдання, всіляко залучати учнів до навчального процесу, оскільки життя триває.

Практичний аспект навчання – це не менш важлива складова. Студенти повинні мати можливість практикувати та постійно вдосконалювати свої навички. Це особливо важливо для кухарів, офіціантів та інших працівників, які безпосередньо спілкуються з гостями.

Базовими засадами, на основі яких створюються системи дистанційної освіти, є: доступність навчання, застосування нових форм подачі інформації, що забезпечують максимальний рівень її сприйняття. Серед них – використання різних способів представлення тексту, відео, графіки, анімації, звукового супроводу, тобто засобів мультимедіа.

На сьогодні існує безліч різних систем дистанційного навчання, наприклад застосування системи Moodle. Система дистанційного навчання Moodle призначена для організації навчання Online з використанням технологій Інтернет. Програмний комплекс Moodle є спеціалізованою системою керування навчальним процесом. Система

Moodle забезпечує різноманітність процедур навчання Online, комбінуванням яких може бути організовано ефективне навчання освітньої організації. Також викладачі можуть використовувати Teams, Zoom та Google Meet для проведення занять з студентами.

Однак є і певні мінуси методики оцінки знань при дистанційному навчанні мають суттєві відмінності від методик, що використовуються під час очного навчання. Найбільш поширеними при дистанційному навчанні є методики, засновані на тестуванні. Актуальною стає проблема оцінки знань за відсутності очного контакту, коли немає гарантій того, що іспит здав саме студент.

Отже з розвитком технологій дистанційне навчання стає все більш затребуваним та легким у застосуванні, має безліч переваг і тому потребує подальшого розвитку, а сучасна система освіти має всі можливості його удосконалення.

Література:

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України №446 від 25.04.2013 р. Редакція від 16.10.2020, 0703-13.
2. Інформація про тимчасово переміщені заклади вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України : Роз'яснення МОН України від 17 травня 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi-ta-aktualni-kontakti-mon-pid-chas-voyennogo-stanu/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi/fahova-peredvisha-visha-osvita>
3. Кузан Г. Діджиталізація освітнього процесу і дистанційного навчання в Україні : виклики, проблеми, перспективи. Молодь і ринок. 2022. № 9–10(207–208). С. 107–111.

ЕМОЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ: СЕКРЕТ УСПІХУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Сідина Л. П.,

*асистент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Готельно-ресторанна сфера в Україні, як одна з найчутливіших до змін галузей, постійно перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів: від економічної нестабільності до збройного конфлікту та вимушених соціальних трансформацій. У таких умовах важливим інструментом стабілізації бізнесу, збереження лояльності клієнтів і підвищення якості сервісу стає емоційна грамотність персоналу. Як зазначає Т. М. Литвиненко, саме здатність розпізнавати, аналізувати та конструктивно реагувати на емоції – власні та клієнтів – формує основи ефективної взаємодії в сервісних професіях [3].

Поняття емоційної грамотності охоплює цілий комплекс компетенцій: від емоційного самоконтролю та емпатії до комунікативної гнучкості та навичок конструктивного вирішення конфліктів. У сфері гостинності ці навички є не просто бажаними, а критично необхідними. Адже саме емоційне враження, яке отримує клієнт, часто визначає його готовність повернутися до закладу. Як зазначає Н. Ю. Пащенко, гості не завжди запам'ятовують, що саме їли, але завжди пам'ятають, як вони себе при цьому почували [2].

Під час війни, коли психологічний стан населення в цілому є вкрай нестабільним, зростає потреба в емоційно грамотному персоналі, здатному створити атмосферу безпеки, турботи та підтримки. Це особливо актуально для закладів, що приймають внутрішньо переміщених осіб, військових чи волонтерів, для яких перебування в готелі чи ресторані стає тимчасовим притулком від стресу.

Емоційна грамотність стає також основою для формування згуртованого і мотивованого колективу. Робота в готельно-ресторанному бізнесі – це щоденна взаємодія з великою кількістю людей, різними запитами, іноді з конфліктами. Уміння співробітників правильно реагувати на складні ситуації, не допускаючи ескалації, є запорукою стабільності роботи всієї команди. Як зазначає О. В. Герасименко, розвиток емоційної компетентності працівників дозволяє зменшити рівень професійного вигорання та підвищити задоволення від праці [1].

У практичній площині впровадження емоційної грамотності може здійснюватися через різні формати: тренінги, коучинг, практики емоційного інтелекту. Окремі заклади вже впроваджують індивідуальні програми для персоналу, орієнтовані на розвиток стресостійкості, емоційного балансу та ефективної комунікації з клієнтами.

Успішний приклад демонструють підприємства, які не лише навчають персонал, а й створюють сприятливе середовище для емоційного добробуту працівників: гнучкий графік, психологічна підтримка, можливість неформального обговорення складних ситуацій з керівництвом. Це сприяє збереженню людського ресурсу, що в умовах війни є одним із головних чинників стійкості бізнесу.

Отже, емоційна грамотність є не просто трендом, а стратегічним ресурсом готельно-ресторанної сфери. Вона дозволяє зберігати високий рівень сервісу навіть у найскладніших умовах, зміцнює команду, сприяє формуванню лояльності клієнтів та підвищує конкурентоспроможність закладу. В умовах війни – це ще й спосіб підтримки емоційного стану нації через якісний сервіс, увагу до деталей і щире людяність.

Література:

1. Герасименко О. В. Психоемоційна стійкість персоналу в індустрії гостинності // Готельно-ресторанний бізнес: теорія та практика. – 2021. – № 2. – С. 43–47.
2. Пашенко Н. Ю. Формування емоційної компетентності в системі підготовки фахівців сфери туризму // Наукові записки Університету «КРОК». – 2020. – № 4. – С. 55–59.
3. Литвиненко Т. М. Емоційний інтелект як запорука ефективної взаємодії у сфері послуг // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2019. – № 1. – С. 72–76.
4. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications // Psychological Inquiry. – 2004. – Vol. 15, No. 3. – P. 197–215.
5. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York : Bantam Books, 1995. – 352 p.
6. Чепурна Л. М. Сервісна взаємодія у готельно-ресторанній справі: психологічні особливості // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. – 2022. – № 1. – С. 98–104.
7. Марченко І. О. Емоційний інтелект як фактор успішної професійної діяльності у сфері обслуговування // Психологія і особистість. – 2021. – № 2. – С. 48–53.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Скрипник А. Ю.,

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський. Україна*

При роботі зі студентами НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» використовуються дві основні форми освітньої діяльності: лекція і семінар. Зокрема, ключовою у закладах передвищої та вищої освіти завжди була лекція, оскільки вона змістовно спрямована на концептуалізацію та поглиблення розуміння освітнього компонента.

Виклад історичного матеріалу викладачем має задовольняти загальні вимоги дидактики, вироблені практикою навчання у ЗВО. Необхідно забезпечити: а) доступність; б) наочність; в) конкретність матеріалу. Доступність історичного матеріалу має поєднуватися з науковістю. Викладач відбирає найважливіші факти та виділяє вузлові питання. При висвітленні складних тем, враховуючи нозологічні особливості студентів, темп уповільнюється, використовуються паузи, що дає можливість здобувачам сприймати складний матеріал. Найважливішим моментом є ознайомлення з новими історичними фактами чи явищами, науковими здобутками сучасних українських істориків.

Одним із ефективних способів активізації освітнього процесу є метод **проблемного** викладу, тобто знання не передаються в готовому вигляді, а ставляться перед здобувачами у вигляді різноманітних проблемних завдань, які спонукають до пошуку шляхів і засобів їх розв'язання. Якщо лекції проводяться в розмовній формі, викладач імітує дослідницький процес. Упродовж роботи виникають складні питання з теми лекції, подача матеріалу будується за принципом самостійного синтезу та його узагальнення студентами. Цей прийом може зацікавити студентів і залучити їх до процесу навчання. Наприклад, перед ознайомленням з темою здобувачам ставиться проблемне запитання або дається проблемне завдання. Викладачі стимулюють його розв'язування і усувають протиріччя між розумінням проблеми та знаннями, які потрібні здобувачам. Технологія проблемного навчання на заняттях з історії є дуже затребуваною, оскільки у сучасній історичній науці існують події, які й досі є предметами досліджень, уточнень та дискусій. Наприклад, історія Української національно-демократичної революції та проблеми розбудови української державності у 1917-1921 рр.; Український національно-визвольний рух у 20-х – 50-х рр. ХХ ст.; проблема зрадників і колаборантів в українському суспільстві на початку ХХІ ст. тощо [1, с. 255-263].

Під час висвітлення подій Української революції (1917-1921 рр.) студентам пропонуються проблемні питання: «Визначте позитивні й негативні результати революції» Доречно обговорити таке: «Якби ви були очільником певної політичної сили того часу, яким шляхом розбудовували б Українську державу?» Результативність методу полягає в тому, що деякі проблемні теми можуть ставитися самими студентами, в результаті чого педагог домагається від аудиторії незалежного розуміння та розв'язання історичної теми.

Досвід роботи викладачів історії НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» свідчить, що використання проблемного навчання в процесі засвоєння різноманітного історичного матеріалу є актуальною та затребуваною технологією, що обумовлено значимим змістом тих чи інших подій, особливо в рамках Всесвітньої історії ХХ ст., коли мова заходить, наприклад, про роль особи у подіях Першої світової війни 1914-1918 рр., Радянського Союзу за часів правління Й. Сталіна; нацистської Німеччини А. Гітлера; лідерів США у 50-х – 60-х рр. тощо [2, с. 20; 44; 50; 62].

Логічним результатом проблемного навчання стає застосування **частково-пошукового або евристичного методу**. Його сенс полягає в тому, що педагог бере проблему, яку важко розв'язати самостійно, розбиває її на підпроблеми та залучає студентів до виконання окремих кроків за допомогою серії взаємопов'язаних проблем або схожих спрощених завдань. Такий підхід знаходить відображення в евристичних бесідах. Сутність її полягає у тому, що для того, щоб здобувачі могли знайти рішення будь-якої задачі, викладач будує серію взаємопов'язаних завдань. Таким чином, послідовно вирішуючи локальні проблеми, студенти поступово розуміють сутність та зміст головної. Відповідно евристичний діалог організовує поступове засвоєння знань. На думку Г. Яковенко, використання цього методу є доцільним у роботі саме зі студентами [3, с. 103].

Наприклад, навчальна тема «Виникнення та розвиток українського національно-визвольного руху 20-х – 30-х рр. ХХ ст.» розбивається на низку історичних подій і підпроблемних питань. Починаючи від створення Є. Коновальцем УВО і закінчуючи останніми фактами збройного спротиву вояків УПА на початку 60-х рр., прослідковується головна історична лінія, яка дозволяє зробити важливі висновки з цього явища в історії України [4, с. 303-310; 327-331].

Отже, роль бесіди у навчанні велика: вона передбачає активну самостійну участь студентів в обговоренні, осмисленні історичного матеріалу, служить поглибленню та розширенню історичних знань, постає як метод перевірки засвоєння історичного матеріалу, як прийом мобілізації знань, активізації пізнавальної діяльності. Шляхом аналітичної, евристичної розмови можна отримати нові знання під час роботи здобувачів із письмовими джерелами і засобами наочності.

За потреби, на занятті в інклюзивній групі, викладач використовує **диференційований підхід** із елементами групового навчання. При поясненні нової теми група поділяється на пари чи підгрупи. Доцільно об'єднувати студентів з різним рівнем знань, тоді сильніший допоможе іншим опанувати нову тему або вирішити навчальне завдання здобувачеві з нижчим рівнем знань. Для контролю засвоєння програмного матеріалу викладач дає індивідуальні письмові чи усні завдання [5, с. 9].

До технологій, що активізують навчальний процес, побудованим на аналізі ситуацій, відноситься **метод ситуаційного аналізу**, що включає аналіз конкретних ситуацій – кейс-стаді (case-study: case – ситуація, study – вивчати).

Акцент у навчанні переноситься з оволодіння готовим знанням на його вироблення, на співтворчість здобувача та педагога. Причому головною дійовою особою є перший. Учасники заняття залучаються до обговорення реальної ситуації і тому проявляють активну позицію.

Метод case-study сприяє розвитку у студентів самостійного мислення, вміння вислуховувати та враховувати альтернативну точку зору, аргументувати свою. За допомогою цього методу особи з індивідуальними потребами мають можливість виявити та вдосконалити аналітичні й оцінні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне вирішення поставленої проблеми.

На сучасному етапі розвитку вищої школи соціально значимим стає вміння викладача загальноосвітнього предмета, зокрема історії, застосовувати психолого-педагогічні техніки навчання студентів із особливими освітніми потребами з урахуванням їхньої приналежності до певної нозолологічної групи і з урахуванням актуалізації дефектологічних знань. Педагог, який опанував зазначену компетенцію, здатний сприяти соціалізації студентів із інвалідністю, надаючи їм істотну підтримку в освоєнні адаптованої освітньої програми з історичних дисциплін.

Таким чином, сучасний підхід до викладання та вивчення історії у ЗВО передбачає впровадження в освітній процес якнайбільше методів освоєння освітньої програми та дидактичних засобів, що сприяють формуванню творчого, самостійного мислення студентів із інвалідністю. Залучення методів і засобів, подібних до тих, що описані в даній статті, є важливим фактором підготовки не тільки висококваліфікованих фахівців, а й активних громадян країни, сприяє формуванню та розвитку у молодих людей здатності усвідомлено ухвалювати рішення, будучи суб'єктами соціальної взаємодії.

Література:

1. Скрипник А. Ю., Кучеров Г. Г. Застосування сучасних методів навчання студентів з особливими потребами на заняттях з історичних дисциплін. Модернізація інклюзивного вишколу в сучасних умовах вищої і фахової передвищої освіти. підручник. / за ред. Тріпака М.М. (гол. ред.). Кам'янець-Подільський : вид. НРЗВО КПДІ. 2024. С. 255-263.
2. Скрипник А. Ю. Всесвітня історія ХХ ст. : навч.-метод. пос. Тернопіль : ЗУНУ. 2023. 164 с.
3. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навч.-метод. пос. Харків : вид-во ХНАДУ, 2017. 324 с.
4. Скрипник А. Ю., Кабачинський М. І. Історія української державності. : навч.-метод. пос. Кам'янець-Подільський. Тернопіль: ЗУНУ. 2023. 437 с.
5. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти. навч. пос. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, 2016. 164 с.

SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОПЕРАЦІЙОГО МЕНЕДЖЕРА

Сніжко Л. Л.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Малахова Ю. А.,

*Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

У сучасних складних, конкурентних та турбулентних умовах зовнішнього середовища, в яких функціонує сучасна економіка України, основними завданнями вітчизняних підприємств є спочатку їх виживання, потім ефективне функціонування та сталий розвиток. Для цього українські підприємства повинні здійснювати продуктивну операційну діяльність. Успішне вирішення цих завдань значною мірою залежить від навичок та майстерності їх операційних менеджерів. Вони керують щоденними операціями, забезпечуючи безперебійне виробництво продуктів і послуг, прагнучи при цьому ефективно використовувати ресурси. А це завдання є досить складним [1]. Їхній досвід в оптимізації операційних процесів, організації праці підлеглих, управлінні операційними витратами та забезпеченні високих стандартів якості продукції тощо безпосередньо сприяє довгостроковому успіху бізнесу [2].

Сучасне бізнес-середовище з кожним роком вимагає від операційних менеджерів наявності все нових і нових якостей. Сьогодні операційним менеджерам потрібне поєднання hard skills, technical skills та soft skills [3]. Щодня менеджери використовують ці навички для управління операційними процесами і персоналом: Такі навички як soft skills відомі також як «м'які навички», або як «міжособистісні навички». Вони є вирішальними для операційних менеджерів для ефективного управління операційними підрозділами, співпраці із зацікавленими сторонами та досягнення місії та цілей організації. М'які навички безпосередньо впливають на те, наскільки ефективно менеджер керує операційним персоналом, комунікує з підлеглими та підтримує свою команду. Хороші менеджери завжди готові навчатися та вдосконалювати свої навички. До ключових «мяких навичок», які необхідні операційним менеджерам можна віднести [1-8]:

1. Наявність емоційного інтелекту.
2. Навички управління персоналом.
3. Лідерські якості.
4. Комунікативні навички.
5. Організаторські навички.

6. Навички управління часом.
7. Навички вирішення конфліктів.
8. Здатність до стратегічного мислення.
9. Навички вирішення проблем.
10. Здатність до навчання та розвитку.
11. Адаптивність та гнучкість та ін.

Зупинимося на більш детальній їх характеристиці.

1. *Емоційний інтелект (EQ)* стосується здатності розпізнавати, розуміти та управляти власними емоціями, а також емоціями інших, у т.ч. підлеглих. Для менеджера високий EQ означає знання власних емоційних тригерів та розуміння того, як власні емоції впливають на прийняття рішень та взаємодію із працівниками. Здатність контролювати імпульси, зберігати спокій в критичних ситуаціях та реагувати обдуманно, а не поспішно є вкрай важливою для прийняття виважених операційних рішень. Менеджери з високим емоційним інтелектом можуть створити більш позитивну робочу атмосферу, сприяти міцним стосункам та покращувати ефективність команди, вирішуючи проблеми до того, як вони загостряться.

2. *Навички управління персоналом* включають широкий спектр якостей. Хороший менеджер знає, як створити та підтримувати сильну команду, а що ще важливіше, як мотивувати цю команду щодо використання свого потенціалу. Ці навички включають заохочення працівників шляхом узгодження їхніх особистих цілей з місією організації; розуміння сильних та слабких сторін членів команди та сприяння співпраці та довірі. Мотивація персоналу також передбачає винагороди за їхні зусилля та якісну роботу, вираження визнання та вдячності за допомогою прийомів зворотного зв'язку, звернення уваги на будь-які проблеми чи навіть допомогу і підтримку працівників у складні часи. Коли співробітники відчувають підтримку та зацікавленість, їхнє задоволення від роботи зростає, а внесок у операційну діяльність збільшується. Крім того співробітники з більшою ймовірністю залишаться в організації, де їхній менеджер підтримує їхнє зростання, вислуховує їх та ставиться до них з повагою. При цьому ефективно делегування завдань та обов'язків може допомогти оптимізувати робоче навантаження та зміцнити довіру в команді. Мотивовані, залучені команди є більш продуктивними, креативними та лояльними до компанії. Ці навички допомагають менеджерам створювати позитивне ставлення персоналу до компанії та зменшувати плинність кадрів.

3. *Лідерські якості*. Поведінка операційних менеджерів задає тон роботи для всього підрозділу, а часто й для всієї організації. Soft skills дозволяють лідерам демонструвати повагу, відкритість та відповідальність, формуючи культуру, яка приваблює та утримує персонал. Керівники операцій повинні надихати та керувати своїми командами для досягнення цілей та створювати позитивну робочу атмосферу. Дослідження показують, що емпатія є найважливішою лідерською навичкою. Менеджер з емпатією встановлює справжні зв'язки з іншими, надає підтримку, розуміє їхні потреби, будує довіру та створює довготривалі стосунки [5].

4. Чітка та ефективна *комунікація* є однією з найважливіших навичок будь-якого операційного менеджера. Ефективна комунікація включає: чітке формулювання ідей, активне слухання (повна концентрація на тому, що говорять інші, розуміння їхнього повідомлення, вдумливе реагування та запам'ятовування сказаного тощо); вербальне і невербальне спілкування (розуміння мови тіла, інтонації та

модуляції голосу та виразів обличчя, поглядів тощо) [5]. Працівники частіше почувуються цінними та менш схильними до вигорання, коли ними керує той, хто може спілкуватися з ними на людському рівні. Ефективне спілкування допомагає уникнути непорозумінь, забезпечує чіткість реалізації управлінських рішень. Міжособистісні комунікативні навички допомагають менеджерам зрозуміти індивідуальні риси особистості, сильні сторони та потреби членів команди, дозволяючи їм ефективно делегувати та створювати згуртовані підрозділи. Комунікація можуть здійснюватися усно та письмово, тому важливо розвивати обидві навички. Менеджери, які не опанували навички комунікації, ризикують відчужити своїх співробітників і навіть можуть змусити їх почуватися недооціненими.

Крім цього операційні менеджери є важливою ланкою між вищим керівництвом та працівниками першого рівня. Ефективні комунікативні навички дозволяють їм чітко передавати директиви вищого керівництва та перетворювати їх на практичні завдання для своїх команд. Їм також необхідно повідомляти про проблеми знизу до вищого керівництва чітко та лаконічно, забезпечуючи узгодженість на всіх рівнях організації. Менеджери з операційної діяльності тісно співпрацюють майже з усіма відділами організацій, які задіяні в операційній діяльності: відділ маркетингу, HR, відділ продажів та/ або обслуговування клієнтів, фінансовий відділ матеріально-технічного забезпечення, відділ забезпечення якості та ін. Операційні менеджери зобов'язані сформулювати раціональні міжфункціональні зв'язки для управління завданнями та вирішення проблем щодо виробництва. При цьому soft skills є вирішальними для подолання бар'єрів між підрозділами з різними функціями щодо обміну інформацією.

Крім цього комунікаційні навички безпосередньо впливають на те, як співробітники ставляться до клієнтів. Ефективні комунікації з клієнтами покращують стосунки з ними та їх задоволеність продуктами та компанією.

6 Ефективні *навички управління часом* мають вирішальне значення для визначення пріоритетів завдань, дотримання термінів та оптимізації розподілу усіх ресурсів. Їх складові: постановка чітких цілей та формування практичних завдань; розподіл завдань на основі сильних сторін та робочого навантаження персоналу; зосередження на найважливіших і термінових завданнях. Без ефективного управління часом навіть найдоброзичливіші менеджери можуть мати труднощі з дотриманням термінів, що призводить до стресу, вигорання та зниження продуктивності як самого менеджера, так і його підлеглих.

8. Здатність до стратегічного мислення включає ефективне управління щоденною операційною діяльністю, орієнтуючись на довгостроковий успіх, забезпечуючи стратегічний підхід до операцій, який сприяє сталому розвитку та довгостроковій конкурентоспроможності фірми. Це здатність передбачати майбутні виклики і можливості для організації, розробляти довгострокові плани та операційні стратегії, що відповідають цілям компанії. Ця навичка передбачає розуміння ринкових тенденцій, динаміки конкуренції, а також внутрішніх сильних та слабких сторін організації.

9. Навички до вирішення проблем. Маючи здатність аналітично мислити у складних ситуаціях, менеджери можуть знаходити креативні способи вирішення проблем, оптимізувати процеси та покращувати продуктивність, забезпечуючи мінімальні збої в роботі. Менеджери, які аналізують інформацію, ретельно

зважують варіанти та чітко повідомляють про рішення, ефективно керують командами під час подолання труднощів.

11. *Здатність до навчання та розвитку.* Менеджер з операційної діяльності, який керує командою людей, повинен завжди прагнути забезпечити постійне навчання операційного персоналу. Він повинен бути в курсі галузевих тенденцій, нових технологій та передового досвіду. Постійне навчання є життєво важливим не лише для особистого та професійного зростання, але й для організацій, щоб підтримувати довгострокову конкурентну перевагу.

12. *Адаптивність та гнучкість.* Коли виникають операційні виклики, soft skills, такі як гнучкість та адаптивність, допомагають операційним менеджерам орієнтуватися в неочікуваних ситуаціях та швидко знаходити рішення. Гнучкість та здатність адаптуватися до будь-яких обставин – це дві найпопулярніші навички для операційних менеджерів, оскільки технології на робочому місці та саме робоче місце, постійно змінюються. Крім цього постійно змінюється і бізнес-середовище. Менеджер повинен вміти адаптуватися до змін пріоритетів, нових технологій та динаміки зовнішнього і внутрішнього середовища організації. Ця навичка включає здатність долати труднощі та неочікувані проблеми без паніки та зволікань, шукати способи вирішення щодо обмежених ресурсів та інших проблем; бути відкритим до нових ідей, технологій та змін, коли зміни розглядаються як можливість, а не як загроза. Менеджери, які здатні адаптуватися, краще підготовлені до швидкого темпу сучасного робочого середовища.

Операційні менеджери повинні постійно працювати над своїми soft skills особливо над навичками комунікації: навчатися та розвивати їх. Це чудовий спосіб стати успішним операційним менеджером.

Література:

1. 12 Operations Manager Skills & Key Strategies For Growth. URL: <https://www.tsw.co.uk/blog/leadership-and-management/operations-manager-skills/> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Сніжко Л.Л. Управління якістю сервісних продуктів в операційній діяльності транспортно-логістичних підприємств. *Автомобільні дороги і дорожнє будівництво*. Київ: НТУ, 2023. Вип. 114.2. С. 269-284. URL:<https://doi.org/10.33744/0365-8171-2023-114.2-269-284>.

3. Operations Manager Must-Haves Skills Businesses Want URL: <https://upesonline.ac.in/blog/operations-manager-hard-soft-and-technical-skills> (дата звернення: 30.05.2025).

4. Michael H. Mescon, Michael Albert, Franklin Khedouri. Management. 3rd Ed. New York: Harper & Row, 1988. 777p.

5. Essential Operational Management Skills to Boost Efficiency. URL: <https://www.instructionalsolutions.com/blog/essential-operational-management-skills> (дата звернення: 27.05.2025).

Наукове видання

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

*Науково-методичні тези
Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів
(м. Острог, 21 квітня – 31 травня)*

Том II

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат: 100х70/16. Ум. друк. арк. 22,42.
Зам. № 36–25. Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.